CZIGÁNY KÁROLY:

LÉLEK NAPLÓJA.

TÁRCZA- ÉS IRÁNYCZIKKEK.

VESZPRÉM, 1886.

A „PETŐFI“-KÖNYVNYOMDA KIADÁSA.

Nyomatott a „Petőfi“-könyvnyomdában, Veszprémben.

Nagyságos

JÓKAI MÓR UR

koszorus költőnk,

országgyülési képviselő, a Ferencz József-rend lovagja, a Szt. István-rendnek birtokosa; Akademia, Petőfi-, Kisfaludy- és több tudományos társulat s egyletnek tagja stb. stb.

Mélyen tisztelt barátomnak

ajánlva.

A SZERZŐ.

Mélyen tisztelt barátom!

Aki oka az oknak: oka az okozatnak is.

Okozat itt e szerény könyvecske: létoka Te vagy.

Hogy én irok (nem mint ügyvéd §§-okat) de szerény tárczaczikkecskéket, a zalai s néha országos lapokba is: oka a Te 1875-iki ötven éves születési jubileumod.

Az eset ugy esett, hogy . . . betegágyban feküdtem. — S. E. öcsém odahozza egy Hozzád irt 8-soros epigrammszerü üdvözletét, az „Üstökös"-ben.

Erre — versenyből irtam én 8 lap üdvözletet Hozzád. Épen ráértem fektemben. Felgyógyultam tőle. 2—3 lap pedig nyomtatásban hozta e humoros — de tiszteletes versecskémet, — biztatva többre is.

Hizelgő biztatásuk elcsábitott: irtam többfélét is nekik, — jobban csak önmagamnak — *confectmunkául*, az élet és falusi ügyvédség „*komiszkenyere*" mellé. Ők kinyomatták mint tárczaczikkeket — azóta, maig is.

Most felbiztattak, hogy összeszedve adjam ki őket. Rád bizom, hogy igen — vagy ne?

Nagyot senki ne várjon, de meleg érzelmet igen!

Egy hullámos kedélynek „*Léleknaplója*" ez, melybe lerakvák a léleknek alkalmi — de röpke gondolatai, — s a szivnek felfellobbanó tünékeny érzelmei — az emberi örömnek, búnak és megnyugvásnak meleg- s a tapasztalásnak hideg forrásaiból.

Ha mást nem, de szeretni Istent, hazát, szépet, jót, igazat — önmagunkat és embertársainkat melegen, ezt kiolvashatja belőle a lapozgató, — s ekkor én már czélt értem vele.

Ha használok vele valamit a köznek:

Te okoztad — Te érdemed!

Kővágó-Örsön, 1885. junius hó 20-án.

Hived

Czigány Károly,
ügyvéd és birtokos.

Czigány Károlynak.

Kedves barátom!

Munkád minden esetre megérdemli az egy gyüjteménybeni kiadást; a nekem ajánlást megtisztelésnek veszem s szivesen elfogadom.

Igaz baráti tiszteletem mellett maradok

Svábhegy, 1885. julius hó 1-én.

őszinte hived

Jókai Mór.

E könyv tiszta jövedelme felét az erdélyi magyar közmüvelődési egylet javára adom.

Szerző.

ELŐSZÓ.

Alig születik uj eszme már, — csak a régi,
uj formában,
De aki járt uton halad is, azt a hasznot teszi:
Hogy az utat tágabbá, járhatóbbá teszi.

Eötvös.

Sokaknak tetszeni — nehéz.
Mindenkinek tetszeni — lehetetlen.
Olyan is van, kinek nemtetszeni — érdem.

Szerző.

„Lélek naplója.“ Igy nevezte bold. Szemere Bertalan irónk — s 48-ban volt belügyminiszterünk — azon zsebtárczai jegyzéket, mit az ember folyvást magánál hordva — uton-utfélen felötlő *eszméit* belejegyezve, a feledéstől megóvhatja.

Jókaink pedig — most, az irók és művészek körének elnökségére lett megválasztása alkalmábóli beköszöntésében *„Gondolatok naplójának* vagy *anyagtárának“* nevezi azt.

Mindegyik elnevezésnek lényege ugyanazon *intelem:* hogy jártunkban, keltünkben, — bánatunkban, örömünkben, — olvasásunk, társalgásunk és utazásunk közben, —

sőt álmunkban is működő szellemünknek ugy *saját sziporkáit,* mint *kül észleleteit,* — miket sokszor egy véletlen odagurult tárgy, helyzet, vagy esemény közvetlenül vagy eszmetársitás utján hoz elő — vet felszinre (mint hánykódó hullám a kis igazgyöngyöt) — tegyük tárczánk irlapjára — léleknaplónk napi rovatába, — mint egyszernyiló virágot, vagy futócsillagot: *mentsük meg az elröppenés ephemer sorsától,* magunk és mások számára is.

Igy bir Ő annyit irni (mondja Jókaink), hogy mire egy-egy regényét befejezi: zsebtárczájában már halmozva vannak uj meg uj *anyag morzsagyüjteményei.*

De hát nemcsak Őneki a regények királyának (a Concordia mult havi tosztja szerint „a munkavallás-felekezet pápájának") — hanem más — gondolkodni szerető embernek is érdemes a *koronként lelkén átszürődő* — néha csak *átröppenő* eszméinek ily állandósitása.

Ily feljegyzéseim: e kis füzet.

Brankovics irónk — hasonló füzetjének cziméül azt irá: *„Az életből, az életnek!"*

Nemes czélja volt: az életből meritett tapasztalatait — okulásait *visszaadni* egyesek javára — a közéletnek — amely adta volt! —

Hasonló czélom van itt, e kis — *„Léleknaplómmal."*

* * *

Koszorus iróinkbóli *idézeteimre* (ha ezeket a kritika sokalná) megjegyzem, hogy velük nem pusztán *ékeskedni* volt czélom; de:

1-ször. Czikkecskéim eredetileg a vidéki lapok olvasóinak voltak szánva időnként, töredezett részekben.

2-szor. E soha se eléggé ismétlendő alapigazságokat s hazafias gyöngyszemeket travesztálva, — itt-ott népiesb szavakba öntve — de lelkemen átszűrve kivántam (hibái-

val is) imádott nemzetem és fajom szülötteinek *ismételt adagokban* ezeknek is szivébe-lelkébe átcsöpögtetni — megörökiteni. —

Ám ha valaki — ezeket igy is sokalná: az — czélomra gondolva, vessen rám követ.

* * *

Még egyet: Ha apró czikkeimnél — főleg a politikai szinezetüeknél *változó* — plane *ellentmondó* nézet találtatik: annak kérem betudni, hogy ezek egy *évtized* alatt, szórványosan, az akkori helyzet behatása alatt — naplószerüleg irvák, — s hogy az ember tiz év multán sokat másként lát és sokszor okul is.

A szerző.

I.

LÉLEKTANI ÉS TÁRSADALMI CZIKKEK.

Lenni és nem lenni. — Az ember. — Ember és emberiség. — Születés-e vagy nevelés? — A világ vége. — Életbölcseség. — Életczél. — A munka. — Házasság és még valami. — Boldogság. — Szeretet. — Szerelem. — A nőkről. — Nőemancipatio. — A csók. — A dal. — A dal hatalma. — A tánez. — A hang. — Vidámság. — Gond és aggódás. — Pénz és becsület. — A régi jó idők. — Párbaj-kérdés. — Öngyilkosság és párbaj. — A hibák. — Vágy. — Remény. — Ujságvágy és rászokás. — Fatum. Omen. Praedestinatio. — Illat. Álom. Szin. — Gyermeknyelv — vagy: nyelvében él a nemzet. — Halandóság hazánkban. — Névmagyarositás.

Lenni és nem lenni.

Én a ki semmi sem voltam: egyszerre csak *vagyok!* Megfoghatatlan! —

Születik az ember e gondterhes életre — saját tudta, akarata s beleegyezése nélkül, — tehát nem jószántából; mégis hány számtalanra szenvedés, nyomor, tehát büntetés e földi lét — ártatlanul! . . .

Hány születik világtalannak — s nem látja a földet, mit tapos; az eget, mely födi, nem látja a szájába vető falatot.

Hány születik nyomoréknak, süketnémának! Ez látja a mások számára virányos szép életet, de annál jobban fáj neki, hogy csak látja, de nem élvezheti — s e sóvárgó kint hordoznia kell mint Tantalusnak az örök szomját — s nem tudja okát, hogy miért érdemelte ő ezt? Tán dédapja miatt, mint az irás mondja: „megbüntetem az apák vétkeit hetediziglen“? Megfoghatatlan! . . .

Hány születik földhöz ragadt koldusnak — s oly sivár körülmények között, hogy nincs — nem lehet ereje abból kimenekednie. Soknak még az arany is sárrá lesz a markában, mig egy másikat sokszor esze és érdeme nélkül emel, dédelget, tenyéren hord a sors, mint a kényeztetett gyereket, látható ok nélkül — a végzet szeszélyéből!

Elcsüggesztő tapasztalás!

Ha személy volna az a *„sors“*: rámondhatnók, hogy okadatolatlan sympathiával, rokon- és ellenszenvvel bir, mint az ember,

hogy beleszeret együnkbe-másunkba szép szemeiért és üldözi amazt szemöldeiért — a semmiért, mint Lear a harmadik és épen a legjobb gyermekét.

Szeszélyes *végzet!* Nem látszik összeférni a Teremtő örök igazságával és — mégis igy van.

E végzet hatalmas ur — de mégse lehet uratlan ur! Lehetetlen, hogy oly igaztalan zsarnokok önkényének (minő a sors és végzet) engedne itt vakon öklelözni az a *Fölény* — az a bölcs erő, ki e mindenséget egyébként oly bölcsen berendezi. Tehát a sors és végzet mögött csak ez okból is Istennek kell lenni — a ki e sorsot és végzetet is intézi, — csakhogy mi — véges észszel — nem látjuk se utait, se okait.

„Gondolkozom, tehát vagyok“, mondja Descartes. Születtem, tehát élek. Nem önként lettem élővé, tehát le sem mondhatok önként. Nem ugy szereztem az életet, tehát nem is tulajdonom, csak kaptam hitbizományként, holtiglani használatra, tehát eladnom, elfecsérelnem se szabad. Ránk bizták, mint szinészre a szerepet, — tehát illik, sőt kötelesség hiven végig játszani — ha terhes is — ha szomorujáték is! Öngyilkos, párbajos: nincs igazad — nincs jogod!

Minek azt siettetni, a mi ugy is kimaradhatlan: az elmulást? Minek rázni a gyümölcsöt, mely megérve ugy is lehull? Terheivel is édes a lét, mert mást, jobbat nem ismerünk. —

Hogy *lettem* és *vagyok*, az is megfoghatatlan, — hanem, hogy vagyok és egyszerre csak *nem leszek:* ez nemcsak megfoghatatlan, de őrületes! Mint Petőfi mondja:

„Kit még nem bántott e tudat:
Nem fázott az soha,
Nem tudja még, mi a hideg?
E gondolathoz képest — meleg napsugár a kigyó,
Mely testünkön jégcsap gyanánt
Vérfagylalón végig csuszik, —
Aztán nyakunkra tekerődzik,
S torkunkra fojtja a lélekzetet!“ . . .

Ez elmulás boszantó, már csak azért is, mert *titok*, boszantó csak azért is, mert nem látunk benne logikát.

De mivel minden egyéb létezőben logikát (rendszert, czélt) látunk; hitünket itt is okszerü következtetéssel tetézzük. Létünknek szükségszerü folytatását érezzük, nemcsak ösztön szerint, mint

szarvas a forrást, hanem logika szerint is; — azért látjuk, hogy semmi el nem vesz, minden czélra van — tehát az emberi élet sem lehet csak eszköz! Mert azt csak nem hiszem, hogy oly végem és jövőm legyen, mint lovamnak, vagy ebemnek?

Minek kellene akkor érzelem, értelem és akarat? Kevesebbel élhetnénk, halhatnánk, ugy mint azok. Minek annyi véres küzdés, szivcsavaró fájdalom és égető emlékezés? Barmom könnyebben halódik: visszahagyott övéit se siratja. Miért volnánk hát mi kiválóan sujtva, ha kiváló jövőnk nem volna?

Az Istenség *önczél* — mi pedig annak a végtelennek morzsái vagyunk! Legtöbb lángész hiszi, vallja ezt. — Az a levél, azzal a cyprusággal, mit az öreg Kossuth küldött Deák ravatalára: az is e meggyőződést lehelli.

Vagyunk: az kétségtelen. *Leszünk:* az következetes. De ne firtassuk, hogy miként leszünk. Hisz ha ezt tudnók, megszünnénk emberek lenni.

Az kissé kár, hogy kurta a lét. Kurta a jónak, tisztes élvezetre — a rosznak a megtérésre, a szenvedőnek is: jobb fordulatra!

Lassan is érünk. Majd egy évig embrio — és azután 2—3 évig kevéssel több — öntudatlan bábu.

Azt mondják: boldog a *gyermek!* Már hogy volna az? Csetlik, botlik, éhezik, szenved, sir eleget. Egy letört játéka, egy megdöglött madara — a papa haragos nézése — egy kis kés a mivel ujját bevágja: elég, hogy boldogtalannak érezze magát, mert a gondtalanságot, amiben boldogsága fekhetnék: felfogni, élvezni nem birja.

Növe — nőnek gondjai — ezek a testet, lelket őrlő amphybiumok. Merev korlátok közé szoritják játszi jó kedvét. Oda kötözik a *tudás fájához,* mint a kipányvázott lovat. Szaturálják eszét emészthetlen tanulásokkal. Rettegni tanitják szülőt, tanárt és más tekintélyeket. Óh mert boldog; de kevés, a kit szeretettel nevelnek!

Börtönéből szabadult sas lelke — mikor mint *ifjut* kezdik egyénnek tekinteni. Épen azért igen sok a tulhajtásba csap akkor. Legtöbb elromlik ekkor, még ha jónak született is. Alkalom — inger — phantasia — kéjvágy viszik sokszor örökös örvénybe. De utja szép, zományczos, idylli, mint a paradicsom, a nemi érzés szivárványos hidjával, melyen *égbe* jutni vél! . . .

De csak a tettek mezejére jut! Hol forró kanikulai munkát, sokszor vért izzad; — csak azért, hogy ifju vágyainak testet adjon,

hogy megállhasson helyén, hová végzete veti, hogy létezhessen, ha már lett!... Igazi robotos! Még a gazdag és főrangu is — főleg a mai sok igényü korban. Lót-fut gőzerővel — millió gond, baj, csalódás közt — alig ér rá az utjában nyiló virágokat észrevenni, pedig meg vagyon irva, hogy:

„Minden órádnak leszakitsd virágát."

És hogy:

„Napján szakitsd a virágot."

De a *férfi* élete, mint a meginditott gép — önterhétől is hajtatik. Kenyér — család — becsület — kitüzött életczélok: a *mozgató kerekek.* Ezek nélkül nem is birnánk a terhet. Igazán ugy vagyunk ezekkel, mint az egyszeri ember fáradt lovával, mely csak ugy huzta tovább a szekeret, ha rudja végére a gazda egy csomó *zöld füvet* kötött, akkor ment utána, hogy elérje; — s birta még jó darabig.

Igy az ember is: huz, von, előre tör, mig előtte lát valami czélt s ha elérte: másikat tüz és azt kergeti lázas erőfeszitéssel. Kultussá lett a szakadatlan munka. Jól is van ez igy. Munkával dicsérjük az urat!

De egyszer csak a kerék törik, vagy huzva is félre jár a szekér. Nem lát arányt a munka és eredmény közt az ember. Számitása megdül. Nincs elismerés. Egészség és kedély bomlik, vagy e nélkül is, midőn a culminatio tetőpontjáról lefelé lejt. Megáll — eszmél: hogy mind e hurcza miért? Számitani kezd most, nem mint rendesen az ész — de a sziv. Előkéri jogos igényeit — főleg ha a multban nem voltak kielégitve. Visszagondol ifjukora himes virányaira, édes titkos reményeire, édes, de tisztes élveire, látja, hogy most vagy soha!... és meglobban *még egyszer,* mint éjféli mécs, kialvása előtt.

Boldog, a ki e lángnak megillető tápot adhat, kinek esthajnala is verőfényes: az üde kedvvel és ép kedélylyel nézhet bele abba a sötét ürbe, melynek neve *„elmulás és nemlét!"*

Pedig nehezen elviselhető gondolat ez az „elmulás".

A régi egyptomiak bebalzsamozták halottaikat, hogy el ne enyészszenek. — Maig is fenálló pyramisokat mázsányi kövekből halmoztak össze, hogy ittlétüknek nyoma maradjon. Az a jó bolond görög, mikor a tarpéi szikláról leugrott, éltét adá azért, hogy holta után is éljen — legalább a neve.

„A közembernek neve vész magával,
A tudós nem fél az idők mohától." stb.

S nem is a név — de a lét fentartása, a *lét folytatása* a kérdések kérdése!...

De ez olyan kérdés, hogy csak maga magának felelhet rá mindenki — meggyőzőleg.

Mint b. Eötvösünk irá: „Van Isten — okát senki mástól ne kérdje".

Ez is ugy van.

Az ember.

„Mikor születtünk; mi sirtunk, mások örültek.
Éljünk ugy, hogy mikor halunk: mi örüljünk s mások
sirjanak.“

Kölcsey.*)

Ott reng a bölcső, csecsemő alszik benne. Egy kis öntudatlan hustömeg. Egy kis *semmiség* és mégis *mindenség!* (Betlehem jászolából egy Megváltó. A nilusi sáskosárból egy próféta, Mózes kelt ki és örök erejü „*tizparancsolat*“-ot diktált a világnak!)

Álmában mosolyog, ki tudná miért? . . . Holdsugár ömlik be arczácskájára. Kis ajkai mozognak, mintha néma beszédet tenne, pedig csak az anya emlőire vágyik, — erre is csak ugy ösztönszerüleg. Anyja ringatja, hogy fel ne ébredjen, még megcsókolni se meri, de fölébe borul egy láthatlan Genius, — szellem-

*) E czikk a „Balaton“ lapban megjelenvén — dr. Pados János ur a czikket melegen méltatva — megjegyzé (s el is hiszem bő olvasottságának és hő magyar érzelmének), hogy e mottot Kölcseynk csak fordítá németből — fogadásból, hogy magyarul is lehet ezt oly röviden kifejezni. — Kazinczy azonban — e lángkeblü nyelv-regeneratorunk — szép nyelvünk páratlan kerekdedségét kitüntetendő — még rövidebben — ahogy bármely más nyelv sem képes — igy fordítá:

„Sirva lettél: vigadtanak, —
Hogyha meghalsz: sirassanak.“

Szerző.

ajkával illeti homlokát: — e csók szerint lesz belőle — mondják — költő, művész, hadvezér, vagy más közönséges ember, boldog vagy többnyire boldogtalan ember; azért legtöbbnyire sirva is ébred: mintha nem tartaná szerencséjének, hogy született! — Fészkelődik — mintha keményellené fekhelyét . . . Nem soká tart: puha karjaiba kapja az édes anya. — (Igy leszünk aztán már kezdetben elkényeztetve, igy leszünk érzékenyek további életpályánk keménységeire!)

Ez éber álom, ez öntudatlan élet évekig tart.

Hegel azt mondja, hogy ez ott végződik, vagyis akkor ébred öntudatra a gyermek, mikor először mondja „*én*“! Ekkor különbözteti meg magát másoktól — ekkor kezdi magát tudni, mint ilyet. Szerintem nem. Mert az „*én*“ szót — sőt több szavat is eltanul és elmond csupa szajkóságból is. Szerintem ott kezdődik öntudatunk, a hol emlékezetünk. A legelső pontnál, melyre visszaemlékezünk: ott kezdődik szellemi életünk.

Bizonynyal sokat csevegtem, futkoztam, sirtam, daloltam már, mikre nem emlékezem, mikor egyszer ugy $3^1/_2$ éves koromban játékomból anyám beteg ágyához kivánva, azt mondá: „elhagylak kis fiam, meghalok!“ Persze nem értém szavait, de oly metsző̈n mondá, hogy megrázkódtam, — s mint a megmetszett bimbóból a levelek: kipattant lényemből a „*tudat*“; először is fájdalom érzetében.

Emlékezetem is itt kezdődik . . . a fájdalommal! Mást meg tán épen egy elragadó gyermeköröm ráz öntudatra? És tán a szellem ébredése e *mikéntje* is befolyásolja egész életi kedélyhangulatunkat? Tán a gyermeket fájón érintő esetek szivét örökre puhábbá, érzékenyebbé teszik? Bizonynyal, mert a betegeskedő gyermekből is, egyenlő körülmények mellett, érzékenyebb ember lesz; az örök egészségüből, az anyátlanul felnőttből keményebb.

Játék és elsajátitó tanulás közt nő a gyermek. Ujság előtte minden mit lát és hall, azért mindent is befogad, mint a tiszta papiros. Környezete a *modell*, annak formáját veszi fel. Igaz, hogy isteni szikra izzik benne — egyikben nagyobb, másikban kisebb darab; de ezenkivül a *nevelés* vezeti a trónhoz, vagy a Golgotához! Sokszor csak egy parányi esemény — egy eleibe gurult kö határozza egyik másik utra. Azért mondják a „*fatalisták*“, hogy a csecsemő sorsa már előre elvégezve van, hogy csillagja van minden embernek, — s ahogy az fut, fut ez is.

Az igaz, hogy nem tehetünk róla, midőn egyikünk királyfinak, másikunk koldus fiának születik. Ez tagadhatlan *„végzet“* s e mikénti születéssel további sorsunk is nagyban kimérve van: az is tagadhatatlan! Az ez alól magukat emancipáló szellemek csak kivételek!

De a születés véletlene — e kézzel fogható végzet ellenében — ott van a bibliai szent mese a *„talentum“*-ról! Vagyis minden ember csak annyiról számol, amennyi reá bizatott! —

De a reá bizottat felhasználni: ez a nagy, elengedhetlen kötelesség!

Sziv és ész két külön nehezék, életmérlegünk serpenyőjében. Egyik egyénnél ez, másiknál amaz a tulnyomó, már a gyermekkorban is (mert hegyével jön a tüske is).

Ha a sziv tulnyomó: kár magára, — de hasznos másokra. Ha az ész tulnyomó: hasznos magára — de gyakran káros másokra.

A gyermekkor után jönnek az ugynevezett *„kamasz évek“*. Átmenet. Se se. Azért oly fonák, fura állapot ez. Nőknél rövidebb. E korban toldjuk korunkat, ha csak egy évvel is. (Ilyenkor történt, midőn egy ifju nagybátyámtól leányát kérvén, felelé: „Mit gondol Uramöcsém, hiszen még csak 15 éves“ — hanem a benyilóból egy hang kikiált: „Az ám, papa, 15 és fél“! — „No ha igy van: vigye Uramöcsém!“ —)

Ezzel határos az *ifjukor* — e bűvös, bájos időszak, e délibábos kikelet — e tündéres éber-álom — ez egyszernyiló, illatos, százszor szép virág! Oh csak levelei ne volnának oly hervatagok! Mig benne élünk, azt hisszük, hogy soha sem lesz vége. Legalább reá se gondolunk.

Jó kedv, jó barátság — örömök — szerelmek — hő vágy, ragyogó képzelet dagasztják kebelét — még a száraz kenyér mellett is.

Ott áll az ifju, élte *kereszt-utján*. Egyiken rózsát, másikon töviseket lát. De jó, mikor ilyenkor okos utmutatót talál, a ki megmondja neki, hogy azok a rózsák is tövissel hintvék, mig emitt a tövisek alatt is termő bimbók nyilnak — gyümölcsöt igérők. Hajós ő a sziv tengerén. — E tenger sok igaz gyöngyöt, de sok vészt, vihart is terem.

A szenvedélyek — e testet, lelket elperzselő szelek, a sziv szigetein keletkeznek, s ott nőnek viharrá.

Mégis szenvedély nélkül alig születik valami nagy. — Tehát kétélü fegyver ez is. Szükséges rosz. Neve is mutatja, hogy sokszor szenvedünk miatta.

Mily boldog a szenvedélytelen ember! Csendes, nyugodt, mint a tálba öntött viz. Hanem a rózsapiros örömöt mégis szenvedély termi, szenvedély lobogtatja. S jó, ha maga idejében kilobogja magát és joggal követeli részét a kéjekből az ifju, hisz minden kornak van Istene! S az ifjuságé a Szerelem.

Mert utoljára is . . . irja Jókaink páratlan naivval az „élet komédiásai“ uj regényében: Van egy mindenek felett álló elementum, a ki ura a józan észnek, győzedelmes ellenfele a logikának, zsarnoka a királyoknak s a népeknek, a ki életet ad és elvesz és nem osztogat kegyelmeket, a ki előtt a mathesis se tudomány, sokszorozza a semmit a semmivel s lesz belőle minden, a ki előtt az erő nem hatalom, s az igazság nem törvény, a ki teremti a bünt és az erényt. E világbontó és mégis világfentartó elementum a *szerelem.*

Ha módjával élvezi az ifju: jól teszi, neki való ez.

Szánandó a tulbölcselkedő ifju — mint mikor virágos halomra korai hó hull.

A csupán kéjekkel táplálkozó ifju azonban hamar lesz blazirt — fiatalöreg.

A tavasz nemcsak virágzik, de érlel is. Az ifjuság kell, hogy előkészület legyen a férfikor robotos munkájára. A kaszát az ifjunak kell megélesiteni, a mivel a férfiu arat.

Pályát — életczélt az ifju tüz maga elé.

Erejét, hajlamait megmérve tüzi ki a zászlót, hirfény, gazdagság vagy szerény hétköznapiasság felé. Boldog a ki jól tüzte ki, hogy nem jő ellenkezésbe utja, hajlamaival, képességeivel.

A gyüjtött eszközök használatukat követelik, dologra hivnak — sokszor a szükség is. Ilyenkor aztán bucsut mondunk az ifjukor élményeinek Tárkányiként:

„Sziklák tövén a csermely fölfakad
S enyelgve futja be a völgyeket
Mig élte mély tengerbe nem szakad
Mely csintalan kedvének sirja lett;
— — — — — — — —
Vig napjaim — az eljött férfi kornak
Csendes, komoly keblére igy omolnak!“

Jön a *férfikor.* Egyéni életünk próbaköve — valósága. (Némelyek soha sem érik el: örökös gyerekek maradnak.) A többi korszak csak tréfa poesis: ez a komoly próza. Erről mérik az embert itt lent, de tán a felhők felett is. Erről mondják, hogy a milyen életünk, olyan lesz halálunk. Erről mondja Petőfi:

„Ha férfi vagy, légy férfi
S ne száď hirdesse ezt,
Minden Demosthenesnél
Szebben beszél a „tett".
Félénk eb a sors, csak csahol,
A bátraktól szalad:
Kik szembe szállanak vele;
Azért ne hagyd magad! —"

S csakugyan ez itt a jelszó „ne hagyd magad!" azaz *küzdj!* A férfi olyan, mint a pálmafa: mely a reá aggatott terhek súlyától nő. Igy lesz megaczélozva. A magány fejleszti az érzeményt, de a karaktert adja az életiskola.

Némelyek nagyon puha érzékeny szivvel jönnek a küzdhomokra. Ezek szerencsétlenek. Mert meg van irva, hogy *„a jó sziv bajjal jár".* És sok munkába kerül, mig megedződik. És felettébb nehéz a *középutat* eltalálni, hogy a keményités közben taplóvá ne fásitsuk azt a kis husdarabot, mely nélkül még se ember az ember! —

Csalódtam — mondjuk —: többé nem hiszek. Rászedtek: többé nem könyörülök. Szerettem és gyülöltek érte: többé nem szeretek. Megsértettek: nem bocsátok meg. Siker nélkül dolgoztunk: nem dolgozunk többé — mondjuk hevenyében. És nem lesz igaz. Addig se igaz, mig kimondjuk. Mert a kinek nemes szive van: az száz csalódás után is hisz, könyörül — szeret — megbocsát és ujra munkál százegyedszer is — még azután is.

És ez igy férfias — *igy emberi!*

Pedig valamint a nő csak ugy nő: ha nőies, akként a férfi is csak ugy férfi, ha emberien férfias.

Különböztessük a konokságot a férfiasságtól. Az emennek csak vad hajtása, mit a sziv és ész ollója kell, hogy elnyesegessen.

Nemzeti karakterünk is a hiszékeny, megbocsátó loyalitás. Hányszor megcsalta őseinket a — török: mégis elhitték neki, ha szabad menetelt igért az ostromolt várőrség leolvadt bajnokainak.

Mily hosszu, nemzeti elnyomatás véres sebhelyeire teritettük nem régen is a *„feledés fátyolát!"* . . . Maradj meg igy drága nemzetem — „in hoc signo vinces", — igy vagy te, a mi vagy. E nélkül *„váltott-gyerek"* lennél, nem ismerne rád a világ s tenmagad se magadra! . . .

És a munkát — még ha nem gyümölcsöz is — ernyedetlenül folytatni férfias! — Sisiphus is férfiu volt, azért egyik nap felczipelte kövét a hegyre, másik nap legurult — de harmadnap ismét felhengergette, s máig is hengergetné, ha élne. A Danaidák látták, hogy lyukas a hordó, mibe ők vizet mernek, de azért csak meregették, s igazuk volt, mert addig legalább dolgoztak! És a dolog Istennek áldásos ajándéka, miótа a tétlenül termő fügefaleveles paradicsomból kiüzetve véres verejtékkel kell megkeresni kenyerünket.

És nemcsak a szegény embernek! Mai napság már dolgoznak a nagyok, a gazdagok, sőt fejedelmek is. Söt terhesebb — testet, lelket ölőbb munka jut ezeknek. Egy órai szellemi munka 4—5 órai testi munkával van arányban.

A munka nemcsak eszköz a czélra, nemcsak azért üdvös, mert eredménye van, de mert *„önczél",* t. i. eszköz és czél egyben. Önmagában hordja jutalmát. A férfikor kéje: *„a bevégzett munka feletti öröm".* Az Isten is örült, mondja az irás, mikor 6 napon a világot megteremteni bevégzé. — Passiv nagy haszna a munkának: hogy sok rosz gondolattól — hivalkodástól elvon.

Elvon és megment a kétségbeeséstől!

Küzd a férfi a választott zászló alatt. Egyik hazájáért, másik az emberiségért, családjáért, vagy egy szent *„eszméért",* s végül látja, hogy mindaz hiába. Ő csak *kiáltószó* volt a pusztában. Ritkán érik meg a babér, mire koszoruzni kéne vele.

Mózes is csak messziről látta az *igéretföldét,* de azért mégis összetöré az „arany borjut".

Egy József császár halálos ágyán látta, hogy jégre épitett — korát előzte meg. Vissza is vette rendeletei nagyobb részét, de nem bánta meg, mert szelleme követelte, hogy ugy tegyen.

Egy Hegel végnapjaiban mondá: „egy tanitványom értett: az is *félre* értett". De azért végig dolgozott.

Egy Castelár — korunk legnagyobb szónoka — a köztársaság ideálistája — svájczi önkénytes számkivetésében belátta, hogy hazája nincs megérve a nagy eszmére. Lemondott róla — egész

élete bálványáról. Bizonynyal beleőrült volna, de felismerte az egyedüli mentő módot, a munkát: belement az eszméje elleni királyság országgyülésébe — dolgozni a meglevő viszonyok szerint. — Nagy szelleme beleomlott volna a tétlen ürbe, de a hétköznapi munka küzdelme felejteti, szórakoztatja.

Vagy más — a ki lemond a hir, dicsőség, gazdagság és jólét csábos igényeiről, — és az egyszerü családiélet tűzhelyénél keresi életboldogságát — egy házastársnál — s ez nem érti meg — nem méltányolja! (Tiszteletet a kivételnek!) Fárad a férfi — a fujó széltől is megmenteni igyekszik övéit, — s nincs elismerés! Barátot keres, rokonlelket, de ritkán talál. Egyik felette, másik alatta áll; az egy szinvonalon állóknál meg hamar lábra kap a féltékenység, irigység, legjobb esetben a közönbösség (ismét tisztelet a kevés kivételnek). — A hőn érzőt legtöbbször kimosolyogják. Sokszor még gyermekeiben se talál örömöt — se támaszt!

Igy szenved, tűr a férfi választott pályáján; hiszen maga csinálta igy, s ha két élete volna: örömest kiszenvedné egyiket igy is; a másikat aztán másként intézné; de látja, hogy ez az egy élete legombolyodik a nélkül, hogy elérné, a mit kezdet óta kergetett: óh akkor elfacsarodik — felötlik neki a kérdés: hogy hát voltaképen mért is él és küzd?! Hogy: érdemes-e az élet arra, hogy éljünk és küzdjünk?! . . . Diját nem találjuk itt — nem látjuk amott. — Sötét köd ül ekkor a meleg szivre, az ész világára, és *lyukat* keres, melyen e sivár világból magát kipotyanthatná —: Őrület, vagy öngyilkossági vágy kergeti . . .

De a kit az Istenek szeretnek: elküldik neki a mentő csónakot: *a munkát!* Dolgozik és üdül. Nem azért eleve, mintha munkájától jobb sorsot várna, csak szórakozásból, vagy erkölcsi kötelességből, — s mig dolgozik, nem érez, nem képzeleg kedélye, addig nyer annyi időt, hogy a kuszált hurok helyükre verődnek, összhangba jönnek. És *ujra születik*, ujra lesz emberré, férfiuvá, hőssé, a ki tudja bár, hogy meg nem nyerheti a csatát, de helyt áll és küzdve vesz el! — És elküldik neki az istenek a *„derült kedélyt“*, e szellemi *„villámhárítót“* — ez *„édes vizek forrását“*, mely a beleomló kesersós könnyek vizét is megédesiti. „Ernst ist das Leben: Heiter ist die Kunst“. Irjuk ajtónk fölé, az életbölcs Zschokke-nak eme jelszavát.

A munka olyan a férfiunak, mint a struczmadárnak a homok, — mint a gólyának a szénaboglya: — beledugja fejét s

nem látja a vihart. A méhrajtól elvesszük a maga-hordott mézet — és ő ujra hord. Leszórjuk a fecskefészket és ő ujra rak. Szétrugjuk a hangyabolyt — s a következő pillanatban már hordja, ujra takaritja a szorgalmas család, — még csak nem is tünődik, csak teszi.

Ezért kell szeretni a munkát — magát magáért! De utóvégre a legjobb munkás is kifárad. Azaz még sokszor el sem fárad, mert szelleme fürge még, hanem a testi eszközök: látás, hallás, egészség hanyatlanak. Ily embernél a test hal el előbb, másiknál az emlékezet, az itélő tehetség, a szellemi erő hagyja el a még erős testet.

Legszebb — ha már lenni kell — ha együtt hanyatlanak.

E hanyatlás az átmenet az öregkorba.

A ki 30 évig nem szép — 40 évig nem eszes — 50-ig nem gazdag: soha sem is lesz azzá, véli a közmondás. — Bizony rövid az ember valóságos élete. Ebből is nagy rész esik a tehetetlen gyermek- és aggkorra. A többi résznek is egy részét elaluszszuk. Sokan még azt az időt se akarják beszámitani, a mit betegséggel töltünk. Bizony rövid az egyéni élet. És nem birják feltalálni, hogy ujra *„megfejeljék“*, mint a csizmát. Szánandó az eltehetetlenült agg. Árnyéka csak korábbi önmagának! Ezer szerencse, hogy azok is, kik erőteljében ismerték, szinte igy vele elkallódtak. Kevés tartja meg ifjui erejét és kedélyét. — Legtöbb zsémbes, zörtölődő lesz, mint a száradó falevél.

Egyben imponálhat még az öreg, s ez a higgadt, bölcs *tapasztalás*. Azért mondja a magyar: „jó az öreg a háznál“.

Jó, a ki babérain nyughatik, — a ki szép multja emlékein kérődzhetik. Jelene — jövője ugy sincs. Tán látásukat azért veszi el a sors, hogy a távol szép bérczek kékellő ormai ne költsenek benne *uj vágyakat?*

Mily szerencse, hogy régi vágyaink is lelohadnak, hogy nem kivánják, sőt hiábavalónak tartják az ifjui élményeket. Mily jó, hogy a sziv is *együtt öregszik* gazdájával — mert fellengző vágyakkal repülni már nem birván — agyonvergődné magát mint szárnyaszegett madár.

Mégis nagy bölcsen van ám ez igy elrendezve! Tehát kell lenni annak, a ki ily bölcsen berendezte. Igen: Van Isten — okát senki mástól ne kérdje.

De akkor halhatatlanság is van!

Szellemünk, tehát öntudatunk is kell, hogy folytassa lételét, ha a testi összeköttetésből kikél. Nemcsak hinnünk kell ezt, de következtetnünk kell és lehet. Hogy *mily formában?* . . . No ha azt is tudnók, akkor már élve megszünnénk emberek lenni.

E jövőbeni létezésünk *mikéntjének* ismeretlensége: az a homály, az a mély *űr*, mely megdöbbenti a bátrak bátrát is.

E félelem ellenszere megint nem csupán a hit, hanem ismét a logika, a józan következtetés: t. i. szellemünk halhatatlansága nélkül csupa komedia volna földi életünk, még pedig tragikomedia, mi pedig dróton rángatott bábu, komediások volnánk, sőt még ezek se, mert ezek a szinpad deszkáin szereplésük arányában kapják zsoldjukat, — az élet szinpadán pedig ily arányban se. — Itt sokszor a hamis játékos teszi el a jutalmat, mig éhen hal a becsület! — Nem! ily komediásnak nem teremthette *„önképére"* Isten az embert! Kell, hogy a leszereplés után a szinfalak között legyen az arányos *gázsi-kiosztás*, de hogy mily apró pénzben? ... Hiu kiváncsiság, — ugy sincs megmondhatója, — ne is legyen! —

Ily következtetéssel bátrabban megyünk a végcsatába; de azért jó szoktatni elménket ahoz a ponthoz, a hol a *végnek kezdete* kezdődik.

Ne kicsinyeljétek hát azt a keresztfát az utfélen, sőt nézzétek naponként tenyereitek M. M. betüit is, melyek intenek, hogy *„memento mori!"* meglásd meghalsz! . . .

A ki mindezeket érezni és tenni tudja, azon teljesül jeligém, hogy: holtakor ő örül (legalább örülhet) és mások megsiratják.

Ember és emberiség.

Félig majom — félig angyal: ilyen a gyerek;
Mennyit kell emelkednie — és sülyednie
mig emberré válik! . . .

Eötvös.

Ugy testi mint lelki tehetségeinknek is csak *csiráit* kapjuk a természettől. Hogy aztán ezek miként és mekkorára fejlődnek az emberben: a neveléstől és önképzéstől — vagyis a csira fejlődésétől függ. E fejlődés pedig legtöbbször a körülményektől — rajtunk kivül eső okoktól.

Ezeket pedig nagyrészt intézi a sors — a végzet — az Istenség.

Annyi bizonyos, hogy: *alap a születés* — a csira — a mag. — A növény se fejlődhetik *mássá*, mint faja s öröklött természete engedi.

Csalódnak, akik az embert miveletlen állapotában jobbnak, nemesbnek s boldogabbnak hiszik! . . . A miveletlen ember — Eötvösként — legjobb esetben is csak gyermekhez hasonlit, aki ösztönének és félelmének engedve — minden, *valóban* erényes tettre képtelen.

Sokan gáncsolják a civilizatiót — mondván: hogy az ó-korban tisztábbak voltak az erkölcsök — nemesbek az érzemények — s igy *boldogabbak az emberek* (?).

Nagyrészben csalódás ez is. Annyiban igaz tán, hogy régente kevesebb levén az ember igénye: kisebb volt önzése, vagy furfangja, önczéljai kielégitésére, — s ez okból kevesebb volt küzdelme, könnyebb volt a létérti harcza, embertársaival.

De harag és szelidség — gyülölet és megbocsájtás — káröröm és részvét stb.: mostani erények és mostani bünök megvoltak és meglesznek mindenha! Legfeljebb ezek *formái* változnak koronként, vagy felváltva divatoznak korszakonként.

Az emberi természet alapjában nem változik.

Ezredévek előtt szinte azon érzelmeket és szenvedélyeket találjuk, melyek most mozgatják a világot — csak a *mód* változik.

Az ember — mondja Eötvösünk — mindig *boldogságot* keres — *szabadságot* kiván — s *emelkedni* vágyik. Csakhogy különböző korokban a boldogságot másban és másban keresi. A szabadságnak más-más értelmet ad — s más-más eszményeket tüz ki magának.

Hajdan a „honfoglalási *elhelyezkedésért*" — később az idylli korszakban az „arany gyapjuért" „pour la Dame", vagy „egy pohár viz"-ért — utóbb a „*hit*"-ért — aztán a *faji nemzetiségért* dulakodott az emberiség. Legutóbb már majd a létért — a megélhetésért — a szájbavető falatért.

És tán ez lesz majd a legborzasztóbb?! . . .

* * *

Uj — meg uj eszme sohase segitett az emberiség baján. A keresztyénség, mely az ó-kor rothadt állapotát megujitá — s jelen civilizatiónkat megalkotá — lám már a zsidók *eredeti* vallásos tanaiban, ugy a görög és római bölcsek axiomáiban is már benn volt. Hanem a jó eszmék *átalánositása* segithet.

Olyan jó eszmék, minők a jelen viszonyok közt átalánosokká lehetnek. Nem olyan, mely már *tulélte* magát, olyan se, mely a jelen viszonyok közt nem lehet általános.

Például: az *abszolutizmus* jó lehetett valaha — s jó lehet ma is — néhol; de *átlag:* tulélte magát.

A *szocziálcommunizmus* pedig *még* nem lehet átalános. S tán nagyon soká nem, mert sok nagy ellenmondást hord méhében (s nincs benne, Kossuthként, ami pótolná a *családot* és megváltoztatná az emberi szenvedélyeket).

Korunkhoz legjobban vág a *népképviseleti* rendszer, de ennek kinövései miatt vagy recidivázunk amabba, vagy idejekorán emebbe ugrunk.

Egyik a másikkal (ellentétével) boszulja meg magát. — Körforgás itt is, mint a természetben és asztronomiában.

Vigasz lehet csak az emberre és emberiségre, hogy „*mundus se expedit*". (Az idő majd elvégzi a maga dolgát.)

Feltartóztatni a tények logikája következményeit nem lehet.

Azért Hegelként „*ugy van jól minden, ahogy van*".

S mivel e változás, e körforgás örök: örök az emberiség léte is — vagy legalább nagyon hosszu!

* * *

A keresztyén vallás alapeszméje a *szeretet* — *még ellenségeink iránt is!* Ez eszme átalánositható minden korban, minden viszonyok közt.

Azért mig ember és emberiség lesz: élni fog az is — sőt hóditani fog. Mert ez eszmével emelkedhetik az emberiség leginkább istene felé, mert Isten is emberi nyelven: Szeretet.*)

*) Ezzel összefügg némileg a „Keresztyénség és szabadelvüség" czikkecském az V-ik csoport végén. **Szerző.**

Születés-e vagy nevelés?

„Pusztán csak észszel, senki sem okos,
Ez elmerül a sziv ösvényiben;
Az ész hatalma erkölcsben vagyon
Miként a gyöngy értéke fényiben."
Lisznyai.

Kant szerint minden gyermek eredetileg *jónak* — Hegel szerint pedig mind *rosznak* születik! . . .

Kanttal szavaznak — ugy látszik az édes anyák (mindannyinak ugyanis legjobb, legszebb a maga gyereke s ekként minden gyerek jó), — Hegellel szavaznak a tanitók és a dajkák (kik szerint minden gyerek vásott, csintalan, rosz csont — mert ők vesződnek velök — s ha jóra, nagyra iperednek is: nevelői érdemüknek tartják).

Kant szerint a gyermek mind egy kis angyal (tán ártatlan mosolygásukból itél vagy a bibliából, mely szerint ezeké a mennyeknek országa), de aztán rosz példa, rosz nevelés, rosz világ rontja el őket, ha elrontja . . .

Hegel szerint mind egy kis Dämon — az *„eredendő bünök"* csiráival, miket aztán az okos szülő, nevelő s az élet-iskola irt, nyes, oltogat s javit — ha javit . . .

Én bátor vagyok azt mondani: hogy mint a legtöbb helyen, ugy e tárgyban is *középen van az igazság;* vagyis, hogy az ember

se jónak se rosznak nem születik határozottan, hanem *vegyesen.* — Aztán *a körülmények* teszik azzá, amivé lesz.

Az isteni *szikra* (a lángész) kitör ugyan néha a körülmények korlátain, de ezek csak *kivételek.*

A *születés* azonban, ugy hiszem, mégis erősebb.

Hogy egyik ember több szellemi képességgel születik, mint a másik: ez ugy hiszem, kérdésen felül áll. Gyönyörüen képletezi ezt a biblia, midőn azt irja, hogy az ur egyik szolgájára ennyi, másikra annyi *„talentumot"* bizván, egyik a kevesebbet is jobban hasznositá, miért ugy dicsértetett meg, hogy „kevésen voltál hü — sokat bizok te reád" stb.

Igy vagyunk a testi tulajdonokkal is. Tagadhatatlan, hogy egyik épebbnek, erősebbnek, szebbnek születik.

De igy vagyunk az erkölcsi tulajdonokkal is. Elvitázhatlan, hogy egyik gyermek több jó, másik több rosz hajlamot hoz magával.

Az a mindeneket intéző *„Főlény"* azonban, ugy látszik, fentartá magának az ajándékozást a talentumok kiosztásánál és gyakorolja azt öröktől óta, mert:

Rendszerint örökli ugyan a gyermek szülőinek ugy testi mint szellemi, sőt erkölcsi tulajdonait is, de csak rendszerint, mert millió a kivétel. Hány ép, szép, jó, okos szülőnek van ellenkező gyermeke, vagy megforditva? De sőt ugyanazon szülők több gyermekei közt is, mily nagy, sokszor ellentétes különbségek vannak! Tehát a faji öröklés korlátain is felül áll a *születés.*

De a nevelés korlátain is felül áll ám! Azért mondák már a régiek, hogy „poeta non fit, sed nascitur", hogy „naturam expellas furca tamen usque recurret".

„Nézd meg az anyját — vedd el leányát" mondja a magyar közmondás. Vagyis amilyen az anya, olyan asszony lesz leányából. Bizony sokszor igaz — csakhogy nem mindig! — Férfi-gyermek még kevésbé üt szüleire, mert ezt az élet-iskola neveli — formitja.

Érdekes észlelni, hogy miként örökli a gyermek szülőinek természetét, arczvonásait stb. Sokszor, mintha csak ujitott kiadásban látná az ember a régit. Mondják, hogy nem a születésből, hanem a szülőkkeli folytonos együttlétből megy át e külforma, de nem állhat ez, mert láttam árvát, ki sohase látta anyját s mégis nem csak formáját, de holmi apró mimikáját, p. u. egy-egy tag

vagy szájvonásodását is azon módon tette. Az is érdekes tapasztalás, hogy a férfi-gyermekek anyjukra — a leányok pedig apjukra formitanak testtel és lélekkel is. Persze ez se kivétel nélkül, de többször igy történik.

A faji leszármazás tehát elvitázhatlan, de természetes is. Csakhogy mint mondám: a természet fentartá a maga szabadságát a gyakran megfoghatatlan kivételekben: más szóval a születés a fődolog!

Görög N. és több nevelő hirdeti, hogy nincs gyenge elméjü vagy rosz gyerek, ha ő egyideig kezelheti. — Szép igéret, oda illik a többi hirlapi hirdetések közé.

Sokan hittük, hogy okos neveléssel formitjuk a gyermeket amivé ohajtjuk, hisz a kertész is egyenes fát növel a görbe alanyból.

Lélekbuváraink mondják, hogy „ne itéljük el a zsiványt, mert valószinü, hogy ha mi neveltettünk volna azon körben és ő a mienkben: tán ő kisérne most bennünket a Golgotára". Nem lehetetlen, de nem is bizonyos.

Hanem az bizonyos, hogy egyik másik gyermeket nevelhetik okosan, gondosan, még se lesz azzá, aminek szántuk, sokszor még csak nem is hajlik.

Találkozunk oly konok hajthatlan természetü gyermekekkel, hogy a több évi fáradhatlan nevelő kénytelen felsohajtani, hogy *„oleum et aperam perdidi"*. S viszont olyanokkal, kik eredetileg szelidek, gondosak, fogékonyak, alkalmazkodók, kik szinte csak ugy ellesik amit hallanak és látnak, kikre azt szokta a magyar ember mondani: „a tüske is hegyivel jön".

A Lavateri arczismetan is azt mondja, hogy az emberrel született fej- és arczidomnak rendesen bizonyos szellemi tulajdonok felelnek meg — tehát mint amazok — ezek is velünk születnek, — miket kissé politurázni igen — de teljesen átidomitani épen ugy nem lehet, miként a koponya és arczidom csontosulásait.

Tehát a születés többször kifog a nevelésen — mint megforditva.

De ebből korántsem az következik — mintha igy a nevelés felesleges, hiu időpazarlás lenne?!

Csak azt teszi: hogy a gyémánt köszörületlenül is gyémánt — de köszörülve brillánt!

Azt teszi, hogy száz gyermek közül ha tizen nem fog — de kilenczvenen fog a nevelés; hogy nevelés nélkül az emberi szellemnek legalább fele maradna parlagon, nevelve pedig alig egy század része.

És azután a nevelés maga egy nagy mély, majdnem oly kifürkészhetlen tudomány, mint maga az emberi szellem, annyi bizonyos, hogy majdnem minden gyermeket más módon lehet és kell nevelni. — Egyiket gyengéd kéréssel — másikat szigoru fékentartással — egyiket ajándékokkal — másikat dicsérettel stb., amint egyik érzékenyebb, könnyelmübb, önzőbb vagy hiubb tulajdonokkal született, vagyis hogy „minden zárnak más kulcsa van".

De vannak *„universal kulcsok"* is.

Ilyen ugy látszik a *„szeretet"*, mert szelidséggel a vadállat is megszelidithető. Rárrei lóidomitási titka is ebben állott.

Ilyen főleg a *„jó példa"*. Mert tagadhatatlanul sok van bennünk, főkép a gyermekben, a majomból. Mert amit jót, szépet predikálnak neki: azt vagy parancsnak, korlátnak veszi és reagál ellene, vagy megszokja füle mellett eleregetni; de amit következetesen tenni lát, azt csak azért is utánozza, hogy a nagyobbakhoz tegye magát hasonlóvá.

Régi vita tárgya az is, hogy nevelésnél a nevelő legyen-e gyermekké, vagy a gyermeket emelje emberré? Azt hiszem ez *utóbbi* helyesebb, mert a czél — emberré formitani, — a gyermekies modor csak ut, mód, csak eszköz ama czélhoz.

Születés és nevelés: oly mély tárgyak, miket ily röpke czikk ki nem aknázhat. Csak azt érintem meg még, hogy a felnőttekre is nagyrészben áll az a közmondás: *„Fac me talem, talis ero"*, vagyis, hogy az ember önmaga is csinálhatja magának a jellemét stb.

Persze, hogy ez is csak részben igaz.

Aki korán hozzá szokik az *„önbirálathoz"* — aki folyvást észleli magában, hogy minő hajlamokkal s képességekkel született, hogy melyeket kell formitania vagy *pótolnia*, — aki igy időnként *számot kér magától:* az bizony nagyrészben önmaga neveli magát és idomitja születési korlátait, mely nehéz munka ugyan, de annál szebb. És erős akarat, idő, meg a rászokás bámulatos eredményt mutathatnak. Az ilyeneknél valósul azon nézet is: hogy még az arczformát is — legalább az *arczkifejezést* is kiki csinálhatja magának — annyiban tán: hogy a jó és szép érzelmek, az igaz derült kedély *kiülnek* az arczra, — de az ellenkezők is.

Ily önvizsgálat és önbirálat mondatta Petőfivel is, hogy:

„A világ az Isten kertje:
Gyom és virág vagytok ti benne
Emberek!
De az ur, ha pártom fogja:
Gyom talán benn nem leszek?!"

A világ vége.

E czimen irta meg Herault Viktor franczia természettudós tudományos jóslatait földünk jövőbeli sorsáról.

Bizony öntelt büszke lények vagyunk mi föld lakói! *„Világ végéről"* beszélünk, mikor *„földünk"* enyészetérül akarunk szólni.

Mintha földünk volna az egész világ.

Mintha rajtunk kivül nem volna semmi.

Mintha fölöttünk, alattunk, mellettünk és körülöttünk nem volna több, más, hasonló és különböző milliárd égi test, bolygó vagy sárgömb, a mérhetlen légürben.

Pedig tudjuk a *„Kiterjesztett Erősség"*-nek mérhetlenségét. Combináljuk, hogy p. u. a milliárd álló csillagok, mikkel kék egünk behintve van: *mind megannyi nap* — nagyobbak a mi napunknál — miknek mind külön köre, külön naprendszere van, mikben hasonló bolygók keringenek, — hasonló vagy nálunknál tökéletesebb *lényekkel* megrakva, — kik szinte éreznek, éheznek, fáznak, örülnek, búsulnak, élnek, halnak, mint jómagunk, kiknek viszont a mi napunk és földünk látszik álló csillagként. Tudjuk, hogy a *„tejut"* milliárd égitestek *csoportja* — oly irtózatos távolságban tőlünk, hogy testi szemünk előtt látszólag összeolvadnak ama halvány *sávszalagban,* melyet Herschel távcsöve sem bir elkülöniteni — megmérni, még csak hozzávetőleg sem! . . .

De léteznek — — mert mint bold. Tarczy professorom keserü humorral mondá: „Barátim — csupán ilyen egy parányi

sárgömbért, mint a mi kis földünk, nem is volna *érdemes* Istennek létezni!" . . .

Tudjuk, hogy csak egy csipet morzsája vagyunk a *világegyetemnek*, melynek végét, határát véges észszel felfogni, elképzelni nem birjuk, csak *eszményi nevet* adtunk ezen észbontó distáncziának a *Zenir* és *Nadir* elnevezésekkel; de nincs professor, és nem is lesz: az, ki ezt megmagyarázni birná, — vagy ha lesz: az már nem lesz ember.

Csak szójárás hát, midőn földünk *helyett* világot s földünk végenyészete helyett világvégét mondunk.

Herault ur — több tudóssal — azon véleményben van, hogy földünk előbb-utóbb ugy jár, mint azon bolygó, mely a Mars és Jupiter közt *volt*, mely szinte átélte azon *átalakulási fokokat* (minőket a mi földünk is folytat), azután a benne levő gázok kiterjedése miatt szétrobbant s forgács-darabjaiból lettek a *Ceres*, *Pallas*, *Junó* stb., kisebb bolygók, melyek ujra kezdték az alakulást, az életet: az ujra lépegetést a *vég* felé.

Leirja, hogy földünk is olyan, mint az állati lény, hogy földünk is él, az élethez szükséges *„folyadék"* kering ereiben. Belseje, meleg *izzó folyadék* — s az a kis kihült kemény *külkéreg*, melyen lakunk, nem is igen vastag; hogy 2700 lábnyi mélyen már vizforraló *hőség van*, hogy a hegyek földünknek *lélekző szervei*; az ásványok rejtett *kelevények*; a fémek *beteges üledék*; a miért legtöbbnek büzhödt szaga is van. Betegségét a földkéreg alatti gázok terjeszkedései okozzák, ugy a tüzhányók dübörgéseit és a földrengéseket is.

Mostanában is elég földrengés, vulkánkitörés, meteorhullás lévén, és légviszonylataink is rendellenesek lévén, — irja, hogy *földünk tulélte virágkorát* s most már a lassu hervadás, vagy a hirtelen enyészet vár reá.

Ő az *utóbbit* hiszi és jósolja, t. i. hogy földünk mint egy kiégett bomba-gömb *szétpattan* s darabjai mint izzó szénforgácsok polyvaként hullanak szét a légürben, hol a *vonzerő* törvénye szerint a legközelebbi nagyobb testhez csapódnak, vagy, egyikmásik forgácsdarab önálló körkeringést s uj életet kezd (bolygó lesz), vagy holdja lesz nagyobb bolygóknak.

Más természettudósok szerint pedig éppen megforditva: *földünk nem elég, de kihül és megfagy*, mint Madách is mondja az *„Ember tragédiájá"*-ban, hogy az északi *jég-zóna* (jégöv) folyton terjed, folyton jön felénk, lejebb szoritva embert, állatot és növényzetet, egész az aequatorig, a hol most még a naphevétül *sül* meg a kenyérfa lisztes gyümölcse, és izzó homokban *fől* meg a strucztojás —: ott is idővel bágyadtan kel fel a kihülő nap s *földputriban* melengeti magát a *Liliputivá* törpülendő *utolsó ember* — mint *emberállat!* . . . Azzá lesz, ami — Darwin szerint kezdetben volt! . . .

— — — — — — — — — — —

Egy periodus, egy cyklus, egy magába visszatérés, egy *tragikomédia* volna a földnek és föld lakóinak élete! *Az anyag örök, az marad*; de a *forma változik*.

Kihül, vagy elég? Mindegy tán nekünk. Alig is birnánk e két baj közül *választani?* Télen tán inkább az elégést, nyáron a megfagyást választanánk.

De a *megszünés*, a *„lenni, nem lenni"* gondolata őrületes!

E jóslatnak *jószivü* magyar közlője hozzá teszi, hogy ne ijedjünk meg, mert ez (ha lesz is?) *soká lesz* és nem éri meg senki közülünk; mert egy század-, vagy ezredév a föld életében csak egy percz, egy verébugrás! A nagymindenség életében pedig épen semmi, mert ez *a kezdet előtt is volt és a vég után is lesz!* . . .

Ellenmondás ugy-e? Idő és tér végtelenségét véges észszel megérteni nem lehet, ha megértenők, megszünnénk emberek lenni, Isten lennénk.

Hanem hát csak emberek vagyunk, *gyarló* emberek.

De azért sokszor *„erről"* elfeledkező, öntelt, hiu, büszke emberek! . . .

S épen azért, épen a jelen márczialis, önző, kapzsi korszakunkban tán *„Memento mori"* gyanánt is jó az ily kis földtani elmélkedés, s a végnek végérőli töprenkedés.

Ájtatos *Kultus* ez, mint *keresztfa* az ut mellett, mint *halálfej* az iróasztalon és a bányászok süvegén.

Életbölcseség.

Törs Kálmán ur a „Hon" egyik számában az évet gyönyörüen elbucsuztatván, irja: hogy „egy régi keleti bölcs mondta már, hogy akinek annyi oka van sirni, mint nevetni, és még se nevet, az olyan ember . . . bolond!"

De hát akinek valamicskével több bú-oka van (pedig mai napság sok ilyen ember van), az már épenséggel csak sirjon? Kegyetlen szabály lenne! Hanem segitsünk akként a dolgon, hogy tartsunk kétféle mértéket (mint az élelmes kereskedők), egyik legyen olyan, mely a búbánatot ne mutassa meg apróra (a mázsás mérték a fontot fel sem veszi), vagy a búbánat mérlegébe ne rakjunk bele minden dib-dábságot. Aczélozzuk meg sziveinket, tegyük „wasserdicht"-é azon jelszóval, „ha fáj se fáj!" Az öröm serpenyőjébe pedig rakjunk be szorgalmasan minden parányi örömöt, hogy ez lefőzze amazt. Azt mondják, hogy a jó méh még a mérges vadvirágról is mézet gyüjt?!

Egy némi kis önáltatás — ha máshol nem is — de itt megengedhető, sőt önmagunk iránti kötelesség, mert „magát lopja meg, aki mélyen érzi a bajt — és az is, aki fel nem szedi az élet apró örömeit!" Mert derült kedélylyel könnyebben siklunk át az élet terhein — s jobban birjuk teljesiteni magunk, családunk s hazánk iránt kötelmeinket. Tartsuk az örömöt, mint a kovászt vagy sörélesztőt, melyből kis darab is nagy teknő lisztet megéleszt.

Azt is sokan mondják, hogy olyan szinü lesz az élet, aminő szemüvegen nézzük azt — nézzük hát rózsaszinü üvegen.

Igaz, hogy szivünk adja hozzá a szemüveget — tehát tegyünk szert *szivjóságra!* —

Életczél.

„Élte czélját hön kivánja
Sok halandó megtanulni, —
A titok két szóban rejlik:
Boldogitva — boldogulni."

X.

„Csillag nélkül oly setét az éjszaka!" mondja egyik szép népdalunk. Igaz! épen mint az élet, czél nélkül. — Azok előtt borul el a lét világa, azok lesznek életunttá: akik nem látnak már maguk elé tüzött — édesgető — akár csalogató — sarkantyuzó életczélt. Hány vándor dülne ki fáradtan, fél uton, de meglátja menetpontja határát — a távol magasodó tornyot, majd az elősugárzó mécsvilágnak vezérfényét — ujra bir — megy és czélt ér. —

Egy fáradt lónál láttam (kőhöz legyen mérve a hasonlat), hogy midőn már huzni és menni sem birt szegény pára, akkor egy csomag jó szénát kötöttek a kocsi rudja végére, mit folyvást látott, de el nem ért, hanem lóeszével is felfogta, hogy a statión majd eléri: — s igy birt menni, birt huzni és a statióra ért.

Ily folyvást előbbre ösztönöző életczélt minden ember könnyen tüzhet ki magának: a szülő, gyermekeinek felnevelését, elhelyezését, az iró, művész, iparos uj meg uj müveinek befejezését, a gazda meg egy darab földje megjavitását . . . a status férfi, az emberbarát egy-egy szent eszméjének ha nem is gyümölcsözését (mert a faültető nem mindig eszik gyümölcséből), de legalább virágzását, terjedését.

Ily életczél: a vezércsillag az élet göröngyös utján — sötét az anélkül, tapogató bukdácsolás — terhes is.

Ily életczél nélkül — ha egy kis *„nem szeretem napok“* jönek (kinél nem jönnének?), hamar kérdezi az ember önmagától, hogy *„érdemes-e élni?“* és hamar rámondja a *„nem“*-et, példa rá a sok öngyilkosság — korunknak ez egyik divatkóros rákfenéje. De a czélpontig, a terhes ut közben — a bajcsoportozatban (mert ez nem szokott egyesleg járni) mi adjon kitartó erőt? mi altassa el az erő nyügző bánatot? kérdések . . . Szerencsés feleletet lehet rá adni: hát a *munka!*

Nagyszerü Isten áldása ez! Hármas haszna van. Először: szórakoztat, felejtet, másodszor: edzi magát a munkaerőt és harmadszor: közelebb visz a czélhoz. De negyediknek lehetne venni a bevégzett munka feletti örömöt! (Sokszor kedvtelve néztem, mikor egy-egy becsületes csizmadia vasárnap reggel az utczán végig vitte a megrendelt stiblit — oly önelégülten lógatta kezei közt, mintha csak mondta volna: *„ezt én épitettem és . . . kész!“*) S mig azt ily rendeltetése tudatából eredő jó képpel csinálta — s mig a következő párt is igy szabogatja, bizonynyal nem gondol életuntságra, sem öngyilkosságra.

A munka növeli hát nemcsak a munkakedvet, de a munkaerőt is — mint a pálmafára aggatott teher növeszti a pálmafát.

De felejteti a meglevő bút, bajt is. — Elaltatja, mint a bölcsődal a siró gyermeket, mint a morphium (mákony) a nagy beteg fájdalmát. Sőt ennél is jobb a munka, mert a mákony csak fásult érzéketlenséget — de a munka friss vérforgást, jó kedélyt szül. Sok ember anélkül megőrülne! Mikor már üresnek látszik az élet, mikor elvesz az életinger, életkedv, mikor már kiégett szivet hordoz az élőhalott, ez az utolsó, de biztos gyógyszer: a *munka.* Áldassék érte Istenünk!

Az emberiség végczélja: a *tökéletesbülés.* Ez is csak munkával érhető el.

Ily jó hatásáért maga a munka igy általánosságban is életczél — bizonyos irányban vezetve pedig czél is, eszköz is egyben — önczél.

Az irás szerint Isten is hat napon munkával teremté e világot!

Korunk jelszava *„a munka!“*

Dolgozzunk hát, mig nappal vagyon!

A munka.

I.

Minden ember amihez ért
Ahoz lásson — télen-nyáron!

Nézzétek azt a zubbonyos kis fiut, akit anyja odataszigál a társaságban ülő öregekhez, hogy csókoljon kezet (mert egyéb jó dolgot nem tehet), mikor nagy szégyenkezés után rászánva magát, sorbajárta a vendégeket és kiszolgálta kézfejenként (itt-ott arczfejenként is) a szokásos tisztességnek e czuppanós adólerovását, bár még okát nem tudja a beletuszkolt miveletnek, mégis mily elégült pofácskával tér meg édesanyja ruhája mellé, s elébb még téveteg tekintetét mily bátran jártatja szét, mert ösztönszerüleg sejti, hogy ő valami munkát végzett, megtette kötelességét!

Nézzétek az iskolás-fiut, aki leczkéjét megtanulta: mily emelt fővel várja belépő tanárját, mig a készületlen kékül-zöldül, Urszineváltozást izzad, a tanitó fürkésző tekintetére!

Nézzétek a pontos katonát, aki teendőit végezve „rüsztungba“ vágja magát: mily peczkes auktoritással szalutál a szemletiszt előtt.

Nézzétek a mezei gazdát, mikor végig nézi kikelt vetését, izzadó munkája eredményét, nem-e azt mondja hallga tekintete, hogy: Isten és az anyaföld neveli, de ő csinálta ilyenné, mikor elkészité a talajt, kiválasztá a magot, a buzát a konkolytól, mint egy istenitélete!

Nézzétek a hajóst, mikor Istent kisértő tengeri utjából békepartra lép, s gigási munkája gyümölcsét, habár csak egy-egy korált, kagylót, vagy délfoki gyümölcsöt is odarak, váró övéi lábaihoz!

Nézzétek az épitészt, mikor azt a tenger kőhalmazt felraká, azt a faragatlan holt anyagot megszellemesité: hogy szinte lebeszélnek a pompázó emeletről, a góth-, byzanczi- vagy renaissance-stylusok müvészi nyelvén: mily alkotó szemöldökkel néz fel munkájára!

Vagy a szobrász, festész, mikor megcsinálta a kőből Apollót, a silány vászonból, a menyország vagy paradicsom tájképeit, s odarántja nevét hanyagul, de mily önérzettel — a márvány sarkára, vagy a vászon csucsára — mikor már kész! . . .

Mit érez akkor? . . .

Bizony-bizony, halandó embernek nincs istenibb érzése, mint a jól végzett munka feletti öröme! Ekkor áll legközelebb az Alkotóhoz, mert lám munkájával ő is alkotott, teremtett, ha nem is semmiből, de kevésből; ha nem is halhatatlant, de időkre, századokra szólót; müvet, mely tuléli mesterét, müvet, mely a koporsóból is kitör és eget kér!

Avagy nézzetek meg egy falusi csizmadiát, mikor a kész „stiblit" vasárnap reggel hazaviszi, mily önelégült képpel, rátartós léptekkel *„szállitja"*. — Az ut közepén halad, hogy a „póver" nép hozzá se érjen, de utszélről lássa az ő munkáját, alkotását, mely kész és bevégzett munka s szerinte akár *„remek"* is! . . .

* * *

De legyen bár sikertelen a gyarló ember munkája: mégis felmagasztal, mégis megnyugvást ad; mert azt mondja rá öntudatunk: megtettük mind, mivel csak tartozánk, a többi a jó isten gondja. Nincs önvád, de van *önelégültség!*

* * *

Önként merül fel itt a kérdés, hogy: mi és miféle legyen a munka? . . . Szépen megfelel erre egyik költőnk, — mondván:

„A költő hadd álmodozzék —
A vadász a vadat lesse —
A kovács a vasat verje —
S minden ember, amihez tud —
Ahoz lásson — télen-nyáron!"

Sokan még azt is mondják, hogy inkább rosszat tegyen az ember, mint semmit. No ez kissé tulhajtott phrasis, nem is kell betüszerint érteni. Tán csak azt akarják vele mondani, hogy a „tétlenség az ördög vánkosa!" Hogy bármi babrálással is betölteni kell az üres időt, hogy munka és elfoglaltság nélkül ne zalámboljon a lélek, a képzelet, s ne érjen rá rontani és bünt keresni, ne érjen rá aggódni, tépelődni, setét képekkel vivódni! . . .

Arra mindenesetre jó rászokni, és már a gyermeket rászoktatni, hogy: az idő pénz, sőt több, mert pénzen sem lehet megvenni; hogy hát az időt használni, valamely munkával betölteni kell.

Egy ős-római császár mondá, hogy elvesztette azon napot, melyen valami jót nem tett. Egy jelenkori ismerősöm pedig szokja mondani: hogy mig levese hül, addig is megir egy-két levelet.

A munkának az időben való felosztása vagy tudomány, vagy ügyesség; aki azt megtanulja, bámulatos sokra ráér, bámulatos sokat végez.

Ennek egyik nyitja, vagy kulcsa az is: hogy ha már az egyik munkára képtelenek, fáradtak vagyunk, a másfaju munkát még mindig birjuk, sőt könnyen esik. Épen mint az étkezésnél: midőn az első, második fogásból már nem kivánunk, a harmadik-negyedik fogás még mindig jól esik.

A munkásságnak másik kulcsa az is, hogy a *darab-időket* se pazaroljuk el és ne immel-ámmal, de fürgén dolgozzunk. A magyar ember általában fürge s nem nehézkes; de mégis van benne valami keleti származásu *„tuzok-természet"*, mely lassan czühölődik neki, a felrepülésnek, addigra oda ér és elkapja az agár. — De aztán ha belekapott, az igaz, hogy megteszi ám „magyar Miskásan!" emberül! (van is hirneve és kelete külföldön is a magyar munkásnak s munkabiró ügyességének.) A német-faj már testileg, lelkileg nehézkesebb, mégis ennek van ily közmondása: *„Gedacht: gethan!"* . . . Tán épen azért, hogy sarkantyuja legyen faji lassubbsága ellen.

Forditsuk le tehát a német jelszót, ugy, hogy: *„a gondolat legyen szomszédja a tettnek"*, de tőszomszédja! . . . Többször megbánja halogatását az ember, mint az elsietését. De az oly német *„Gründlichkeit"*-ot nem ajánlom a mai rohamos világban, hogy: vagy nagyon alaposan dolgozzunk, vagy semmit. Sok elkésik, aki ezt praktizálja! Mert mig arra vár az ember, hogy

a nagyon alapos munkához való minden eszközt, p. u. teljesen arra való időt és alkalmat stb. kapjon, addig az uj nap uj gondot, uj munkát hozván, a halogatott szándék csakis szándék marad. Belezápul, mint Tallérosy Zebulonba a dikczió, vagy mint a beszállásolt katonába a házi nőnek szánt udvarlás, a mikor hat havi velelakás után az elmasirozás reggelén mondá, csak még egy nap maradhatott volna, igy meg igy tett volna.

Tartsuk itt inkább a magyar földmives szokását, mely az előzetes munkára azt mondja: „*el előzi*", vagy először öreg rosta, azután sürü rosta. Persze sürü rosta utóbb, ha idő és körülmények engedik, és ha nem engedik, hát akkor is jobb valami, mint semmi, jobb a felemunka, mint semmi munka. Mert az a félmunka már *tény* és *emlékeztető-jel*, előinger, felkiáltójel, ösztön a másik felemunkára, mely már kevesebb is, mintha az egész hátra volna és szégyen fejében is ráfanyarodik az ember, hogy tovább ne lássa félben.

Igy „*öregel*" az asztalos, ács, először öregfejszével, azután polituroz. Igy „*férczel*" a szabó, azután varr. Igy „*tuschiroz*" a festő, azután fest. A nyomdász „*kefelenyomata*" után nyomtat. A versiró, épitész, szobrász először *farag*, aztán simit. Az olvasó először „*böngész*", aztán olvas. A borivó először *kóstol*, azután iszik! . . .

És a félmunkának félsikere is már csábitó a bevégzésre.

* * *

A munkabeosztás jó ha előre, több hetekre, vagy csak este másnapra is *jegyzékbe* tétetik. Ez is egyik taktikája a sokat megtevésnek. Az emlékezeten is segit. E jegyzék olyan, mint a „*tizparancsolat*", magunk által magunknak kiszabva, mint az „*imaolvasó-lánczl*" Egymásután pörgeti le az ember a lánczszemeket s a leolvasottakat is meglátja, azután hátamögé dobja, amazok pedig szeme előtt lebegnek, szinte reklamálva, hogy kerüljön a sor rájuk! Aki igy rövid időn sokat végez, annyi, mintha sokáig élne. Nem a hosszu életnek van látszatja, de a tevékeny, munkás életnek.

* * *

Nem mindnyájan vagyunk hivatva nagy munkára. Nem lehetünk mindnyájan p. u. Lesseps-ek, hogy három világrészre szóló csatornázási, vagy montcenisi hegyátfurási munkákkal boldogitsuk a világot. A világ olyan, mint az óragépezet: kell bele nagy kerék is, kis kerék is. Ez tán ép oly szükséges hozzá, mint amaz.

A hétköznapi embernek ép ugy meg van a maga látköre — a magát hasznosithatό alkalma — söt kötelme, miként a közkatonáknak a vezérek mellett.

Mozaik az élet, apró nuanceok összetétele! És csak akkor szép a mozaik, ha minden atomja, minden paránya megállja helyét.

Tehát: „Munkával dicsérjük az urat!"

„Minden ember amihez tud —
Ahoz lásson — télen-nyáron!"

II.

„Nihil agricultura . . . dulcius
. . . homine libero dignius."
Cicero.

A „melius és utilius" szavakat szándékosan hagytam ki a mottóból, — mert lehet édes, lehet méltóságos manap is a földmivelés, de hogy *legjobb, leghasznosb* volna jelenben: azt a magyar gazdának sem ellensége, sem jóakarója nem állithatja.

Söt bevallanunk kell, hogy a szegény gazdát igazán „*az ág is huzza!*"

Kezdve a nagy és aránytalan adóktól (ahol a progressivitás még csak pium desiderium, vagy noli me tangere) a jelen rendkivüli szeszélyes időjárásig — minden — a magas cselédbér, nagy napszám, — soha máskori pusztitó elemek és férgek, uj divatu

gabnabetegségek, szöllőkárok, — orosz, amerikai, texasi, söt még afrikai buza-verseny, szöllő-vész, gyártott bor, fuxinozás, sörivási mánia stb., sok minden, ami a gazda munkáját csökkenti — jövedelmét devalválja — ugy, hogy mire a betevő falathoz jut: igazán beteljesül rajta az *ige,* hogy *„verejtékeddel egyed a kenyeredet!“*

Hanem hát szép, nemes, lelket emelő, testet edző munka a mezei munka, az Isten szabad ege alatt, az anyatermészet ölén, a tavasz virányain, ahol minden bogár szorgalomra tanit, minden fűszál hitre, reményre jogosit, vallásra, erkölcsre szoktat. Üde léghullám csókolja le verejtékedet. — A virágok himporos, lopva nőszülése, a madarak énekes fészkelése — a csermely csevegése, minden, de minden szeretetre ösztönöz, és a mindezeket alkotó — rendező *Ur* imádására készt!

A jó földmives többnyire jó ember, jó keresztyén.

Belátja, hogy minden áldás felülről jő.

A *„világ fia“* mig fortélyt használ megélhetésére — felebarátja rovására is — addig a gazda esőért imádkozik!

Egészséges is a mezei munka: — a tiszta, élenyteljes levegő adja az életpirt, a jó étvágyat, a jó álmot, edzett testet és életvidámságot.

A minapi pesti *szabógyülésen* egyik szónok tréfásan jegyzé meg, hogy „ha a kigyó- vagy a hatvani-utcza sarkán egy-egy vézna ifjut látunk ténferegni: tudhatjuk, hogy az szabólegény 24—25 éves öregséggel, mert kora reggeltől éjfélig görnyedve varr silány dijáért“ . . . Hát a gyári munkás! . . . Hát a könyvbuvár — az irászok legiója? . . . *Életén vásárolja a megélhetést.*

Földmives-népünk is csenevészedik (mutatják az évenkénti ujonczozási mustrálások), a nyomor — tisztátlanság — rosz és rendetlen táplálék — gyógyhiány, és e miatt, hogy szobalevegője télen át rosszabb az istálló levegőjénél. Szerencséje, hogy a többi három évszak a szabadba szólitja.

Igaz, hogy nagyrésznek földjét már-már kiliczitálják lába alól (főleg mióta a bölcsnek vélt, de szégyenszemre visszavont *„szabad kamat“* törvénye 7 évig dult soraikon). De hát a kis gazdából lesz napszámos, és gyakran munkásabb lesz ő, mint cseléd. A jelen viszonyok — élet és gazdálkodási mód mellett (mondá *Korizmits ur* is Lónyayhoz irt levelében) —: a kis- és középbirtokos elpusztulása feltartóztathatlan.

Egy kisebb rész, mely felejteni birja az ősi erényeket és ősi bünöket —: mely nem felejti a vendégszeretetet, lakmározást és kényelmes pipázást — vadászat — keleti *„tempós“* kényelmet, és rögtön elváltozni bir — gondos — szorgalmas — rideg — számitó — nélkülöző — énjét nem kimélő — circumspectus kalmárlélekké — okszerü modern gazdává, aki, mint Amerikában, saját gazdaságának *első bérese* s házinépe is annak napszámosa: a kis rész még kilábolja az átmenetet, de a többi kivesz.

Kormányunk, társadalmunk érzik ezt. A mult évi pesti gazd. gyülésen tanakodtak is a segédeszközökön, petitiót határoztak, hogy törvénynyé emeltessék a *birtokminimum,* melyen alul darabolni ne lehessen.

Korholják ezt tekintélyes emberek, tekintélyes lapok: a birtok szabadsága fogalmából! — Ellene szóltak az *alföldi* gazdasági egyesületek. Tehetik ezt persze *ők* a népritka magyar alföldiek, ahol még nagy plagiumok vannak egy-egy kézben — de ránk felföldiekre kivánatos volna, — mert itt a birtok-darabolás eljutott már a véghatárig. Jó volna az uzsora megakasztására is, a proletáriatus ellen is — fajunk mentése szempontjából is.

Mert a többnyire uzsorásokból keletkező uj gazdák ritkán veszik át a birtokkal az *ősi nyelvet* — *ősi erényeket,* puritán *erkölcsöt* és *hazafiságot;* pedig a modern szabadságnak oltárai voltak, vannak és lesznek mindig és mindenütt — de fajunknak: *„itt élni, halni kell“*, csakis itt — csakis mint földbirtokos és földmives nép őrizheti meg a magyar faji-jelleget, és a magyar hazát hitbizományként unokáinak a második évezredre.

Ezt megmenteni első kötelesség.

Emeljük hát a mezei munkát mezei iparággá — fejleszszük okszerü, tudományos iparüzletté.

Hála és elismerés a zalamegyei gazdasági egyesületnek, mely ezt az által is emeli, hogy a legpraktikusb gépeket nagyban beszerezvén, kis gazdáinknak, községeknek részletfizetés mellett kiosztogatják.

Tanuljuk kizsákmányolni az anyaföld kincseit, termőerejét — a nélkül, hogy munkánk rabló-gazdálkodássá ne váljék, söt *(do ut des)* fokozzuk — tanuljuk fokozni földünk termőképességét — kultiválását.

(Chinában a rosszul gazdálkodót meginti a község, az állam, aztán elveszi, kisajátitja tőle birtokát.)

alatt is birták adni a naiv, gyermeteg, játszi, féltékeny, ideálizáló, duzzogó, gyorsan békülő — és több ily ezer nuanceokból álló jeleneteit az ifjui kor szinpadi felvonásainak. Ezek a házassági kötés *alatt,* maguk közt játszák le a szerelem örök változatlan szerepeit. Itt lobogtatják el az ellobogni kellőt — de ellobogtatják: igy marad és csak igy marad vissza nekik a melegitő parázs, a tartósb szeretet.

De az ily szereplők ritkák ám!

Vagy feltéve (mit nehéz feltenni), hogy a házasult ifjak ily idealitás-nélküliek: akkor is — ha egymásban naponként fedeznek fel uj meg uj becsülni valót: igy is szépen összemelegülnek, segit a megszokás, a higgadt véralkat s a nevelés.

De csak segit — nem pótol egészen. És ez utóbbi kivételek épen indokaikból kevesek. A hol vannak, ott is riskiert maradandóságuk — mint a valódi fundamentum *hijjával* kezdett épület; támogatjuk ám, oldalról is, — áll is az, de egy váratlan szélvész mégis csak eldönti, vagy legalább is megingatja azt.

Más az: ha a kötés alatt valódilag — mindig szükséges előjátékával szereztetik meg az, amivel kezdeni kellett volna. Ez felette kevés eset. De ez is azt igazolja, hogy az alapnak meg kell lenni.

Hegel azt mondá — s igaz is — hogy lélektani absurdum embernek emberhez örök szerelmet esküdni. Nemcsak azért, mert maga az ember sem örök, — de azért sem, mert (a külalak gyors változóságát nem is emlitve) emberi nézetünk, vágyaink s egyéb tulajdonságaink sem örökök . . . És ez igy van jól: mert *rendeltetésünk a haladás,* a tökéletesedés.

Már ha igy két egyén ifjukori házasságuk idejekor — külalakjukra egymás igényének megfelelők — kielégitők voltak, — s igy tehát természetesen okadatolhatólag *egymásba* beleszerettek: szintoly természetes lesz, ha midőn egyik akár testileg, akár szellemileg nagyon *sebesen emelkedik,* a másik pedig visszaesik, vagy csak a kezdetben egyenlő niveau-n is hátramarad — szintoly természetes lesz, hogy amaz az egykor emebben talált ideálját már többé nem találja fel, s igy nem szeretheti, mert természetes és jogos igényeinek megfelelni megszünt.

Örök hüséget, el nem hagyást esküdni már igen is lehet! — mert ez cselekmény. Cselekményre pedig leköthetjük magunkat. És becsületes ember meg is tartja — ha nehezére esik is. Söt

Schillerként csak akkor gyakorlunk erényt, ha olyant teszünk, a mi nehezünkre esik — minden más csak önzés, mert énünknek hizelg. Szerinte a szülő is azért szereti szülöttjét, mert bennük saját én-je folytatását látja. A szerelmes is — mert viszont szeretve levén: önhiuságának tömjénez, hogy azon másik ő benne leli eszményképét. — No de hát a ki viszontszerelem nélkül szeret? . . . Itt megdül a ráfogás. — Ne is higyjük ezt a végletekig, mert a válaszvonalok nagyon elsimulnak jótett és erény között, — s nagyon kevésre redukálnók az erények számát.

Mondjuk inkább, hogy erény az erkölcsi igazság, — ami az erkölcsi kötelmeknek megfelel. És ha ezeknek az egyén, gusztusa s *hajlamai ellenére* is megfelel, annál nagyobb erény az, vagy ő nála dupla erény az, t. i. maga a tény is — az elkövetési mód is.

* * *

Mindezekből immár világos, hogy *a házasság nagy dolog!* Ebből születik egyén is — társadalom is. E nélkül nem létezhetnék sem egyik, sem másik — tehát semmi . . . emberi!

Jól mondják hát ily értelemben, hogy *szent házasság!*

Fontos tehát, hogy: miként legyen csakugyan szentté? . . .

Egy iró mondja: Szent az, a hol több lélek egy pontban egyesül vagy harmonizál . . . Ergo *szent a harmonia.*

Miként lehessen a házasságban harmonia? arról épen fennebb beszéltünk, t. i. hogy a harmoniák hatványával — szerelemmel köttessék.

Szóljunk kissé arról is, hogy miként maradhat fen a házasságban már meglevő harmonia?

Ahány fej: annyi ész; ahány sziv: annyi vágy. Ahány egyén: annyi elv. Ahány ház: annyi szokás. Ahány hangszer: annyi hang. *És mégis két házasfélnek egy „stimmre" kell jönni.* És a nélkül, hogy egyik is egészen elveszitse egyéniségét, hogy a másiknak rabszolgájává ne legyen, ez a *házasélet gordiusi csomója!* Kik jól oldják meg: jól élnek.

De megoldása nem is oly lehetetlen.

Abban oldatik meg, hogy a férj és nő ellentétes véleményeiknél, melyik *hangolja magát* a másik véleményéhez és modorához? hogy kit illessen az utolsó szó — a határozat?

kacsnak neveltetik: keserü lesz neki, mikor majd az élet puhitgatja meg.

* * *

Ezekkel immár untig jelezve lett: hogy miként lehet a házasság belső megkötése jó harmonikus és tartós. Térjünk vissza most annak külső megkötésére, a mi nem oly lényeges: a kötés külformájára.

Mondják, hogy *„forma dat esse rei"*, a forma volna fő? Tagadom! A lényeg a fő, a külforma mindenütt mellékes. (A harang kötél nélkül is harang, és kötél nélkül is lehet vele harangozni; de kötéllel nem. Söt a harang lényege a nemes ércz, harangöntő nélkül is cseng. — A sapka napellenző nélkül is sapka: — igaz, hogy igy nem lehet vele illően köszönni, de azért mégis csak sapka az.)

Helyi jó papunkkal együtt korholtunk nem rég egy vadházasságban élőt — s ez ugy menté magát: „Kérem — azon 14 év óta, a hogy asszonyommal szépen együtt lakunk — de sok esküdött nő hagyta el a férjét!" Persze azért ketten letromfoltuk. Pedig valami rész igaza volt — amennyiben az esküdött felek a *„holtomiglan holtodiglan"* biztosság érzetében sokkal több nyersességet megengednek egymással szemben; — mig a le nem kötöttek a helyzet általi egymásra utaltatásukat, de másfelől a könnyen felmondhatást is érezvén, ezért is vigyáznak egymásra.

Letromfoltuk persze a törvénynyel és főleg a gyermekekkel, mondván: hogy igy szép kis gyermekeinek ha akarja apja, ha nem akarja, nem apja. Amugy pedig, ha nem apja is, apja. És a társadalom követelheti, hogy aki ily ártatlanoknak életet ad, adjon kenyeret is, nevelést is — ha rájuk megharagszik is: — hogy ne legyen annyi koldus és börtöntöltelék!

A házasság külső kötése hát — mint elől irám — egyházi és polgári. Ez ismét megengedő és kötelező.

Hazánk bölcse ez utóbbit irá zászlajára. Miért? Elemezzük kissé gyakorlatilag és legyünk öszinték.

Hazánkban nagy befolyásuak a lelkész urak. Jó is van ez igy. Mert népünk, mig a morál (erkölcs) tanainak önmagaérti tiszta magaslatára nem jut — mig megérti *Hatala* tanát: hogy *a morál korábbi a hitnél*: — addig a hittel és kultussal lehet és kell kormányozni. Nagy Eötvösünk azt mondá: „de van Isten, okát senki mástól ne kérdje!" Azaz ki-ki önszelleme által kifürkészett okok-

ból győződjék meg. Mig népünk szelleme idáig magasodik: addig még ezután is Istent hinnie szükséges. Mig megérti, hogy a végtelen szellem lakát, helyét és formáját, épen ezért véges emberi észszel felfogni azért sem lehet, mert akkor megszünnék véges szellem, vagyis ember lenni, akkor mi is isten lennénk. — Hegel ama tana szerint, hogy csak hasonló ismerhet meg hasonlót, — addig, de aztán is *kell vallás*. És a morál sem javalja a vallástalanságot, söt involválja a vallást.

De már most — ha törvényhozásunk a polgári házasságot csak megengedi: a törvény nem éri czélját — sem a társadalom. Mert a nép azt mondja: nem fárad két helyre: biróhoz is, paphoz is. Pedig a szokás és eddigi közvélemény a paphoz utalván, hát csak oda megy; emide is menni feleslegesnek látja, s ezt, mint feleslegest csak tréfának tartja — kimosolyogja a törvényt.

Ellenben, ha kötelessége lesz először a biró előtt végezni, ezzel még ha egészen kivétetnék is a házasság kötése az egyháztól: még az is jogos lenne — (mert ez polgári cselekmény — ami benne nem az: az meg szivbeli — tehát az sem az oltárnál van). De lám a kötelező polgári házasság által sem vétetik ki egészen az egyház kezéből a kötés — mert akinek vágyása van, elmehet a birótól az oltárhoz, a kenet ráadása végett.

Igy vélem én, hogy *„a vadházasságok"* száma is apadna. Mert most sok házasulandó már csak azért is fél a paphoz menni, hogy az akkori gyónásokat, tanitásokat — külön felekezetüeknél s áttérőknél a szokásos faggatásokat ne kelljen kiállnia. Mik a biró előtt nem lesznek; és itt fizetés se lesz.

Megkönnyitve lesz a válás, — de nem annyira, hogy akkor tán minden szére-szóra feloldják. Ezt csak a polgári házasság ellenei vetik ürügy-okul. Hisz akkor is leendvén szerződés: akkor is csak vagy egyező akarattal, vagy beható tárgyalás folytán, itélettel oldatik fel.

S a feloldás e megkönnyitésétől se ijedjünk meg. Hiszen két rosz közül a kisebbiket kell választani! Már ha a házasság akár kezdetbeli, akár pedig közbejött okokból tévesztve van (mert tévedni emberi dolog), — ha megszünik czéljának megfelelő lenni, ha földi menny helyett földi pokol: akkor siettetni kell a törvényes elválasztást. Külön még mindenik fél hasznos lehet a köznek, s mindenik számára nyilhat más virág. Mennyi köny lesz igy gyorsan letörölve — mennyi bün megelőzve?!

Mások a gyermekek sorsát vetik ellenürügyül. Csalódnak. Hiszen a polgári biró még erősebben köti a szerződést — s ugy kiterjeszti ezt a lehetendő gyermekekre, hogy válás esetén is melyik fél mennyi gyermekről tartozik gondoskodni. E nélkül — sőt kellő vagyon, vagy munkaerő, s egészséges épség nélkül össze se adja a házasulandókat (mig az egyház most igen). Tehát a jövő nemzedék testi és szellemi jogigényeiről is jobban gondoskodik az állam. Tartozik is azzal, de joga is van hozzá: hisz maga számára neveli a jövő nemzedéket.

Megkönnyitve lesz a polgári házassággal a különvallásuak összekelhetése. S ez nagy szó! A kor igénye követeli ezt. És ez *„nagyhatalmasság!“* Elsöpri azt, aki utjában áll.

* * *

Itt jön elő „az izraelita-kérdés“ is.

Szegény kedves hazánkat sok oly nép lakja, kik vagy északi, vagy nyugoti nyelvrokonaikhoz szitanak (gravitálnak). Magyar fajunk szaporátlan. Pedig szaporodnunk kell. Jogunk van — mint minden élő lénynek — a magunk jogos szaporitásához.

A kigravitáló fajokból szaporodni, kiváló szabadelvü jó törvények édesgetésével lehető ugyan, régi megyei *autonomiánk* tette is ezt, de most nehéz ez, mert az európai civilisatio igényelte intézmények hamar világpolgársági (cosmopolitikus) hidegséget öltenek, meleg patriotismus helyett.

Jó izraelitáink azok, kik (vallásuk magvát megtartva bár, de cultusok cirádáiból engedhetve), miután önálló nemzetiségre s külön államra nem vágynak és nem vágyhatnak, más vagy szomszéd nemzetekkel sem rokonabbak, mint velünk, belátják, hogy nekik is „itt élniök, halniok kell“, máshol nincs számukra hely, hogy ily historiai multtal és jövővel (s tán még egyszer európai missióval) biró ily lovagias nemzethez olvadni, sem szégyen, sem nem hátrányos, hogy a magyar polgárjogért, mit itt kapnak: cserébe magyarrá lenniök illik is, kell is, lehet is, előnyös is.

Általuk, velük szaporodhatunk hát legkönnyebben, mint Albion népe, a hatalmas Anglia, hol a legfőbb állami tisztviselő vagy lordmajornál eszibe se jut már sem néki, sem az angol nemzetnek, hogy nagyapja még izraelita volt, amikor az *esküi-bill* miatt még parlamenti tag sem lehetett — mignem e bill eltöröltetett. S viszont, a mi velük leendő növekedésünk nekünk is egyátalán nem derogál! Mert először, ha volnának is köztünk, magyarok közt a historiai multra, vagy családjuk régi s magas származására büszkék: ezek már kevesek és oly muzeumba való ósdiak, vagy Mokány Berczik, kik civilisált világban már nem ponderálnak, vagy félretolatnak a korszellem hatalma által, mert ezekre már kimondá egy elmés hasonlat, hogy olyanok, mint a krumpli, aminek a java már a földben van, csak a czafrangja, ami kilátszik.

És nem derogál másodszor, mert ha volnának is köztünk elfogultak, kik kapzsiság, uzsora és tulhajtott nyerészkedési vágyból eredni szokott jellem-árnyalatokat szeretnek hangoztatni izr. honfitársainkra: ezek vagy más személyes antipathiájukat takargatják a kölcsönkért morál-köpenyük alá, vagy oly korlátolt judiciummal birók, hogy felejtik, miként egyes, habár sürü tünetekből is egész osztályt classificálni, birálni se nem lehet, se nem szabad.

(Még az erdei duhajokat se merném én egészben anathemálni: hány jó legény van köztük, ki például azért busulta magát oda, mert kedvese, első szerelme megcsalta?)

Felejtik a hamar itélők továbbá: hogy még ha e jellemárnyalatok ez osztálynál még sürübben volnának is meg: nem lehetne nagyon beszámitani! Mert a régi elnyomott helyzet — mibe régi törvényeink ez osztályt szoritották — volna annak természetes szülőoka. A pressiónak, mellőzésnek, az itt-ott éreztetett majdnem megvetésnek volna az kényszerült ellentállása! Ha nem adtak eddig az osztálynak jogot, földet és közhivatalt: lám kényszerült az egyedüli üzérkedésre, és ha igy ebben, itt-ott tulment: az nagyrészt a reá kényszeritett önvédelem volt, melyet ép ezért még az észjog sem itél el egészen.

De ha megszünendnek az e jellemárnyalatokat szülő *okok* (aminthogy uj törvényeink meg is szüntetik azokat), ép oly természetesen megszünnek annak következményei, a *hibák* is. Az uj helyzet uj erényeket, uj hibákat teremt! De ez megint, természetesen, egyszerre nem történhetik.

Azért tréfált nagy Jókaink egy helyütt az Üstökösben, mondván: A *jövő ezredben* az izraeliták lesznek a hosszu pipaszáru komode táblabirák, földbirtokos, sine cura, tivornya, pénztelen urak, a magyar pedig szorgalmas üzér, uzsorás, gschäft-ember.

Egymástól átcserélt helyzetükkel átcserélnék egymásnak erényeit is, hibáit is. No de ez soká lesz, alig éri meg valaki.

Hanem most értsük meg a kor intő szavát, az amalgamizálódás és tömörülésnek szükségességét!

Ha észszerint beszámitóknak kell lennünk a multra: ugyanezen ész szerint alapos reményünk lehet a jövőre. — Felejtsünk és tanuljunk. Vetkezzük le az ó-embert, öltsük fel az *uj embert*. Engedjünk és tanuljunk mindkét oldalról.

Nálunk is eltöröltetett, nem az ily eskü-bill, mi nem is volt, de az ezt helyettesitő több más gát, válaszfal. Érdemesitett tagjainak nyitva a tér a miniszterségig — söt már tettleg itt-ott elfoglalva is van általuk sok szép állás.

De aminél teljesebb amalgamizatiót, egy nemzettestté összeforrást s ez általi nemzeti szaporodást egyedül csak a kötelező polgári házasság eszközölheti. Mert az egyházi törvény nem keresztyénnel nem enged házasságot kötni! — Mig a polgári házasságnál maradhat jó izraelita és e mellett lehet jó magyar hazafi.

Csak a polgári házasság döntené le azon mohos kaszt falmaradványát, mely magyar és izraelita közt itt-ott még ágaskodik. Ugy is sok kaszt van szegény hazánkban, vesztére! Ezzel egy nagy válaszfal ledőlne, kár nélkül, haszonra!

Nagyobbá lenni nemzetileg: dicsőség! De ezenkivül ily számitó világban nézzük hasznait is. Vegyük ismét őszintén és praktice:

Izraelita polgártársaink nyernének az összeházasodással fekvő birtokot, nevet, rangot, nexust, az ezekkel járó születési tekintélyt (s valljuk meg, hogy korunkban *még* ezek is valamik, miknek felejtését nem is lehet egyszerre kivánniok) s nyernének tán itt-ott edzettebb testet és kissé nyiltabb, önzetlenebb, hazafiasb jellemet. Ők pedig adnának s hoznának ezekért cserébe pénzt és ami még nagyobb: a pénzszerzés mesterségének tudományát, magyar urhatnámságunkhoz takarékosságot, keleti indolencziánkhoz szorgalmat és fürgeséget, életfrisseséget.

A csere megéri, mert egyiknek se lenne *kevesebb*, tehát *mindegyik fél nyerne* s nyerne vele a társadalom, a Haza!

* * *

A haza bölcse kibontá a zászlót . . . Utánna! Megérett gyümölcs ez eszme már (igazolják a naponkénti esetek).

Ezzel aztán előre tolva lesz azon másik nagy kérdés is, miről Pulszky Budapesten tartott nemrégiben nyilvános felolvasást: „A magyar középosztály szaporitása“. Erről a következő czikkemben.

Boldogság.

„A szerencsés nem mindig boldog, de a boldog mindig szerencsés."

Nagy szó!

Már hallatára is összerezzenik az ember szive; azé is, aki már izlelte, azé is, aki még ezután vágyik elérni; oly bűvös, oly sokat mondó, oly mindent kifejező, hogy nincs párja az emberiség szótárában.

Ezt hajhássza a kerek föld összes emberi teremtménye — a bölcsőtől a sirig, és ha odáig sem találta meg: igéri magának a *siron tul,* a más világon. Ebből látszik, hogy elkerülhetlen nagy szüksége van erre az ember szivének, hogy erre van hivatva, teremtve az ember.

Mindenről inkább lemond az ember, de hogy boldog, saját fogalma szerint boldog ne akarna lenni, arra nincs eset. Még az öngyilkos is azért szakitja el életfonalát, hogy a boldogságot, melyet itt hiába keresett, megtalálhassa legalább a halál nyugalmában.

Boldogság! te csábos syrén, te vagy az emberi sziv, kedély és léleknek földi istensége, törekvéseink netovábbja.

Ott ülsz te már a csecsemő ajkain, mikor az bölcsőjében az édes anya tejéről álmodva hunyt szemmel nevet; ott ülsz a gyermek vidám arczán, mikor apró kis pajtásaival boldog gondtalanságban

cseveg, lót, fut, játszik, pillangót kerget, vagy a rét virágait tépi (Anaxagorás görög bölcs halálos ágyán kérdeztetvén, hogy mit kiván végrendelkezni? mondá: halálom napján engedjétek a gyermekeket eleget játszani, hadd legyenek boldogok).

Ott ülsz az ifju mélázó szemében, mikor távoli kedvesére és a találkozás örömére gondol, s elég neki e gondolat boldogságához, ez eszmén tul nincs is számára üdv.

Ott ülsz a férfi méltóságos homlokán, mikor a bevégzett munka felett öröm és hün végzett kötelesség dicsfényében ragyog. Ott ülsz a tisztes aggastyán arczredőin is, mikor unokái göndör fürteit simogatja, azon édes tudattal, hogy ezek őt szeretik, s hogy ezek az ő énjének folytatásai.

Tehát minden kornak, minden rang és állapotnak meg van a maga boldogsága, csak meg kell keresni, meg kell találni, és aki jól keresi, meg is találja azt. A valódi nemes boldogság utja nincs elzárva senkitől, még a vakonszületett előtt sem. S kinek száz virágát elhervasztá a sors szele: terem, nyilik számára százegyedik is — csak jól keresse azt. Oly kevés kell e nagy dologhoz!

A gyermeknek elég erre egy játék bábu, egy uj ruha, az ifjunak elég egy pillantás kedvese szeméből, a férfiunak egy siker, jól végzett munkája felett, vagy kisded családja ölelése, mikor az értök küzdő cseppjeit homlokáról lecsókolják.

Mondjátok, hogy ez csak pillanatnyi boldogság. De állandóvá lehet tenni. Állandósitásához sem kell sok. Kell hozzá, igaz, mindenekelőtt jó sziv, nemes lélek, és ez nem kis dolog, de magunk csinálhatjuk magunknak, a gunyhóban ugy, mint a palotában, a száraz kenyéren ugy, mikénf a Nábobok asztala mellett — a szabadban és börtön falai közt egyaránt.

Nem kell hozzá még csak szerencse sem. A szerencsés nem mindig boldog, de a boldog mindig szerencsés.

A jó sziv és nemes lélek mellett mindig ott van a jó öntudat, e mellett pedig az elégedettség, s ezzel már meg van a boldogság. Aki szeret, az nem lehet boldogtalan — s a jó sziv mindig szeret. Az „emberfia" még a keresztre hurczoló ellenségeire is áldásul rebegé: „Atyám, bocsásd meg nékiek, nem tudják, mit cselekednek". — *Husz János* még a testét nyaldosó máglya lángjai közt is boldog öntudattal énekelte a zsoltárokat.

Phocion érezvén, hogy az atheniek, kikkel ő sok jót tett, hozzá hálátlanok — mégis egy közgyülésen igy szóla hozzájuk:

nagyobb boldogság nekem tőletek rosszat elfogadni, mint veletek rosszul bánni.

Ha valamely példabeszéd igaz, ugy a német „*Einbildung macht alles*“ közmondás igaz. A képzelet szükség, mondja Hegel, valódi szükséggé válik lelkünkben: igy a képzelt boldogság is.

Aki elképzeli, hogy állásában boldog, csakugyan az ő, már csak e hiténél, e képzeletnél fogva is.

A boldogságnál csakugyan a képzelet, a felfogás játsza a főszerepet. Mert ugyanazon egy sors és állásban egyik ember boldognak érzi magát, a másik nem.

Söt ugyanazon egy ember néha boldognak, néha boldogtalannak *képzeli* magát. Tehát a képzelet, a hit boldogit.

A felfogástól függ.

A spártai köztársaság Lykurgus vastörvénye alatt 500 évig virágzónak, boldognak érezte magát; mégis midőn egy szibarita meglátta szigoru életrendszerüket, gunyosan mondá: „nem csoda, ha oly örömest halnak embereitek a harczban, csakhogy ily sanyaruan ne kelljen élniök!“

A felfogástól függ — ez pedig a sziv és lélek nemességétől, — ez pedig magunktól.

Azt mondja a költő:

„Futó folyam hullámai
Az ember milljó vágya, kéje,
Percz hozza őket s percz ragadja el —
És mire a sors egy kegyét elejti,
Az emberszív régen más t esdekel!“

Szoktassuk tehát magunkat: *kevéssel beérni.* — Szoktassuk lelkünket arra, hogy *öntudatával táplálkozzék.* Egy jó öntudatu embertől ép ugy lehámlik a világ felesleges felkaroló dicsérete, mint a népszerüség vesztette rágalom ócsárlása. — A jó öntudat tüz- és vizhatlan vértje a léleknek, mely mögött nyugodt-boldogan küzd az illető — mert hát küzdés az élet.

Az élet bajai csak növelik lelki erejét, mint a pálmafáét a reá aggatott terhek.

Hát a terhek? . . . Váltakozó tarka ruhája lelkünknek! Ez nagyrészt születés, véralkat adománya. A rózsás vagy borus *kedélyt* főleg a természettől kapjuk. De azt is csinálhatjuk. Plato

borus kedélyünek születvén, ugy szoktatta magát vidámságra, hogy reggeli öltözés alatt *fütyült.*

Szoktassuk magunkat ahoz, hogy mint egy csepp kovász az egész teknő tésztát — ugy egy csepp öröm száz akó bánatunkat megédesitse. Szokjunk ahoz, hogy *keveset a jóból.* Aztán ne legyünk fösvények a jóval. Osszuk meg az illetőkkel. Kölcsönbe megy az. Örüljünk, ha másoknak szerezhetünk örömöt.

Szeretet.

Szemere Bertalan utazási naplója igy irta körül a szeretetet (megérdemli, hogy szószerint idézzük):

„*Szeretet*“ a léleknek egyetlen nem önző érzeménye, mit jutalom nem gerjeszt, sem veszteség nem rettent vissza. — Ez rohan a lángok közé a sikoltót kiszabaditani. A tört hajóhoz lázadt tengeren ez visz segedelmet. Ez szenved kinokat a hazáért, ez váltá meg halálával a világot.

Szeretet a legfőbb erény. Schiller szerint azonban csak akkor erény, ha énünknek kellemetlenül esik és mégis gyakoroljuk, mert szerinte mindaz, ami énünknek jól esik: az önzés — még a gyermekeink szeretete is önzés, mert a szülő saját énje folytatását, tehát magát szereti gyermekeiben. Igy irt a baráti szeretetről is: „Gern diene ich meinen Freunden, doch leider thue ich es aus Neigung.“ De ez szerintem tulhajtás.

A szeretet élőfa, melyen mind a többi terem. Napja a lélekvilágnak, — Istent emberi nyelven csak egy szó fejez ki hiven s e szó a — *„szeretet“*.

Midőn a patak partjait termékenyiti s mezőt öntöz, midőn a szél a fák him- és nőporait hordja össze, a virág illatot lehel, midőn a lángoló nap meleg sugarai alá veszi a hideg földtekét, midőn a csillagsereg vigasztaló fényt küld az éjszakába: szeret. Mert élet és szeretet egy értelem két szóban. Szeretet nélkül nincs élet, s hol amaz a lélekből kiveszett, ott az élet csak árnyék

napnyugvása után, elröppenő illat a meghervadt rózsa körül, üres visszhang a már elhangzott kiáltás után.“

Eddig Szemere ékes tolla.

De a szeretet nagy szó, magában foglalja a *szépnek, jónak, igaznak, egyebeknek* és *magunknak* okos önszeretetét.

Először. Szellemünk rokonságából a végtelen szellemhez — következik, hogy az ember szépre, jóra s igazra hoz magával hajlamot és fogékonyságot. Kisebb-nagyobb mértékben bár, de minden ember inkább jónak, nemesnek születik. Azonban az emberi szellem emberi testben nyilatkozik s a test földi növény, mely a külvilágtól határoztatik, s a benne lakó szellem épen eredeti tisztaságánál fogva, mint a hig arany, azt a formát veszi fel, amelybe öntetik.

S mi ez a forma, mely az emberi szellemnek idomot ád? . . .

A kör, melyben neveltetik.

Egyenlően kel-e ki a mag, mely az utra és mely a jó földbe esett? — S aki nem gyomlál, oly tisztát arat-e, mint aki gyomlált?!

Hogy boldogok lehessünk, kell szeretnünk, — söt szomjaznunk a *szépet, jót, igazat,* mert csak ezek hordják magukban a mindentől független önjutalmat, — mint ok az okozatot.

Hogy szivósan szerethessük ezeket, ugy kellene neveltetnünk. Neveltetnünk pedig ugy kellene: hogy ne csak halljuk emlegetni a szépet, jót, igazat, de lássuk is gyakorlását.

Az istenség e három főalkat elemeit a gyermekszív táblájára, mint három csillagot, kell feltüzni, hogy fényeiknél haladjon — hova bizonnyal elvezetik öt czéljához.

S ki teheti, s kinek kell tenni ezt vele? . . . A gyermek nemcsak beszélni, de érezni, gondolkozni, cselekedni is szülőitől s nevelőitől tanul, akkor, midőn mindent befogad és semmit nem felejt.

A gyermek jövője s boldogsága hát szülői, nevelői és környezete kezében van.

És hányan kapják ferde értelmezését, ugy, hogy szépnek tartják, ami annak látszik; jónak, ami annak mutatja magát; igaznak, ami mellett okok felhozhatók. — Hány anya tanitja lányát ismerni viseletben, ami divat, izlésben, ami bizarr, szavakban, tettekben, ami verve chic, társalgásban, ami szalonias, s társalkodóban, aki sima, mázas, bőbeszédü, előzékeny, minek haszna és gyümölcsei jelenvalók, kézzel foghatók.

Hány szép hölgy érzülete lesz igy elferditve? s általa a férfi is, aki rendeltetésénél fogva nála hisz, nála keres boldogságot: talál boldogtalanságot.

A férfinak önképzése jobban saját kezében van, mert iskolája a világ, mestere a szükség, gyakran a nyomor.

Számot vessen hát magával és keble istenével, aki gyermeket nevel — mert azokról ő *adózik a más világon is!*

Másodszor. Szeretni egyebeket. — Maga a teremtő is azt kivánja, hogy őt embertársainkban szeressük. A szeretet tür, megbocsájt és nem cselekszik gonoszt. A szeretet viszonszeretetet szül. Pedig szeretet és szerettetés nélkül ember nem élhet.

Ugy nyujtózzunk utána, mint a virág üditő nedü után, mint a meghasadt földkebel eső után.

Ki az emberektől elfordulva, magányba zárkozik, mégis legalább egyebet visz magával, hogy ez hozzásimulva kezét csókolja — vagy madarat szoktat zárda-ablakába, hogy ez kezéből egyék, szájából igyék.

És aki szeret, nem lehet egészen boldogtalan s ki boldog, lehetetlen, hogy ne szeressen.

Harmadszor. Szeretni önmagunkat okosan, legnehezebb feladat. — Azt hinnők egyelőre, hogy itt ugy sem hagy fen kivánni valót a vastag önösség és erre a mai kor fiát nem szükség figyelmeztetni.

Ámde ugy vagyunk mi önszeretetünkkel, mint a mesebeli majom a fiával: agyonszeretjük magunkat.

Élvek, gyönyörök nélkül lelkünk el nem lehet, de mi ugyancsak mohón hajtogatjuk habzó kelyheiket, melyek, még ha tiszta forrásból meritvék is, mégis nagy mértékben s idejekorán lelohasztandják ugy testi, mint lelki rugékonyságunkat, s elvesz az életinger, vele az életkedv, — s e nélkül ki volna boldog itt alant? . . .

Mennyi a „*fiatal öreg*“ ember — mennyi a blazirt! Jól esik énünknek a nyugalom vánkosa; erről mi, önszeretetből a mitsem tevésbe — e minden rosznak melegágyába — billenünk, hol szükség, nyomor, s legjobb esetben is lélekölő unalom, eltaplósodó apathia terem számunkra.

Mi vagyunk a személy, — gondoljuk: a vagyon és pénz: csak eszköz a mi létünkre, tehát adjunk meg énünknek mindent, mit óhajt, ami ráfér. Tegyük kártyára utolsó forintunkat, hiszen édes szenvedélyünk hi oda s elhagyása rémséges nehezünkre esnék. —

Éljünk, hogy ehessünk, ihassunk. Hordjuk pénzünket a divat oltárára — ezekkel tartozunk magunknak. Hisz oly szép és jó divatosan öltözni. Feledjük, hogy nem a ruha hordozza a személyt, de a személy a ruhát, hogy sok egyén egyszerü öltözékében sokszor helyesebb, kedvesebb, mint gálájában. — De pompázzunk, hisz *egyszer éltünk!*

Hanem ha már az utolsó anyagot füstöljük: nem marad egyéb számunkra, mint a *közkaczaj*, — mint egy hamuja a botor áldozatnak, melyet szemünk közé rug a nevető világ!

Aki a pénzt kellően szereti, *magát szereti okosan.* Szeretnénk hamar előnyös helyzetbe jutni.

Megragadunk minden módot, csuszást, mászást. — *Csuszva tán feljebb juthatni!* — Ámde nem pirulunk-e magunkban, nem fordul-e el jobb részünk tőlünk, ha igy czélt értünk is, nem szégyenli-e el magát lealázott emberi méltóságunk?

Szeretjük-e igy magunkat? — Vagy tán tiltott uton emelkedtünk? s ha az igazság vagy nemezis keze el nem ér is, lesz-e önnyugodtságunk, *önbecsérzetünk?*

Ezek nélkül ki lenne boldog?

Ugy szeressük hát magunkat, hogy önszeretetünk *czélját érje:* az önelégültséget, az önszerethetést. Ekkor boldogságot találunk legalább magunkban. Ha künn vihar van is: bent megmelegszünk.

A szeretettel rokon a szerelem. Erről a következő czikkben.

Szerelem.

(Elmefuttatás.)

Az emberiség nyelvszótárának nincs oly szava, mely világ kezdete óta annyi szivet- és az irodalom kezdete óta annyi irót foglalkoztatott volna, mint e szó: *„szerelem“*. És helyesen, mert ez létünk fentartásának — az emberi lét folytatásának természet rendelte titkos rugója.

Nem volt és nincs ember, aki elmondhatná, hogy soha egy perczre se lobbant szerelemre. — És nem volt iró, aki e tárgyról ha csak futólag is, ne irt s ne elmélkedett volna. Millió regény — novella — dráma és versnek tárgya és vezérfonala a szerelem. Nincs szinpadi előadás e nélkül. Az olvasó, néző publikum milliói bibelődnek e tárgygyal naponként, kor- és nemkülönbség nélkül. De a gyakorlati élet szinpadán is legtöbbször ez szerepel, hol nyiltan, hol titkon, de mindig hatalmasan! — A görögök még isteneiket se birták képzelni szerelmi viszony nélkül. De észlelhetjük ezt az állat-, növény-, sőt ásvány-világban is.

Schnell német lelkész a *„Madarak házas élete“* czimü munkájában bebizonyitá, hogy a párját vesztett galamb elvesz, eldöglik. A mult években, mint tényt irták a lapok, hogy a himgólya szerelmi féltékenységből, — midőn fészkében gyermekek által csempészett libát talált — párját *megölte.*

Vannak fák, melyek magánosan, ha ugyanazon faju fák nincsenek közelében — elsatnyulnak s nem teremnek. A *viola*

nem lesz dupla többé, ha egyese nincs közel. A *kendervetés* kimaradhatlanul meghozza a virágos him- és a magas nőszállakat. A szöllőben hasznosnak tartják a méheket, mert ezek a szöllő himés nőporait egymásra hordva, termékenyitik.

Az ásványországban a chemia (vegytan) kimutatja, hogy midőn egyik ásvány vagy elem közelébe oly másik tétetik, melyet amaz vâlfaj-rokonsága szerint jobban szeret: elhagyja az eredeti összeköttetését, és *emezzel egyesül,* sokszor gyors lángsziporka vagy csattanás kiséretében.

Hát az emberi nemnél mennyi jónak és mennyi bajnak forrása a szerelem? — Mikép a tüz: éltet és gyilkol, — szül békét és háborut — eget és poklot teremt — megszentel és kárhozatba ejt, — de azért volt, van és lesz, mióta és miglen ember él.

Hiába akarják ezt fumigálni, kicsinyleni, a komolyabbak, korosbak avagy tudósok is. Kifog ez mindannyin. Finom szivárványszállai befurakodnak szegénynek, gazdagnak, éltesnek, tudósnak szivébe, — a viskókba, a palotákba, penészes könyvtárakba, hajók tetejére, bányák üregeibe, föld felett és föld alatt, — hatalma tagadhatlan! A legkomolyabb irók foglalkoztak és foglalkoznak e szó, ez érzemény ecsetelésével.

Vörösmartynk azt irá róla: hogy a szerelem *bor,* a házasság *viz,* — de a jó bor viz között is érezteti izét és erejét.

Kisfaludi S. mondá: a chinai fal csak egy ugrás a szerelemnek; a tenger kis folyam — a föld csak egy lépés neki.

Kisfaludi K. *„A szerelem az élet poezisa“* *Kunos:* A szerelem az ifjuság hullámain lebegő hajó, melyen egy pár sziv hajóz a boldogság szigete felé. Árbócza a bizodalom, lobogója a könnyelmüség — kedvező szelek: pénz és ész — vitorla a szépség — kötelek a hüség — kikötője Hymen szent csarnoka előtt van.

Eötvösünk — Karthausijában irja: Ha van boldogság a világon, — ha van miért érdemes élnünk: bizonynyal első szerelmünk az; bármennyi gunyt halmozzon rá a világ, több gyönyört nyujt, mint életünk minden por-valódisága.

(De a második, harmadik is lehet ily magasztos, ha szintoly tiszta, nemes és valódi.)

Szemere Bertalan irónk ifjukorában Párisba utaztában meglátogatván *Göthe* nagynevü német költőt, ez szavaltatott vele nehány magyar verset, és nagyon megdicsérte nyelvünk hangzatos, néhol selyemlágy, néhol dörgedelmes zenéjét, aztán kérdezvén,

hogy hát a „*Liebe*“ szót miként ejti a magyar? Utazónk mondá, hogy „szerelem“. Ennek hangjával nem elégedett meg a nagy német költő, mondván: no már ennél szebben, szendébben hangzik a német „*Liebe*“.

Eszembe jut itt erről azon jócskán ismeretes, de karakterisztikus osztályozás, hogy a franczia nő szerelme tart a mézes hetekig, az angol nőé (mint praktikus fajé) a sirig — aztán gombház, ha leszakad lesz más, — de a német nőé a siron tul is tart! . . . (Valami van benne, mert a német nép per eminentiam családias.) Hát a magyar nőé meddig tart? No ez „*gemischt*“.

Azt a német szójátékot is sokszor halljuk: „Die Liebe ist eine Leidenschaft, die dem Menschen Leiden schafft“ — (a szerelem oly szenvedély, mely az embernek szenvedést *szerez).*

No bizony az is sokszor igaz. De régi phrasis már, hogy nincsen rózsa tövis nélkül. — Az arany is többnyire halálmérges arzenikummal vegyitve ásatik. — Sőt fájdalma, kétsége, keserve nélkül nem is volna a szerelem oly édes, bűvös, oly vonzó.

De éltető, nemesitő hatása még nagyobb. A legtöbb ifju szerelme ideáljáért, — s hogy azzal a velünk született erkölcsi ösztön szerint családot alapithasson, küzd, fárad, tanul és képezi magát. Tehát polgári kötelmeink teljesitésének mozgató rugója, emberi tökélesedésünknek — előre törésünknek természetes és nemes csalétke! —

A szilaj, nyers ifjat természetes szerelmi vágya — a szinte természetesen szelidebb és finomabb nők társaságába viszi, és megkapja, elsajátitja ott, mit a tudományok betüjéből nem kaphat — a szelid finomságot, a nőkkel született aesthetikus izlést — társalgási illem és könnyedséget és több effélét. S becsvágya készti, hogy ily nőkkel magát érvényesithesse — ezek tetszését iparkodik megnyerni — ezek tetszés-nyilvánitása erősebb, mint a *kathedrák száraz parancsa.*

Sok férfi köszönhet sokat — sokszor mindent — egész életjövőt szellemdus és kedélydus nők társaságának! —

E gyakorlati hasznok mellett korszerü és természetszerü is, hogy az ifjak foglalkozzanak a nőkkel s a nőnem iránti nemes szerelemmel és viszont . . . A tavasznak virágoznia kell. — Az emberiség tavasza az ifjuság — ennek virága a szerelem. Ha az gátoltatik: a természet megboszulja magát! —

A nemes szerelem sok nemtelen tivornyától visszatartja az ifjuságot.

„Viszolgom én — mondja egyik jeles irónk — a tuléretett fiataltól, a korai bölcselkedéstől, mint a kora tél zuzmarájától. Szánom, mint a hólepte virágos mezőt.“ — Milyen volna a tél, ha nem volna kikeletje?

Sok sivár lelkü szülő véli, hogy minek a házassághoz a forró szerelem — meghül ez ugy is idővel. Igen — hül — de mi hüljön meg, ha már kezdete se volt meleg? . . . Ott már csak fagy lehet.

Castellar hires spanyol köztársasági elnök — statusférfiui gondja szünetelési közben egy szép, a „Pesti Napló“ által is közölt regényt irt a szerelem nélkül kötött házasság borzalmairól.

Kifejtvén ékes tollával, s az életből vett képleteivel igazolá: hogy mekkorát bünhödik az maga, társa és környezete ellen, ki vonzalom nélkül esküdik és köt holtiglani frigyet, — hogy titkos féreg őrli az ily frigykötés gyenge pókhálóit, hogy a hamu alá takart parázs előbb-utóbb kigyul, de lángja pusztulás, átok és halál! —

Társadalmi tekintetben is nagyon kivánatos a jó házasság szaporodása. Jó családi életből áll elő a társadalmi, erkölcsi jólét, ebből a status egészséges virágozása.

Törökország — hol többnejüség divik — tehát nem kizárólagos egyéni szerelmen áll a családi élet — látjuk, hogy nincs normális állapotban, — látjuk, hogy beteg, hogy létélében inog és vajudik.

A jó házasság alapja hát társadalmunknak — annak alapja pedig a nemes nemi szerelem. Ne csupán ebből köttessenek a házasságok, de ez legyen a kötés első elengedhetlen kivánalma. Aki vagyont, gazdagságot hajhász: tegyen lutriba — vagy tegyen éjjelt nappallá — dolgozzék, de a házasságot ne tekintse csupán és főleg vagyonszerzési calculusnak.

A lovagias középkor „*pour la dame*“ jelszavával volt az ideális szerelem idénye; — a jelen materiális korszak emberei kicsinylik, fumigálják, sőt szégyenlik e szót, érzeményt, — *beteges* gyengeségnek gunyolják (betegség tán mint a tengeri kagylóé, mely épen olyankor késziti léte legdrágábbját: az *igazgyöngyöt).* Gunyolják, de mind hiába: ez érzemény örök és hatalmas, létünk alapfeltétele. A természetben mellettünk, felettünk a levegőben van; füben, fában, állat- és ásványvilágban magától tenyészik és diszlik jobban, mint a falusi lány gondozott muskátlija. —

Kikerülhetlen! — Vermébe esik az is, aki legjobban kerüli, mert világi éltünk utjai is ezzel vannak kikövezve. Nap ez, mely lételt, elevenséget ad. Koraibb tán még az ember teremtésénél is — miként a költő mondja:

„Ez volt az első mozgó és mozgató erő, mely a *mindenség középpontjában* ülvén, örök abroncsán mozgatja a teremtményeket.“

Mikor még az ős Chaos elnyelvén önmagát — zavart keringéssel tologatá egymáshoz a tusakodó elemeket, ez szólott egyet: azonnal csatlakoztak az egymáshoz vonzódó valóságok — abban a felbonthatlan harmoniában, melyben még maig is kedvelik egymást, ez rakta rendszerbe isteni ujjaival a világnak minden részecskéit!

Ha képzelni lehetne nélküle: — mi volna nélküle a világ? *Ür* — vagy maig is *Chaos.*

Ápoljuk hát mint pályafutásunk legbecsesb talismanját — *mint létezhetésünk alapfeltételét!*

A nőkről.*)

(Fele tréfa — fele valóság.)

Sokat köszönhetünk a nőknek — csaknem *mindent*, a bölcsőtől a sirig! — Női kezek segitik világrajöttünket, és női kezek zárják le haldokló szempilláinkat. Hát a bölcső és sir közti életünk folyását mily nagy mértékben intézik a női kezek? Nyiltan is — látatlanul is — mint a gondviselés.

Egy kedélyes vigjátékunk czime „*Nők az alkotmányban*“. De ez mind kevés, mert sok drámát és tragédiát lehetne irni azon czimen, hogy „nők a világtörténelemben“, és „nők a családi körben“.

Ez utóbbiról már hosszabban elmélkedtem a „*Zala*“ hasábjain — természetesen dicsérőleg, vagyis: elismerőleg a nők jóságáról, a férfit idomitó, vigasztaló, emelő csudás hatalmáról — illustrálva jeles példákkal, nagy férfiak beismerő nyilatkozataival.

E multi dicséret paizsa alatt megbocsátható lesz nekem — remélem — ha most a világtörténelemből böngészve — néhány kiválóbb nő viselt dolgait frissitem fel, jót, rosszat egyaránt, az ilyennel bibelődni nem röstellők emlékezetébe, bizonyitásul annak, hogy *nincs szükségük női emancipatióra*, mert e nélkül is direct,

*) Némelyek azt mondják: hogy inkább a nők köszönhetnek nem „csaknem“, de egészen „mindent“ a férfiaknak s igy még ők volnának egygyel-mással adósaink, de ezt higyje, aki akarja, — tán csakis az agglegények mondják, — ezeknek pedig nincs voksuk a franczia képviselőválasztásoknál. Mi is elvegyük tőlük, vagy adót vessünk rájuk!

vagy indirect, de mindig hatalmas befolyásuk volt és lesz még a világesemények alakulására is! S ha e közben — mondom — egy-két oly példára is találunk bukkanni, ahol a *„nem jó szellem“* végrehajtói voltak, ezek nekem megbocsáthatók lesznek, mert ugy is elmosódnak a számosabb *„jó angyalok“* felsorolása és — tavalyi dicsériádám mellett. (Hát mi férfiak hányan vagyunk rosszak?)

Először is hol vehetnénk korábbi női példányt, mint *Éva ősanyánkat?* Már ő róla, amily naivul, ép oly elmeéllel megirta tavaly az erdélyi *„Részvét album“*-ban — igaz, hogy szinte nő: Sámi Lászlóné, hogy a szabadságnak — a szellemi forradalomnak *legelső uttörője* és (mert lám ki is üzetett érte a *paradicsomból*) tehát legelső martyrja is Éva anyánk, tehát egy nő volt! Midőn feljogositotta magát és Ádám apánkat (s igy utánuk minket is) a felejthetlen *„alma“* tilalma alul, és első volt, aki felszabaditotta az emberiséget — a nem mondom zsarnoki, de legalább is indokolatlan parancs szófogadásának vasbilincse alul.

Nemde hát a legfőbb jót is (amivel ember birhat), a szellem és akarat szabadságának legelső megizlelését is (igaz, hogy torkunkon akadt a csutkája), de igy, vagy amugy, csakis neki, egy nőnek köszönhetjük!? Neki a paradicsom elvesztését, és ha ugyan veszteség az, már ahogy vesszük, mert ő *maga Éva is jött, és velünk van, és utódai képesek idekint uj paradicsomot teremteni,* p. u. *a családi körben,* ha akarnak. És igy paradicsom is van, és a *„tudás fája“* is meg van! És ezt egy nő okozta. Igaz, hogy azóta verejtékkel esszük kenyerünket. De hát tán jobb is igy?...

Tovább menve, a *szép Esztert,* a babyloni fogolyt, a hogy Ahásverus király beleszeretvén: puszta szépségével (jóformán nyájasságával is) megkönnyitette fogoly nemzete sorsát, sőt eszközli hazájukbai visszabocsáttatásukat is. Ez is világtörténelmi mozzanat volt. Ezt is nő mivelte!

Urunk — a megváltó lábait is a szép *Mária Magdolna* mosta, — a jó Mártha pedig asztalát gondozta — mindketten bebalzsamozták hulláját, sőt sirjáról a követ elhengeritették volna: ha már elhengeritve nem találták volna. Tehet-e bárki ennél nagyobb jót, vagy tehetett-e a multban? Igen, de csak az a nő, aki *„őt szülte!“* ... És tett, vagy tehet-e férfi ily nagy jót, ily örök időkre szóló cselekményt? Bizony soha.

De ez idáig mind jó és magasztos emlék. Pedig árnyképekkel is ijesztgelődtem. Hiába: ebből is kitünik a nőség iránti

mély és magas tiszteletem ... Mégis nehogy csupán hizelgőnek láttassam — lássunk árnyképeket is.

Delilla már csak félig menthető ravasz, csábitó volt, midőn szerelmével *Sámson* ellenvezért elaltatva s megnyirva, tönkre tette! De a zsidó nemzete és hazája védelmét tekintve, ez is országos jó tett volt.

Judith is, aki a babyloni vezért, Holofernest, szeretkezés közben lefejezte.

Hanem az ártatlan Keresztelő János fejét is nő vágatta le Herodessel! ... Ezt már nem birom védeni.

Józsefet is Potifárné akarta rávenni a nem mindig jóra. *Lóth-nénak* is része lehetett Sodoma és Gomora büneiben. — Valószinü, hogy a *Bábel-toronyi* zavart is — nők is segiték előidézni.

De *Sára* már hosszu boldog házaséletet szerzett Ábrahámnak és 90 éves korában is szaporitá a világot.

Az *„arany-gyapju“* hajósait is nem annyira a gyapju, mint inkább a képzelt és valódi nő-syrének csalták a sziklák és örvények közé.

Achilles sarkát, ez egyetlen sebezhető pontját, is nő árulta el. (Nem is veszik ám be azóta őket a *„szabadkőmüvesek“* titkot tartogatni kellő társaságába.)

De azt is nő mondta ám harczba menő fiának, a paizst átnyujtva: *„ezzel, vagy ezen jöjj csak vissza!“* Azt is egy görög nő *tette,* hogy harczból rosz hirrel hazaszaladó fiát agyonütötte.

A *scytha-nők,* a hires *Amazonok,* pedig csak ugy harczoltak, mint a férfiak. Hóditottak, az akkoriak vassal, a mostani nők gyöngédségükkel.

Az *ősnémetek* lányai addig nem mehettek férjhez, mig harczban levágott ellenség fejét nem produkálták. *Lysiában* a nőket oly fontosaknak tartották, hogy *ezek családi nevéről* nevezték gyermekeiket.

Valasca, egykori cseh királyné, pedig magát és nőtársait oly fontosaknak tartá az államban, hogy női összeesküvéssel a férfiakat leölvén: Amazon-modorban igazgattak! Ellenben Brutus neje *Porcia,* férje halála miatti fájdalmában eleven szenet (tüzet) nyelt, ugy ölte utána magát.

Phaetus halálra itéltetvén, neje *Arria* egy tört döfött önön szivébe, kiáltva nyujtá férjének, hogy együtt haljanak.

Artemisia meghalt férjének égetett hamvait vizben iddogálta meg.

Sodamia meghalt férje képzelt árnyékának forró ölelésében halt meg.

A *Herulusok* nejei meghalt férjeik sirjainál magukat felakasztották — s az ind nők maig is máglyára mennek.

Pythagorást nővére tanitá meg azon mértani képletre, mely maig is „*Pythagoras tantétele*“ czimen hires.

Temérdek régi és ujkori bölcs irók bevallották, hogy legnagyobb eszméiket nejeiktől kapták.

Socrates legnagyobb bölcsnek jutott azonban a dühös hirü, férfinyomoritó *Xantippe*. Csak az homályos a történelemből, hogy ez hányadik neje volt? Mert máshol meg azt irják Sokratesről, hogy kedves nejétől elvált a bünös Aspásia miatt, és elvette ezt. Tehát az őskor legnagyobb bölcsét is elbóditotta a női szépség! —

De *Cleopatra* már csak arról hires, hogy az erény utjáról leterelni birta a triumvirek legszerencsésbikét Antoniust, s mikor ez megveté: félmilliót érő igaz gyöngyét felolvasztva, megitta — s fürdésközben kigyót tett önszivére — ugy ölte el magát.

Ildikó menyasszonyi ágyába fullasztá a nagy Atillát — *Isten ostorát!* S eldönté a hatalmas trónt — gyenge női kezekkel, mit *Aetius* s százezer harczosának vaskeze nem birt!

Azt is női hütelenség okozta, hogy Rómát a góthok elfoglalták, mert egy római férfit kedvese elhagyván, amaz elbusultában kivándorolt, de a vele vitt *déli gyümölcsöket* az északi góthok megizlelvén, kedvet kaptak a szép vidék meghóditására.

A lovagi középkorban a nők inkább passiv szerepet vittek, de annál eszményiebben imádtattak a férfiak által. Mig ezek háboruba mentek, jelszó volt a „*pour la dame*“. Harczi játékoknál ők osztták a diadalbért, — de itt is sok levente vére folyt a küzdhomokra a női jutalmakért.

Az ujabb korban, midőn harczi koczkán függött: hogy Frankhonban a frankok, vagy az angol-szászok legyenek urak? egy *d'Arc Johanna* vitézsége dönté el a koczkát, a frankok javára.

Erzsébet angol királyné akként egyesité Skotiát, hogy ennek királynéját lefejeztette.

Erzsébet özv. magyar királyné Forgács Balázszsal vágatta le Kis Károly királyt, hogy a trónt leánya számára megtarthassa.

Erzsébet muszka czárné, vetélytársát, Annát elfogatván, ragadta magához a trónt.

Gizella, Péter magyar király anyja, Vazul herczeg szemeit kiszuratta, s füleit forró ólommal beöntette, a trón miatt.

Howard Katalin szép szemeiért főleg, lett protestánssá VIII-ik Henrik angol király — s vele egész Anglia (pedig ez is világra szóló esemény!) —, kit, mint ötödik feleségét vette nőül, aztán lefejeztette ezt is, mint Boleyn Annát, második nejét — s még hatodik nőben is telhetetlenkedett! De ez már tulélte királyi férjét.

Katalin orosz czárné — férjét, Nagy Péter czárt és seregét a körüllevő török seregtől — az ezek közé szórt aranyokkal menté meg. Katalin nélkül a török maradt volna hatalmas keleten — s nem remegne most Európa a keleti háboru esélyeitől, borzalmaitól — s berlini kongresszus se volna! . . .

Pompadour udvarhölgy XIV. Lajos udvarában „*egy pohár vizért*“, egy khinai shawl-ért háboruba keveré fél Európát.

Izabella, Zápolya király özvegye sirva hagyta el Budát, mondván: nem lesz ott király többé magyar vérből. — Jó sokáig igaza lett.

Perényiné sirva temetteté el a mohácsi hősöket, — mondván: „*csak mélyen, mélyen ássátok*, hisz nem kemény a föld, hol annyi drága honfivér hazátokért ömölt!“

Zrinyi Ilona összes kincseivel váltotta ki férjét, Tökölyt a török fogságból, a második fogságot pedig megosztá vele holtig; — özv. *Hunyady Jánosné* gyászával — *Cilley Borbála* ármányával voltak nagyok!

Beatrix — Mátyás királyunk özvegye — a derék Hollós János királyságra jutását akadályozván — a nálánál ifjabb Ulászló királyt csábitá házasságra. Ez is nagy válpont volt hazánk történetében s ez is női kezek müve volt.

Borea Kata elhagyta apácza-zárdáját Luther Mártonért — s ez is tán részben Katáért veté le csuháját — sőt tán a hitujitás világraható eseményére is befolyással volt Katalin mosolya! Hitujitást mondok, mert Luther eleve ezt akart — nem hitszakadást. Jobb is lett volna!

Mária Therezia királynénk szellemétől ki tagadná meg: hogy az „európai egyensulyt és statusquo-t“ nagyban befolyásolta!

Széchy Mária hősileg védte Murányt s a nemzeti pártot, de Wesselényi érzelmeért eldobta fegyverét és hazáját.

Báthori Erzsébet pokoli tettét pedig — aki fiatal lányok vérével mosdva, akarta szépségét megtartani — jobb, ha a történelem nem tudná, vagy felejteni birná!

* * *

A *hárem-hölgyek* titkairól sokat suttog a világ — de ki hinné, hogy a mostaniaknak is annyira kezükben van Kelet-Európa sorsa (s igy részben hazánk is)? Tudva van ugyanis, hogy ha a számüzött, most már meghalt — derék *Midhad* pasa hazakerülhetett volna, csak ő birta volna Törökországot gyorsan regenerálni ugy, hogy az európai conferentia sem merte volna annyira megnyirbálni. Fennmaradna Törökország magának és jó szomszédul nekünk, — de e *hölgyek gátolták* a szultánt a hazahivó aláirásban — félvén, hogy Midhad eltörli a többnejüséget. *„Kleine Ursachen: Grosse Wirkungen!“* mondá Zschokke.

Hazánkban most a vértanu *Damjanics* és *Batthyányi* özvegyei és társnőik tündökölnek majdnem minden jótékony intézetünk élén! . . .

Válasszátok ki a női szellem mozaik labyrintjéből a jó angyalt a Dämontól!*)

*) Szent Péter a menyországba koczogtató embernek mondá: „Ha nős voltál: bejöhetsz, mert kiszenvedted a purgatoriumot!“ Ezt hallván egy második koczogtató — mondá — „Igenis, már harmadszor nősültem.“ Erre szent Péter felelé: „No akkor nem jöhetsz be, mert szamár vagy, ha háromszor önként esél verembe.“

De ez csak „bon mot“ ám! Magyarul bohó ingerkedés; mert

„Was sich liebt: das neckt sich!“

A szerkesztői csillag és a nőemancipatió.

A szerkesztői csillag nem valami anyagi érdempénz (mit is adhatna egy szerény vidéki lapszerkesztő?), de még nem is szellemi dij, — sőt inkább kissé tiltakozó óvás — mely alatt a szerkesztő urak megjegyzik, hogy nem egészen értenek egyet a czikk irójával.

Ily csillagot kerestem, én a *„Zala“* 7-ik számában „Karczolatok a szépségről és erkölcsről“ czimen irt — sok helyen élénk — néhol tapintatos — ügyes irályu — de átlag (szerintem) téves, ferde — valótlan, és az embertan — lélektan — erkölcstan, sőt a vallás elveivel is ellentétbe jövő czikkecske alatt.

Mert e czikkecske (lehet ugyan, hogy még a végén csattanik), de idáig is nem kevesebb és nem kisebb elvet tüz ki axiomául, mint a *„nőemancipatiót“* és *„a nők teljes egyenjogosultságát“* — jogi — erkölcsi — politikai és társadalmi tekintetekben is!

Ugy, hogy egy falusi olvasó ijedve hozta hozzám — mondván: „Hisz ez valóságos *női lázitás* — (tetemre hivás) — és ha ezt a nők elolvassák és elhiszik: jaj nekünk — szegény — nem kopasz férjüknek — amugy is csak jogilag, csak theoriában uraknak — valójában nőink rabszolgáinak (legalább szeszélyeik rabjainak).

Epen a mult év végén járta meg a tekintélyesb lapokat ez a női kérdés mindenütt — a legtekintélyesb psychologok, jogászok, politikusok ütötték el e kérdést kurtán — csattanósan — ad formam: *„de strigis qui non sunt, nulla questio fiat“*, vagyis: ne

beszéljünk a nők felszabadításáról, mikor lám ugy is eléggé szabadok nálunk — helylyel-közzel *tulszabadok* is — a változhatlan természetrendelte helyzetükhöz mérve.

Igen, a természetrendelte mißégükhez mérve! Ez tagadhatlan . . . Akár ne is beszélnénk többet. — Mert vitás lehet minden, a mi emberi törvény — emberi alkotás.

De *a nőiség*: ez a természet müve. A világalkotó parancsa. Akkortájból való, mikor az Ur azt mondotta vala: *„legyen világosság!“* és lőn világosság! Hasonlatosképen mondá — miután már önképére megteremté a férfit — *„adok melléje — társat az ő oldalbordájából“* stb., tehát *nem is a semmiből*, mint amazt — nem is önfejéből, mint Apollo a görög hitrege szerint — de amannak alkatrészéből. Sokat mondók e hitregeképletek, a ki travestálni birja azokat!

De az tény (nem phrasis), hogy maga az ős természet tette a két nemet ily egészen össze nem téveszthető mássá — mint az északi és déli sarkpolust — mint a plus és minus delejességet — melyek épen, mivel öröktől örökre mások, ép azért vonzódnak egymáshoz — keresik egymást — szükséglik egymást — de ép azért sohase lesznek azzá, a mi a másik, mert hisz akkor nem kereshetnék többé egymást, nem vonzódhatnának többé egymás után!

Pedig épen ez örökös egymásutáni sóvár vonzódás tartja fen az emberi nemet!

Épen mint a nap vonzereje vonja a földet, ez kering körülötte, forgási lökereje kimért körutján — de *bele nem szalad* — mert akkor megszünnék föld és bolygó lenni.

A plus és minus delej is vonzódnak össze, s ha összeértek: eltaszithatják egymást, — nehogy egygyé — *nehogy egyenlővé* legyenek, mert akkor nem kereshetnék egymást, ha megszünnének *mások* lenni!

Ne beszéljünk hát még tréfából se az emberi két nem teljes egyenlősitéséről — a mi fából vaskarika.

Ne bolygassuk a természet müvét — az alkotó örök — mindenható östörvényt!

Minden emberi jognak, — §-nak lehet a nyakát kitekerni.

De a természet törvényét nem. *„Natur lässt sich nicht zwingen.“* A természet megboszulná magát. Buborék lenne az ellenmunka. Fiasko lenne az erőlködés!

* * *

R. ur czikkjét czáfolja — tiltja tehát a természet, a legnagyobb hatalmasság — mondván rá kurtán: *„non possumus!“*

A természetvizsgáló pedig azt mondja rá: *„igy van jól minden, a hogy van“*.

De én czáfolni igértem őt az *embertan* — *lélektan* — *erkölcstan*, *a vallás* — *a társadalom* alapelveiből is.

Lássuk hát — futólag — sorban — vagy csak kuszáltan — igy is jó lesz.

* * *

Nyomtatásban is olvastam már, hogy: nincs csunyább valami, mint a férfias nő — és a nőies férfi.

Mit keres a nő a férfiban? Ugy-e férfiasságot, s viszont a férfi a nőben nőiességet?

Ugy szép a nő, hogy ha mikor az *ég dörög* — odabuvik a férfi oldala mellé. — Nem azért szép, mert fél, — de mert gyengéd, simulékony. Bizony, ha *„bősz Kata“*-ként tulkiabálja az égi háborut, kevesen epedünk érte.

Mondja tán valaki, hogy ha egyenjoguak volnának is: lehetnének ép oly gyengédek, finomak mint most? stb.

Hát *nem ugy igaz!*

A nyersebb foglalkozás — durvább pálya — eo ipso *olyakká* tenné őket!

Aztán a jogokkal kötelességek járnak.

Tegyük fel most már, hogy ha minden férfi-jogokban részesittetnének: miként felelnének meg p. u. csak a papi, birói, katonai pályák kötelmeinek? Ha egyébkor igen, — de hát csak a *„Rómába utazásuk“* korszakaiban is?

Ugyan kérem, ne tessék tréfálni — vagy könnyü tollhegyre venni ily nagy dolgokat — Archimedes-sarkpontokat — *„Karczolatok“* czimén — elmefuttatásul. Hisz e sarkpont dültén a világ is kidülne eddigi sarkából, — mely ha nyikorog is, mégis csak ismert sarkpont, s ki tudja, milyen lenne egy uj sarkforgó? . . .

Méltóztatott-e olvasni Jókainak naiv, de idevágó czikkét a *„Női statarium“*-ról? No lássa, hogy rideg birónak sem való a meleg női sziv!

A nő csak nőnek való. De ez aztán sok ám! Nagy szó ám! Tudják ők jól, hogy sokat érnek. Mi is.

Sok női panaszt kihallgattam már — de egy se kért meg ügyvédül arra, hogy követeljem egyenjogosultságukat — emancipatiójukat.

Azt hiszem, R. urat se.

Ha az az X hölgy — az a bizonyos bizonytalan — praetendálná a drastikus férfijogokat és tenné is ennek drastikus kötelmeit, én nagyon hiszem, hogy nem irna ön hozzá oly sentimentalis, gyengéd verseket többé. — Parolát csapna a markába — mondván: *„servus pajtás!“* és az is az önébe, mint collegáéba, mint bajtárséba.

Igen, de *nem* bajtárst keres ám a két nem egymásban.

A baj, küzdelem legyen csak a férfié; a vigasz, a köny a nőé.

E szerepeket a legnagyobb *szinház igazgatója* (Isten) osztá ki igy.

Nem lehet még csak összeconfundálni se.

Ki törölné le gyengéden a férfimunka izzadtságát? Kinek puha keze simitaná el a férfi homlok gondredőit? Kinek liliomkarja lenne *keret* a férfi arczképéhez? A *„kamerádé“*? Mert collegák — bruderok — kamerádok lennénk. De hol lenne, ki lenne akkor a békepart — a nyugpont, az a bűvös talisman — az a drága Amulet — melyet eddig a nőiség kincses ládájában őrzött a nőiség?

Vagy megforditva: hogy hevülne a férfi-lovagiasság a női gyengédség védelmére — a középkor *„pour la dame“* jelszava szerint? Összekevertetnének a természet-osztotta szerepek. Nem szorulnánk egymásra ily nemi okokból. Mitől Isten őrizzen!

Mi lenne abból a magyar népdalból:

„Ez a kis lány gyenge viola,
Én vagyok a támogatója.“

Melyik lenne a nyárfa — melyik a repkény? Melyik a tölgy? melyik az árnyék?

Ha feleségem ügyvéd lenne, minden peremet *elvesztenén!*..

Ha nőm is katona volna: azonnal *leraknám* a fegyvert.

Ha asszonyaink papok is lennének: mi lenne a gyónási *titkokból?*

Ha nők birák lennének, minden bünöst felmentenének.

Vagy eo ipso megszünnének minden polgári állások.

No már aztán szeretném látni azt az államot, mely pap — katona — ügyvéd és biró nélkül állam lenne — megállhatna! . .

Még Arkádia sem. —

Még a vallás, a biblia is azt mondja: *„a nő elhagyja anyját és követi férjét!“* söt elhagyja családi nevét — körét s majdnem mindenét, mit megszokott.

Ez nem egyenjoguság — söt ellenkezője.

Az igaz.

De a férfiak csinálták-e ezt igy? Nem. *A természet!*

És panaszkodnak-e érte nőink? Ismét *nem.* Söt azok panaszkodnak, akik nem hagyhatják el pártájuk önállóságát.

Mert kapnak *helyette* a házas életben uj létkört — uj jogokat — *nekik való jogokat!*

Kapnak egy szent *házi oltárt,* melynek ők a felkent papnői. Kapnak egy országot, egy egész birodalmat: a *családi kör* belállamát, melynek ők lesznek belügyminiszterei (sokszor nem is felelős miniszterei), söt királynői — a szeretet sceptrumával — aranyalmájával. Kapnak egy egész kis világrendszert, melynek ők lesznek napjai, a szeretet fényével, melegével!

Kapnak a lányi önállóság helyett férji szeretetet (ez ős rejtély büv-talismanját), védelmet — gondoskodást. Mi vagyunk a *téli ablak,* kik felfogjuk a zord idők viharát. Ők a belső ablak, mely a kályha melegén sütkérezik.

Ennyi mindenért sok férfi elcserélné látszólagos függetlenségét. Ennyi mindenért mi férfiak is jó alkalmazkodó feleség lennénk, ha lehetne.

Tettleg ugy is áll a *„nőuralom“*, mi önkényt verjük magunkat ennek rab- vagyis rózsalánczaiba. Hol van ok itt panaszra? Nincs is. Egy-két exaltált kivétel nem számit.

Nem elég jog — nem elég létkör — nem elég hatalom az?

Ki tenné meg mindezt helyettünk, ha ők megszünnének nök lenni? Pedig az R. ur czikkében irt teljes jogegyenlőség mellett megszünnének nők lenni.

Kire hagyatnának azok a pólyabeli mosolygó *kis angyalok* — ha a mamának naponként országgyülésre — prédikátió-mondásra, rabvallatásra, háboruba, exekutióra — s még ezer más drastikusb férfimunkára kéne menni?

Vagy tán mi férfiak tennők meg helyettük e női munkákat? (Várjon a muszka — mert a nő-regimentünk most érdekes állapotban van; vagy várjon a beteg — a gyónó, mert a nőpap, a női orvos maga is most *vajudik?)*

Ugy-e mily absurdumok jönnének ki a többjogból, más jogból s az ezekből folyó több kötelességekből — ezeknek felcserélséséből, összekeveréséből?!

(Igy is furán jön ki, mikor a nő azt mondja férjének éjfél tájban: „Pá, kedves, a nőegyleti éji gyülésre kell mennem!")

A házasnőnek tehát több jogot, több kötelességet adni lehetetlen. Meglevő kötelme is elég — sok millió. — (Vagy ne tegyék azt, amit csak nők tehetnek, mikor Kossuth szerint, legközelebb vannak Istenhez?... Ki tartja fen akkor az emberiséget?..)

Én azt hiszem, hogy a nagy világegyetem minden bolygó sárgömbjén — a Venus csillagtól az Uranusig, mindenütt *csak ennyi* joga, ennyi kötelme van a nőnek, ha ott is van föld — ember — Isten és ily természeti törvény!

* * *

Hát a még *nem férjes* nőknél? No, ott van egy kis különbség — de nem sok.

Több nő levén, mint férfi — nem jut mindeniknek kör, ily családi kötelmek teljesitésére. No de ez először kevesebb kivétel; kivételekért nem lehet az alaptörvényt felforgatni. És másodszor, lám, az ily önálló nőkre van már elég önálló állás.

De láttam én már önálló postamesternőt, okleveles tanitónőt stb. 4—5 évig tetszett neki az önállóság — azután férji függés, férji védelem után *sóvárgott* ez is — miként az ős természet rendelte. Megunta a zord világ támadásait gyenge karokkal parirozgatni. Sóvárog a férfi-védelem után, — oda adja érte függetlenségét — mindenét önként, édes örömest.

Minek hát ezeknek is az a képtelen jogegyenlőség? Nem is használhatja egészen. És ha megkapta is, *visszaadja*, mihelyt csak adhatja, — még végórájában is, — mint a hitehagyott, mikor halálos ágyán *visszatér*, — mint József császár, a ki testamentumában vette vissza a korszellem ellenébe erőltetett rendeleteit.

Kevés nagyobb nőtisztelő van nálamnál. Igazolhatom a „Zala" hasábjain 4—5 évvel ezelőtt irt cikkeimmel is. De soha eszembe se jutott, hogy a *„jogegyenlőség absurdumát"* reclamáljam számukra.

De nőinknek sem ám. Köszönik, nem kérnek belőle. Jó nekik igy.

Vagy a török nőkről irt R. ur? Akkor pardon!

A csók.

„Árnyék a csók, a szerelem,
Az élet maga is az,
S az ifju véli, hogy mindaz
Örökéletü és igaz!..."

Heine.

Egy sajátságos, de általános szokás az egész földkerekségen, tán még a vademberekénél is.

Két lény ajkának sokat és sokfélét jelentő érintkezése. Divott mindig és divik *örökre*.

Hogy Ádám és Éva ősszüleink megcsókolták-e egymást, nem jegyezte fel a krónika, de valószinü, hogy *Éva anyánk* csókkal vette rá Ádám apánkat a tiltott fa gyümölcse leszakitására. — Valószinü, hogy *Delilah* is csókkal altatta ölében *Sámsont*, hogy haját lenyirhassa. — *Atilla* is jóformán arájának *Ildikónak* csókjába fult. Az pedig már épen irva van, hogy *Judás* csókkal árulta el a mestert.

A kelet-ázsiai, ugy az észak-skandináviai népeknél pedig uton-utfélen — ugy látszik, köszöntés helyett, csókolják egymást; öregе, apraja, boldog, boldogtalan, kor, rang és nemi különbség nélkül; ismerőst, ismeretlent egyaránt, mintegy jelezni akarván ezzel, hogy *egy test és vér vagyunk* az életben is, miként a halálban!...

A történelem is emlékezik csókokról, mint kis dolgokról, *nagy* következéssel. Megesett, hogy egy csókért nemcsak belháboru, de külcsaták is vivattak. A Babylon melletti *Zsidóország* is a szép *Harmozáné* csókja miatt veszett el, mint Jókai az 1875-iki *„Életképek“*-ben naivul leirá.

Az osztrolenkai hős Uhlán is csak egy csókot kért az őrszemen áthaladó eprész leánytól — de lováról le nem szállhatván, azzal biztatá a lány:

„Ugy kereszted csókolom meg
Bajnok-sirodon! —“

1849-ben Budapest visszavételekor a bevonuló huszár is csak egy csók jutalmat kért és kapott az elébük vonuló tömeg egyik főrangu hölgyétől (mi elég fennen mutatja, hogy a magyar katona a csaták bősz viharja közt is — gyengéd tud maradni). Az 1866—1868-iki pesti nő-Bazárban már mint jótékonysági csalétek szerepel a csók, midőn egyik lelkes honleányunk 1000 forintért adott egy nyilvános csókot a — szükölködők javára.

Amazt mint ideális jutalmat kérte a férfi; emezt mint eszélyes *zsebmetszést* tette a nő.

Lám, mi mindenre jó a csók!

Dóczy Lajos szinmüvet irt a *„Csók“*-ról, pedig a mai materialis, prózai világban, már alig játszik oly regényes és fontos szerepet, mint a középkor „pour la dame“ lovagias korszakában.

A régibb irók is többet irtak a csókról, mit a maiak már üres nyegleségnek tartanak. Azért alábbi definitiói és osztályozásai is régibb irókból vannak böngészve, miként következik:

„A csók a szeretet istenének csókjából született, vagy ragadt az emberi nemre — melylyel az örömében a megteremtett világot illeté.“

„A csók az istenek szüretén készült *bájital,* mely majd csöndes gyönyörrel tölti be a valókat, majd viharos lázadásba hozza vérünket. — Bódit, részegit, altat, öl és mégis éltet.“

„Csók a szerelem rablánczainak legkedvesebb *csörgése.*“

„Csók azon bűvös *tapasz,* mely a szeretők sziveit legszilárdabban forrasztja össze.“

„Egy csattogó *tündér-ostor,* mely minden bút, bajt, gondot, keserüséget elüz tőlünk — legalább egy időre.“

„Egy kimerithetlen *büvforrás,* melyből nem győzünk eleget inni.“

„A Vezuv kitörése, a borus ég villámszórása, a fényes nap kisütése, avagy a felhő szakadása nem történik oly hatásos, villanyzó, magasztaló erővel, mint főleg az első szerelem csókzápora.“

Ugyanazon régi könyv igy osztályozza ismeretesb fajait: — *Kézcsók:* tisztelet jele, papoknak, szülőknek, öregeknek. — Urak- és urnőknek jár alárendeltjeiktől, néha szivesen, sokszor csak gépies kötelességből, legtöbbször ugynevezett udvariasságból, ugy, hogy mai napság már üdvözlő szójárássá vált a „csókolom kezeit“ elkiáltása. Nem is igen tartják a nők mivelt embernek azt, aki e köszöntést illő hang és hajlongás mellett elzengeni nem tudja. De illendőbb ugy mondani, hogy „kezeit csókolom“, mert háthа a „csókolom“ szónál elakad a száj; — s a „kezeit“ szó nem lesz hallható, — mi aztán balvélelmekre is adhatna okot.

A *kézcsók* más tekintetben a férfi szerelmének kezdő — vagy inkább kérdőjele, melylyel imádottjának tudtára adja, hogy ez megfogta őt, s valljon akarja-e magát általa szinte igy megfogatni? Mit a nő aztán egy néma kézszoritással jelezhet, ha akar, mely bárha leggyengébb legyen is: villanyosan a szivig hat.

De ha kelletlen: azt is megtudja a férfi azon merev hidegségből, melylyel a megfogott kis kacsók, ugyszólván kiesnek kezéből — ha esnek.

Lábcsók: Pápák és kényuraknál divott. Már meglehetősen kimegy a divatból. Most már csak oly helyeken fordul elő, ahol éhenhaló nyomor esd a szájba vető falatért: avagy a rajtért bünös kér vele bocsánatot a büntetés felett gondolkodó nő, akarom mondani birótól.

Ajak-csók: ez a legáltalánosabb. Az ajkak vannak teremtve a csókadásra és kapásra. A legilletőbb pont is ez — csak azért is, mert visszaadni is birja a kapottat. E puha, piros, beszédes pont, mely a csók alatt elnémul, hogy a szó se zavarhassa az érzeményt!

Némely ajkak főkép teremtve vannak erre, azért is hasonlitanak az eperhez, korálhoz, égő szalaghoz stb. Néhol azonban csaknem hiányzanak az ajkak, oly keskenyek. Ezek Lavater szerint érzéketlenek.

(De betegnek kár is csókolni, főleg kisdedeket, kik ezzel sokszor nagy, sőt halálos bajt kaphatnak.)

Homlokcsók: távolabbi rokonok közt, nagy korkülönbségnél — s oly helyeken divik, ahol a homlokcsókoló mintegy kérdezi, hogy szabadna-e tán alább is? A lángészt is az Istennek homlokcsókja adja az embernek.

Szemcsók: szerencsés, kinek fájdalom-könyüit ilyennel van, aki felszáritja. — Van továbbá:

Szabadcsók: rokonok, barátok, jegyesek, házastársak közt (ez utóbbiakat nem számitom a rokonok közé, mert a somogyi gyermek is feltevé a kérdést, hogy: „Édes anyám, — rokon-e mi hozzánk az édes apám?“).

Tiltott csók: emberi természetünk szerint a legédesebb, azért is, mert erről bizonyos, hogy nem erőltetésből történik, s nem is illemből.

Félcsók: kapva és nem viszonozva. No ez gorombaság, vagy tulszerénység. — Avagy adva, de nem kapva: ez legtöbbször történik, ha tárgyakat csókolunk, például emléket, vagy vallásos ereklyét, mire egy atheista iró azt mondá, hogy csókra csak az érdemes, ki viszonozni birja.

Egész vagy kölcsönös csók: néha oly egyszerre történik, mintha csak egy csattant volna, mert többnyire a kis Ámor veri hozzá a taktust.

Váltogatott csók is jól hangzik, mintha csak egyik a másiknak zengzetesen felelne; mégis megesik, hogy egy *harmadik,* nehéz szivvel, néha plane dühösen hallgatja.

Menyasszonyi és vőlegényi csók: a környezet meg is kivánja, hogy lássa. Ritka eset, hogy ekkor próbálnák együtt először.

Házastársi csók: az irigy agglegények azt fogják rá, hogy olyan, mint a megforditott hideglelés, t. i. először forró, aztán hideg. Rágalom. Mit értenek hozzá, akik nem próbálták?

Tolvajcsók: lopva, például mikor a kedves alszik. Paragrafus nincs ellene, de azért néha megkeserülik.

Csattanós csók: Zajjal járván, — néha bajba keveri az embert.

Fájó csók: mint Kisfaludi irá a Himfiben: „adj egy csókot hosszut, édeset, nedveset, — fájjon is egy keveset“.

Képzelt csók: álomban, vagy midőn a távozó után, avagy egy elhagyandó kedves táj után ujjainkkal hintünk csókot.

Szinpadi csók: többnyire csak játékokból történik, de néha mégis megégeti magát vele az illető, mint aki tüzzel játszik.

Rábeszélő csók: egy neme a kapacitálásnak. Nem haragból történik.

Engesztelő csók: bajos dolog — például, mikor megverik a gyermeket, mégis neki mondják, hogy „csókolj kezet, aztán nem haragszom“.

Békecsók: mint az okiraton a piros pecsét. Régente a nélkül nem is volt hiteles. Néhol szeretne az ember sokszor haragudni, hogy igy sokszor kibéküljön.

Bucsucsók: No ez többször, mint nem: fájdalmas szülöktől, szülőföldtől, gyermektől, kedvestől — hát még a kedves halottól? . . . Ugy, hogy többször, midőn elcsattanik, az érző sziv is beleszakad.

Viszontlátási csók: zamatosb, boldogitóbb, mint a válási, — már csak azért is, mert ujság. (Azért mondja egy iró: „Viszontlátás, te szép gyermeke rut anyádnak, a válásnak“.)

Szándékosan ezt irtam itt végül — mert hát én is nem végképen bucsuzom az olvasótól, csak a viszontlátásig.

* * *

Egy fiatal hölgy a következőket irta naplójába arról, hogy az *első csók* hogyan izlett neki: „Május elsején először csókolt meg jegyesem! Ugy éreztem, mintha egy rózsa kellős közepén lennék, mely mézben rózsaolajban és pezsgőben uszik, — mintha valami — gyémánt lábakkal végig futott volna idegeimen, — mintha angyalkák uszkálnának apró csónakokon ereimben — s mintha egész testemet bűvös szivárványfény özönlené át.“

Milyen complicált dolog ez a csók — igy elméletben?

(Bp. Hirlap.)

A dal.

„Jövel — mert kik a dalra hevülnek,
Rosz emberek azok nem lehetnek!"

Pécsi dalárda.

Csak a madár és az ember dalol, az élő lények közül, a földtekén. (No mert az Égben az angyalok, a tengeren a Syrenek dalolnak — ha igaz? Csakhogy ezektől fél az ember, mert sem örvénybe, sem *korai* menyországba jutni nem szeretünk.)

Madár-dal — emberi dal! . . . Melyik tanulta el a másikától! . . . Bizonynyal az ember tanulta el a kis madártól, mikor ez megteremtésének első hajnalán egekbe szállt, hálaénekével dicsőitvén az alkotót, vagy megteremtésének első éjjelén, mikor párját hivta csalogánydalával! . . .

No a *kottát* már ember találta fel — még pedig nemcsak a maga számára, hanem első énektanitója: a madarak számára is. Mert hát zsarnoknak született az ember! Azért akarjuk betanitani a rigót, szajkót emberi kottázott hangokra. S ezek — mint prózaibb szárnyasok — szót is fogadnak; de a nemesebb pacsirta és csalogány csak a maga *kis szive* szerint dalol kottázatlan, utánozatlan trilláival, csupán familiája szokása szerint; nem is lopja el a másik faj hangütemeit, mint a kapzsi ember, aki nemcsak a hangot, de sőt a kenyeret is kikapja a másik szájából! . . .

* * *

„Siró gyerek: keblemnek buja — bánata:
Dalt dalra költök — s dalaimmal őt
Elaltatom!"

Mondá halhatatlan Petőfink. S mennyit mondott ezzel? Nem kevesebbet, mint: hogy a dal egyik legfőbb *gyógyir* (panacea) az ember sebhedt szivére, bubánatára — e nyomoru világon! Igaz, hogy ő, dal alatt verseit értette — nem a dallamot; de hát e kettő oly rokon, mint a dió és béle, mint test és árnyék, sőt majdnem azonos, mint test és lélek.

Mert a dalnak teste a vers, a szöveg lelke pedig a dallam, vagyis melodia. (Néha ugyan megforditva áll: amint a szövege jobb, vagy a dallama.)

Néha előbb születik a lelke, azután teste (a szöveg.) Néha megforditva. Ritkán születnek egyszerre.

Néha t. i. a jó versben már magában meg van a szellem, ha aztán e szellemes vers szellemes danát is kap: kétannyit ér.

Némely vers pedig oly szellemes, hogy nem is szorul dallamra. Néha meg a dallam (mint a Rákóczi és Marseillaise áriája) oly szellemes már, hogy nem is igényel szavakat, mégis megértjük, felérezzük, sőt elragadtatunk általa, a puszta hangok által. Tüzbe, vizbe, halálba rohanunk hallatára, a dallam delejes, bűvös villanyozására. — Vagy felolvadunk, megszelidülünk tőle, mint a bölcsőben siró gyermek a dajkadal altató hangjaira.

Istenhez is énekhangokkal emelkedünk, az első „*Hozsanna*" óta.

* * *

Népdalainknál nem tudja az ember: a szövegét bámulja-e, vagy a dallamát, vagy a kettőt együtt!

Szövege is többnyire oly naiv, szép, kurtán csattanós, mégis eszmegazdag; szivélyes, erkölcsös, ideális, mélabus, mégis humoros, üde, friss, lobogó. Valódi aczéltükre a magyar nép anyagi és szellemi életének, amiből megismerhetni annak szellemét, jellemét, szokásait, erkölcseit, eszét, szivét, kedélyét, müveltségét, a nemzeti őserőt és mindent, ami a magyar fajban van.

Dallama is megfelel a bizarr mozaik szövegnek. Mutatja, hogy keleti nép vagyunk, ragyogó phantasiával, édes buval, csilláros jókedvvel váltakozva, mintha onnét jöttünk volna, ahol az

„Ezeregy éjszakák“ délibábos, lidérczes regéi fakadnak; de kiálltuk az ide átültetést emberül: —

Kelet üdesége, nyugat tárgyilagossága, ölelkeznek kedélyünkben, dalainkban, zenénkben! De ugy, hogy még mindig több bennünk a keleti zománcz.

Hóditunk is általuk sziveket, barátokat fajunknak! Söt csalétkek ezek a köztünk élő más fajok beolvadására is.

A komoly angol tánczra kél népdalunk ütemeire, a prózai nyugot keleti gyöngyöket halászgat ezek szövegéből.

Zengzetes nyelvünk is nagyon alkalmas a dalra! Hol az a nyelv, mely oly egyaránt alkalmas; a susogó selyem, bársonypuha, titkos szerelmi édelgésre, békitésre, hizelgésre, valamint a dörgő, morgó, ropogó átkozódásra, csatarivalgásra, szélvész és menydörgésnek tulkiáltására; ugy a magasztos, ájtatos imára, mint a csevegő patakhangu gőgicsélésre, komoly pörre, könnyed fecsegésre egyaránt?

Még az olasz nyelv és szóhang sem ily alkalmas, az sem ily tág keretü, az sem ily fülbemászó.

* * *

Aztán népdalainknak eredete is oly titokzatos, mint az igaz gyöngyé: mit a tenger kagylója izzad betegségében, vagy szerelmében? Ki tudná megmondani?

Megesik például, hogy az ország egyik szélén dalra fakad egy csalódott szerelmes, vagy besorozott ifju elmarjult kedélye. Danája kibővittődik a fonóban, átszürődik a pásztorfiu tilinkóján, kipolitiroztatik a szomszéd banda czimbalmán s fél év mulva az ország másik végén dalolják, fütyülik. Ritkán akad *gazdája:* mint a kártételnek, mint az anyátlan árvának ... Jön mint a hir, mint a szél, vagy álom: nem tudni honnét és meddig?! ... Hogy van ez, mint mondja is egyik classikus népdalunk:

„Nem anyától lettél — rózsafán termettél,
Piros pünkösd napján — hajnalban születtél!“

Szép-szép a német *Alpenlied* is. Szelid borongó, harmonikus, mintha csak az örök hótakart bérczek katlanainak volna zokogó echója!!! hogy kész lenne rá egy elmarjult kebel akár odatemetkezni a Neufundlandi hógörgeteg lavinái alá!... Aztán — punctum.

Bűvös bár az olasz dal is, mit egy velenczei holdvilágos éjen, tenger tükrén suhanó sandolinos penget imádottja ablakánál, vagy az *„Eine Nacht in Neapel“* lovagja dalol duettben, csónakozó kedvesével. Ábránd — merő ábránd! ...

De mi az mind a magyar népdalhoz képest, mikor a siró hegedün felolvadt magyar bánat szilaj kedve tör ki a czimbalom *záporesője* mellett és Vörösmartyval kiálltja:

„Huzd — ki tudja meddig huzhatod?!
Mikor lesz a nyütt vonóból bot. —
Lesz még egyszer ünnep a világon —
Akkor huzd meg frissen lelkesedve,
Isteneknek teljék benne kedve!“

Igy érintkeznek a szélsőségek: bú és öröm danáinkban, ugy mint kedélyünkben, sirva vigad! És ez a megkapó, megható! ... De nem csüggeteg, hanem lélekemelő! Borura derü! — Oly népnél, mely szenved bár, de remél! ... Mig például az oláh dal végig csüggeteg.

* * *

Népdalaink telidesteli vannak szebbnél-szebb költői képletekkel — metaphorákkal. Megszólitják a természetnek minden élő — nem élő teremtményit, még a menyországot is, p. u. a *madarakat:*

„Kakuk — kakuk mond: meddig is élek?“
„Repülj fecském ablakára — —“
„Jön a daru, jön a gólya — —“

— *A fákat:*

„Jegenye fa tetejében, ül a holló feketében — —“
„Szomoru füz ága, hajlik a virágra.“

— *Füveket:*

„Buza közé száll a dalos pacsirta —“
„Virágos kenderben pitypalaty — pitypalaty.“

— *Virágokat:*

„Virágos fán nyilik a szép kikelet.“
„Hanem azért — koszorut — ha meghalok —
Nefelejtsből fonjatok.“

— *Vizeket:*

„Tisza vize de zavaros."
„Arra alá foly a Tisza."
„Lefolyt kedvem nem jő vissza."

— *Napot — holdat:*

„Naptól virit, naptól hervad a rózsa —"

— *Csillagokat:*

„Sürü csillagos az ég — majd eszedbe jutok még —"
„Ahol az a csillag ragyog, én is oda való vagyok."

— *Az eget is:*

„Minek nekem az az üres menyország,
Leszállnék én édes rózsám te hozzád."

Netovábbja a kicsivel nagyot, vagy kevéssel sokat mondásnak! Mint az is:

„E világot adnák ráadásnak,
Galambomat még se adnám másnak!"

Ezer és ezer ily szép, nagy, merész hasonlat, szindus kitétel, akaraterő, lelkes szikra, tiszta idealitás él népdalainkban, melyek valódi kincses bányák (nem talmiak) s nemcsak nekünk, de az ismerni kezdő Európának is.

Kár, hogy maig sincs teljes és korszakonkénti gyüjtemény, mert egyéb szépségein felül tükrei a korszakoknak is, melyekben születtek; p. u.:

— *Az Árpád korszakból:*

„Salamonnak nincs hol maradása —
Átkozódik a futó király."

— *Vegyesházi korszakból:*

„Bécs várostól, nyugotról keletre
Hidegen fuj a szél.
Bánatot hoz a magyar nemzetre —"

— *Rákóczi korból:*

„Rákóczi haj! Berzsényi haj!

— *Napoleon korból:*

„Már siess hazádba vissza, vert seregem."

— *Széchenyi korból:*

„Széchenyi homlokán, virit a borostyán."
„Vesselényi babért, szabadságért hála bért."

— *Ponyatovszky korból:*

„Busul a lengyel hona állapotján."

— *Kossuth korból:*

„Ha még egyszer azt izeni, mindnyájunknak el kell menni."
„Majd hoz Kossuth tisztát, Türr Pista meg puskát.
Éljen Garibaldi!"

Még az *„Indulókról"* (Marsch) és *„Hymnusokról"* csak annyit, hogy a magyar ezekkel is előállhat. — „Rákóczi-indulója" világhirü becsü. Tán a „Kossuth-, Klapka-, Hunyadi-induló" is nemzetközi dalok már? De felérezni mégis a magyar birja ezeket — mert véréből fakadnak. Ezek hatására csinálták meg a hihetetlent azok a 48-ki félistenek. (Előre vörös-sapkások: elöl a Haza, hátul a rabiga.) *Hymnusunk* is classikus: „Isten áldd meg a magyart jó kedvvel" stb. Mily geniálisan jellemző! Első az Isten, második a jó kedv (mert ha ez van, minden van). „Megbünhődte már e nép a multat s jövendőt" (jövőről nem mond le soha!).

Végül azt, mit legelől kellett volna mondanom, hogy a dalnak legszebb, legilletékesb orgánja az *emberi hang!* — Lehet szép a hegedű, zongora stb. — De az ember élő hangszer! Hát az ily élő hangszerek tömegesitése: *a dalárda,* a hol p. u. a kis bőgőt egy kis sziv, a gordonkát egy jó torok, a fuvolát egy érző kebel pótolja! . . . Már kezdik belátni, hogy a dalárdák a leghatalmasb zenebandák. Hát a dalárdák csoportosulása? Mily impozáns lehet! Magyar dalárdáink tavaly külföldön is babért arattak!

A hangszer csak *gép,* de az a közvetlen melegség csak meleg katlanból jöhet . . . Szivtől szivhez bizonyos az ut! . . .

Melyik *„száraz fa"* hangszer versenyezhet egy élő, bájos primadonna mézédes ajkaival?

Az ily élő hangszereket is megtermi Hazánk elég bőven. Ád még a külföldnek is eleget. Persze, mert a külföld bővebben birja fizetni, felváltani a csengő hangokat pengő érczpénzre. De hát ebből is édes Hazánké a hir! . . . S ez is csak valami, mert meg vagyon irva, hogy:

„Mi zengi tul a bérczeket?
A hir — a hir — a hir!
Mi éli tul az életet?
A dal — a dal — a dal!"

A dal hatalma.

Messze — régen — a hajdankorban, — nem, — még előbb: az emberi nem keletkezésénél kezdődik a dal hatalma az ember kedélyére, lelkére, egész valójára! . . .

Tán már Noe ősapánk is énekelt, mikor a galambhozta olajággal szárazföldre léphetett.

Szent Dávid már bizonyos, hogy hárfás dallammal dicséré az Urat.

A görög mythos Syrenjei dallamokkal bűvölték el a hajósokat.

Hunn őseink a harczi „*tárogató*" dallamára rohantak a csata veszélyeibe.

A sötét, de lovagias középkor történetét vándordalnokok örökiték meg.

A hires franczia „*Marseillaise*", a magyar „*Rákóczi-induló*", a német „*Wacht am Rhein*", a lengyel „*Bajonnet*" dal stb. csudákat müveltek.

Árpádházi királyainknak állandó udvari hárfásai — utóbb udvari zenészei — nagyjainknak udvari czigányai voltak (a mult „nemadózom" világban).

Dalolt a magyar ember és dalol „örömében bujában".

Dalolva altatja el a dajka a bölcsőbeli csecsemőt — énekkel hantoljuk el a sir halottjait — mint Petőfink saját fájdalmait — irván, hogy:

„Bölcsőben sir az éber csecsemő,
A dajka dall — miglen elalszik ő:
Sok szenvedésim siró gyermeke a fájdalom —
Dalt dalra költök — s dalaimmal elaltatom."

Nincs művészet, mit a jelenkor dusabban fizetne mint a dalművészetet. Egy-egy hires énekesnő mesés összegeket gyüjt Európa szinpadjain.

Honunkban legujabban lábrakaptak a dalár-egyletek. Majd minden városainkban szervezkednek. Évenkint országos dalár-gyülekezéseket tartanak.

Közoktatási miniszteriumunk körrendeletében a fisharmoniumot ajánlja a népiskolák számára 20—40 frt árkülömbözettel, — a harmonikus dal és ének betanitására.

Ó mert a harmonikus dal felmagasztal — megszentel! — Mert a harmonia (összhang) nagy dolog!

Hegel azt mondta, hogy *„Isten a legfőbb harmonia"*, t. i. a sok különbféleségnek, minden részletességnek egy közös egységre — egy föösszhangra vitele.

A harmonia: *igazság*, — azért mondják a bele nem való hangot *„hamis hang"*-nak.

Jól választá mottójául — jóformán a pécsi dalárda, hogy:

„Jövel mind, kik dalra egyesülnek!
Mert kik dalolni szeretnek:
Rosszak nem lehetnek." (Addig épenséggel nem, mig dalolnak.)

Még az állatokra is bűvös hatásu a dal.

Nagy Széchenyink döblingi fogháza ablakába fuvolával (és kenyér morzsával) édesgette a lég madarait.

A mérges kigyókat is sippal, zenével bűvölik, fogják és szeliditik. A harist, a rigót füttyel csalják tőrbe.

Többször láttam, hogy az okos vizsla rögtön oda siet, ahol zongoráznak. Az itatásra hajtott ökrök megállnak az ablak alatt a kihallatszó zenére.

Az emberi munka is könnyebb dallal, dal mellett.

Könnyebb a halál is a — csatadal hevében!

Vajha népessebb falvainkban is alakulnának minél több dalárdák! Mily kellemesen — nemesen lehetne betölteni ezekkel a téli hosszu estéket — névnapi — lakodalmi — tor- és bucsu-estélyeket, az örökös ivás — kártyázás — terefere — szószapulás — összeveszés helyett — vagy csak felváltva is.

Mennyi rosztól tartaná vissza — mennyi nemesre serkentené a részvevőket és hallgatókat?! . . .

Ó mert akik dalolni szeretnek:
Alapjában rosszak nem lehetnek!

A táncz.*)

„Nemo sobrius saltat“ (senki józanul nem tánczol), mondá egy ó-latin iró vagy bölcs.

Szigoru homo lehetett és irigy — zsémbes agglegény tán.

Vagy a kecskékre gondolt, melyek a kávét és tánczot feltalálták ugy, hogy a dél-szigetek boldog vidékén a kávébokor bogyóit rágicskálván, — ennek bóditó erejétől hevültek tánczra. Pedig hát a kecskék e nélkül is vidám — ugráncsi állatok. — S az ember is lehet ittas — ital nélkül.

De nem kell legulistának lenni. Nem kell e latin mondást szoros betüszerint értelmezni, sem egészen czáfolni akarni.

Mert annyiban mégis igaza van azon rideg bölcs homonak, hogy (leszámitva az alkalmi — az illem- és kötelességszerü tánczolást) valamely tekintetben és részben csakugyan exaltált (ittas) az, aki tánczol.

Mondja is a magyar nóta:

„Járom, járom a bolondját —
Magam adom meg az árát!“

Csakhogy nem egyedül italtól lehet ittas az ember, hanem más egyébtől, — szenvedélytől, örömtől, bubánattól, hiuságtól, szerelemtől stb.

* * *

*) Megjelent a „Keszthely“, „Balaton“ és „Rábavidék“ lapokban.

A meddig a történelem visszaemlékezik — ősidőktől óta maig — a vadnépektől a legmüveltebbekig: mindig és mindenütt áldoztak Terpsychore tánczistenségének s áldoznak maig, — nemcsak a Bachanaliákon, ahol a bor müve volt ez; de a tüzimádók is — ennek lobogó lángjait körültánczolva, istenitték azt.

A vadnépek maig is *tánczczal mulatnak* és áldoznak (a civilizáltak pedig *tánczczal adóznak* — jótékony czélokra). A *tánczoló dervisek* pláne vallási cultusból. A volt magyar *verbungosok* kötelességből — de csalétkül tánczoltak, — lévén ebben csábos vonzerő a „gyöngyélethez“. —

Örömében majd minden emberi faj tánczba ugrik. A magyar pláne bubánatát is gyakran tánczba fejezi ki, persze komoly — méltóságos *„lassu magyar“*-ban. A szegény legény néha *„baltatánczban“* — dalolván hozzá, hogy:

„Megverek valakit, vagy engem valaki —
De az én rózsámat ne szeresse senki!“

Az is érthető, hogy sokan hiuságból tánczolnak: alkalmas lévén a táncz (főleg a délczeg magyar és lengyel táncz, ugy a sima franczia táncz is) a termet szépségének, deliségének és hajlékonyságának fitogtatására.

Még jobban érthető: hahogy a *szerelemittasok* szivesen tánczolnak, — nem solo, de párjával, választottjával, mint a népdal mondja:

„Járja ki-ki a párjával —
Én a magam galambjával!“

Mert már maga a tánczbahivás — a választás már egy nyilatkozat — tényleges szerelmi vallomás. A nő részéről is a szives beleugrás, vagy kevésbé szives bemenés. Az a subtilis mód, mit a nők oly alig észrevehetőleg tudnak adni: hogy egyikkel örömestebb — kecsesebben — odaadóbban járják: már *viszonválasz*, alkalmas szerelmi vallomás.

Hát aztán táncz közben?! Az itt feljogosult közelség, a szükre vont delej köre két fiatal sziv vérlüktetésének, összeolvadó lehelletüknek! . . . Közben az a bizalmas csevegés, méla suttogás, vagy a némán is beszédes szemeknek villanyfolyama, — együtt lejtés — perdülés — rohanás, vagy ezt satirozó elcsendesülés és a többi testi-lelki *harmonia*.

Ez — ez a harmonia benne a szellemi — az isteni!

Sokszor mondjuk tánczos műnyelven: „ezzel jól jövök ki — amazzal nem!“ És ez igy igaz is. Van például egy legény és egy lány. Mindenik jó tánczos bár, de együtt még sem járják ugy, miként ily jó tánczosoktól várnák. S ugyanezek egy másikkal — kevésbé jó tánczossal bár — szebben „passzentabb“-ul járják. Leszámitva itt a termetek külömbözetét és egyebeket: függ ezen *siker* az egymást megértő s egymásnak engedő charakterektől, — mit befolyásol megint a vonzalom.

Megbocsájtják hölgyeim, ha kimondom, hogy itt is ugy rendes: ha a *férfi vezet!* — Jól mondják, hogy a jó nő olyan mint a tiszta papiros. A tánczban se legyen a nőnek félszeg önakarata. Lesse el vezető tánczosának vezénymozdulatait és kövesse: akkor lesz meg tánczukban a fődolog, mi nekik is — a nézőknek is kedves —: a *harmonia!*

A tánez pótolja kissé a tornázást is, azaz fejleszti a fiatalság erejét, idomait, feszélytelen hajlékonyságát, járását, kelését, modorát. Pedig nagy Széchenyink szerint a „modor az ember“, — hát a mai, külsőségeket bálványozó korban? —

És egészséges — tehát hasznos is a táncz — a *közre* is. Lám hány jótékony egylet szedi jövedelmét ebből! — (Legfeljebb egyes szivek kerülnek ki belőle betegen, de ezek is gyógyithatók hasonszenvileg is.) Külenben egyik legjobb kura, legkellemesb „*Schwitzbad*“ sok prózai baj ellen is.

Igaz, hogy lehet egészség rontó — sőt halálos is — aki nem vigyáz; — de hát nem vigyázva egy darab dinnyehéjon elcsuszva is belehalhatunk — s ágyban is meghülhetünk, — templomban is.

Végre is a táncz manap már művészet! — A ballet p. u. tánczlejtésekkel egész szinművet produkál. Csoportosulva pedig — festői öltözetük segélyével utánozzák a diszkertészetet. Csinálnak üde koszorukat élő lényekből, kik a zene gyors ütemeire rögtön alakulnak, s rögtön szétoszlanak, mint hulló csillagok — mint a nyár virágai őszi szél legyintésére. —

Beszéltünk hát a tánczról átalánosságban, ősrégi eredetéről, válfajairól, szép — sőt hasznos voltáról, — arról is, ami benne szellemi van: — térjünk át futólag az egyes *nemzeti tánczok* jellemzésére.

* * *

Néhai nagy Berzsenyink (az ódák királya) jól jellemzé a nemzetek tánczait — mondván:

„Egyszerü a német — és hüséges — ebben is. Örök körben lejt választottjával, mint egy villi — akár a halálig! (A sallangós, sujtásos magyar előtt persze egyhangu ez — azért gunyolja is, hogy: „Alles eins, mint a német táncz“.) De meg van ennek is sima — szabályos — villiszerü bübája. És jellemzi a fajt, a német Biedermann-t.“

De a hiu — ledér — könnyü vérü francziát is ám, — Berzsenyiként: „párt vált — csalfa kezet majd ide, majd oda nyujt“. Mégis — vagy tán épen ezért marad ez örökre salon-táncz világszerte. Uralja is internationalis büverejével földgömbünk mindkét oldalát. Szépen egyesül benne a könnyedség a *kimért* sablonszerüséggel. —

Az angol tánczot nem ismerem, de ha van: hiszem, hogy pongyolább, miként angol kertje is.

A spanyol táncz is méltóságos lehet, mert Fülöp királyuk is mondá: „Büszkének szeretem a spanyolt“. E mellett mint déli népé: tüzes is — mint hölgyeinek fekete gyémántjai.

A szlávok és félszlávok táncza — amennyire ismerem — sértés nélkül legyen mondva — csaknem ösztönszerü ugrálás. Emlékeztet a kávébogyón neki hevült egyedek szökdécselésére. Faji nyerseségüket se tükrözi szépen. — Görnyedve — guggolva billeg. Ha itt-ott érzést mutat is: keserv az, mint szabadságot ritkán élvezőké, miként dallamaik is siralmasok, csüggetegek.

A magyar dal — ha szomoru is, de lélekemelő, s a végén rendesen vig kedvbe — frissbe csap át. Sirva vigad! — Lassan olvadozik, mint a Duna jege, de aztán kiönt! — Hit, remény van benne, mintha mondaná: „Lesz még szöllő, lágy kenyér“ — vagy Vörösmartyként:

„Huzd rá czigány, ne gondolj a gonddal!
Mit ér a gond kenyéren és vizen?
Huzd — ki tudja meddig huzhatod!
— — — — — — — — — —
Lesz még egyszer ünnep e világon,
Akkor huzd rá vigan — lelkesedve:
Isteneknek teljék benne kedve!“ —

A lengyel táncz is nemes, délczeg, ruganyos séta, szilaj pördüléssel, mint az *„észak franczíájához“* — a szabadságot nemrég

elvesztő, de soha nem felejtő — söt visszareménylő nagy nemzethez illik.

De mi ez mind a magyaréhoz?! . . . A magyar táncz *páratlan*, miként dolmány gombjai száma. Sujtásos, mint veszprémi szüre — lobogó, mint sipujju inge. És mégis dupla jellegü.

Két nagy szélsőség (bú és öröm) találkozása, miként kedélye is. Lassun kezdi — frissel végzi. Ezt ujrázza kivilágos-kiviradtig — hetedhét-országig — akár a lehellet szakadtáig! Komoly melancholiával indul — Berzsenyiként: „kiáll a bajnoki tánczra, megveti a lánykát diadalmi dagálylyal" — vagy maga körül jártatja, mint egy szép bolygót, mint hold a saját apró holdjait. — Ez is járja körüle elég kaczkiás rátartisággal — de a hova tartozóság hü kifejezésével, — mig egyszerre mint villámcsapás karolja magához, perg — forg vele, szilaj — majd őrült sebességgel, egybeforrva, összegomolyodva, mint pergő bugó csiga — mint forgó „ördögszekér", mintha egy test volna két czifferblattal, vagy két fej, de egy sziv — egy lélek! —

Más faju népnek ritkán áll jól a magyar táncz. — Érezni kell ezt. Születni kell rá. Meg is tanulja ezt a magyar gyerek tánczmester nélkül — dajkájától már, vagy az iskola-kertben, névnapkor, paszita-estélyeken észrevétlenül, vagy szeretőjétől, de nem theoria szerint, hanem rögtön, mikor már a czigány huzza — s kedvese elviszi — mikor pirulva elmegy — maga se tudja jól megy-e? éri a lába földet? — Miként a népdal mondja:

„De az eszem sincs a helyén:
Ha kezébe kap engem az a legény!"

A nő csak gondolja és érzi ezt, de a legény elkiáltja, hogy:

„Most adott Isten kezemre:
Megjárom veled kedvemre!"

Aztán az a szép szabadság a csárdás tánczban, — az a kotta nélküli rendetlen rend!... Igen rend a (látszólag) rendetlenségben. De ezt érteni kell. És a magyar legény érti is, érzi is: hogy mikor jön sora a pördülésnek — a lejtésnek — a buktatásnak — a nyugtató hinczálásnak, — mikor mint kivánja a nóta és saját egyéni hevülése, ismét Berzsenyiként:

„Valamerre ragadja az ösztön —
Lelkesedett hévvel fejti ki indulatát!"

Ragadja is — mert fel-felsivit — hogy:

„Kicsi nekem ez a ház,
Kirugom az oldalát!" —

Majd kissé lohad — mintha satirozná — lesimitaná, amit előbb felkavart, mert a czigány is érzelgőbbet huz; ilyenkor aztán szemére billenti árvalányhajas süvegét, de nem tágit, söt vele dudolja, hogy:

„Sirjon, rijon a hegedü,
Bánatomat sirja,
Mig a hajnal az ablakom
Be nem pirositja!"

Aztán — bár jó tánczosnéja van, mégis — előzékenységből: hogy ez más tánczossal is járhassa, vagy ő maga mással is folytathassa: kipördíti tánczosnéját — kiáltván:

„Ha nem lopok, cserélek —
Azért mégis megélek!"

Mit a szomszéd tánczos legény megértvén: ez is kipördíti az övét, — s egy pillanatban elkapja egyik a másikét. — A mi uj inger — uj hevülés! — S ha a czigány lankad vagy mókázik és elhagyja — rákiált, hogy: „Ujra!" „Hogy is volt?!" Mert hát nem illő volna, uj tánczosnéjával rögtön leülni.

Majd uj nyugodt párok állnak be a nyüzsgő gomolyba, kiáltván tréfásan, hogy:

„Helyet kérünk nekünk is,
Ha kicsinyek vagyunk is!"

Ezért nincs vége-hossza csárdásunknak. Ezért birják oly bámulatos sokáig, — hogy az öregek, a néző mamák már-már méltán aggódnak, mert biz isten: fele se tréfa — robotnak is elég volna.

De hát apáink is igy szokták, még is holtig éltek. És csakis az mulat jól, aki agyontánczolja magát. Ámde többnyire baj nélkül, mert hát *szivós faj* vagyunk. Azért irá Berzsenyink:

„Boldog, ki a magyar tánczra jól termett — örüljön:
Lelkes testi erő — s szikra feszíti erét!"

És nézni is élvezetes a magyar tánczot. — Semmi más tánczban nincs annyi tere a korlátlan szabad akarat nyilvánulásának.

Ahány tánczos: annyi charakter. Ahány pár: annyiféle előadás. — Ez jól tánczol, de nem szépen (nem igen illik neki). Amaz szépen bár (illik neki), de nem oly szabályosan. Ez folyvást tombol, forr ragadtatik; amaz hamiskásan könnyit magán, — többet mozog vállaival, mint lábaival, vagy felváltva apályt és dagályt produkál. Csendesül, majd ismét neki böszül — *váltakozva.* S ez legtermészetesebb, legkellemesb — legfestőibb is!

Egy ily tánczos csoport felettébb érdekes mozaik! —

Hóditunk is ily zseniális tánczunkkal — ugy — miként zengzetes nyelvünkkel — festői öltözetünkkel, keleti zamatu dalainkkal — zenénkkel.

De *nem* hóditunk legujabb divatu — chic-szerü csárdásainkkal, mely csupán *egy álló helybeni káposzta-tiprás* — óra hosszat, és *riszálása* a tánczosnőnek.

Csupa merő szitálás — a nőt nézve. És *lábgörcsrángás* a férfinál (sőt kinevezhetlen indecent műtét) — vagy mint mikor physikai experimentálásnál a döglött békalábak galvanizálva rángatódznak! . . .

S ezen felül egyhangu — unalmas is.

De hát ez most a *divat* — igy chic! . . .

És még ha a tánczterem közepén tennék! . . . Nem, hanem mind egy lábig oda furakodnak a czigány elé, nemcsak, de rá a czigány fejére, hogy ez alig birja forgatni vonóját, de érezteti bagós — pálinkás lehelletének büzét a tánczolókkal, kik igy első kézből kapják a máskor szenvedhetlen vadparfümot.

A terem közepe pedig üres . . . A tánczos párok pedig a czigány tövibe — mint mikor a szél a gyepü mellé sodorja a hófuvatot. Nem. Mert ez legalább tiszta fehér és csendes; ezek pedig mint odasöpört tarka hangya-gomoly, — vagy mint mikor nagyitó üvegen nézzük az egymás tetején nyüzsgő eczet-bakteriákat!

És még firtliség is van benne. A nagyobb erszényü, nagyobb erejü vindikálja a primás előtti $^1/_2$ □-ölet, — a minorum gentium hátrább szorittatik.

De most ez a chic! —

Elismerik, hogy se szép, se egészséges, se nem morális (mert tisztelem én a bizalmas közelséget, de az a huzamos zsurlódás „tüzet vethet") — csakhogy divat.

Lelki szegénység: aki belátja és mégis teszi. És aki be nem látja is.

Szegény Berzsenyink — sirjában fordulna meg, ha igy látná az oly magasztosan megénekelte csárdásunkat.

Bizony — bizony mondom: *ily csárdással nem hóditunk,* nem szerzünk prozelitákat nemzeti tánczunknak.

O tempora — o mores!

Csak az vigasztal, hogy — vágott orru topán után jön a hegyes, — ezután ismét a széles orrunak divatja. S igy remélhető, hogy visszajön még az eredeti — igaz csárdásunk divatja is — akár mint ész és izlés parancsa, akár mint ujság.

Ebbeli első felszólamlásomat követték majd minden magyar lapok, — még a hivatalos „Nemzet" is hosszu tárcza-rovatot szánt neki — velem egyértelemben.

Csak a jövő országos kiállitásunkra jönne vissza bár a régi szép divat, hogy idegen vendégeink — s ezek közti jó barátaink meg ne botránkoznának hajdani hiréből kivetkeztetett jelen csárdásunktól, — és számos elleneink ezzel se kaczaghatnának ki bennünket.

* * *

Mi van még — könnyelmün elvetni valód — multad szép vonásaiból — édes magyarom?! . . .

Lám az ős Rákóczi-dallam sem chic a jelenkor némely liliputiainak . . . Még Liszt átdolgozatával se jelenhetett meg a magyar dalszinházban! . . .

No majd megjelenhetik széles e Hazában.

Ebből lesz a magyar király hymnusa! —

A hang.

Legnehezebben álczázható a hang.

Mondják, hogy minden zenénél meghatóbb az *emberi* hang zenéje, — tán mivel élő s érző hangszer adja azt? . . . *„Szivtől szivhez bizonyos az ut“* mondja egyik irónk. Azért lett a philadelphiai világkiállitás hatszáz tagu dalárda énekével megnyitva. — De egyesekre is fontos, ajánlatos, sőt behizelgő: ha szép hanggal birnak és tiszta hangon beszélnek.

Nem az erős hangról akarunk szóllani, mely hadvezetőknél, parancsnokoknál előnyös — de a szép — olvadékony, érczes — mégis puha, — csengő — mégis bársonylágy *női hangról,* — mely a háznak, a családi körnek oly kedves mindennapi zenéje, harmoniája — mintha *ezüst csengetyü* hangjai hullámoznának — oly jól esik az idegeknek, de a fülnek, kedélynek, szivnek is. — Mint a kápolna harangja, mely *imára hivja* be a vándort! . . .

A szép hang is, mint sok más, természet ajándéka, — de persze — mint mindent — ugy ezt is idomithatjuk, szépithetjük, szoktatással, figyelmes akarattal.

Régi, de igaz monda: hogy az ó-kor legékesb szónoka *Demosthenes* eleve selypitett, de kavicsot vett nyelve alá, ugy beszélt versenyt a tenger hullámaival, — s bizonynyal nem a dagály bömbölését, de az apálykori habcsevegésnek andalító — sima — dallamos hangját tanulta el, melylyel aztán sziveket fogott, gyujtott és mozgatott! . . .

A görög hitrege syrenei is ellenállhatlan hangjaikkal csalták, vonták magukra a hajósokat.

Az *„Aeol-hárfát“* lágy, epedő — s az ősmagyar *„tárogatót“* mélabus hangjáért maig, sőt örökre emlegeti a történelem. — A *Memnon*-szobornak — pedig rideg köből van — mégis — mert hihetőn a nyilásain átszürödő léghuzamtól, főleg a kelő nap melegitő sugaraira — büvös hangot hallat — belső életet, szellemiséget tulajdonitottak az egyptomiak, egész az imádásig.

Hát a szép hangu szép nő — minő szép *élő Memnon-szobor?!*

Hány — különben kecses nő érdekességét devalválja a tompa — érdekes vagy sipittó hang?

Megtörtént dolog, hogy egy álarczos bálban egy szellemdus, de sipittó hangu nő, egy általa ismert álczás férfival enyelegvén, midőn ez kilétét hiába puhatolta, — utóbb csak akép könyörgött: *„de Nagysám — hát csak saját szokott hangján beszéljen“* — remélvén, hogy ugy majd hangjáról ismerendi fel, — pedig hát épen e sipittás volt e szép nőnek szokott hangja.

Vidámság.

„Ernst ist das Leben
Heiter ist die Kunst"
Zschokke.

Egy jó barátomat lakásán egyszer meglátogatván, ajtaján a fenebbi német jelmondást láttam felirva, vörös kréta-vonásokkal. — Kérdésemre elmondá, hogy mint hajdan az egyptomi izraeliták ajtaik vörösre festésével az *„öldöklő angyalt"* — ugy akarja ő is e jeligével a *„buskomorságot"* távol tartani magától.

E jó barátom ifju volt és magyar.

Interpellatiómra: hogy miért épen e jelmondást irá fel? — midőn tudtomra — ép egészséges, fiatal és elég vagyonos is — mondá: *„igen, de magyar is!"* — Ezzel azt akarta jelezni, hogy a magyar embernek véralkata s már vele született kedélyállapota a buskomolyság.

Azóta sokat észleltem e tekintetben népünknek s fajunknak természetét, de történetét is. És meggyőződtem, hogy nem ok nélkül mondja egy ős népdalunk, hogy:

„Szomoru a magyar nóta
Háromszáz esztendő óta!"

Nemcsak — de eredetileg is nemzeti charakterünk: egy kissé gyenge melancholia, — ha nem is komor, mint a zárkozott angolé,

de közel se oly vidám, fürge, mint a francziáé, vagy akár az alsó osztrákoké, kiket épen azért a „nemesség frankjainak" hinak.

Tagadhatatlan hát, hogy létezik *nemzeti charakter*, nemzeti kedély és vérmérsék, s az is tagadhatatlan, hogy ezt a születésen kivül — határozza a földrész, a lakhely klimája, élet- és étrend-szere, és sok más természeti — tehát körülöttunk és felettünk parancsolólag álló körülmény.

És telepedjenek bár egy nemzetnek fiai más uj országba, uj földrészre: ott is sokáig megtartják az ős hazából hozott testi-lelki jellegeket.

Az angol például Olaszhon vidám ege alatt is megtartja *spleen*-jét. A frank a ködös Skotiában is megtartja vidám *könnyüségét* — de söt a szomoru környezet mellett is.

Azért történt a belgrádi frank consullal a mult hóban, hogy midőn egy este fütyörészve ment szállása felé, a nehéz aggodalmak közt gyászoló város utczáján: — egy szerb nő megintette, mondván: „ha dalolni akar ön, menjen inkább a határszélre, ahol ágyuszó‚al adják a taktust!"

Mi magyarok is tán Ázsiából hoztuk ezt a fatalismussal határos *mélabus* kedélyhangulatot? Ily hangja volt — mondják — az ős magyar harczi „tárogató"-nak is. — De maig is ezt diktálja népdalunk a czigány-zenésznek, hogy:

„Huzzad csak, huzzad csak keservesen,
Hogy a szivem megrepedjen!"

Nem is huz a fajunkhoz tapadt barna hangász egyszerre frisset, ugráncsit, hanem szomoruan kezdi, mert tudja, hogy ezen olvadunk fel lassanként, fokonként, ugy, hogy még az „átmeneti frisset" is el kell néki huznia, mig kedvünk neki szélesedik a *„félre gondok, hoppot mondok"* szilaj csárdásig — mikor aztán mondjuk, hogy:

„Kicsi nekem ez a ház
Kiütöm az oldalát!"

Jogászkoromban — mikor még *„szerb-kérdés"* se volt — több jó szerb pajtással hallgatván a „Komló-kerti" zenét a jó Patikárus Ferkótól, aki mintha vérünkből lett volna: végig hordozott bennünket a kedély hanglépcsőzetein, ugy, hogy a kezdő *„lassura"* könybe lábadtak szemeink a nemzeti és egyéni bu- és remények keverék-érzéseitől.

Kiki maga elé nézett — és csendesen gondolt nagyokat — a multról és jövőről! Akkor átment arra az akkor tilos félfrissre, mely még maig is várja czáfolatát, hogy:

„Mégis hamis a német!“ stb.

Erre aztán felébredtünk és . . . nagyot ittunk, hogy hang ne jöjjön szájunkból, mert a szomszédasztalnál oly civilisatorfajta is ült, aki kurtán kapaczitált volna bennünket, hogy: versnek az vers ugyan, de nem mindig igaz.

Ekkor azonban Ferkó egyet csettentett nyiretytyüjével — egy primási körülpillantás — és mint neki eresztett zsilipből zudult a „*csipd meg bogár*“ a . . . az „*elfogyott a nóta*“ és száz ily viharos csárdás egymásból folyva, mint a *gombolyag* — mintha csak kivánnák egymást, mi meg mindannyit!

No erre aztán kirugtuk alólunk a széket. A sült ott hült a tányéron — és jártuk is — ki lábbal, ki vállal, de kézzel és szájjal mindannyian. Mintha nem is a mi szemeink lettek volna nedvesek imént?! (Csak a pénzt kérő tányérhordozás téritett eszünkre — pedig az a veséket vizsgáló jó Patikárus csak a kurzus kezdetén és végén tartá elénk azt.)

Szerb pajtásaink csak mosolyogtak.

Egyszer aztán rákezd a mi Ferkónk olyan harmadfél ütemes, csikorgós, siralmas tarka nótát, mit mi, a többség, nem értettünk; de erre meg szerb pajtásaink ugráltak fel, koczintva és zsiviózva. Valami szerb hymnus lehetett.

No a magyar ember (ezt elleneink is elismerik) alapjában galanthuomo, részvétes és ildomos annyira, hogy ha valami nem is nagyon tetszik neki, azért attól *másnak gusztusát* nem veszi el. Igy mi sem ócsároltuk, sőt koczintottunk ama „*kinszenvedett*“ melódiára, de vérünkig nem hatott, mert — mert hát folyvást végig oly „*desperált*“ volt, mig a magyar dal nemcsak „*sirva vigad*“, de „*sirva emel is*“. Amaz kétségbe ejt, emez a „*borura-derü*“ biztos reményével táplál, tüzel és áld! És emeli a nemzeti önérzetet.

De egyénileg is áldás a vidámság, a jó kedély.

Zrinyi jelszava volt: „*sors bona nihil aliud*“. Hasonló joggal mondhatnók: „*jó kedv és semmi más!*“, mert ebben minden benne van, még a „*sors bona*“ is, mert a nagyon rosz sorsu ember nem igen szokott jókedvü lenni.

Bizton elfogadhatnók a „jó nap, jó este“ köszöntés helyett a „*jokedv*“ kivánási köszöntést.

Vannak szerencsés kedélyek, kiknek haláluk is vidám, kik a másik világra is jókedvvel mennek.

Vannak ellenben, kik valódi ok nélkül is busongók. Szinte táplálják magukban a bánat csiráját, s ha az elfogyott, keresve keresnek uj okot reá. Bekötik maguk magukat egy bizonyos édeskeserü érzésbe, mint a selyemhernyó önszőtte gubolyába.

A magyar ember hamar esik a „*méla bu*“-ba, minek az a jó oldala van, hogy az ilyen ember *nem sért*, nem okoz bánatot másnak, mert magának is fáj. Ilyenek a mimosa emberek — másnak jók, maguknak károsak, mert a legcsekélyebb érintésre is karczolva érzik magukat.

Lehet ennek oka születés — véralkat — nevelés és rászokás.

De felállithatjuk ellenében a „*leszokást*“.

És fel is kell állitanunk, mert a vidám kedély Istennek legbecsesb adománya.

Egy büv-pánczél ez, melyről ádáz sorsunk összes nyilai visszapattannak.

Egy *tüz- és vizhatlan* öltözet.

Legnagyobb *tolvaj* hát: aki jókedvünket lopja s rontja el.

S önmagát lopja, aki buját táplálja.

Lélektani alapigazság bár, hogy a „*fájdalom megszentel, az öröm ritkán*“. — De a bu csak átmeneti *tisztitó-tüz* legyen.

A régi görög vidám életben a *Hedonikusok* bölcsészete mint fő tantételt, mint fő életczélt tüzte zászlajára az örömet, élvet és gyönyört. De ez igy könnyen félremagyaráztatik, vagy tulhajtásba csap.

Csak arra szoktassuk magunkat, hogy kedélyünk „alaphangja“ legyen a vidámság, s ha koronként félrestimmelődik: igyekezzünk azt gyorsan visszastimmelni.

A vidám kedély olyan, mint a rózsaszinü szemüveg: rózsásnak látjuk rajta a sárga halálfőt is.

Elől emlitett jó barátom mondá, hogy hajlamos búja, ha este rohanta meg: vidám olvasmánynyal aludt el — s ha reggel szállta meg, mig magánosan öltözködött, ez ellen fütyölt, dalolt, mig elkészült, hogy kijöhetett.

Orvosság mindenesetre a bú-kór ellen is. És kiki magának legjobb orvosa.

Régi főuraink udvari bohóczok által is vidámitották magukat. Elődeink még e század elején is — a középbirtokosságból is — udvari czigány-bandát tartottak s ennek zenéje mellett étkeztek. No ezeket szétugrasztotta a rákövetkezett portio, actio, licitatio, stempli, krach, rozsda, ruha-luxus, zongora, házaló-verkli, fürdőivad, s a jelen civilisationak egyéb ilyfaju áldásai.

De hátha a kisebb rétegekbe is elharapódzott a baj: hasonló kisebb és olcsóbb szereket keresünk ellenébe, miként jó barátunk a füttyöt és danát — ez csak *kikerül* tőlünk.

Ad vocem dal: alapitsunk minél több dalárdát. A dal szeliditi és javitja az erkölcsöt és vidámitja a kedélyt!

Legfőbb forrása a vidámságnak — mit legelsőnek kellett volna mondanom: a *„tiszta jó öntudat"*. Őrizzük vagy szerezzük meg ezt. E nélkül nem létezhet őszintén vidám kedély.

Pedig hogy mily nagy kincs ez: csak azon egy körülménynyel is fényesen igazolhatjuk, hogy ugyanazon bajt — ami bennünket ért — nyomott kedélylyel kétségbeejtőnek, — vidámabb hangulatunkban már szépen elviselhetőnek tapasztalhatjuk.

De söt eszünk és erélyünk is több van ekkor, ellenében irt találni. Egészen más az ember komoran, és más vidáman. Ugyanazon ember vidáman többet ér 50%-al szellemileg, és testileg is *szebb*.

Történelmileg nagy embereink majd mind vidám, nyájas, anekdotizáló természetüek voltak.

De a társaséletben is kedves — becses a vidám ember. Olyan, mint a jó sörélesztő. Kölcsön kérnek s kapnak jó kedvéből, vagyis ragad a szomszédokra is, — lángja átcsap a jelenlevőkre, nem égetve, de éltetve, életet füszerezve — életet hosszitva!

Nem csoda hát, ha ama jó barátom ajtajára irá, hogy:

„Komoly az élet — s a vidámság benne a mesterség."

Ha *„mesterség"*: akkor megtanulható, elsajátitható.

Tanuljunk hát vidámnak lenni, — ha magunkat szeretni és szerettetni akarjuk! —

Gond és aggódás.

„Vessen a végzet, valamerre tetszik,
Csak nehéz aggság ne zavarja kedvem,
Mindenütt boldog megelégedéssel
Nézek az égre."

Berzsenyi.

Gonddal jár a gondolat, gondatlanság unalommal! Tehát az unalom ellen orvosság a gond, csakhogy kissé *keserü* orvosság; de hát majd minden orvosság keserü, s végtére is a férfiaknak irta nagy Vörösmartynk, hogy: *„ami benne keserü van: elnyelem!"*

De nem is unatkozik mindenki, csak a szellemi szegény és az anyagi gazdag, midőn már *blazirttá* lett; tehát ritkán is keressük a gondot, mint unalom elleni orvosságot, mert orvosságban is inkább az édeset használjuk, mig lehet.

A hires Hegel philosophiája is azon szóval kezdődik: *„gondolkodj!"* És lám, elég gondot is adott az nemcsak követőinek, de önmagának a mesternek is, aki halálos ágyán arra fakadt, hogy: *„egy tanitványom volt, aki értett; az is félreértett!"*

Hanem van a gondnak egy nálánál még gonoszabb mostoha testvéröcscse: *az aggodalom!* Öcscse mondom, mert ez utóbb születik amannál, vagyis mindig gond előzi meg az aggódást, tehát ez mintegy második *bövitett kiadás*, de élesb és nyomósabb is!

Mázsányi sulylyal nyomul sokszor a szegény halandóra. Földhöz szegzi az égbe vágyódót!

Gyilok ez, mely szivét keresztüljárja.
Polyp, mely tagjait összefacsarja.
Vampyr, mely kiszivja vérét és hajszállai nedüjét is.
Menykő, mely lesujtja!
Hyena, mely befalja!
Örvény, mely elnyeli! . . .

Példák vannak rá, hogy a szegény ártatlan rab egyetlen éjjeli aggodalma, a fogság alatt, fehérré őszült, vagy tébolyodottá őrült. — Hány ifju kebel szakad meg a pályaválasztás vagy pályakezdés nehéz aggodalmainak sulya alatt? Ifju, aki még nem is élt, akinek tárva-nyitva állana az élet minden örömeivel; de az életnek herkulesi válutján (Hercules in bivio) nem látván utmutatót, még kevésbbé jó tanácsadót és legkevésbbé támogatót, leroskad, mielőtt járt volna! . . . Lenyomták az aggodalmak, melyek ólomsulylyal ülepedtek idegeire, vérébe és lehelletébe, mint az ólomeső a madár szárnyára, hogy nem repülhet és megfoghatja akkor a *királyi sast* egy kis pimasz gyerek is, őt — a különben szabadröptü lég urát! . . . Szárnyát szegi, silány bábuvá teszi egy kis ólomeső, mint az ifjut az anyagi gond, a meg nem élhetés hajmeresztő aggodalma: *a szegénység!*

Hova szállt volna a sas, ha az ólomeső vissza nem tartja?

Hova felvergődött volna a tehetséges ifju, ha az a terhes gond, az a prózai kenyér: aggodalom, az a földhöz ragasztó szegénység vissza nem rántja vala?

Hát még a férfiu a családi fészekről, övéiről gondoskodni tartozó szegény férj és apa meddig küzd — evez — e most már felettébb sokat igénylő társadalom élethullámai között? . . . . . El-elbukik és ujra feltápászkodik, mint a sebzett vad; hiszen azért *„férfi“*, hogy birkozzék az élettel; hiszen érzi létjogát: hogy joga van az élethez és a megélhetéshez. Erre ösztönzik, hivják üde gyermekeinek még bajt nem ismerő mosolyai, szép nejének esdő sóvár pillantásai. Hiszen ezek mind *„szabadmeneti levelek“*, jogos utipassusok, előre csalogató sipok, igérvények, söt köteles életutalványok a szükséges, hasznos továbbélhetésre — és ő mégis sokszor, — hányszor *„Zupass“*-t mond az élet delén, vagy mikor már ugy se sok lett volna hátra, ezt a pár évet is megelőzi: kiveszi a gondviselés kezéből a *Párkák* ollóját, elmetszi azt a fonalat, amit ujra összekötni többé soha nem lehet, belenéz azokba a hullámokba, mikkel idáig mint ellenséggel birkózott, és nem

birta tőlök kifacsarni az argonauták aranygyapját; de még a mindennapi kenyeret, a befaló falatot se! Kezdi azokat a habokat, mint hüvös nyugágyra hivó syreneket tekinteni, nézi, nézi őket, de már nem látja, mert belekábult, beleszédült a tátongó örvénybe, még egy bucsupillantás — egy elmarjult sziv félőrült tekintete a hullámhányta sajka belsejébe, hol kedvesei zsibonganak, még egy áldó sóhaj azok felé is s ott nyugszik az öngyilkos a viz fenekén!

Az árváknak, özvegynek, aztán már külön *nemtőjük* van : . . Jó emberek és az árvák istene felneveli őket! — Jól nyugszik az eltemetkezett. Szélvész és zaj nem hallatszik a sirhalmon keresztül . . . Meg is bocsájt neki a számitó világ és — tán a jó Isten is : . . .

De addig szánandó az ilyen szerencsétlen, mig a „lenni és nem lenni“ hajmeresztő aggodalmaival tépelődik, mig habozva érez és gondol — mig élve vivódik a halállal! . . . Perczekre győz, kigyógyul, kapaszkodik minden füszálhoz, minden kis biztató reménysugárhoz, de látja, hogy mindez neki csak üres délibáb, bolygó tűz, futó csillaghullás és recidiváz — s az öntudatos élet-halálharcz gigási tusájában megátkozza az életet, aki kezdte, aki szabta, aki előtte élt, és azt is, aki utána életben maradt!

Iszonytató — iszonytató!

Miért is van szegénység és mellette a kenyeret kérő gyomor?

Miért van tél és mellette ruhátlanság?

Miért van annyi való és képzelt szükség, és mellette pénztelenség?

De hát már ez igy van, söt igy van bölcsen!

Csakhogy az eszményi szemlélőnek kissé furcsa, hogy a gyomor és test, e prózai dolgok mozgatják, intézik, söt *uralják* a szellemiséget is. Ezek korlátozzák a szivet, észt, erényt, becsületet, élhetésünket, söt emberi nemünk folytatódását is. Furcsa és mégis igy levén, látszik, hogy adott körülmények között kell dolgozni, nemcsak a politikusnak, de minden ember fiának is.

Megfejtése tán abban van, hogy a test és lélek tulajdonképen egy, legalább élve elválaszthatlan oly gépezet, melynek órarugói, kerekei, czifferblattja itt van, legfeljebb az órakulcs felhuzója van máshol valahol — a *felhők fölött!* . . .

* * *

Piczi aggodalomból, sokszor a magunk által nagyitott, sőt néha csak képzelt bajból nő ki az oly önéltet oltó világfájdalom!

Az egyszeri ember féltében hét farkast látott, utóbb leengedett belőle hetedfelet — mondván: „valami csak volt, mert zörgött a bokor".

Vannak szerencsétlen kedélyek — születésük szerint már borusak, mint a ködös őszi láthatár, kik, ha gondjuk és aggságuk nincs: csinálnak maguk maguknak — ami pedig természetellenes: mert természet szerint a *torma termi a férget*, nem megforditva a féreg a tormát. És igy ez már némi betegség — mint a fánál a mézga, vagy a *fagyöngy* már a belső korhadásnak, vagy legalább is a nedvkeringési bajnak jele. — Vannak mimóza, érzékeny, hullámos kedélyek, melyek örömre, bura egyaránt felettébb fogékonyak. Ma rózsapiros, csapongó kedvüek, holnap már elborult csüggetegek. Ma bálban mulatnak, holnap föbe lövik magukat. Egy kis megilletődés kibillenti sodrából őket, mint a gőzsikló kerekét egy kis véletlenül oda potytyant kavics.

E hullámos, melancholikus kedély, részben magyar faju jellegünk is. Hamar buzdulunk örömre és vérmes reményekre, de hamar is lelohadunk. Mintegy középfok vagyunk a franczia és angol véralkat közt. Nem lángolunk oly hamar, mint a frank — de nem is öngyilkoskodunk oly hamar, mint az angol. Mi „sirva vigadunk", és viszont „örömünkben sirva fakadunk" — aztán ujra kezdjük — s utoljára is a jobbat reméljük — hisszük, várjuk ezer s egy csalódás után ezerhetedszer is, miként hiven jellemzi ezt egyik népdalunk, mondván:

„Rég veri már a magyart a teremtő,
Azt se tudja, milyen lesz a jövendő,
Azt se tudja, lesz-e neki jó napja;
Örüljön-e — busuljon-e? Nem tudja."

No hát ez honfibú és aggodalom. Erre is van okunk elég; mai napság is.

És annak is főoka hazánk helyszini fekvése, sokféle elem közé lett beékelődése, tehát rajtunk kivül álló okok — ugy szólván „eredendő bajok".

Mert a népek charakterét is határozza, vagyis nagyrészt csinálja a föld, égalj, ahol laknak, a geografiai helyzet, a szomszédság stb.

Térjünk vissza azért az egyéni kedélybetegség fürkészéséhez.

Vannak tulrészvétes egyének — kik — mint a *hógombolyag*, magukhoz szedik mások gondját, bajait. Ezek nagyon jó emberek másoknak, de rosszak önmagok iránt. Ezekre illik nagyon azon herczegovinai közmondás (divat most ezen uj koronatartománybeliekről irni, kik, mint nyomva volt nép, sok életbölcs „Sprichwort"-tal birnak, miket, mint keserü humort préselt ki belőlük a nyomoruság) tehát a herczegovinaiak szerint *„legnagyobb ellensége az embernek önmaga"*, t. i. a tulrészvétes ember magamagának.

Klassikusan festé ezeket Kovács Pál veterán irónk a *„jó sziv bajjal jár"* czimü novellájában, melynek hőse megszánván a gazdája által ütlegezett lovat, és ezt a verés elől megvásárolván, midőn saját kocsijához kötötte a szegény párát, megette éhességében a kocsin hagyott florenczi szalmakalapot, mit arájának lett volna viendő!

Vannak azonban könnyüvérü egyének, kiknek a baj sem baj. Lerázzák magukról a bajt, mint a vizbe dobott pumi a nedvességet, mindjárt a parton. Ezeknek jelszavuk az *„áldja — vigye —* valahogy csak lesz — soha se volt, hogy valahogy ne lett volna" stb. Ezek szerencsés kedélyek! Igaz, hogy kevesebb aggódással és óvatossággal élvén: hamarább és több bajba juthatnak, de könnyebben is szabadulnak a bajtól.

Mert a tulaggódókat leveri — zsibbasztja a baj — ugy ennek utóérzete — sőt előképzelme is. Sokszor előre — tehát ok nélkül szenvednek, mint a czigányfiu, kit apja előre megvert, pedig még el se törte a korsót — s tán *verés nélkül* se törné el.

Pedig minden gond egy-egy virágát lopja el — amugy is kopár és rövid életünknek. Azért mondja egy régi iró, hogy: „magát lopja, ki mélyen érzi a bajt!" Pedig megirá Berzsenyink: „Minden órádnak leszakaszd virágát" és *„Rövid örömökre mi kurta az élet!"*

A társaséletben kellemesbek, használhatóbbak a könnyükedélyü emberek. Ezeknél terem az élcz, a humor, tréfa, vidámság. Ezek a társaslét *„sörélesztői"*. Ezek birnak kölcsön adni is jó kedvet. Mig az aggódók magukat is kinozzák, s környezetüket is lehangolják, mert *ragadós* a bú is — a vidámság is.

Nagy isteni áldás a vidám kedély! Nagy behatásu ez egészségünkre is. Azért tartottak őseink udvari bohóczokat s udvari

zenészeket. Most már a licitatio dobja pörög „*Tafelmusik*“ helyett a „*bús magyar*“ udvarán — vagy legfeljebb egy siralmas verkli, kintorna, ami inkább adósságainkra emlékeztet. — Az udvari bohóczok helyét pedig udvari diplomaták vagy politikus czizmadiák pótolják, kik *egymást* teszik bolondá — és másokat is.

És ezt ugy hivják, hogy: „*civilisatio*“ és „*kultur államélet*“!

„*Tempora mutantur*“. Változnak az idők, még pedig nehezülve! . . . Mi a tanuság belőle? . . . A fönebbi latin közmondás másik fele:

„*Et nos mutamur in illis*“. Változzunk mi is az időkkel!“*)

*) A tót diák igy forditá ezt: „Tekereg a világ nekünknak — és mi tekergünk az ő világába.“

Pénz és becsület.

„Fiam, ha egy forintot találsz — ne jelentsd be, nem érdemes; — ha husz forintot találsz: jelents be: lesz becsület; — ha 20 ezret találsz: azt se jelentsd. Ezzel már ugy is lesz becsületed.“

Modern apa.

Egy francziából forditott jó drámának van ez a czime. Nagyon életbevágó jó szindarab ez, ahol ellentétbe jön e két nagy szó — e két nagy eszme, s tusát vinak egymással, illetőleg e kettő közé szorult drámahős hajlong és vergődik a kettő között. De most nem szindarabról akarok irni, inkább arról: hogy e két szó mily „*nagyhatalmasság*“ az életben, s ezek gyakori colliziója (egymással ellentétbe jövése) mily ezer, meg ezer, nagyobb és kisebb drámát játszat az emberiséggel, mióta világ van, volt és lesz.

Voltak egyes korszakok, midőn egyes bölcs törvényhozók, mint p. o. a szigoru Likurgus Spartában, a népet a pénz szeretetétől elvonni akarva: nehéz vas- és rézdarabokból veretett, hogy hordozni is terhes legyen. Vagy silány bőrdarabból nyomatott. Robert Károly királyunk előtt Magyarország se veretett aranypénzt. De ez és ilyek csak parányi kivételek a történelemben. A végtelenül több idő folyamán mindig a pénz volt az „*uralkodó planéta*“!

Régi magyar közmondás, hogy: *„ruha tisztesség, pénz emberség“*. — Az is, hogy „pénz az életben a *„szekérkenő“*. Azt akarják értetni, hogy akinek pénze van, mindene van! Csaknem egészen igaz?!

Fülöp, a hires macedoni király, megjárván Görögországot, mondá, hogy ott minden második ember megvehető. Ugyan ö, vagy tán Cyrus mondá: hogy nincs oly erős vár, melyet aranynyal terhelt szamárral bevenni nem lehetne.

Nero császárt borbélya borotválván, mondá: „tegye el felséged asztaláról azt a pénzt, mert nem állhatok jót magamról, mikor itt nyaka körül járok a késsel“. (Azontul csak lányával merte magát borotváltatni a császár.)

Semiramis királynő sirboltjára iratta, hogy „Amely királynak pénz kell, nyittassa fel a sirboltot“. *Dárius* azután felnyittatta, pénzt ugyan nem talált benne, hanem következő irást: „ha rosz ember nem volnál és telhetetlen pénzvágy nem égetne: nem háboritanád a holtak nyugalmát“.

Sz. László királyunk *Alpár* határain a tatárokat megvervén, ezek, hogy futásukat födözzék, arany- és ezüst pénzt szórtak az üldöző magyar sereg közé, mire ezek a pénzszedésnek esvén, nemcsak az üldözés csatarendje bomlott fel, de tartani lehetett, hogy a cselt vető tatárok hegyibök visszafordulva, megverik őket. Ekkor a király feljajdult fájdalmában, megátkozá azt a pénzt — mire az *kövé* és cserépdarabokká változván, mentve lett a kicsikart győzelem.

A régi görögök még halottjaik szájába is egy-egy pénzt illesztettek, azt hivén, hogy a holtat a másvilágon sem bocsátják be e nélkül.

Krisztust is pénzért adták el! És hány mást? Mennyi szent ügyet? Csak amennyit a történelem feljegyezett — hát ami fel sem jegyeztetett — ki sem tudódott? Mennyi erény, hazafiság? Mennyi erkölcs, becsület, hüség és szerelem lett és lesz megvásárolva e hitvány érczczel — melyről már az ó testamentum megmondá, hogy: *„a pénznek szerelme a lélek gyötrelme“!*

Igy volt ez a világ kezdetétől és igy lesz a világ végeig.

„Isten és a pénz hatalma“ mondja a rebus. Tehát Isten után mindjárt következnék a *pénz?* Tehát nem az ész, nem az erény, nem a szép, jó és igaz? A magyar nép sok helyütt, plane *„Krisztus“*-nak nevezi a pénzt, akarván értetni

azon másik közmondást, hogy *„kinek Krisztus a barátja,* könnyen üdvözül“, mind ezen, mind a más világon?!

Nekünk magyaroknak pedig ez van legkevesebb.

Lehet, hogy magunk is vagyunk okai; mert nem is igen tudjuk megbecsülni. Vagyunk annyira büszkék és *önérzetesek*, hogy a pénzt csak *eszköznek* tartjuk önjólétünk, kényelmünk és vágyainkra. Szép. Azt is elmondhatjuk emelt fövel nemzetünkről, hogy története nem mutat fel sok és nagy corruptiót, nem mutat fel sok Judást, sok árulót. Söt hires a magyarnak multja a becsületről, a lovagiasságról, áldozatkészségről — ugy a haza oltárára, mint midőn idegent kell segitenünk összehordott filléreinkkel — miként most is segéljük nemcsak a velünk egysorsu törököt, de a hozzánk menekvő szlávokat is. És emelt fővel elmondhatjuk, a magyar ember ott, hol a *„pénz és becsület“* jött éles ellentétbe: ez *utóbbit* szokta választani. Lelkét — hazáját — jogát — szerelmét a magyar ritkán adja oda a mammonért. Ritkán gyujt gyertyát az ördögnek. Nem becsüli tul a pénzt . . . Ismét szép. Csakhogy a középut volna jó (mert legtöbbször *magát becsüli meg, aki a pénzt megbecsüli* — az nem lesz kénytelen magát lealázni, eladni stb.) de e középutat eltalálni nagyon nehéz! —

De pénztelenségünk főokai: országos helyzetünk, országos viszonyaink is.

Elhallgatva itt sok más egyebet, csak azt emeljük ki, hogy p. u. a legutóbbi év állami kimutatása szerint Magyarország évi kimutatása m. e. 153.000.000 — vagyis *egy főre csak 10 forint.* Az évi állami teher pedig *egy-egy főre 15 forint!*

Tehát ha hazánkban a forgalomban levő összes pénzt egy nap, egy asztalra összeraknánk és minden emberre egyenlően felosztanánk: esnék egy emberre 10 forint. És ha minden embernek összes állami adóját egy napon befizetni kellene, középszámitással minden embernek 15 forintot kellene befizetni; tehát másfélszer annyit, amennyi pénz létezik. Tehát *lehetetlen* lenne!

Ily pénzviszonyok között tehát lehetetlen boldogulni, sem az országnak, sem az egyeseknek — nemcsak — de lehetetlen soká subsistálni.

A lehetetlennek látszó — létező pénznél több adóbefizetés csak ugy lesz lehetővé, hogy nem egyszerre, hanem egy napon fizetjük be — igy azon átlagos 10 forint többször fordul meg

nálunk, tehát ugyanazon 10 forintot egynél *többször adjuk be*, s az állam is ugyanazt egyszernél többször adja ki egy évben.

Hanem ez aztán kinlódás.

E nemzet hát elmondhatja magáról, hogy teljesiti az „*Ur*" parancsait, midőn Ádám apánkat a paradicsomból kiüzve, rendelé, hogy „*verejtékkel egyed a te kenyered!*" — A verejték ugyan meg van, de a kenyér? . . . Sokszor sok helyütt az sincs.

Országunk pénzforgalmi baja elérni látszik tetőpontját. Azért nem tarthat ez már sokáig!

A mosonyi sváb a Bach-korszakra — mikor a régi huszas pénzt bekivánták, hogy apróbbakat verjenek belőle, azt mondá: „*Na, mein Herr! Wenn das so lang fortdauert: kann es nicht mehr lang fortdauern!*"

Átérzik ezt kormányférfiaink is, azért követelik ujra erélyesen a dualis vagy magyar bankot, mint egyik panaceát pénzbajainkra; Azért mondják, hogy még a reánk életkérdéses „*keleti kérdés*"-sel szemben is (hol megbizható képviselőink vannak) inkább lemondanak, hogysem a bankjogunkat elejteni, vagy elodázni engedjék, mert hát ez is életkérdés — még pedig égető — közeli — mindennapi kérdés, mely naponkint *egy tálból eszik velünk* azaz ennék a tálból, de a tál (az erszény) naponkint jobban ürül!

Igy vagyunk a félelmes keleti kérdéssel is. Ez se tarthat már sokáig ily feszült, függő állapotban. Dülni fog jobbra, vagy balra. És igy is, ugy is segit — legalább ideiglenesen — az országos pénzhiányon. Csak egy kis szivós türelem még!

Bizzunk nemzetünk Geniusában, mely sok nagy válságnál megtartott bennünket, melyekről azt irá a költő, hogy „*Isten csudája, hogy még áll Hazánk!*" — És bizzunk önzetlen kormányférfiainkban s e nemzettel együtt érző fejedelmünkben!

„Isten óvja nagy csapástól
Mi szegény Hazánkat!"

A „régi jó idők".

„Mindig igy volt a világi élet,
Egyszer fázott, máskor lánggal égett."
Vörösmarty.

A „Zala" 32-ik számának vezérczikke ugyan a fennirt czim alatt behatóan foglalkozik a mult és jelenkor összehasonlitgatásával, — állitván, hogy a mult idők szokásos dicsérete csak *fictio* — üres képzelődés — önáltatás; mert a régi időknek is meg voltak terhei, hátrányai — épugy, mint a jelennek — tán még bővebben, anélkül, hogy a polgárosodás, az emberiség előhaladásának vivmányai — a civilisatio ennyire fejlett volna.

Ennyiben igaza van ama czikknek.

Ugy *átalában* a mult idők se voltak jobbak a jelennél. A paradicsomböli kiüzetése óta mindig verejtékével ette kenyerét az emberiség, sőt verejtékének gyümölcse se volt annyira biztos a fáradozónak, — hiszen már a történelem kezdetén a henye Kain leütötte a szorgalmas Ábelt — és igy tovább, — sok letünt korszakok — elviharzott századok nyomán uralkodott az *ököljog*, a nyers erő — amikor nagyon ráillett az emberekre is, hogy:

„Et sic non vobis nidificatis aves —
et sic non vobis mellificatis apes!"
(„Nem magatoknak fészkeltek madarak,
S nem magatoknak mézeztek bogarak.")

Egyik néphullám boritá el a másikat. — Országok alakultak országok helyén, városok, városok romjain. Tüzzel-vassal épültek — tűzzel-vassal pusztultak. Államok emelkedtek és tüntek el egy küláramlat erejétől, mint a korál-sziget dicsősége, mit a tenger hullámai raknak és bontanak szét. Zagyva chaosban forrongott a világ — sokáig, nagyon sokáig — mig a mai XIX-ik század niveaujáig birt consolidálódni.

És ama régi korban is meg voltak a bajok, bánatok. — Volt átok, csalódás, kin és enyészet, és minden, ami rosz.

Volt özönviz, tüzeső, éhség, döghalál, bábeli zürzavar, babyloni fogság, Sodoma, Gomorrha, Golgota, Kalvária, Jeremiás siralma — s kinoknak fogcsikorgása.

Volt tortura, inquisitio, boszorkánypör, vérboszu és kerékbetörés, népvándorlás, vandalizmus, kereszteshad.

Volt zsarnokság — rabszolgaság — tulhajtott szabadság — guillotine és harminczéves háboru.

A régi korban is volt apa, aki elátkozta „tékozló fiát", — volt Absolon-fiu, aki elkergette apját, volt József, kit kútba dobtak testvérei. Akkor is volt Potifárné, aki megcsalta férjét — Judás, aki eladta mesterét. Volt Esau, aki még menyei jussát is eladta egy tál lencséért.

Az igazságnak régente is viaszból volt az orra. A paragraphus (§) akkor is görbe volt.

Régente állitották fel ama közmondást: „nincsen vár, mely aranynyal terhelt szamárral bevehető nem volna".

Régente találták fel a *„megboldogult"* szót, — jelezvén ezzel, hogy a boldogság csak a halállal kezdődik.

De oly szerencsésen — vagy oly kegyesen van alkotva az ember és az embernek emlékező tehetsége: hogy a multnak inkább csak virágait füzi csokorba, — a búk, bánatok elmosódnak, a sebek behegednek, mint a vizen — melyről a költő irja, hogy:

„Folyam — kebled hányszor hasitja meg
Hajó dúlása, a fergeteg;
Mégis, ha elvonult fergeteg s hajó,
A seb begyógyul, s minden ujra jó."

Igen — a mult időket is bajokkal élték őseink. Csakhogy természete levén az öregeknek a zsémbeskedés és a jelenükkel való elégületlenség, de haldokló emlékezetök inkább csak a leélt

örömeiket panorámázván vissza nekik — azért nagyokat sóhajtanak a *„régi jó idők"* után.

Pedig régen megirta Zschokke, hogy: a föld most is paradicsom — csak az ember teszi siralomvölgyévé — ha az!

* * *

De voltak a multban korszakok, melyek mindenesetre ideálisbak — erkölcsösbek, egyszerübbek s igy boldogabbak voltak a jelennél.

Vagy másképp mondva: a régi kor idealitása — egyszerü erkölcse — nyugodt boldogsága kiveszőben van a jelenben!

Még az arany is *„talmi"* mai napság már.

Élni az élet főczélja tagadhatatlanul —: és élni nehezebb a mai korban!

Nagyobb igénye van most az egyes embernek — nagyobb az államnak.

Szövevényessé tették a polgári jogokat és kötelességeket — az élet összeségét.

Hajdan tiz parancsolatba foglalták Isten és ember iránti kötelminket.

Ma már a törvények és rendeletek tömkelegébe fulad az egyszerü igazság.

Nagyon költségessé tették az államélet fenntartását belre is, külre is.

Régente a hadjáratok, járványok el-elpusztitottak egy ivadékot, de az utó-ivadék csakhamar felüdült, mint elviharzott fergeteg után a nyári mező.

Ma a béke is fegyveres béke — a háboru pedig irtóbb is, költségesebb is.

Nemcsak állami, de nemzeti tönk előtt állunk. Senkinek sem elég, amije van.

A nép kilencztizedrészének birtoka terhelve van. Nyolcztizedrésznek kevesebb a jövedelme, mint kiadása. — Az adóalap fogy, a jövedelem apad. Egyéni, állami, társadalmi igények nőnek.

Ebből ered az izgalmas — gondterhes élet — szegénynél, gazdagnál.

Ha mulatságot látsz: az többnyire csak kápráztatás másokra nézve a látszatért — s magunkra nézve is áltatás — pillanatnyi mámor — másnapi szomoru kijózanodással.

Máskor küzdeni kellett az életért legfeljebb ellenséggel, vadállattal.

Ma küzdeni kell a létért jó barátunkkal, sőt önmagunkkal.

Örökös gond és munka — az önlezsarolásig.

Millió furfang az önfentartásért.

Az elkorcsult ó-kornak orvossága lett az egyszerü keresztyén erkölcsökben; pedig a hit abstract dolog.

A mai zilált materialis életnek mi lesz az orvossága?

Egyszerüsiteni kell az anyagi életben is mindent: egyeseknek, államnak egyaránt, szokásokat, törvényeket, élveket és mindent.

Nehéz a reduktio — de kell — mert a társadalmi tönk lejtőjén állunk, azaz sikamlunk a végpusztulás felé!

Nem csoda hát, hogy *„régi jó idők“*-nek mondják a mult idők egyszerüségét!

Ér-e annyit a civilisatió?! . . .

* * *

„Jobb a — rosz idő is,
Mintha — semilyen idő se volna!“
Jókai.

A párbaj kérdése.

(Keserü humorral.)

Ismét egy kérdés — még pedig égető — és megoldandó kérdése korunknak. — Igen régi kérdés. Visszavihető *Ábel* és *Kain*-ig. (Lehet azonban, hogy ez — *orv leütés* volt csak.)

Dávid és Góliáté — a Horatiusok és Curtiusoké — sz. László királyunk és Timur Lenk kháné — Kemény Simon és a török Bégé — a hős Bezerédy és a labancz vezéré (Kőszeg alatt) már jobban *„Duell“* volt, — csakhogy a *közérdekért*, és sok tanu előtt, két ellentábor láttára — a többiek vére *kiméletéért*.

Tehát még *okos* is volt! . . .

A korszikai — Dalmát stb. vérboszu is másfaju gyilkosság.

A középkori lovagjátékoké is.

De a mi „modern párbajunk“ se okos — se jogos — sese!

Ez ered tán a „pour la dame“ lovagkorból — mikor a kard a *mindennapi* öltözékhez tartozott, mikor a lovag párna helyett is kardjával takaródzott — álmában is *„viselvén“* azt: természetes volt, hogy az orrára szált légy után is a *„keze igéjébe“* eső karddal legyintett.

Ámde mi *már* „Ritter ohne Sporn“ vagyunk! — cavalier helyett dandyk!

„Tempora mutantur et nos mutamur in illis!“ Mit az egyszeri tót diák ugy forditott *ki* magyarra: „Tekereg a világ nekünknak, és mi is tekeredjünk az ő világába!“ . . .

Parlagi forditás kissé — de lényege helyes, hogy t. i. változnunk kéne a változó világgal!

Észlelnünk kéne, hogy mi már kard helyett Zwicker-t és Monoklit, sarkantyu helyett Galoschen-t hordunk; paripa helyett váltót lovagolunk. Egyenes dárda helyett betüvel, szóval és §-sal ölünk. Agyonlövés helyett agyonbeszélést használunk. Lándzsa helyett eszmékkel, okokkal küzdünk.

E század elején — a boldog (?) diákizáló világban még megrótta a nyers embert egy latin proverbium — mondván: „Est homo, qui non argumentis, sed fustis capacitandus.“ (Ember, kit nem okkal-móddal, de bottal lehet kapacitálni.)

S ime most ismét *recidivázunk* a régmult századok divatjába.

Komoly bölcselkedőink is azt mondják, hogy társadalmi életünkben vannak *subtilis* kérdések, melyekre paragrafus nem levén: vassal — ólommal lehet csak megoldani — vérrel lemosni — s gyilkos halállal rehabilitálni!

Tévtan — mint sok más!

Az öngyilkosság lám bün, Isten és ember előtt; de inkább indokolható, inkább menthető. Mert akinek minden — de minden reményvirágát leszedi az élet rideg dérfagya — kinek kezében az arany is sárrá lesz — kit gyógyithatlan lassu kór emészt — ki a betevő falatért is hiába imádkozik — és mindezekbe *beleőrül*: annak egy rohamos pillanatában, vagy kábult fájdalmábani öngyilkosságát lehet legalább érteni; de részben tán menteni is: mert sokszor veleszületett *agybaj*, vagy véralkat is kimagyarázza azt.

De e modern párbaj-mániának nincs ratiója!

Czáfolatához nem is kell sok tudomány. Mert:

Czéljának nem felel meg.

Czélja ugyanis, hogy: lakoljon a hibás.

S ki meri állitani, hogy itt a hibás lakol?

Söt többször a szerény ártatlan lesz az áldozat!

Nem is egyenlő fegyverrel küzdenek. Egyiknél ujság a pisztoly; másiknak meg mindennapi kenyere. Tán épen akkor jött haza a „galamblövészet“ sportjáról.

Némelyiknek plane professiója ez — s ebben biztában végig öklelődzik Europa városain. Becsület kell ennek? Nem. Hanem ebrud.

A koczka — *„tétel“* sem egyenértékü! Életet tesz ugyan a *„blatt“*-ra mindegyik. De mit ér egy életuntnak, vagy sehonnai iparlovagnak az üres élete — és mit ér egy családjáért remegő — Istenét s hazáját imádó, közhasznu polgáré? . . .

Bizony-bizony okosan teszi az amerikai törvény, hogy tutelatus alá teszi azt is, aki párbajra kihi — azt is, aki kiáll.

Bismarcknak is igaza volt, midőn provokáltatván, felelé, hogy épen ki nem állásával igazolja bátorságát: hogy ellentállni mer az ebbeli modern közvélemény tévbirálatának.

A magyar táblabiró pedig azt mondta: „Jó — én megvivok, de mint kihivott, választhatván a *szerszámot*: választom duplapuskámat, veréb-srétre, tiz lépésre — s lövök először.“

Risum teneatis!

Elértünk a szomoru nevetségességig.

* * *

De annyi igaz: hogy vannak társadalmi sértések, melyekre nincs paragraphus, vagy arányos büntetés a codexben, de mégis olyanok, hogy önérzetes férfi zsebre nem teheti.

Mi legyen ennek orvossága párbaj helyett?

Becsületbiróság! . . .

Öngyilkosság és párbaj.

Önkéntes halál tán? . . . Ne higyjétek! — Öntett csak, de legtöbbnyire másokozta cselekmény.

Igaz, hogy születik az ember, mint mindenre, ugy tán erre is — részben. A véralkat sok rosznak forrása. Hallunk családokat, melyeknek 3—4 leszármazó sarja mind egymásután — mind egy familiáris nyavalának áldozatai végezték ki önmagukat.

De az öngyilkosság mégis legtöbb esetben külpressió — nyomása — belekergetése az áldozatnak a környezet, az irigyek, álbarátok, vetélytársak, kéjenczek, uzsorások s a helyzet által — és akik e helyzetet előkészitik. Legtöbb esetben *másoknak* közvetett gyilkos ténye — emberölése ugy, miként a csapda fogja bár a rókat — a háló a halat — verem a farkast, — de ember az, aki veti a hálót s megássa a vermet.

Mégis e verem-ásók ellen (kivéve az amerikai párbajt) nincs szoros vizsgálat — nincs büntetés.

A törvény emberét kiküldik a tetem megvizsgálására — ez keresi rajta az idegen gyilkoskéz nyomait, — s ha ezt megtalálta, akkor a büntető eljárás megindul; ha nem találta meg: a bonczoló orvos bizonyitványt ad, hogy a szerencsétlen maga végzett életével; el lehet temetni — punktum.

Mert persze — irja a „Budapesti Hirlap" gunyoros elmeéllel — *a meghalás mindenkinek szabad.* Az élet egyéni tulajdon, s ha élni nem tudott: hadd legyen bakója önmagának! . . . E közöny azonban ellenkezik a társadalom humanismusával, jogosztó igazságával.

* * *

„Európában naponként átlag 400—500 emberélet pusztul el öngyilkosság fegyverével", irja a nevezett hirlap. Irtózatos jelenség! Gunyolja ez a civilizátiót s magát az állami intézményt, melyek e legujabb járványnyal szemközt lankadtan, tehetetlenül állanak!

Pedig azért áldozta fel az ősember egyéni korlátlan szabadságát, — azért állt társadalomba és államba: hogy ezek cserébe egyes feladott jogai helyett — védeni segélyjék — közerővel — a *legfőbb életczélt:* az életet, — nemcsak a nyilt ellenség ellen, de az alattomos orvgyilkosok raffiniert intriguái, vakondok müveletei ellen is.

Ha az állam tiszte kiterjed a betegségben természetes halállal kimultak vizsgálatára: ki kell terjedni oly esetekre is, hol a természeten erőszak, az életen gyilkosság követtetik el — habár öngyilkosság is.

Igaz, hogy nem minden öngyilkosság külármány áldozata. — Vannak tulérzékeny mimoza természetek (születés, nevelés vagy ádáz csapások — fatum — összetalálkozása folytán), ahol csekély okból is kitör a desperátió. Vannak jellemek, melyek maguk idéznek elő örvényeket maguknak, — s nincs emustberő, mely segitsen rajtuk.

De lehet-e feltételezni, hogy ennyi öngyilkosság mind — vagy csak nagyobb része is, beteg agy és beteg kedély vagy önmivelet kifolyása? Nem, — nagyobbrésze bizonynyal külpressió, ármány mások általi belekergetés.

Hajótörésnél, ha az erősebb betaszitja gyengébb társát a mentődeszkáról: nem számitja be neki a büntető törvény; mert ketten nem fértek volna és nem menekülhettek volna az egy szál deszkán; de a társadalmi élet csendes szinpadjáról olyan is letaszitja felebarátját, aki ezzel ott szépen *megférhetne!* Letaszitja mohó önösségből, kenyéririgységből, nyegle kéjenczségből, vad szenvedélyből, blazirt életuntságból, hányi-vetiségből stb.

Ezeknél nincs helye a *vétlen* önvédelmi emberölésnek. Ezek rosszabbak a nyilt utonállónál. Tehát büntetendők! Tehát szorosan kutatandók!

* * *

Hát a civilizátiónak nem satyrája-e? — e sok elemésztés (öngyilkosság)? — Hisz a vademberek nem teszik ezt önmagukkal! Az ó-kor barbarismusa, — a középkor vandalismusa, babonája: nem mutatnak ily és ennyi sötét — kórtüneteket. A fókahuson tengődő eskimóknál se divik e járvány igy, mint nyugoti civilizátiónk jelen légkörében! Ez hát a civilizátió? Hogy mig az egyik ember négylovas fényes batárban vágtat a lánczhid végén, — addig tul a másik hidfőről hideg hab-sirba temetkezik a másik?! Mig az egyik meleg paloták puha szőnyegein sütkérezik — gyakran orgiát üzve ezreket dob egy blattra vagy egy női mosolyra . . . addig a másik étlen, rongyosan, elhagyottan menekül a halálba, — mert kiturták vagyonából, hirnevéből, becsületéből, családjából stb., mikre erősebb és rosszabb embertársai rá éheztek! . . .

Nem kell-e visszasóvárogni a nomád-élet csendes oceánját — a kevesb civilizátiónak több boldogságát?

* * *

400—500 öngyilkos naponként Európában! . . . Jó summa esik ebből édes Hazánkra, — ahol pedig ugyis gyér a szaporodás, nagy a halandóság, — sürü az „angyal-csinálás“, — sok a párbaj — még több a kivándorlás, — és közben egy kis hagymáz, dyphteritis — kolera is dul, vámol! . . . Nem kell-e hazai, faji okok kötelméből is védenünk az ember-állományt, tehát az öngyilkosjelölteket is — a külpressiótól, és büntetni az okozókat s kutatni az okozatok intrigua szálait!

* * *

„Jól megnyugszik az eltemetkezett, — irá Eötvösünk, — szélvész és zaj nem hatnak a sirhalmon keresztül! Oda lent már nem fáj semmi, éppen semmi!“ . . .

De fájt mig érlelődött! . . . Az előző napok *viaskodása* az, amiért főleg szánandók az ily szerencsétlenek! — Fél lábbal, fél

lélekkel még itt, — fél lábbal, fél szellemmel már a felbomlás disharmoniájának zürzavarában! — Hányódik mint az oldott sajka! Eszébe jutnak boldog gyermeknapjai — jóra, szépre való törekvései, reményei, vágyai, sikertelen küzdelmei.

Jó édes anyja, első szerelme, azután neje és családja, dadogó kicsikéje. A szép kelő nap, harmatos virág, madárdal, — és a nehéz, de mégis *édes lét!* . . . Ezek marasztják.

Más oldalról a nyomor, csalódás, irigység, rágalom, álbarát, hütlen szerető, — a bün és sokszor a büntetés szégyene. — Ezek küldik! . . .

Egyenként szakadnak el a lánczok, mik az élethez füzték, — s a végsőnél szive is vele szakad! . . . Lelke elmarjul, — eszméi összekuszálódnak — s ő elesik! . . .

Boldog: ha előzőleg megőrülhetett!

Ha a menyországba csak a purgatorium tüzén át juthatni, ugy — azt hiszem, — az öngyilkos egyenesen a menybe jut, mert utolsó napjainak siralomházában — átvivódott annak minden torturáján!

* * *

Az egyház régente anathemálta az öngyilkosokat, megvonván tőlük a köztemetkezés tisztességét is. — Tehát azzal is főleg csak a szerencsétlent, vagyis visszamaradt övéit — kik még éreztek iránta — sujtá.

Az államhatalomnak kell hát valamit gondolni és tenni, s komolyan föllépni e járvány csökkentésére: melegen kutatni az okokat és szigoruan büntetni az okozókat!

Videant consules!

* * *

A *párviadalt* (a nyelvujitó Szarvas Gábor szerint „páros viaskodást“) helytelenitvén *elvből,* — gondolkodtam, hogy nincs-e ebben egy kis félénkség, félelem a meghalástól? . . . Hát annyiban van, hogy: életbevágó s *másként nem orvosolható* dologért — és *hasonló ellenféllel* szemben nem félnék (végső esetben) életre-halálra kiállani; de *nem* hasonló niveaun álló — söt tán léha, bitang, barázdabillegető — életczélnélküli — életunt fraterrel, kinek élete önmaga előtt se becses, másnak se hasznos: ilyennel szembe félteném — sajnálnám koczkára dobni éltemet — s épségemet, — s ugyhiszem méltán.

Bismarck, a vasember párviadalra hivatván — pedig méltó ellenfele gróf Arnim által, — azt felelte, hogy: „*éppen bátorságomat mutatom meg azzal, hogy nem fogadom el a kihivást,* mert reagálni *merek* a közvélemény azon nagy részének, mely a mai divatos vélelmek szerint innét szokja mérni a bátorságot". —

Mire jó hát a párviadal?

„*Istenitélet*" nem. Ő nem bizza reánk functióját.

Osztó igazság pallosa sem. Lám, nem mindig az igaz jön ki belőle ép bőrrel.

Becsület helyreállitása sem. Valjon becsületesb lesz-e, mikor visszajön — mint kiállása előtt?

Lovagias sport-frequentia tán? No ennek drága mulatság! Nem is az egyedüli — ama czélra. Van sok más lovagias sport — bátorság-examen — korunkban is.

Anglia közvéleménye nem kivánja a párbajt. — Nem is divik náluk, mégis eléggé *sportsman* és bátor katona az angol.

Amerikában ugy hallom: gondnokság alá teszik a párbajozókat, mint kik „*nincsenek ki egészen*"!

Jó volna igy nálunk is!

Vagy — a kihivottnak állván jogában helyet, időt és szerszámot választani —: ez választaná a *dupla-puskát madársréttel,* 10 lépésről, s ezé levén az első lövés joga is — ugy hiszem szemközt spriczelhetné a kihivó fészkalódót ugy, hogy ő se pusztulna bele, de se kedve, se képessége nem maradna meglátni a „*czélgombot*".

Ki mit szól hozzá?

A hibák.

„Hibáidért, ki téged (nem meg. de) elitél:
Jogával az keményen vissza él."

Gyarlóság —: ember a neved! . . . Isten a maga képére teremté ugyan Ádám apánkat — mondja az irás — de hamar melléje férközött a kigyó — vagy a kigyóbőrbe bujt Luczifer — a vágy, a kiváncsiság, a tilos utáni epedésnek, a parancs megszegésnek stb. „*eredendő bün*" halmaza.

Az ember megszünt egyedül isten szolgája lenni, mert önvágyainak — szenvedélyeinek lett szolgájává — rabjává.

A kezdetben délczeg Isten képmása, a második felvonásban már bünbánólag, lehorgasztott fővel ballag az Éden kapuja felé, melyen a haragos Cherub lángostorával kergeti — világgá!

És világfiává — gyarló emberré.

Aki nem ennek érzi magát: vessen magára követ.

„De ne itéljetek — nem itéltettek!"

„Hibáidért tehát ki elitél: Jogával az rutul mind visszaél."

* * *

Aki hibanélküli — tökéletes embert keres ugy jár, mint aki erdőt egészen egyenes fákból — virágos kertet gyom nélkül — bányát tiszta aranyból — fából vaskarikát — vagy fehér szerecsent keres.

Nincsen rózsa tövis nélkül.

A buza konkolylyal — az arany salakkal (többnyire mirenyméreggel) vegyülve terem.

A méz mellett ott van a legkeserübb epe (a mézkenyér).

Az éltető levegőnek egyharmadrésze fojtany (nitrogen).

Az emberi szellem is mozaik — jónak, rosznak keveréke. Söt ugy látszik: több rosz hajlammal születünk, mint jóval.

A nevelés — a vallás — az életiskola, a jó példák, az önbirálat az: ami növeli bennünk a jót — s apasztja a roszat.

A mérleg tehát, melyen erkölcsi sulyunkat mi, vagy mások mérlegelik — nem a hibátlan — tökéletes jó embert mutatja, csak a jobbat és kevésbé jobbat. Elégedjünk meg (főleg mások mérlegelésénél), ha a jó tulajdonságok serpenyője lenyomja a hibák serpenyőjét! — Önmagunk mérlegelésénél azonban szigorubbak legyünk, mert nem jó a magával elégedett ember, — ez önhitt — öntelt — büszke — összeférhetlen — sértő szokott lenni.

Pedig „jaj a botránkozónak, de jajjabb a botránkoztatónak“!

Az önhitt embert meghükkölteti az élet, — ugy is kell neki!

* * *

A földnek édes gyermeke a gyom — mit dajkálás nélkül terem; a buza csak mostoha gyermek, mit nekünk kell gondozni.

Az embernél is fontosb a születés — mint a nevelés.

A legerősb koponyának is van legalább egy puha, — s a legpuhább szivnek is van néhány kemény helye! . . . — irja Brankovics.

A napnak is van foltja. A fénysugárnak is van árnya.

Nincs oly bölcs, kit a balgaság vagy hiuság néha el nem vakitana.

Nincs nagy elme — hóbort nélkül, mert a szélsőségek érintik egymást.

A nagy ember is gyarló közelről — hálóköntösében.

Sőt a nagy fának árnyéka is nagyobb.

Senki sem mondhatja meg: mikor üti ki fejét a szeg — a zsákból.

A kova bármily hideg: tüzet rejt magában — csak aczél kell hozzá és tapló.

Aczél és tapló —: az alkalom. (Ez teszi a tolvajt.)

Az ember legjobb esetben is — csak ember! . . .

* * *

Miután tehát egytől-egyig emberek vagyunk: meg kéne tanulnunk az egymáshozi simulást — a beszámitást — elnézést — megbocsájtást!

S miután mindnyájan üvegházban élünk: nem kéne kövekkel dobálóznunk.

Mindenki — szomszédját *tükörnek* tarthatná, akiben *saját* hibáit meglátva — ezt javitgatná, ne a szomszédét.

Kiki a maga szemetjét söpörgetné előbb, mint a másét.

Ne a salakot fütesd másban, — inkább erényeit.

A buvár se a sarat halászsza felszinre, de az igazgyöngyöt.

* * *

Néha jobb a rosznak — mint a jónak *következménye*, p. u.

Almát lopni megy a fiu —: s megijed tőle a gyilkos, ki épen akkor leskelődött ott a kertész életére.

Az ó-testamentomi Józsefet eladták fivérei — s épen ez által lehetett megszabaditójuk stb.

De subtilisabb az, midőn *forrása* jobb a rosznak, mint a jónak; p. u.:

Valaki lehajol elejtett 1 forintos zsebkendőd után —: s beüti fejével 100 forintos üvegajtódat.

Barátod — részvétből közibe lő a vetéseden legelő libáknak s téged lő meg.

Füllent kissé: hogy két ellenfelet kibékithessen.

Csillent kissé — az anya: hogy gyermekét táplálhassa.

Öl a katona —: hogy övéit — hazáját védje stb.

Ilyekre mondják, hogy a jó czél szentesiti az eszközt.

De ilyekre mondják azt is: hogy a pokol tornácza is jó szándékokkal van flaszterozva.

— A puha sziv, hamar olvad, hamar botlik.

A jó sziv bajjal jár — rég megirta Kovács Pál.

Gyakran komikumba is esik — nevetségessé lesz (p. u. a Borsszem Jankó lerajzolta a humanus, állatvédő Herman Ottót, egy gebén ülve. Egy szemközt jövő barátja kérdi tőle: „Mért vágtad le lovad farkát oly nagyon *tőbe*“? „Hát hogy agyon ne csapkodhassa vele a szegény legyeket!“ . . .).

De a világ nem annyira a *czélt* (mit ritkán is lát), inkább az *eredményt* limitálja.

Pedig szépen irja Brankovics — hogy:

„Gyakorta jobb a rosznak a —
Forrása, mint a jónak oka! . . .
A hiu — tán önérzetes?*)
És a ravasz — csak tuleszes?
Hisz a féltékenység se más,
Mint kis szerelmi tulozás!“ . . .**)

* * *

Egy másik irónk tanácslá: „Vald be hibádat s meg lesz bocsájtva“. — Én meg azt mondom: „A beismerés: fele javulás, — sőt több —: conditio sine qua!“ . . .

Végszóm: Okulj hibáidon!

Zárszavam pedig: hogy az ember mozaik. Silányságnak és drágaságnak keveréke. A vegytan szerint a gyémánt alkatrésze szén. Az aranyé mireny-méreg. Az ember is se jó, se rosz — csak ember.

Kiki annyit ér: amennyire maga becsüli magát. Legyünk hát szigoruak magunk iránt, de méltányosak is: igy nem vesztjük *önbizalmunkat.*

*) A hiuság sok szépre, jóra szellemi sarkantyu.
**) Ha nem félti, nem is szereti: véli a néphit.

Vágy.

„Földi ember kevéssel beéri —
Vágyait ha kevesebbre méri!“
Arany János.

De az embert *vágyai* vezérlik! . . . Vágyaink határozzák el többnyire egész életsorsunkat! — Amire az ember huzamosan vágyódik — ha arra ernyedetlenül müködik is — azt többnyire elérni is szokta. (III. *Napoleonról* irják, hogy fiatal, menekült korában, Londonban angol barátai előtt mondá, hogy határozott vágya, reménye, hite: franczia császárrá lenni és — *lett.*)

Mert a vágy, noha még csak piczi embriója lelkünknek, legtöbbnyire kinövi magát szenvedélylyé és válik óriássá.

Mert gyorsan nő, alig hogy megfogamzott: szoptatós dajkává szegődik a legszebben festett arczu kéjleány: a *remény* (ki ne iperednék ennek emlőin?), testőrül áll melléje egy tulvilági Genius: a *hit*, s társalkodóul egy bűverejü javasasszony, lángkorbácscsal kezében — melylyel üzi, hajtja, sarkalja előre, vágyainak csillagmagasságáig, lerészegiti kéjitalával, melytől emberfölötti erővel szökik fel a félistenek Olymptetőire, vagy kábultan bukik le a bünök feneketlen örvényébe: az *indulat* — *szenvedély.*

Kevés, vagy tán egy nagy dolog se készül meg vágy és szenvedély nélkül. Ez fedezte fel a tengerentuli uj világrészt Amerikát, a „Jóreményfokát“. Ez hajózta körül a földet, a mér-

hetlen oceánt. Ez szállja tul a Zenith és Nadir határait — le a poklok felé: tenger alá, föld gyomrába, valamint a légür kiterjesztett erősségének csillagai felé.

E vágy, mint szabadságvágy, dönté le a Faraók — Nerók zsarnoki trónját, az ősi kiváltságok chinai falát.

Mint tudás-vágy: találta fel a kör négyszögét (quadratum cirkulit), a gőz, delej, villam erejét, a telephont. E vágy akarja felfedezni az örökmozdonyt — a lehetetlent is!

Mint *szerelmi kéj-vágy* égeti hamuvá az emberi szivet, vagy emeli paradicsomba az élő halandót. Ez kergeti fel a félistenek Pantheonjába, vagy az akasztott emberek Golgothájára! Amint a nemes erények, avagy a bünök vál-utján kergettetik általa.

S mily csekély választó-vonal van sokszor a hős és gyilkos, a martyr és töviskoszoru, a *Pantheon* és *Golgotha* utjai között! — A vágyakkal szaturált ember sokszor észre sem veszi, hol és mikor tér le egyiknek utjáról a másikra, sokszor csak egy kis ottfelejtett kavics — mint parányi ok miatt!

Jól vigyázzunk hát vágyaink embriójának szülemlésére. A bünös méhmagzatot fojtsuk meg azonnal, mig kicsi, mig magunkra nem nő, mert azután nem birunk vele, vagy fojtsuk meg, mielőtt megszületett volna!

Ne vágyakozzunk erőnkön, helyzetünkön felül valókra.

A nagy muskátli csakhamar tulnövi és szétrepeszti cserepét.

Tartsunk Jeremiás prófétával, aki azt mondá: „Kivánsz-e nagyokat? Ne kivánj!"

Vagy aranyszáju, aranytollu és aranylelkületü Arany Jánosunkkal, aki oly aranyigazul dallá, hogy:

„Földi ember kevéssel beéri —
Ha vágyait szükebbekre méri!"

Remény.

„Három kincset keress:
Remélj, hidj és szeress."
Szemere.

Ez is olyan szó vagy tárgy, mely világ kezdete óta foglalkoztatja az emberiség öregét, apraját, szegényét, boldogját, költőit, iróit egyaránt. — Ezer- és ezerféleképen volt már definiálva, megénekelve — de talán legcsattanóbb azon humoros definitiója: a *„remény egy hamis pénz, melyet, mert nem vált be a világ: holtig hordozunk"*.

És — mint mondani szokás — épen ez a *vicz* benne — ez elfogyhatatlanság. — Fiatalság, szépség, erő, egészség, gazdagság és minden elfogy idővel. De a remény igazi *semper florens-virág*, örökké virágzik. Elfogyhat ezerszer: ujra sarjadzik kétezerszer.

Tágas mező a föld — irja b. Eötvösünk — s kinek egy virágát elhervasztá a forró dér: annak ezer ibolyák nyilnak épen a hervasztó sugár alatt. Egy nagy *aranyakna*, s kinek egy ér be nem tölté várakozását: annak a hegy marad, tele reményekkel.

A talajt sem válogatja. Épen ugy megered a koldus szivében, mint a dusgazdagéban; söt tán, mint az akácz-tüske, minél jobban nyesik, annál sürübben hajt — (az öngyilkosok kivétele: csak kivétel e szabály alul) ott van ez a sorvadó beteg sápadt arczáján — kit már környezete is halálnak szánt; de ő maga

gyógyultát reméli. — Ott ül a haldokló vánkosa csucsán, aki még ágyából is tervez és remél — s ha itt már nem lehet: gyökereivel a *hit lajtorjáján* a tulvilág panorámájába kapaszkodva is éltet — boldogit — halálos holtig.

Csalfa bár — de becses *talizmán!* . . .

Aztán . . . *ingyen* adják. Táplálása se sokba kerül. Csak az egyszerü tót diák mondá: *„mit? reményeket táplálni? . . . bár magamat táplálhassam“*. De ez csak tréfa — mert nem mi tápláljuk — hanem ő táplál minket.

Nincs az a sivár növény — az az árokparti iszalag, sziklarózsa vagy havasi ibolya, melynek gyökerei vagy indái oly csekély táplálékkal beérnék, — oly kopár talajon elélődnének, mint a reménynek kiszáradhatlan szellemi indái. Nem öli ezeket sem fagy, sem kánikula. Talajul még *„valóság“* sem szükséges neki. Elég a valószinüség, — sokszor még az üres phantasia déli-bábja is, ott is megfogamzik.

Rózsa Sándor holtiglani börtönre itélve levén: nem kegyelmet, csak azt kérte: hogy bármily hosszu, csak megnevezett *számu* évek mondassanak ki itéletében, hogy a hátralevőket számlálhassa, — s a kitöltésnek, bár valószinütlen reményét is azokhoz oda képzelhesse. — — —

Ki szórná el a vetőmagot, aratás reménye nélkül? Ki indulna hullámzó tengerre, békepart reménye — ki menne harczba, győzelem reménye nélkül? . . . Ki szállna fel a léghajóra, szerencsés lejuthatás — ki szállna le a tenger fenekére, bánya-ürbe, a feljuthatás *reménye nélkül?* — Ki állná ki a beteg-ágy lázas kinjait, felgyógyulás reménye nélkül? — Ki nevelne gyermeket hála reménye — s ki ültetne csak egy fát is, gyümölcs reménye nélkül? . . . stb.

Áldassék hát a végzet: hogy földi pályafutásunkhoz ily *„uti-költséget“*, ilyen *„aprópénzt“* adott, melyet folyton költünk, mégis eltart — a sirig! . . .

Ujságvágy és rászokás.

Az is bölcs berendezése életünknek, hogy minden természetes mozzanata ellensulyozva van más természetes, velünk született mozzanattal. Hogy jól pihenhessünk: el kell fáradnunk, hogy jóizüt ehessünk: meg kell éheznünk.

Az ellentétek keresik és egészitik ki egymást.

Szellemi téren is mondják: — ez meg az axioma — alapelv, régi közmondás; aztán ha gondolkozunk, megtaláljuk az axiomát, a közmondást, épen az *ellenkezőre* is; p. u. *„a hallgatás arany“*, ellenkezője: *„néma gyermeknek* anyja se érti szavát“.

„Aki hisz, üdvözül“. „Aki hisz, csalatkozik“.

„Aki magát megalázza, felmagasztaltatik“. „Szerény koldusnak üres a tarisznyája“.

„Lassan menj, tovább érsz“. „Minden percze drága az időnek“.

„A háboru Isten csapása“. „Ha békét akarsz, viselj háborut“.

„Aki a pénzt megbecsüli, magát becsüli meg“. „A fösvény kétszer költ“.

„A vér nem válik vizzé“. „Pörösek, mert atyafiak“.

„Hasonló keresi a hasonlót“. „A fazekas gyülöli a fazekast“.

„Érett ész kell a tanuláshoz“. „Amit a Pali nem tanult, a Pál nem tanulja meg“.

Ilyen ellentétes mozzanatai szellemünknek az ujságvágy és rászokás. Kivánunk valamit, mert ujság s borzadunk az ujji-

tástól, mert megszoktuk a régit. — Mindenik igaz, — pedig egészen ellentétes állitások. És ugyanazon egy emberben is meg van mindakét axioma — együtt, egyszerre, egymás mellett, mint a mozaik-kő összeállitásában, a vörös karniol mellett a kék lazur-kő, a zöld krisolit mellett a tejfehér calcedon stb. — S ez adja épen azt a kellemes eredményt, a szineknek egymást mérséklő *szivárványát*.

Mi lenne belőlünk, ha a velünk született ujságvágy ösztönünk mellett ott nem volna a szinte velünk született *rászokás hatalma*. Örökké azután futnánk, ami uj. Ujitási ösztönünk nélkül pedig valódi rabjai volnánk a *megszokásnak*.

Igy együtt lám, mily szépen kiegyenlitik egymást.
Bizony szép mozaik ez az emberi szellem.
De kifürkészhetlen tenger — kiaknázhatlan bánya is.
Azért nagy jelige a „Nosce te ipsum". *Ismerd meg magadat.*
Erre segit: a lélektan és az orvostan.
No meg az — élet iskolája.

Fatum. — Omen. — Praedestinatio.

(Böjti elmélkedés.)

Régi dolgok! Mutatja ős latin és görög nevük. De mindig maradnak *ujak*. Mutatja a mindennapi élet.

Az emberi ész okát keresi mindennek. Söt axioma az, hogy *ok nélkül* semmi sem történik. Mert a sárnak az oka az eső. A hamarhervadásnak a *sietve élés*.

Söt annyira hiszi az ember a politikai és erkölcsi következetességet, az oknak okát, hogy ott, ahol az okozat késik — p. u. egy rosz ember viselkedésére — szerencséje tetőpontján is rámondja, hogy: nemsokára eléri öt a *Nemezis!* Ami tehát nem más: mint az oknak kimaradhatlan *okozata*, következménye — bal-, vagy sujtoló értelemben. Miért is azonositották ezt az Isten büntető kezével.

Ha dagályra apály, a hét kövér esztendőre hét sovány következik, ha végződik az, ami kezdődött stb., mindebben lát az ember némi logikát: a *változóságnak sorát.*

De midőn az emberi véges ész, a meglevő ténynek *előző okát* épen nem láthatja, mikor egy esemény, mely valakin ugy történik, hogy e valaki ez eseményt elő nem készitette, rámondja az ember, hogy ez *Fatum.*

Nem a szerencsétlenségekről, csapásokról, kárvallásokról szólok. Például: ha barmom hirtelen eldöglik, mert ennek oka bent lehetett már a barom szervezetében.

Vagy házam a szomszéd égő házáról leég, mert ennek oka is kézzelfogható. A váratlan csapásokra is rég megirta a biblia, hogy: *„Ur az övéit látogatja“.*

Hanem a mindennapi élet apró mozzanataiban lát az ember eseményeket, miknek emberi ész szerint nincs kimagyarázható oka — ez a *Fatum!*

Félelmes név! Épen ellenkezője a vakszerencsének. Próbáljuk őt a subtilis apróságokban megismerni, mert jómaga is oly subtilis; p. u.:

Ha *„Volát“* lesz, uj helyet huzunk! — mondja a kártyás. És nem is a hazard játékoknál van ez, hol a vakszerencse szerepel, de a conbinativus játékoknál, midőn mindkét ülőhelyen ugyanaz az ügyesség, ugyanaz a kártya emelés-keverés stb. játszik.

És mégis — tagadhatatlan — tudják a kártyázók, hogy egyik ülőhelyen órákig jó, másik helyen órákig rosz kártya jár! . . . No ez még *„kis Miska“*, hisz mindenik helyre nem járhat jó kártya, mert a rosszaknak is járniok kell valahová; hanem az aztán a „valami“, midőn én átülök a jó helyre s ott aztán én is azt a jó kártyát kapom, huzamosan, minőt ott elődöm élvezett. S ő pedig, az én volt helyemen, csak oly roszat kap, minőt én ott — előbb.

Mintha a *helyhez volna kötve;* a hely volna oka? . . . De hát ennek nincs értelme — és mégis igy van!

Valami ok és értelem nélküli tény: *Fatum!*

De hát magától történik ez igy? — Vagy intézi igy valami láthatlan kéz?

* * *

Születésünk is ily fatumszerü. Nem az, hogy egyik grófnak, másik koldusnak, — mert mindeniknek kell születni, hanem hogy *épen én* születtem ennek, amaz amannak, és nem forditva. Ez pusztán *Fatum.*

Egyik ember jó, okos, szorgalmas, és nem sikerül neki semmi. A másik oda se igen néz a dologhoz, és sikerül neki minden — halálos holtig.

Nem mindig igy esik — nem is jó volna, — de oly gyakran igy történik, hogy már a régi emberek észrevették ez okadatolatlan factumot, hogy szójárássá emelték e dictumot, hogy: *„hogy egyik ember kezében a sár is aranynyá válik, a másikéban az arany is sárrá lesz“.* De okát nem látván, sőt sokszor ellenokokat látván, rámondták s belenyugodtak, hogy: *Fatum.*

Az ős hellenek plane félistenséggé emelték — s nem minden ok nélkül, mert sokszor hatalmas vaskézzel intéz, de vak szemmel és *számot se ad* róla senkinek — még a józan észnek se.

A héber, mohamed és keresztény népek nem tették őkelmét külön istenné, de helyt adtak neki az egy Isten mellett — e szóval *„végzet“*, azon kibővitéssel, hogy *„praedestinatio“ !* . . .

Mi — persze mereven nem áll, — de ráviteles értelemben is bő anyagot nyujt az elmélkedésre. — —

A régieknek meg voltak az ő *„fatalis napjaik“* (mintha egyik nem oly isten napja volna, mint a másik? . . .) De ők e napokon őrizkedtek valami fontosbat tenni.

Utóbbi idők nagyemberei, lángelmék, bölcsek közt is sokan voltak, kik hittek oly fatalis napokban. Söt a mai keresztény felvilágosult kor müvelt emberei közt is sok van, aki p. u. *pénteken* nem kezd semmibe, nem utazik stb.

Több vagy kevesebb-e ez a babonánál?

Vagy csak őseinktől átvett előitélet?

De az ősök is a hosszu tapasztalat után hitték. — A százéves kalendáriumnak jóslatanalogiáját is ugy mentik meg manap, hogy a természeti tünemények, az időjárások bizonyos koronként ismétlik magukat.

De hát ki intézi e bizonyos koronkénti ismétlődést?

Komolynak tréfa — tréfának komoly!

Illik-e a mindeneket intéző erőhez, hogy *tréfáljon* velünk, szegény teremtményeivel? . . .

* * *

A fatumnak ikertestvére az *„Omen“*. Ez is ép oly indokolatlan — kimagyarázhatlan. Csakhogy amaz a multra, emez a jövőre szól.

Az Omen szinte logikátlan baljóslat-szerü oly tény, mely mintha felső intelem volna a halandó számára, hogy ezt, vagy amazt tegye, vagy ne tegye!

Soványabb, mint Fatum testvére, mert az már egy megtörtént eseménynek neve; mig emez néha be sem következik — mint a hamis próféta; de mégis oly gyakran bekövetkezni szo-

kott, hogy tartja magát a népeknek benne való hite — ezredek óta.

Utunkon keresztül fut egy ártatlan nyul — és pedig balra: *rosz Omen*, jobbra *jó Omen*.

Piros lepkét látsz először: *jó Omen*. Sárgás: *rosz Omen*.

Álmodol tüzet: haragod lesz. Sárt: beteg leszel. Katonák felül — eső lesz. Nászt álmodol: meghalsz. Számot álmodsz: nyersz.

Lekésel a vonatról: intelem, hogy ne utazz.

Bagoly huhog kéményednél, vagy ebed vonit: halottad lesz.

Szarka csörög, macskád mosdik: vendéged lesz.

Füled cseng: hirt hallasz.

Szemed viszket: sirni fogsz.

Hiábavaló apróságok! . . . És tartják magukat századok óta — ellesett (tán csak ráfogott) tapasztalatok nyomán.

Van-e alapjuk? . . .

Van-e szándéka a mindeneket intéző Hatalomnak hozzád szólni ily közvetett csipetnyi intelmekben? . . .

Illat. Álom. Szin.

Mily piczi — *subtilis* — testetlen dolog mind a három. Mégis mélyebben észlelve őket: mily nagy dologra a szellem életére, sőt örökkévalóságára adnak következtetést.

Illat — szin — álom! . . . Tán épen mivel testetlen dolgok: azért rokonok a test nélküli szellemmel, tehát a test nélkül is élhető halhatatlansággal.

Kakukfüves, vadzsályás réten jársz. Lábad nyomán — amint megbolygatod őket: illatár tölti be szaglásodat, agyvelődet, sőt szivedet, képzeted. — Hüsre dülsz a fa alatt, melynek nyelv nélkül susogó levelein rezgő — szinte oly szellemszerü szellő álomba ringatja lelkedet, — s te, látva, soha nem látott dolgokat, alakokat, tényeket, eseményeket, multadra, jelenedre, sőt jövődre vonatkozókat; — sőt teszel magad is olyanokat, miket ébren soha se terveztél, tervezni nem is mernél!

Ez álomlátásaid s álombani tényed beleszövődtek néha messze jövődbe, — s te — felébredve elfelejted őket (ki hinne az álmok szappanbuborékának?) s csak *nagyutóbb* — mikor egyik-másik álmod mégis teljesül, gondolsz reá megdöbbenve, hogy lám egyszer megálmodtad *azt*.

Király voltál álmodban, (pedig tán ébren se vágynál az lenni?)

Dusgazdag voltál, (ezt már nem bánod tán).

Szerettek álmodban, (akik élve megennének).

Nektárt iszol, (ébren tán eczet se jut elég).

Diák voltál ujra, (pedig egyszer is elég drága és unalmas volt). —

Aranylakodalmadat ülted, (pedig tán bánod az elsőt is).

Egekbe röpültél, (pedig mégis csak jobb itt alant — szárnytalanul ballagni mig lehet).

Hadverő vitéz voltál, (pedig csibét se öltél soha).

Kutba estél és nincs, aki kihuzzon.

Ideálodat öleled! . . . s felébredve csak vánkosod csücskéje az.

Senki — semmi! — Délibábja csak és szappanbuborékja volt az alva éber phantasiádnak.

Tűzhányó-hegy kráterébe zuhantál. — Jéghegyek közé fagytál. — Czápa torkába jutottál. — Vagy a föld hasadt ketté alattad. — Félig nyilt koporsókat szórt eléd. — Dörg, villog, menykő hull rád. — Felakasztanak ártatlanul! — A végitélet végperczét látod, érzed, remegve. — Fázva izzadsz hideg verejtékcseppeket. — Sikoltasz, futsz, azaz futnál, — de ágyadfalába ütközve *felébredsz!* . . .

Mi volt az a jós-álom? Isten ujja, mely előre mutat? Az álomban testétől elvált szellemnek külön élete — mely előbb él, mintsem létezik?!

Megdöbbenve — mert nem jó volna, ha minden álom teljesülne, — sokszor pedig megnyugtatva ébredsz: hogy roszat álmodván még nem teljesült.

Hátha csak piczi, közbejött ok miatt maradt el ama rosz álom teljesülése? Mi hozta, ki hozta közbe ezt a kis kavicsot élted kerékvágásába, hogy miatta álmod elmaradt, vagy amugy történt?

A véletlen — a sors — vagy a gondviselés hozta közbe azt a kis okot?

Álmod azon kis véletlen okból lett: hogy kocsisod nem költött fel, s értetlenségből *felejtett* a fa alatt.

Azért ébredtél fel, mert egy falevél esetleg épen orrodra hullt. (Lábadra esve nem ébresztett volna fel.)

Hogy mindezt másnap leirod tán, csakis az az oka, hogy kutyád esetleg éjjel felzörgetvén — nem birtál ujra elaludni — s volt időd leirni.

Mily *nyomorult kis okok,* nagyobb — sokszor roppantul nagyobb okozatokkal!

Mi az az ok és okozat közti *„összekötő fonál“?* mely szinte oly testetlen szellemiség, mit lelkünkkel látunk, de szinte meg nem foghatunk — pedig erős dolog ez az „okozat“, t. i. szellemi szükségesség — kimaradhatlan parancs! . . .

És mi az a *„sors“?* Ki intézi annak kerekeit? Nincs kocsikerék, mely *„erő nélkül“* forogna! . . .

Mi adja, ki adja a virágnak festésnélküli szinpompáját? Az anyaföld? Hát ennek azt a *biborszint* s az ezt előállitó „erőt“?

Mi — vagy ki az az *„erő“?* Ott vagy az istenség fogalmánál.

* * *

És mi az az *„illat“?* . . . Ez a testetlen semmiség, és mégis hatalmas testetlenség? — mely csiklandoz, kábit, gyönyörködtet, vagy undorit, de kézzelfoghatlan erejével igy is — ugy is megragad — s testétől elvált szellemszerüségében is ily hatalmasan él és imponál?!

Tehát van erő, mely *öntestétől különválva is,* hatalmasan él?! Ott vagy az emberi szellemnek a *testtől elválhatása* — és *elválva is élhetése,* tehát a szellem halhatatlansága valószinüségénél.

Aki *„Tamás“* ezekben: az észlelje álmát és — botanizáljon! Vizsgálja az alva mozdulatlan testnek álomtényeit, s gondolkozzék a virág kelyhétől elvált láthatlan illat élő erejéről.

Forduljon a természethez;
Menjen falura nyáron!

Gyermeknyelv,

vagy:

Nyelvében él a nemzet.

Az egyszeri pesti házi ur magyar embernek tartván magát, elsőszülött fia mellé magyar dajkát fogadott. Ment is szépen a dajkálás s az ölbeli kis Bébének szoktatása ékes nyelvünkre. Midőn már egész frázisokra is vállalkozott a leendő kis honvéd, egyszer könybelábadt szemekkel mutogatta kis ujját, mondván: „*Bibis, páj, dundust hajapta zsizse*".

Az apa, ki nem érté e szavakat, felháborodva támadt a dajkára: „Te mihaszna, *czigány-nyelvre* tanitod az én gyermekemet!?" „Dehogy, nagyságos ur, valódi magyar beszéd ez; hisz oly érthetően mondja a kis lelkem, hogy ujjacskája sebes, fáj, megégette a gyertya-láng." — „Hazudol; ha magyarul beszélne, én is megérteném, én is magyar ember vagyok," dörgé a sértődött apa. — „Igaz, de *nem volt magyar gyermek*", védekezék a dajka.

Az apa szégyenkezve megretirált, gondolván, hogy igaza lehet a nyelves dajkának, mert ő, mint *uj magyar*, csak férfikorában kapott magyar nyelvmestert; felüté magyar szótárát, kereste, de nem találta benne a *bibis, dundus* és *zsizse* szavakat.

Másnap aztán, midőn a dajka a muzeumkerti ölbesétáltatásból haza hozta a kis apróságot, apja kérdésére: „hol jártál kis fiam, mit láttál?" igy csevegett: „*Dada pü, dundus csicsijába ment; gyütt csecse bácsi, dada ölibe penc, csicsija bumbujába.*"

„Hát most mit beszél?" kérdé az apa a megijedt dajkát; ez azonban pirulva mondá: „Ki tudná, mit össze-vissza beszél a lelkem." Pedig megértette, hogy *árulója* akar lenni, mert elgagyogta biz az, hogy a „*dajka őt a füre fektette, a katona bácsit pedig, aki fejét a dajka ölébe hajtá, ringatta, simogatta*". De ezt természetesen nem magyarázhatta meg a kiváncsi apának.

Látszik tehát, hogy sokat nem ért meg a magyar ember, ha nem volt magyar gyermek.

Tárgyrokonság kapcsán eszünkbe jut itt az 1880-iki *népszámlálás*. Mi okért rendelte azt a törvényhozás az anyanyelv alapján?

Akárhány jóravaló magyar embert láttam tünődni a beirási ivek betöltése felett, hogy jelenlegi magyarnyelvüsége és magyarérzelme szerint-e, vagy régi, tán el is felejtett gyermeknyelve szerint iratkozzék-e be?

De hát nyomtatva, előirva s igy parancsolva levén az anyanyelv szerint akárhány — immár valódi magyar ember — német vagy tót anyanyelvünek iratkozott s igy a német vagy szláv nemzetiség számát szaporitá akaratlanul, sőt *valótlanul!*

Igy lett aztán a végső összeszámitásnál reánk oly *ijesztőn kevés* (alig valamivel több, mint Fényes Elek 1830-iki statistikájában), a szlávokra nézve pedig oly *kárörvendőleg csekély.*

Ha taktika akart lenni arra, hogy a magyar faj *ne bizza el* magát, s hogy annál inkább iparkodjék a magyarositás békés beolvasztó munkáján, s hogy annál kevésbé irigykedjenek ránk s annál kevésbé féljenek beolvasztási proceduránktól a másnyelvü nemzetiségek, ugy, azt hiszem, mindkét irányban *czélt tévesztett,* megforditott hatást eredményezett ez.

Mert a magyar ember lobos *optimista.* — Ha kedvező hite és reménye van, akkor jó kedve van, „*madarat foghatsz*" vele, sőt megostromolhatod vele az Eget. De ha vérmes reményét lehütöd, elzsibbad, *apathiába esik* — nem szeret sisiphusi munkát tenni, mint az angol, melynek kitartását csak fokozzák az akadályok, a meghiusulások. Igaz, hogy ha száját kenik is baj, mert optimista létére, ha „*jó rendén*" látja szénáját, hamar elbizott és indolens lesz.

De tán mégis nagyobb baj, ha lehangoltatik és csüggeteg lesz. Mert az indolentiában megmarad az önérzet ereje, melyet főleg a vész idején felriasztani lehet és csudákat mivel, — de a csüggeteg annyit sem mer, amennyit birna.

Viszont a szlávokat — mint nem keleti fajt — létszámunk csekély tudata nem teszi tétlen indolenssé, sőt inkább elbizottá, hányi-vetivé, kárörvendővé — sőt insultálóvá (ahol teheti, ahol meri).

No de másként lesz tán, mire még egy uj népszámlálást érünk. Addig is gyarapodjunk szép csendesen, de *meleg buzgósággal* hóditsunk fajunknak, fajunk régi erényeivel, társadalmi és polgári civilisatiónkkal, irodalmunkkal, zengzetes nyelvünkkel, dalainkkal, zenénkkel, tánczunkkal, lovagias humanitásunkkal, szabadelvüségünkkel: hogy szaporodjunk az assimilálható fajokból is. És önmagunkat is hóditsuk meg a korkivánta realistikus ipar, kereskedés, munka és takarékosság s a *mérsékelt élelmesség* megszokásának, hogy ne fogyatkozzunk a jövő összeirásig.

Kiki legyen egy kis apostol nyelvünk terjesztésében!

Nyelvében él minden nemzet!

A magyar nyelv itt állami nyelv, — *terjesztése honpolgári kötelesség!*

Halandóság hazánkban.

Felriadt a magyar hazafiság, midőn a mult évi statistika kimutatta, hogy sehol Európában nem oly nagy a halandóság, mint Budapesten — s hazánkban. Eszünkbe jutott nagy Széchenyink szava, hogy *„az akasztott embernek is megkegyelmezni kellene*, oly kevesen vagyunk".

Fajunk is szaporátlan, — (itt-ott divik a Zweikindersystem is). Indolens is népünk — és jócskán oly keleti *fatalista* is, hogy a beteg orvoslását is feleslegesnek véli, mondván: *„halál ellen nincs orvosság"*. (Nincs hát, hanem az arrább taszigálása ellen igen.)

Most már mindinkább belátja: hogy fübe-fába és a tudományban mégis csak van orvosság, — főleg érzi, hogy a járványkórnál, a gyermekek lobos bajainál sok életet megment az orvos, ha hamar éri.

Dr. Leszner Rezső — előbb tapolczai, most kismartoni orvos a „Hon" 229/876. számában, amily tudományos szakismerettel, ép oly meleg humanitással — de sőt hazafisággal és ép oly correct irálylyal ir a hazánk és fajunkbeli gyermekek aránytalan nagy halandóságáról.

Kimutatja, hogy ámbár hazánkban nagyobb a szülöttek száma, mint sok máshelyütt, p. u. Belgiumban 33 lélekre esik évenként egy szülött, nálunk 24 lélekre; tehát nálunk több születik, mégis Belgium népe jobban szaporodik, mert nálunk minden 27 emberre,

ott csak 43 emberre esik egy halott, — s ott a halottaknak csak 40%-ja gyermek — nálunk több mint 50%-ja gyermek.

Ez nagyon meggondolni való szomoru állapot! Mit terem a fa, ha idő előtt lehull virága? — Mivé lesz a nemzettörzs, ha gyermekei korai sirba hullnak? — Az europai népcsaládokkal csak ugy állhatjuk ki a *létérti versenyt*, hahogy számarányban is velük lépést tartunk. Nem szabad ugy leolvadnunk, mint ahogy a török birodalom-törzs török faja olvad, mert mi is ugy járhatunk, hogy a mellékágak tulnövik a törzsöt. — *Ott e baj oka a többnejüség.* Nálunk ez ok nincs.

A derék doctor ur e bajunknak valódi okait is szépen kimutatá. Főoknak mondja népünk „*fatalismusát*“. Keleti nép vagyunk. Sok bajra rámondjuk, összedugott kézzel, hogy „*a sors igy akarta*“. Közmondása a gyermeke halálán kesergő szülőknek, hogy „*az Isten elvette*“, pedig tán csak saját szülői gondatlanságuk. Az is közmondás, hogy a „halál ellen nincs orvosság“ — de a halált késleltető, életet nyujtó orvosság van!

Népünk, már ha orvoshoz megy is: csak későn — a fühezfához kapkodás végperczeiben, — mikor már a babonás kuruzslók majd mindent elrontottak. A valódi tudományhoz és szaktudóshoz kevés a bizalma.

Pedig „elvész a nép, mely tudomány nélkül való“.

Azért jajdul fel a humanus és hazafias orvos azon anathemára, hogy „*a természet is oda törekszik, hogy kirostálja a gyengéket*“, vagyis: hogy a halál is miveletlen, babonás, önsegélyüket elhanyagolóknál tartja legdusabb aratását.

E miveletlenségből folyik: hogy keveset — vagy semmit se ad a magyar nép a *levegő* — a *szellöztetés* és *tápszer* befolyására az élet-halál kérdésben, pedig ezek életkérdéses dolgok!

Jókaink a „*Jövő század regényé*“-ben leirja, hogy az akkor majd járvány-divattá leendő „*skorbut*“-féle iszonyatos betegséget egyedül csak levegővel, szellöztetéssel, a beteg ablakainak örökös nyitvatartásával fogják gyógyitani. — Lehet, hogy ez akkor majd nem regény, de valóság lesz, mert rendesen, aki mi ellen vét: az által bünhödik — s ez által gyógyul is.

A levegőt — e minden porczikánkat kivül-belül körül ölelő finom elemet nagyon kevésbe vesszük — tán épen azért, mert oly láthatlanul finom, és mert mindenütt ingyen, munka nélkül ott van. Pedig ebben él minden. E nélkül minden — semmi! Ez

tüdőnknek, vérünknek, tehát testi életünknek első főfeltétele. — Minden született ember és állat legelsőbben is levegőt kér — csak azután tejet és minden mást (találón feleli a magyar ember, mikor bajtársa kérdezi, hogy mit vettél a vásárban? hát levegőt!)

A levegő a növényeknek is legelső létszüksége, még pedig és csakis ebből a harmonikus vegyitékből, miként azt három elemből, t. i. élenyből, könenyből és légenyből (vagy folytanyból) a teremtő bölcsen teremtette.

Tudós vegyészeink megmutatták már, hogy a levegőből külön választván az élenyt: az ebbe, üvegharangba boritott kis madár eleinte nagyon is vigan lélegzett, ugrált, de a mohó, gyors lélegzés miatt, kis tüdeje rövid tiz percz alatt megszakadt; tiszta légeny vagy folytanyban pedig megfult.

Levegőtől kapja vérünk a piros szint. Zárt helyen tartózkodó emberek halványak.

Látszik, hogy a természet ugy vegyité e minket övedző levegőt, amint épen tüdőnknek, vérünknek, életünknek mulhatlanul szükséges.

Rontsuk meg aztán mi a levegőnek ezen természetrendelte részarányát — s éljünk oly, elemeitől megkurtitott levegővel, világos: hogy önéletünket is kurtitjuk.

Pedig ezt tesszük, ha nem tartunk tiszta, száraz, jó lakást, mert a szobai szemét, penész, hulladék, de még a szagos virágok, ablakmuskátlik is oly gőzökkel és gázakkal töltik meg a szobai levegőt, melyek belélegző tüdőnket, főleg kisdedeinkét sorvasztják, ölölik.

Ezt tesszük, ha naponként *nem szellöztetjük* — főleg sok egyén lakta szobánkat; mert a tüdő és vér a levegőből épen ennek hasznos élenyrészét hamar elhasználván: marad utóbbra csak a kártékony légrész: akkor ezt szedi magába, de aztán sorvad is tőle, — persze lassan, alig észrevehetőn — azért is nem hiszi népünk. Pedig rágondolhatna, hogy mikor egy lakodalom vagy csapszék párateli szobájából szabadba lép: mily jóizü nagyot lélegzik. Pedig mondani szokja az elájultra, vagy részegfejüre, hogy „vigyétek a levegőre, majd kiszivja fejét a fris lég“.

Anglia ködös levegője sok bort és szesz-italt tevén szükségessé, — még nők is sokan vannak ott, akik hamarjában nem tudják megmondani, mikor ittak utoljára vizet! — Az igy ott elharapódzott iszákosság ellen alakultak ott a „mértékletességi egy-

letek, de mig az volt jelszavuk, hogy *„ne igyál bort, mert halál van benne"*, kevés tagja volt, mert látták, hogy isznak és még se halnak rögtön; — azután ugy forditották a jelszót: *„vizet igyál, élet van benne"*. Ezt aztán jobban elhitték és inkább követték. Pedig egyre megy.

Mi se ugy mondjuk hát népünknek: *„szellőztess — különben meghalsz"*. Mert az e miatti lassu halódást nem látván, nem hiszi; de ugy mondjuk, hogy: *„szellőztess — tovább élsz!"* Sokszor sokat tesz a kifejezés mikéntje — egy szónak előbb vagy hátrább tétele.

A földmivelő nép nem is tudja, mennyire szerencsés, hogy nyári életének legnagyobb részét az Isten szabad levegőjén tölti, s arra sem gondol, hogy mit áldoz a tisztviselő, szobatudós, iparos, életéből. — Hanem aztán téli életének nagyobb részét egészségtelen, tömött szobáiban tölti népünk egymás hátán, sok helyütt még állataikkal is együtt — parányi ablakaikat is besározva.

A halandóság legnagyobb is a téli hónapokban, igy készül az elsatnyulás — s ezzel az ivadék országos elcsenevészedése.

Mekkora bajok ily kicsinynek látszó okokból! Már ha a száraz, tágas téli szoba nem kerül is népünknek mindenütt, de a tisztántartás és szellőztetés kerül. Eszeljük őket e kicsinynek látszó dolgok nagy horderejére.

Szerző a helyi népiskolának oly feltétellel ajándékozott egy kertet, hogy a tanitó urak napközben tartoznak megjártatni az iskolából, egymás hátán naphosszat görnyedő gyermekeket. Sajnáltam az utónövedék ily testi, lelki elsatnyulását. Mert csak ép testben lehet ép lélek.

Marháink számára gondoskodunk tágas, száraz, jó istállókról; — gyermekeink, ugy hiszem, előbbre valók! Az irás szerint ezeké az Isten országa; de ezeké hazánk, nemzetünk, fajunk jövője is! Ezekben éli tul magát az egyes ugy, mint a nemzet. Ezekben leszünk itt alant is halhatatlanok.

(Az angyalcsinálókról, — lelenczházak hiányáról és a halandóság okairól utóbb.)

Iskolákat hát — jót, egészségest, világosat az utónövedéknek: a nemzettest-bimbónak!

Névmagyarositás.

I.

„Nomen — omen", vagyis a név jel! Külső jelvénye az embernek — tagadhatlanul.

Tehát csak az a kérdés: kivánnak-e izraelita és más nyelvü polgártársaink külsőleg azoknak látszani, amik bensőleg, t. i. kivánnak-e magyaroknak látszani?

Ugy hiszem kivánnak! Nincs okuk — de épen semmi bevehető okuk nincs nemmagyaroknak látszani.

No ha kivánnak: hát tegyék! Nevükkel is.

Kicsiségnek tartják? Akkor azért tegyék meg e csekélységet kevés szóra.

Nagy esetnek tartják? Akkor meg mutassák meg, hogy nagy dolgot is birnak áldozatul hozni a magyar nemzet Geniusának — a nép közóhajának!

Bajos kezdeni? Hiszen izraelita polgártársainknak nem jellege az angol nehézkesség, — inkább jellegük a „gedacht — gethan" fürge tulvetés.

Bajos vele bibelődni? Hiszen nekik épen faji jellemük: a minutákat is számba vevő részletesség.

* * *

A kicsi dolgokat nagygyá fujják fel néha a körülmények — a kor igényei.

Akinek 48-ban kokárdája, vagy a kurucz világban Rákóczi-képe nem volt: ütötték.

Aki a Bertalan-éji jelszót nem tudta: halál fia lett.

Akinek ajtaján Egyptomban bárányvér jel nem volt, ahoz bement az „öldöklő angyal".

Akinek gyászfátyol nincs kalapján, azt mondják rá: szivében sincs!

Egy küljel sokszor világokra hat!

„In hoc signo vinces", mondá az Ur az apostoloknak és Nagy-Konstantinnak. Egy lobogó csaták sorsát dönti el sokszor.

A szabadkőmüvesek egy kézjelről ismerik fel a „testvért" világszerte!

Hiába! a lépten-nyomon külsőségekbe botló ember keresi — el sem engedheti a küljelet, s ezután indul és következtet a belsőre.

Sörczégér alatt (bocsánat a kulinár hasonlatért) nem is keres borházat.

Német firma alatt nem is sejt magyar keblet!

* * *

Igényelhetjük-e hát izraelita magyarjainktól, hogy magyarokul mutatkozzanak nevükkel is?

Bizonynyal igen!

Szükségesnek itéli a szem — a fül — a statistika, a népszámlálás — a világ és a bármas bérczü hon — e nekik is örökös Kanaán, — e tolerans magyar nép, mely még most is élet-halál harczot viv nevéért, nyelvéért, lobogójáért, állami firmájáért — ezeréves jubileuma közel küszöbénél is.

Szükség tehát, hogy minél többen küzdjünk érte. Nem puszta képzelet ez, de való szükség.

Pedig a képzelt szükség is — Hegel-ként — való szükségessé válik!

És már ha a magyar nemzet most épen a polgári, faji és vallásegyenlőségnek — a polgári házasságnak, a szláv áramlat elleni tömörülésnek korszakában, szükségesnek képzeli a magyar izraelitának névleg is magyarrá lételét: hát respektálják a nemzet ezen óhaját — szükségérzetét, ha viszont respektáltatni kivánnak!

* * *

S mi ez a magyarság óhaja — névmagyarositás kivánata — ugy bensőleg?

Visszataszitás? Kizárás? Zárkozottság? — Ugy-e nem?

Söt épen forditva: osztékony-simulási, egyenlőségi vágy. Tehát nemes indokból ered.

Van e kivánatban (mint mindenben, ami emberi) egy kis önzés is. De ez is hazafias, tehát szent is.

Felérezte már a magyar nemzet, hogy a közte élő heterogen népfajokból az izraelita faj a legalkalmasabb a magyarság számszaporitására, mert ez sem önálló állami létre nem divergál, sem semmi rokon államra nem kacsintgathat.

Nyelvünket értik — szokásainkat megszokta — közibénk van beosztva — századok óta osztakozunk jó és balsorsban. Összeszoktunk!... Együtt kapjuk az égi harmatot, derüt — borut — phylloxerát. Egy léget szivunk — egy hant alá temetkezünk — annak idejében!

Van hát ok egészen — tehát névleg is közébünk magyarosodni. Megunhatták már a „status in statu" lenni — mert elszigetelt, lenézett, türt osztály volt. Másutt is... De csak volt!..

Törvényeink ledöntik a válaszfalakat. Nyitva van számukra minden tér, minden állás!

Most már érezniök kell, hogy nem elég a pénzuralom hegemoniája, — és a „világpolgárság"! Érezniök kell, hogy államhoz, nemzettesthez kell tartozniok, testestül, lelkestül, hévvel, névvel, mindennel!

Ily államot — élő nemzettestet Izraelben nem találunk (nem is küldjük őket oda), de találtak itt a négy folyam partjain.

Jogéletünk — alkotmányunk aegise csak ugy takarja őket, mint az Árpáddal bejött magyart.

Jogos kivánat hát magyarosodásuk részünkről.

Eszélyes is részükről.

Jöhetnek az izgalmas napok (mint Csernátony irja az „Ellenőrben"), a hol inség, pártszenvedély, bel- vagy külzavarban — ha csak helyenként, kis időre is kinyithatja Pandora szelenczéjét, a hol a féke-vesztett ár zudul a válaszfalakra! Jó, ha ezzel kevesebb lesz a válaszfal. Idegen nevük ne mutasson idegen kasztot. Nevük se lehessen jelszó a támadásra, ne lehessen czégér a tulzók botránykozására. — Tessék átnézni a szomszédországra!

* * *

Aztán nem is szégyen magyarnak látszani!

Szegények voltunk és vagyunk bár, mégis megsüvegelt minket még ellenségünk is, — nemcsak midőn Velenczét, Byzancz kapuit zörgettük, és mikor hazánknak három tengerpart virányi vetettek határfalat, de maig is — tul az Oceánon is!

Amerikában százezer kalap emelkedett, százezer „Éljen“ harsogott Kossuthra, s általa a magyar hazára. Chinában ismerik a trikolort!

Lovagiasságunk (lovunk is), borunk — buzánk — zenénk — költészetünk, már-már festészetünk is, hódit a szellemek országában — a földgömb tulnanján is!

Multunk nagy — jelenünk nem megvetendő — jövőnk? Isten kezében van! De kié nem?

* * *

Nem üres asztal mellé hivjuk hát izraelita polgártársainkat (akár horvát, rácz, tót, oláh, sváb, szerb honfiainkat is)! Ily hozományu arának felcsapni lehet — ásó-kapa választásig!

Lehet abban egy kis nemzeti önbittség is. Szebb néven: Önérzet! De hát ki tudja, mire jó ez? Bem apó tudta 1848-ban, mondván „előre, magyar!“

* * *

Előre hát, tisztelt barátim — földieim — jó kanizsaiak, egerszegiek stb. a névmagyarositásban is! Ne maradjon Zala se az utolsók közt.

Mondtam én — irtam én ezt 4—5 évvel előbb — okokkal, meleg szavakkal; de persze, ki hallgatna efféle falusi prókátor táblabiró-féle exaltált, nagy idealis hangra, ebben a nagy hidegben — akarom mondani: rideg prózai világban?

És ime most, kurta 4—5 év mulva, fává nőtt a kis mag; Budapesten s országszerte testté lőn az ige!

A budapesti névmagyarositási egyesület ugyancsak müködik, Jókaival élükön! Pár czég már könyvvezetését is magyaritja, söt a pesti vámhivatal is kezelési eljárását.

A nagyváradi izraeliták tömegesen magyaritanak.

Fele se tréfa immár.

Előre magyar, utánuk hát tisztelt földieim! Forditsuk át a Löwentritt, Rosenthal, Goldberger, Eggenberger stb. bold. József császár ajándékozta lajtántuli neveket, mire kitavaszodik a sóska. (Ne törjön ki a magyar ember nyelve s ne legyen kényszeritve gunyneveket gyártani!)

Csak a kezdet nehézkes. De tudom már, van a ki kezdte itt is. —

De akinek nincs hozzá érzéke: hagyja. Nem erőszak!

II.

Előző czikkemet azzal végeztem: akinek nincs hozzá érzéke, ne tegye, — de ezt most oda módositom: hogy igenis — legyen hozzá hazafias érzéke és tegye! —

Ez az idők intelme és nemzetiségünk jogos kivánalma!

Legközelebbi multban Rónay Jáczint ur (mióta kir. udvari magyar történelem tanára) azt irta a pozsonyi „Toldy-kör“-nek, hogy: „Hazánknak nem tehetünk becsesebb szolgálatot, mintha legdrágább kincsét — nemzetiségünknek legnagyobb — mondhatnám egyetlen biztositékát: a magyar nyelvet hüségesen őrizzük, ápoljuk!“ Kiváló szó ez — nem a pusztából — de a fejedelmi udvarból! —

Még utóbb gróf Zichy Jenő ur a pesti orsz. iparegyesületi gyülésen tartott felolvasásában azt mondá: „Nyelv — nemzetiség sokat elválaszt tőlünk, — kik csak akkor lesznek megbizható igazi magyarok — hazánk s nemzetiségünk sorsát teljesen magunkénak való hazafiak: ha egyszersmind zengzetes magyar nyelvünk lesz anyanyelvük!“

Grófi programm — reclam ez — Budapesten, a haza szivében!

Mondják-e még önök, hogy csak kis emberek — skriblerek, idealisták bibelődnek a magyaritással, lent a völgyben, kis helyeken?! . . .

Mondják-e még, hogy ez kicsinyes — mellékes dolog?! Hogy sentimentális vágy — e reális korban, — hogy nem hoz a konyhára?! — De igenis, hoz!

„Ha országunknak 16 millió magyarja lesz — nyelvben — szóban, névben — érzelemben: akkor hatalmának (anyagi erejének, kereskedelmének) sulya is nagyobb lesz", mondja a nemes gróf. — Aki hatalmasb, az gazdagabb is. — Például: Borunk a világ piaczán legtöbbnyire osztrák bor czimen szerepel — azért is — mert tán valami „Erger — Berger — Oesterreicher" nevü (magyar) ember küldé ki. S a kóstoló külföld a firma neve után Bécsben tesz utánrendelést. De ha magyar nevü czég küldi ki, — a magyar név után már Budapesten vagy Kanizsán teszi utánrendelését — bevásárlását.

Csináljon bármi felfedezést — találmányt — uj gépet, akár Debreczenben lakó magyar, de p. u. Schlesinger nevü barátunk: azt irják a német lapok, hogy német találmány — de „Brázay sósborszesz" találmányára soha! —

Ha Petőfink a régi „Petrovics" családi nevén irta volna világhóditó müveit — azt vélné a világ, hogy horvát költő volt.

Látják-e már, hogy a név magyarosit?!

Látják-e, hogy a magyar név forditja Magyarország felé a világ figyelmét — szellemét — kereskedelmét — tehát pénzét is?

Anyagilag is előny hát a névmagyarositás, magyar izraelita kereskedőinknek is. —

Hogy assecuratio is — esetleg felkavarodható „elemek" zivatarja ellenében: előző cikkemben már hangoztatám — tehát eszélyes is.

„Vestis facit monacum" — a ruha teszi baráttá a barátot — mutatja a szerzetet is; a ruha pedig, ha tisztesség — ha botrány: aszerint felölthetjük vagy levethetjük naponként kétszer is; de a név örökké ott fityeg megszólittatásunknál — firmánknál — aláirásunknál. — El se tagadhatjuk!

Vonjuk meg azon okot, sőt csak látszatát is azon okoknak, melyek ürügye alatt 100 egyetemi polgár tisztelgett Istóczynál.

De ne felejtsük a nemzeties — hazafias okokat — a Rónay- és Zichy-féle fenebbi 13-próbás nyilatkozatokat! . . .

Mindezek alapján a névmagyaritás kivánalma részünkről nem alamizsnakérés, de jog — a nem magyar nevü magyarra nézve pedig kötelesség!

Vannak néha: kötelességek összeütközése — midőn egyik miatt nem tehetjük a másikat. De itt nincs!

S még ha volna is? . . . A Haza minden előtt! . . .

„Salus reipublicae suprema lex esto!"

Izraelita kereskedőink legfeljebb csak azon kis ellenokot mondhatják, hogy p. u. a „Schwarz & Tauber" czég neve régi — ismert — hitelképes; ha ezt magyarositják: lesz uj — ismeretlen — hitelképtelen. (?)

Nem ok — nem mentség — nem való.

S ha való volna is, csak 2—3 hétig lenne, azután megtanulná, rászokna mind a belföldi, mind a külhoni Kundschaft.

De addig is tessék rajta ugy segiteni, hogy az uj név mellé tessék zárjelbe irni a régit is (egyideig), még igy is rövidebb lesz, mint a spanyol és chinaiak 3—4-soros, zökögős neveik, — s nem lesz oly nyelv-ficzamitó sem.

Pedig a kereskedelmi világ megtanulja a chinai hosszu nevet is — ha üzlete kivánja. —

Mi baj marad fen hát? . . . Csak 2—3-heti rászokási csekély nehézség, — tán egy fél percent jövedelemnek elmaradása 2—3 hétig? —

No már ezt nem fogadja okul a nemzet Geniusa — a nép kivánalma — jogos követelése! Mert: „do ut des" — adjatok és adatik.

És már megadva van ára — e kis áldozatnak (ha az is). Előlegezte ezt már a lovagias és civilizált magyar törvényhozás izraelita polgártársainknak.

Ez egy téren maradnának adósok hát izraelita polgártársaink? (Máshol ugy se azok.)

A nemzet jogos számláját késnek kiegyenliteni? — csak azért, mert nem törvényes követelés czimén vagy kontó alakjában küldetik ujévkor? . . .

Nemcsak kenyérrel él ám az ember, de egy kis hazafisággal is.

S a czigány katonának is igaza volt, mikor (más szempontból) azt mondá, hogy: „a Haza én vagyok", mert a Hazának jobbléte — fénye — hatalma: az egyeseké is!

Gondolkodjanak — de ne sokáig!

III.

„Ruha és név nem teszi az embert“, mondja a példabeszéd. De mint minden közmondás, ugy ez is féllábra sántit, vagyis csak félig igaz. Van is majd minden közmondásnak ellentétes diktuma. Ugy ennek is például: *„a madarat tolláról“* lehet megismerni.

Mert hát a *külső* az, ami elöször a szemünkbe ötlik. Ez adja az első benyomást, az első combinatiot a képzeletnek, mely ha csal is, de idő kell hozzá, mig azt az ész vagy tapasztalás kiigazitja.

A Rosenzweig, Hamburger, Schlesinger, Grünhut stb. nevek alatt bizony egyelőre nem képzel az ember magyar embert. Idővel — kiismerve — néhol tán jobb magyar érzést találunk náluk, mint az Ázsiából jött ősmagyar nevüeknél; de minek azon az első csalódáson is keresztül hurczolni a publikumot?!

Mért ne lehetne megmagyarositani a magyar polgárnak régi beszármazási nevét — főleg izraelita polgártársainknak — kik már szivvel-lélekkel, nyelvvel is magyarok? . . . Igaz, hogy az ősi névnek meg van a maga nymbusa — régi iratok viszonyai — s kedves emlékek füződnek hozzá a megszokás bilincseivel. — De a megszokásnak jó ellensége a *leszokás* és az ujdonságnak ingere.

Hallani kell csak faluhelyeken, hogy miként segit magán a magyar ember, midőn izraelita polgártársaink zökögős nevét kimondani nem birja. Leforditja, kiforditja, elbérmálja ugy, hogy nem igen köszöni meg a név tulajdonosa. Sok helyütt rendes cultusa van az ily gunynevek gyártásának — sokszor oly találó satyrával faragva, hogy szinte kaczag rajta maga az illető is.

Ily naivul boszulja meg magát a nemzeti közérzület.

De minek ez is? Mért nem óvják meg magukat ettől polgártársaink?

A multban tán még volt értelme e konok ragaszkodásnak; de mióta hazánk alkotmánya, törvénye, jogai, terhei ép oly magyarrá tevék őket: azt hiszem követelheti tőlük a nemzeti érzület, hogy viszonozzák azt kicsibe ugy, mint nagyokba — tehát külsőben: a névben is!

A sok, idegenhangu név okozta azt, hogy a Bach-világban a népszámláláskor devalválták hazánk 7 millió lakosságát 5 vagy $5^1/_2$ millióra.

E magyar névtőli idegenkedés egyik oka annak is, hogy a régi kast válaszfala oly lassan omlik. Tán annak is, hogy a régi antipathia itt-ott még feljár halottaiból.

Mert ha két fél közeledni akar: bizony mindeniknek kell egymásfelé lépni — a korábbi állásból kimozdulni. Ha a magyarság elhagyta előjogait, zárkozottságát; tegye hát a másik fél is. —

Ötven krajczárba — és egy kis jóakaratba kerül csak a névmagyarositás.

A magyar ember általában sokszor tulloyalis — vesztére is! Évszázadokon türte saját földjén az idegen latin nyelv uralmát — nagyrészben nem magyarnyelvü honfitársaink kedvéért; sőt egy izben, a mult század végén — a latin nyelv első divatjából annyira ment e tulságos alkalmazkodó modor, hogy a legszebb magyar neveket latinizálták, p. u. a szép Véghely névből csináltak: Véghelyus-t, Zsámbékyből: Zsámbékyus-t stb.

Nem nagy eset — vélik sokan; pedig igenis *nemzeti bün* — az ilyen rokonfaj nélküli és idegen elemektől szorongatott nemzet minden egyes fiának szent kötelessége: megőrizni fajának jellegeit — külsőségekben is — tehát a nevekben is — mig a magyar szent korona aegise alatt él — és az ezerév viharait átélt magyar alkotmány előnyeit élvezi.

Most pedig — mióta az államok kül- és beléletében is borotvaélre állitották a „nemzeti kérdést“ és ezzel izgatnak az alkotmány és civilizatio és egymás ellen: azóta *dupla* kötelessége a magyar embernek testtel-lélekkel, tehát névvel is magyarnak lenni.

A „Zala“ egyik számában közölve volt Szathmáry urnak remek felhivása: adakozni a hunyadmegyei eloláhosodott magyarságnak visszamagyaritására.

Akiben csak egy szikra érzék van a nemzeti létkérdés iránt, az felérzi, hogy *önvédelmi jogunk* és szellemi kötelmünk az; aki

ezt nem érti, s át nem érzi: ne affektálja, hogy magyar; ne kivánja, hogy jó hazafinak tekintsük, s ne csudálja, ha méltatlannak tartjuk a haza jogainak s jóvoltának élvezetére.

Hunyadmegyében mintegy 45.000 magyar lett oláhvá, nyelvre és viseletre, de szép hangzásu neveik még megvannak, s ez kétségtelen uj bizonyiték, hogy nemrég is magyarok voltak.

E nevek a multnak *jelzálogai*, amikkel *keblezve* vannak a *nemzettest telekkönyvébe.* E nevekkel vannak ők eljegyezve a magyar nemzet Geniusa számára. E nevek alapján követelhetjük őket vissza magunknak s fajunknak.

Ne mondja hát senki, hogy *kicsiség a név?!*

A kanizsai takaréktári egyik közgyülésben jelenvolt ötvennégy részvényes között csak tizenegy magyar hangzásu név volt. A választmány és tisztikarban pedig — az elnökön kivül egy sem.

Bocsássák meg e tisztelt urak: hahogy ez a magyar embernek fáj, annak pedig, aki ismeri őket, hogy német neveik alatt mily meleg magyar érzést hordanak: duplán fáj, hogy neveik magyaritását elhanyagolják.

E tárházi zárszámadóbeszéd hivatkozik a magyar nép józan eszére, hogy: a betéti kamatok leszállitása mellett sem fog tömeges felmondásokat tenni. — Itt számba veszik a nép eszét; vegyék hát számba érzelmét is — mikor becses neveiket átmagyarositani ohajtjuk éz kérjük.

A „*Zala*“ egyik számában hosszan, behatóbban irtam erről. Most csak kurtán, de vissza-vissza térve, s ha nem használ: országos lapokba is teendem, mert tudom, hogy Kanizsán is nem hazafiatlanságból, hanem csak indolentiából hanyagolják ezt.

Pedig ismétlem — nálunk *lényeges* dolog a név!

Nomen — Omen! Azaz jel és következtetés a nemzeti érzületre.

Ha pedig önök szerint *kicsiség:* akkor hát ezért tegyék meg.

Sem szellemi — sem erkölcsi — sem politikai ok nem gátolja önöket ebben, de még kereskedelmi ok sem. A külföldi német levelezés alá ép ugy oda irható a magyar név; de még a — vexlire is!

Kezdje meg egy-kettő, aki fogékonyabb a nemzetiség iránt és divattá lesz.

Mert mai napság járványa van mindennek.

Kanizsa őshirü határváros.

Az országnak és magyarságnak nyugoti egyik végvára — Zalamegyének büszkesége és reménye — tiszta magyar népével — magyar képével. Magyarositsa polgárainak nevét is.

Oly jó adófizetők. Megadják Istennek, embernek, kincstárnak, kórháznak, iskolának, kinek-kinek a magáét.

Adják meg tehát a nemzet Geniusának is, amivel tartoznak: a névmagyarositást!

Előre! Csak ötven kr. kell hozzá és egy kis — jóakarat!

II.

ALKALMI ELMÉLKEDÉSEK.

Szerény üdvözlet Jókaihoz. — Berzsenyi 100 éves emléke. — A menyasszony imája anyja sirhalmán. — Pantheon. — Deák Ferencz halála. — Segélyt az árvizkárosultaknak. — Vész és gyász Magyarországon. — A 12 hónap. Márczius. Április. Junius. Julius. — Nyári elmélkedések falun. — Öszi hangok. — Karácson. — Ujév. — Ujév oktávája. — A tél. — Pótlék tél. — Farsang. — Farsangi elmélkedések. — A jó falusiak télen. — Márczius 15. — A tavasz 1877-ben. — Virágvasárnap. — Nagy-péntek. — Nagy-péntek és husvét. — Boldogasszony: faünnep. — Boldogasszony ünnepnap. — Éhinség Chinában. — Valeria királykisasszony mint versiró. — A Balaton mint vámos. — A Corvinák. — Gyászbeszéd Mezriczky P. felett. — Csehek üdvözlete Badacsonban. — Paphallgató pesti küldöttség. — Keszthely reputatiójául. — Tüzkakas és magyar Zweikindersystem. — Gyors segély, véreinknek. — Hazafiság a nemzetiségnek. — Utóhang a Reischl-ünnepélyhez.

SZERÉNY ÜDVÖZLET

(ad notam Gvadányi)

JÓKAINK FEBRUÁR 19-IKI SZÜLETÉSNAPJÁRA

(e válságos 1875-ik **szökő** évben).

Sok tisztelőd között egyik én is! . . .
Ha nem mondanám is: tudnád mégis. —
Mert tisztelnek Téged még ellenéid is:
„Napló“, „Magyarállam“ s még a „Közérdek“ is.
De hogy én vonzalmam nem ily „**muszáj**“-bóli —
S nem oly hétköznapi:
Azt én **e napon** hát imigyen fejtem ki:
Ellenfeled ha tán kissé gáncsol: jól teszi ő,
Ezzel csak lész Te még inkább tisztelendő. —
Barátod ha — egy vagy más vonást nem látni —
S **nagy Énedből** vágyna tán kihagyni? . . .
Ne bántsd — mondom — ne ródd neki bünül,
Hisz' csak igy vagy magyar, testestül, lelkestül! . . .
Söt mint egy „**Ó Asbóth**“ kritikája jelzi:
Magyar közszellemet csak igy fejezel ki.
Igy levél a mai magyarság jelképe —
Egymagadban is e nemzet prestigéje! —

* * *

Tudod Te, hogy volna sok kivánni való,
De mire abrak jő: kidölne ám a ló!
(Ezt pedig hős Toldi már egyszer átélte;
Magyar ember volt — hát — tanulhatnánk tőle.)
Emigy pedig lesz tán még időnk kivárni:
Mig az abrak érik — s meg lehet kaszálni.
Igy véled Te eztet, — igy véli Tiszánk is,
Igy Széchenyink — sőt a jó öreg Deák is.
Azért duzzog „**Presse**“ s a vén „**Allgemein**“ is,
S ez éppen melletted jó testimonalis.
Duzzog Simonyink is. — Jó... kell is hogy maradjon,
Hogy „**független pártnak**“ magja ne szakadjon!
Ámde:
Örökös gravamen nem segit a bajon,
Azért csak azt mondjuk: menj tovább ez uton!
S vagyunk sokan, kik ezt felfogjuk igy nagyon.

* * *

Mert **az** nap sincs messze (jó lesz, ki megéri),
Midőn a „**legelső magyar**“ is azt teszi:
Hogy a magyarok Istenét Budáról dicséri! . . .
Minek hát kapkodva küzdeni és — bukni,
Statusadósságba fülig elmerülni —
Avagy passive is **azért** elfonynyadni:
Mi önként — hullva is ölünkbe fog esni.

* * *

Tudod Te ezt bölcsen, — az Isten éltessen!
Kalendáriumod sok évekig legyen —
Születésed napja azokba bent légyen —
Tisztelőid száma kevesebb **ne** légyen —
S engem azok közül ki ne felejts szépen —
— Jó Isten magához minél utóbb végyen! . . .
Hogy legyen népünknek költői látnoka,
Próza — poezise — költői prózája,
Hajnalpirt kiáltó jó „**Kakas Mártona**“,
Honfibút oszlató „**Zebulon bácsija**“,
Ki a keservből is — jó méhe módjára:

Csak a vigasztaló **humort** szivja — osztja,
Méznél is édesebb anyatejjel tartja. — —
Ő, ki a humornak itt teremtő apja,
Mégis mondja, hogy ezt nemzetétől kapja;
Mert csak **szabad nép** a humornak alapja.
Azért népét erre jogosultnak tartja:
Legyen is — leszen is —: az Ég is akarja! —

* * *

Költőnk, diplomatánk, barátunk, testvérünk,
Fajunk kinyomata, vérünkbőli vérünk,
Szivünk lüktetését elleső vezérünk:
Sokáig éltessen a jó Isten nékünk! —
Érjed el magad is: mit Mózes nem ért el:
Mikor a magyarnak napja vigan kel fel.
— Bor, buzával népünk — pénzzel kormány tel el —
Barátság — szeretet — béke s kedv szerepel.
S addig is, ha nem lesz mindfenékig tejfel:
Amit a jók föznek, velünk együtt költsd el!
Mert csak ugy lészen ám jó appetitusunk:
Ha jó Jókainkra toasztirozhatunk.
Nélküled — holtoddal **űr** lenne Kanaánban,
Hiányoznék humor — s sok más ez országban.
Ki folyatna mézet a vizek árkában?
Ki tudná megszidni olyan szépen Giczyt,
Deákot — Széll Kálmánt — Kármánt s a kis Pulszkyt,
Hogy még maguk is rá mosolyognak piczit.
Pilulát lekvárba beadni oly szépen,
Te tudod csak olyan naiv-illőképen.
Te ismered jól a chemiai konyhát,
Rokon elemekkel (fuzió) egyitési módját,
Ugy hogy az alapiz mégis megmaradjon,
Sava, borsa legyen — mégse csipjen nagyon.
Konyhába is sokba be-betekinthettél —
Fazekakban mégis kárt sokat nem tettél.
Nem hiába voltál **nődnél** segédképen,
Mikor 48-ban főzött **egy** bögrében —
Ama szép hadjárat égető hevében! . . .

Tiszteled is érte e **nagy nőt** — miként mi —
Mint Kant — Hegel — avagy bár akárki.
(Nem tudom már, mely nagy iró vakkantá ki)
Hogy eszméit fejéből neje huzgálá ki.
Nem hiába tudod „**férfi és nő sorsát**"
S mi formitja szilárd férfiaknak frontját;
„**Gyermeknyelv**", „**asszonysziv**", ismered Te bőven,
Hogy „**Hanna ebédje**" mért nem fől meg szebben.
— Ott markolászol Te szük redőiben! . . .
Szeretnek is Téged nemcsak e Hazában,
De Berlin — Bern — és Hispániában,
S általad meg minket — szegény barbár (?) népet
(Kit soká igy festett csunya szomszéd német).
Szeret még a „**Ház**" is — bár küldted Döblingbe
— Jót nevetett rajta, minap, keservében. —
Doktornak is beválsz: tód hova flastrom jár,
Hol jó az érvágás — hova kell „**vesztegzár**".
„**Jövö századodban**" — szólsz — medicina se kell.
Meggyógyithatsz mindent „**szabad levegővel**"!
Jó pénzügy is lennél — mert jól érvelsz:
Papirból aranyat: „**aranyembert**" termelsz.
Neked az osztrákok milliója se kell,
Pedig markodban volt — mint róla beszéltél —
Akkor is — mondád — csak borsó-levest ennél —
Szép asszony főztével — sertés körmeivel . . .
Vagy pedig üstöntést magyarbankót vernél.
„**Jövö századot**" is irván — ki tudhatnád vetni:
Mennyit kén' odáig vasutba fektetni?
Sőt általad minden vasutat spórolnánk,
Drága vasut helyett **aerodromon** járnánk, —
(Nem merne ám akkor a muszka bejönni,
„Jobboldal" se birna mumussal 'jesztgetni).
Hazahoznál ezen sok Bukovin-magyart,
Nem kivánna ily ut sok ezüstöt, aranyt.
Sőt azok ásnának aranyat, ezüstöt,
Drága Haza földén szihatván a — füstöt . . .
Millió magyarral több lenne e nemzet —
Beszélve azt a szép csángó magyar nyelvet.
Jó Körösynk utja — Kralvánszkynk buzgalma.

Sok ily jó hazafi jámbor óhajtása
Nem veszne hiába — ejnye de jó volna! . . .
Ezért én Tégedet Péternek tennélek,
Menny ajtaján álló kulcsos Szent Péternek:
Akkor a menybe is több magyar bejutna,
Kivül csak a papja — s pecsovics maradna.

* * *

Megirtad Te, hogy a „**Jövö ezred**" évben
Lesz a magyarember sok pénznek bővében;
Mert ő lesz a Gschäftsmann és Handléjud helyett,
Lót-fut és korcsmában nem tölti a telet.
Jó zsidaink pedig lesznek pénztelenek,
Mert „**Karok és Rendek**" és „**Urak**" leendnek —
És földet mivelnek! . . .
Akkorra kiüt majd a „**Nőuralom**" is —
Nők lesznek a kérők házasságoknál is —
Nők hordnak kalapot — sarkantyut és botot,
Nők lesznek a birák — ugy töltik a napot.
Nem bekötött szemmel ülnek statárjomot,
Ép azért — **ha szép lesz** — futni hagynak rabot.
Ez lesz az igazi szép „**felfordult világ**"
(Egy ezer évecske még nem mind a világ).
S ki nem hiszi — s vágyna nőkkel akkor is beszélni,
Ne haljon meg, — tessék neki odáiglan élni! . . .

* * *

Mit mondjak még Neked, jó szivem szántában —
Sok dolgom közt — ilyen sebesnyul-futtában? . . .
No — még egy kis hamiskás természetedet
Mondom el, — mert bökné ki a könyökemet:
Hogy meglátod most is — és ráérsz meglátni,
Merre szöknak szép nők sétálgatni járni . . .
Látod Te még, hogy a „**fekete gyémánt**" is épen
(Igaz, hogy magam is egyetértek ebben) —
Nemcsak köszénben van, de szép nők szemében! . . .
Kivánom is, hogy **ezt** soká lásd eképen,
Tartóssan fennálló fris jó egészségben . . .
Ne vénülj meg soha humorban és kedvben —
Hidd —: rádörgi népünk: „Ugy legyen és Amen!"

* * *

Kivánom én mindezt **nem** alkalmiságból;
Nemis tolakodás — s szokás divatjából,
Még kevésbbé hiu majmolási vágyból —
De forró érzelmem meleg katlanából! . . .

* * *

Teszik — tudom — ma **ezt** többen sok mások is
(Ezeket se érje ezért soha pestis).
Teszi N. N. öcsém — rosz csont Ságváry is —
Nem hallgathatott hát CZIGÁNY KÁROLY-od is! . . .

Berzsenyi 100 éves emléke.

Vannak *nevek* a magyar történetben, miknek hallatára megdobban a magyar sziv a magyar kebelben. — Egy kis faji büszkeség — jobban mondva: szükséges *nemzeti önbecsérzet* sugárzik arczunkon.

Ezek a *classikus nevek*. A valódi nagyok nevei! — Ugy a harcz — mint a politika, és az irodalom terén, már-már a müvészetek s felfedezések terén is — hála Isten — talál a magyar ember — tehát multjában és jelenében is ily *fixpontokat*, melyek fényt vetnek a késő századokra is — melyekhez, melyek emlékéhez, sőt müveihez el-elzarándokolhatnak a második milleniumból is — mert halhatatlanok, sőt nemzetköziek.

Ily név a *Berzsenyi* név is — mely saját szavai szerint (mit nem magára irt bár, de épen reá illik) „A koporsóból kitör és eget kér!"

E nevek soha se avulnak el — soha se mennek ki a divatból — soha se lesznek kiszoritva ujak által, — részint azért, mert amit irtak, az *„eszményi szép"* — örökszép — minden korszaknak szép volt; szép lesz, szép marad — még a külföld előtt is; — részint mert egyes *müágakban* oly magasra emelkedtek, minőre se előttük, se utánuk senki.

Ilyen Berzsenyink az *ódákban!*

Boldogult Toldink — mint az aesthetikának volt budapesti egyetemi tanára — a magyar irodalom classikusairól s gyöngyei-

ről tartott előadásában mondá egyszer, hogy p. o. azt a szót „*naiv*", nem lehet magyarban egy szóval kifejezni, de aki érteni akarja: szivlelje Czuczornak „*Falusi kis lány Pesten*" czimü, kedves, üde, naiv költeményét.

Berzsenyink ódáiról pedig ezt mondá (el is hittük neki — igaz is), hogy a *világirodalomban is első* a maga nemében, hogy tulszárnyalta az ódák ösmesterét Horácot! . . . Igaz is.

Ki dalolt Istenről ily magasztos szépen — mint ő mondja:

„Isten, kit a bölcs lángesze fel nem ér —
Csak titkon érző lelkünk óhajtva sejt, —
Léted világit, mint a nap, de
Szemünk bele nem tekinthet!"

Senki soha szebben, jobban, emberi nyelven nem dalolhatja ezt! Nem fajszeretet mondatja ezt, de igy igaz! . . . Minden szava fényes, mégis egyszerü igaz gyöngy, — nem dagályos, de bűbájos — kurta és mégis végtelen. Minden szó a maga helyén és se több, se kevesebb. Egészben pedig megható — nemcsak, de *megkapó*, lefegyverző — hódoltató — imádni való. Ez a classicitás! . . .

Ki predikált szebben, hathatósban az erkölcsről?

„Igy minden ország támasza — talpköve
A tiszta erkölcs, — mely ha megvész:
Róma ledől — s rabigába görbed!"

Ki festé szebben a sors kerekét, mint ő azon versében:

„De jaj! csak igy jár minden az ég alatt,
Forgó viszontagság járma alatt nyögünk:
Tündér szerencsénk kénye hány s vet,
Játszva emel — mosolyogva ver le."

Ki mondott gyujtóbb, velőtrázóbb felhivást véreihez, mint ő — elmarjult lelke honfibujából, mint ő a „Felkelt insurrectio gyászvitézeihez?" Mintha csak az ős magyar *tárogatóból* fujná ki lelke melegét.

Ki festé találóbban a magyar melancholia nyugodt — édesbus merengését — kicsiből a végtelenséghezi emelkedést?

Mondván:

„Agg diófám alatt tüzemet gerjesztem,
A mulandóság tüneteit lesem!"

Ki tanit szebben megnyugodni a végzet hatalmán, mint ő, midőn ezt dallá:

„Vessen a végzet valamerre tetszik,
Csak nehéz inség ne zavarja kedvem,
Mindenütt boldog megelégedéssel
Nézek az égre."

Szép — jó — nagy szellem: minőket jó kedvében ad Isten a nemzetnek, kit szeret.

Megérdemli, hogy születése százados évfordulóján (1776. máj. 7.) születési megyéje *Vas* és lakása *Somogy* oly elismerőleg megülték.

Osztozunk e szomszéd megye ünneplésében mi is, Zalában — miként az egész Hazában.

Szebb epithafiumot lehetetlen irni emlékére — mint saját lánglelkü sorait, melyek tulélték őt — tulélnek minket — és még sok századokat — mig emberi agyban velő s emberi szivben dobbanás — mig ember lesz e bolygó sárgömb oldalain.

A menyasszony imája, anyja sirhalmán.

Te jó anya ott lent — vagy inkább ott fent — tekints alá itthagyott szerető gyermekedre — ki élte egyik legfontosabb korszaka küszöbéről ide jött hideg sirhalmod fölé, meleg kegyeletének szives adóját lerovandó.

Tekints alá leányodra, a többé nem árvára — mert itt térdel mellettem poraid felett a férfi is, kit a te szellemed küldött nekem jó anyául, meleg barátul — gyengéd férjemül. Ki pótolni igérkezett nekem tégedet, a nélkül, hogy felejteni kivánna tégedet — söt velem együtt emelkedik im hozzád, drága szellemedhez.

Fogadd őt fiadnak leányodért, leányod mellett. Ő boldoggá kivánja tenni leányodat — s leányoddal magát — s kettőnk boldogságával a te tulhoni üdvödet akarja tetézni — kiegésziteni.

Segits bennünket e hármas szent czél kivitelében. De nézz le reánk meleg szeretettel és vidor örömmel szellemországodból. Hiszen leányod boldog egy melegen szerető és melegen szeretett férj kezével s kezében — és leányod boldogságán — tudom — sirodban és sirod felett is örülni akarsz, örülni birsz.

Utolsó gondod is én valék. De nyugodjék megdicsöült szellemed. Leányod eddig se volt egészen árva, gyengéd rokonainál. Most pedig egészen gazdag, mert egy szivet kapott, mely minden dobbanását leányodnak adá cserébe — örök cserébe.

Ez egybeforrt kettős sziv kellő közepére tesszük emlékedet, átszellemült drága jó anyánk!

Ó légy e két sziv szellemi kapcsa. Légy Geniusunk! Szállj le hozzánk örömünkben osztakozni — bajaink ködét eloszlatni segélni . . . .

Tanitsd meg leányodat betölteni legszentebb hivatását — tanitsd meg megtartani férjének hitét, bizalmát, szerelmét. Tanitsd a férjet is állandónak lenni szeretetében.

Segitsd kérni Istenünket, hogy adja ránk áldását; reánk, kik önzetlen szerelmünk égi lángjával áldozunk az égieknek, kik a vonzalmas házaséletet ugyis kóstolóul adák a menyország előizéből az azt felfogni és átérezni biróknak. Segitsd kérni Istenünket, hogy segitse létesitenünk e földi menyországot az ő dicséretére — aki maga is — emberi nyelven —: „Szeretet" ! — — — — És most Isten veled, te föld — te sirhalom, zarándokhelye a gyermeki kegyeletnek. Magasra nőjjön hantodon a fű — a feltámadás reményének kedves zöld szinével.

Te pedig, bocsásd meg jó anyánk, ha az érted hullatott könnyeink utócseppjei örömkönnyekké olvadnának sirhantod felett két egymásért hevülő sziv melegénél. Hisz te akarád ezt igy — te szerzéd e frigyet — hogy boldognak lásd távolról is lányodat, kit közelben ugy szerettél — de elhagyál.

Bocsáss utunkra, de kisérj el szellemeddel, sőt maradj velünk jótékony angyalul!

Pantheon.

„Hellasnak kincse egy elomló rom, —
Tied hazám egy szentelt fájdalom!“

Eötvös.

A régi görögök és rómaiak elhunyt jeleseiknek arczképeit — még inkább szobrait egy e végre épitett csarnokba szokták összegyüjteni és nyilvános közszemlére kirakni — kegyeletük a mult iránt és buzditó például a jövőre! — E diszcsarnokot ugy hivták, hogy „*Pantheon*“. — Nekünk ilyen még nincs! —

A mi elhunyt jeleseinket legfeljebb a m. tudományos akademia — vagy Kisfaludi-társaság (ha ezeknek tagjai voltak) szokják egy-egy emlékbeszéddel — a szépirodalmi lapok egy emlékirattal, egy odarajzolt tenyérnyi arczkép-másolattal — s mióta akademiánknak háza van, ennek falára tett arczkép kifüggesztéssel szokjuk megtisztelni.

Egy-két szobor készül — az utóbbi időkben — lassu közadakozás utján — néha hiányos elkezdéssel — vagy hibás kivitellel, mint Kisfaludi Sándornak nem monumentalis, de „*monstrualis*“ szobra B.-Füreden . . . s ha egyik-másik nagy nehezen elkészül, tünődünk, hol és hova legyen az állitva, neki és nekünk is illendő helyen?

Jeleseink még idáig oda utalva vannak, hogy maguk örökitsék meg magukat — hátrahagyott müveikben! No ezt teszik is.

Gondoljuk mi tán, hogy a régi Pantheonok fényes csarnokai, az obeliskek s pyramidek sugár csucsai ugy is halomra dültek, — a hires Memnon-szobrokat a Sahara homokja — Herculanum és Pompeji diadal-iveit a lávaár hamuja, — Babylon tornyait, Niniveh bástyáit, China kőfalait, Semiramis függő kertjeit — mind, de mindannyit, mit emberkéz emelt: ugyanez emberkéz eltörölte már! Az óvilág classicitását a középkor vandalismusa, a pogány mór remekeket a keresztyénség vakbuzgósága törölte el, — a keresztyén oltárokat a török düh sikálta el, ezek mecsetjeit meg a keresztes hadak szent vezérei.

Egyik emberkéz a másik emberkéz munkáját sokáig meg nem türi — s ha ez megtörténnék is — nem türi az . . . idő!

A Plátók, Sokratesek — Cicerók szobrai elenyésztek. Évezredek viszontagságai még a márványt is megőrlötték, melyből faragva voltak. —

De müveik, azok a kis apró betük — e fekete kis *gnómok*, e holtan is élő lelkek, — e „*szellem-óriások*“ maig is élnek — söt éltetnek, ezer meg ezer embert vezetnek, vigasztalnak. Az ujkor minden nagy embere a régi remekirókból nő nagygyá — mindeniknek van egy-egy kedvencz könyve a görög vagy római classikusok közül. Hány ember van, aki már minden iránt elfásult, az élettel is meghasonlott, de egyedüli örömét, vigaszát ezekben feltalálja.

Az „örökmécs“ lángjai kialszanak, de a remekirók apró betüiben lobogó örök igazságnak szellemi lángjai soha! Elterjednek ezek fübe, fába, levegőbe, megelevenitik a köveket — a félholtakat, mert a szellem, Berzsenyink szavai szerint:

„A koporsóból kitör
És eget kér!“

Solon, Lykurgus szobrai elporladtak, de bölcs törvényeiket ismerjük. Mózes kötáblái eltöredeztek, de a rájuk irt „*tizparancsolat*“ megmaradt; bölcs Salamon kardját — melylyel a czivakodó két anyának az egy gyermeket elfelezni akarta volt — rég megette a rozsda — a királyi trónust is, melyről a bölcs itélet diktálva volt, — de a bölcs itélet fenmaradt! —

Ezért nem erölködünk tán mi — elhunyt jeleseinknek Pantheont állitani? Gondolván, hogy olyan maradandót ugy se állithatunk, mint azok maguk, a maguk irt müveikkel . . .

Igaz! De azzal mégis tartozunk, hogy mikor távoznak, elbucsúzzunk nagy szellemüktől — sziveinkben és ... a napi lapok hasábjain! —

A mult év végén is két nagy szellem bucsuzott el tőlünk: Toldy Ferencz és báró Kemény Zsigmond. Nagy szellem, nagy hazafi, nagy iró mind a kettő. Alig látni: hol pótolhatók hamarjában? —

Ki-ki tudja: kik és mik voltak ők a magyar hazának és nemzetnek. A lapok részletezték érdemeiket.

Az Akademiában Greguss és Szász Károly mondottak emlékbeszédeket reájuk.

Mindkettő abban tünt ki főleg: hogy oly nagy magyarok voltak és mégis mentesek a magyar ember közös- ugy szólván eredendő bünétől: a tulzásokba eső szenvedélyességtől. Higgadt középuton járt mind a kettő, mindenben. Mindegyike nagyon, de nagyon szereté a hazát — és ép azért óva félté is azt minden tulhajtástól. Éles, mély, de nem visszariasztó kritikus volt mind a kettő, menten az irigy féltékenykedéstől, kicsinyes torzsalkodástól, reactiót szülö döfödésektől, a nélkül, hogy szellemi fölényüket éreztetni igyekeztek volna, de a szerény tehetséget mindenütt méltatva és felkarolva.

Ugy látszik, hogy egyedül a haza és nemzet ügyének szentsége — a melyért éltek — sugározta be őket és sugalmazta összes tetteiket, miglen csak éltek.

Legyen felettük könnyü a hazai föld — és nehéz érettük a honfibú! —

Amely nemzetnek, *„jelenében“*, ily nagy halottai vannak: annak még messze van halála! Söt tán nem is lesz!

A nagy Deák és a kis dáko-román lap.

Halhatatlan Deákunk testi halála alkalmából minden bel- és külföldi hirlap párt- és nemzetiségi különbség nélkül — a világra szóló „Times“-től kezdve a franczia, germán és szláv hirlapok összessége, — egész a „Magyar-Állam“-ig, kizárólag mind, de mind lerótták a nagy halott iránt tartozó elismerés és kegyelet adóját. Szebbnél-szebb szavakkal fejezték ki, hogy ő nemcsak a hazának, de Európának halottja — hogy az ő higgadt bölcsesége nélkül most más formája volna nemcsak a magyar-osztrák birodalomnak, de tán Európa földabroszának is. Elnevezték öt magyar Mózesnak — Washingtonnak, Catonak — Cincinnatusnak. Összehasonlíták korunk másik két nagy Magyarjával (Széchenyivel és Kossuthtal). Beismerik, hogy nagy szenvedélylyel lehet ugyancsak nagy uj tényeket kivinni, de meglevő nagy dolgokat csak eszélyes nagy higgadtsággal lehet megtartani. S ezt tette ő! A mindig nyugodt „tálba öntött tiszta viz“, aki lovait se engedte sebesen hajtani — oly fontolva haladt. Ő a lobos magyar vérnek fényes kivétele, de az izgalmas küldiplomatáknak is ritkasága, aki legyőzött ellenfelét se nyomoritotta agyon, de barátjává tette magának és ügyének. Azért majdnem példanélküli életének sikere! Tán ő reá csinálták azon axiomát, hogy *„non minor est virtus — quam querere parte tueri!“*

Érdekes lesz összegyüjteni Európa hirlapjainak azon heti ez érdembeli nyilatkozatait, mik eszmében mind egyre oda mennek

ki: hogy ily nagy halott alig volt és alig lesz mostanában, — de e nyilatkozatok különbféle formái, stylistikái és indoklásai oly szép változatosak, hogy érdekes mozaikot csinál, aki ezeket összegyüjti! A legnagyobb elmék a legcsattanósabb kifejezésekkel öltöztették fel bucsutiszteletüket — a legmagyarfalóbb augsburgi és panszláv lapok is.

A nem leghőbb magyarbarát a „Neue Freie Presse" még azon igazságot is bevallá: hogy boldog és nem veszhet el egy nemzet, mely ily nagy embereket szül és temet — és hogy temetése oly lélekemelő diszpompáju volt, minőt csak a magyar faj képes felmutatni azoknak, kiket szeret.

Hanem egy lap se volt hozsannájával oly naiv, mint a pesti román „*Federatunea*". Ez a jámbor sokalja a dicsőséget, a mi a nagy halott gloria fényéből reánk magyarokra visszasugárzik — belekiált egyhangulag: hogy hát Deákunk jóformán Macedoromán (?) eredetü volt — miként Hunyadynk és Corvin Mátyásunk is (?). No hiszen — nem ugy igaz bár, de hát mi meghagyjuk őt hitében, söt büszkék vagyunk reá, hogy büszkeségét is a mienkből képes csak kiképzelni. — Vajha e hite vinné hát oda, hogy — már ha e szerinte román eredetü nagyjaink is ez édes magyar haza szeretetében lettek ily nagygyá: ezeket jelölné ki magyarfaló kicsiny „*homo*"-inak követendő példákul bár.

Corvinnál a római hangzásból véli azt, de felejti, hogy azon időben *divatos volt* a neveket latinizálni, — s a leggyökeresb magyar neveknek legalább végsillabáját latinosan irni.

A *Deák nevet* tán a „*Dák*" szóból óhajtja származtatni? Pedig a Deák név oly régi családnév Zalának nyugoti sarkán, hogy az itteni magyarok nem is Árpád magyarjaitól, hanem ezek őselődeitől, — a hunnok vagy avarok ideszorult magyarjaitól származni tartatnak, — s több régi szavaik, s maig is divó ős patriarkalis szokásaik folytán olyaknak igazolvák.

A *Deák-család* ős nemességét Mátyás királyig viszi egy zalai néprege, — mondván — hogy mikor eme nagy király egykor a keszthelyi hegylejtőn utazván — *kocsikerékszegje* kiesett, és kocsija felborulni készülvén, az ott szántogató ős Deák hamarjában egyik *ujját* dugá a kerékszög üres helyére, igy menté meg a nagy királyt a feldüléstől.

Ámde ha e két család eredetét s e két nagy emberünket nekik adnánk is (miként nem adjuk), ne felejtse a jó Federatunea,

hogy — hála a magyarok istenének — hogy még számos oly sok nagy emberünk — nagy hazafi — nagy államböles ragyog a magyar história Pantheonjában, kikhez ő még távol sógorságot se bir felkutatni.

Ott van *Álmos* a bölcs népvezető. Ott vannak a „*pusztaszeri szerződés*" alkotói és vérrel pecsétlői, kik ott bár Hadur nevével, de oly bölcs és szabad alkotmányt lehelő államszerződést kötöttek, hogy annak gyökereiből élünk maiglan is — s annak árnyaiban hüselünk immár ezredes viharok zajában — megfogyva bár, de törve nem — s ők is velünk együtt.

E bölcs — ez államalkotó hét vezér tán még se volt Dákoromán? De tán szent István se?! . . . Ha csak annyiban nem, hogy államrendező optimismusában, nagyon szerette a különböző népfajokat (s igy tán a dákokat is?), hivén, hogy több faju nemzetet könnyebb kormányozni. Igaz, de csak addig volt igaz, miglen a *honfiuság* érzése erősb volt a *nemzetiségi, faji* érzésnél.

És tán az arany-bulla (a magyar Magna carta) alkotói, a pragmatica sanctio készitői is magyar államférfiak voltak — Dák-vér nélkül? . . .

Ne igyekezzék hát elliczitálni nagyjaink eredetét. Inkább tömörüljünk a magyar szent korona ezredes viharokat kiállt aegise alá, mint bölcs elődeik. Megosztjuk mi velük ennek fenntartó Talismánját, de *fel* nem osztjuk.

Kinizsinkről mondja egy népregénk, hogy holta után is agyon lőtte a törököt, t. i. márványszobra, midőn a felismerő török erre ráduplázott (ha ugyan volt már akkor dupla-puska) visszalökte a golyót a lövőre.

Deákunkról pedig elmondja majd a história, hogy koporsójában is kibékitette a magyarság elleneit, mert párt- és fajkülömbség nélkül állták körül ravatalát, és együtt könnyeztek velünk, és épen most, a *dualismus* égető nagy kérdéseinek szerződés-ujitása mérges korszakában koszoruzták meg e dualismus alkotójának hamvait, zöld koszoruik olajágával . . .

Vajha ne fonnyadnának el e béke zöld levelei a közelgő bank-, vám- és quota-tárgyalások izzó kánikulájában! . . . . . Vajha ne! — —

Segélyt az árvizkárosultaknak.

Már kun őseink szerették a vizpartokat — mint nomádnép, tán barmaik végett — tán egyebekért is. A Kaukáz hegyhátairól a megsürüdött testvérfajok által leszorittatva, megindultak mai hazánk felé, de megállapodtak Mesopotamia táján, mi annyit tesz, hogy *„vizköz“* vagy *„Etelköz“*. E vizköz volt pedig a Tigris és Euphrates folyók melléke, — csak idők multával huzódtak errefelé, a hagyományos négy folyam virányaira, miket aztán országunk czimerébe is beigtattak — partjaikról pedig beljebb szoritották az ős lakókat — ugy, hogy a legnagyobb tősgyökeres magyar városaink majd mind a folyók partjain települtek, egyes kivételeket csak a török — tatár előli menekvés tolt messzebb, erdős vagy homokos szárazföldre.

Atillának másik neve is *„Etele“* (vizek ura). Vára: *Etelvár* vagy *Vizvár* volt. Nemcsak szerették, de respectálták is őseink a vizeket — mint határvonalakat is. Bekalandozták már majd egész Európát, de csak a Lajthánalulra nem szerették ereszteni a német seregeket — s a Száváníelülre nem a törököt. Országunkat is a két főfolyam szerint oszták négy főkerületre, megyéink határát — sőt egyes községeket is — ahol csak lehetett — a folyókig terjesztették, nem törődve görbeséggel — távolsággal.

Vizek mellett áldoztak Hadurnak. A Dunában furta meg a német császár hajóit a derék „Buvár Kund“ — a Rákos folyó partján országgyüléskedtek. — Nagy Mátyás királyát a Duna

jegén választá meg. Sajó partján temetkezett a mongolok nyilai alá. A mohácsi Dunaágba sülyedt Lajos király s vele a nemzet függetlensége.

Sok édes — még több keserü emlék köti a magyart hazai folyóihoz!

„Buda, Mohács — Nándornál elfutó —
Tán honom könnye vagy, te nagy folyó?!“

Históriánk, költészetünk — szebbnél-szebb népdalaink (népünknek e titokban születő szellemi vadrózsái) tárgyaikat szedik e vizek és folyamokból, mintha csak meritgetnék; például:

„Dunán innen dörög az ég —
Édes rózsám szeretsz-e még? . . .“

*

„Duna vize de zavaros:
Az én rózsám de haragos!“

*

„Hullámzó Balaton közepén
Csónakáz egy bús halászlegény.“

*

„Hideg a Balaton vize
Mint a keszthelyi lány szive.“

*

„Az alföldön halász legény vagyok én,
Tisza partján kis kunyhóban lakom én.
Jöjj be hozzám, kis galambom pihenni,
Öreg anyám majd gondodat viseli.“

*

„Zavaros a Tisza vize, nem tiszta,
Ráhajtottam fakó lovam, nem issza.“

*

„Tiszaháti kis leány,
Gyere által a Tiszán.“

*

„Arra alá foly a viz szaporán,
Ne menj arra, mert elvisz, kis babám.“

*

„Egy ut megy a Vág-Dunára,
A Vág-Dunának hidjára.“

*

„Kiöntött a Duna vize messzire,
Valamennyi szép leány volt, elvitte.
Fogja ki hát mindenki a magáét,
Ne szeresse soha senki — soha senki a másét.“

*

„Tisza partján van egy ház,
Abba vagyok én halász.
Édesem, kedvesem,
Eljösz-e majd oda lakni velem?“

*

„Tisza vize folyik szaporán,
Ülj ölembe rózsám, violám.“

*

„Arra alá foly' a Tisza —
Lefolyt kedvem nem jő vissza!“ stb.

Ki ne merengett — ki ne hevült volna népünknek ezer és ezer ilyen szüzien tiszta ábrándos, méla, bus, naiv, de mégis magasztos dalain — aki magyar és fiatal szivet bir?

Még nagy Petőfink is e folyókkal enyeleg, mondván:

„O mért nem tesz az Isten csudát:
Változtatná borrá a Tiszát,
Én meg aztán lennék a Duna,
Hogy a Tisza belém omlana.“ stb.

Velük átkozódik is egy népdalunk, mondván:

„Ki elvette szivem nyugodalmát,
Veszitse el legdrágább vagyonát.
Fekete gyász legyen a ruhája,
Duna — Tisza zúduljon le rája!“

Majd ismét velük tréfál, mint a jó Edvi Illés az „Eldorado“-ban:

„Bor foly a vizek árkában,
Bival-tej áll a tócsákban.“

És a szokás-mondás — tejjel-mézzel folyó vizek is koronként felbőszülnek! . . . Az ezüst hullám, arany hab helyett jeget,

sáriszapot, fekete habarékot okádnak mindenre, ami körülöttük van; visszafelé folynak, mint az ó-testamentum csudás vizei; elhagyják békés medreiket, kicsapongókká lesznek, mint a rosz házasfél. Hátha okot adtunk rá — mint sokszor a másik házastárs. — Hátha mi partlakók is vétkeztünk Isten, ember, vagy önmagunk ellen?

Bármint legyen: már meg van. Nyakunkon a vizes Isten-ostora.

De az ur nem akarja még a bünösnek se halálát — hanem hogy megtérjen és éljen — mondja az irás — tehát igaznak kell lenni.

Kiöntött véreinknek ott a vizek partján (mert legmagyarabb véreink laknak ott), élniök kell!

De gyors és meleg segélyünk nélkül élve vesznek el.

Életüket most nem vette el az ár, de elvette fejealjukat, kenyerüket, lábasjószágukat, de még vetőmagjukat a jövőre is. S tán még rosszabb lassu halállal vesznek, látniok kell pusztulásukat, eladósulásukat saját szemeikkel, tehetetlen — nyomorbilincselte kezekkel.

De az esdeklő kezek felénk meredeznek — felénk, véreik felé. Szemeikben az a csendes bú nem resignatio, hanem megtört desperatio (nem is lehet erős lélekkel az, kinek a talpalatnyia is elmosódik! Főleg a szegény vidéki falusiak, hol se szomszéd, se napszám, se nagy ur, mint a fővárosban — hol annyi ut — mód, kormány — tehetős ember és egylet, — hol a jó sziv mellett pénz — sok helyütt a divat és sport is negélyezi — adja a segélyt).

De a megtört szemek pilláin egy reménysugár villan át hozzánk — mintha mondanák, hogy csak kis ujjunkat nyujtsuk, majd kilubiczkolnak, — majd lábra állanak. A tudat már: hogy van, ki segélni akar — a tudat is emel.

Értsük meg e néma esdeklést, — mi szerencsésebb vidék lakói. Vonjunk meg magunktól minden megvonhatót, nélkülözhető ruhát, élvet, azt a negyedik, ötödik tál ételt — pedig van ám mindnyájunknak ily megvonható — (még a koldus is, ha forintot koldul, igaz, hogy elköltheti, mind se sok, de feléből is megélhet, másik felét áldozhatja, áldoznia kell most).

Forditsuk ide a divatos emlékoszlop s más eféle kiadásokat, egyes ugy, mint a kormány. Ott oltsunk most, ahol ég!

Édes fajunk zömét, vizparti magyarjainkat támadta meg e vizár, és a kisbirtokos középosztályt öli, kinek egy helyen volt mindene, s a hegyháton nincs másik vizmentes dominiuma, melyből kifoltozná emezt, neki kivándorolni — vagy veszni kell.

Ne hagyjuk! Ne magunkért — ne nemzetünkért, ne önérdekünkből se: mert jöhetnek idők — mikor — ha most lábra segitjük őket — velük együtt — viribus unitis — mi is többre megyünk. A magas kormány is — ha közvetlen sokat nem nyujthat: nyujtson közvetve! Nem elég az uzsora-törvény olyan korlátozása: hogy az obligatióba irt nagy kamat csak a fizetési napig — azontul nem itéltetik meg (ha tul is kikötve nincs). Nem elég azon törvényjavaslat, hogy a keblezett adóslevél kamata csak meghatározandó magas lehet, azt a tőzsér mind kijátsza; a megszorult ember, csakhogy pénzhez jusson, azt maga is eltakarja.

De bank- és bankfiókok, — kevés czeremóniával hozzáférhető pénz kell — hitel a közép- és a kisbirtokos számára, hogy idegen kézre ne szálljon a szent föld, melyről Lisznyaink oly melegitően dallá:

„Édes hazám, imádott képednek
Vérrel áztatott földednek
Megcsókolnám minden porszemét,
Rajtad minden por, egy rom-emlék!“

Vész és gyász Magyarországon.

(Hamvazó szerdára 1876.)

Megint . . . megint baj és gyász?! Még le se vetettük az egyiket — már is itt az országos csapás: a duló *árviz!* Uj meg uj meglepetések, rázkódások sürüen következnek egymásra. A journalista nincs tárgy szükében . . . fájdalom!

Sokat vétkezhettünk mi, vagy apáink! . . .

Vagy tán az irás szerint bennünket az „Ur“ azért *látogat* ily sürüen? Vagy tán kitartásunkat teszi próbára? Félő, hogy sok lesz. —

Boldogemlékü őseink — nem hiába Etelközből (vizközből) jöttek, de szerettek itt is viz mellé telepedni. Ős, megszállt magyar városaink nagyobb része a folyók partjára rakodott. Jó ösztön is volt ez tőlük, a viz az elevenség — az élet. Szép is, üde is, akkor, mikor országunk czimerét is a négy folyam jelzi — még népdalaink is e folyók habjain játszanak, merengenek.

„Szép — de veszedelmes!“ — mondja valamire valamelyik költőnk . . . A folyókra is ráillik ez. Hogyne, mikor megfordulnak sarkaikban és természetellenesen visszafelé folynak — ömlenek, mint most a Vág — a Duna?! A biblia *„csudának“* irná, ha most iratnék; pedig hát csak hólé s jégtorlasz az oka, de elég arra, hogy százaknak, ezreknek nyugalmát, vagyonát, életét vegye.

Kárpát hegyháti tót testvéreink, ugy a jó szász sógorok most alig irigylik a magyar sik föld viz alatti virányait.

A szép „*Csallóköz*“ elzárt szigetté lett — jó ha itt-amott kimagasodó oázokkal — oda is csónakon (ha volna) menekülne a kiöntött ártatlan lakósság. Komárom alispánja éjjel sürgönyzé a miniszteriumhoz, hogy segitsen — csónakot, kenyeret, dynamitot küldjön, mert odavesz a város. A megye — a miniszterium Bécsben és Pozsonyban kért ilyeket számukra, mert innét hozzájuk menni se lehet — eddig már kidölt a telegraf oszlopa is — megfulnak sürgönyözés nélkül is.

O emberi silány mulandóság! O homokra épitett emberi kártyavár! Drága „memento mori“ ez.

Szegény hazánk — szegény nemzetünk . . . de megnehezült az idők járása felettetek! — Hol a vigasztaló szivárvány? Hol a megváltó, ki hajdan száraz lábbal járván a vizeken, felemelt mentő kezével megdorgálá a habokat és azok elcsendesedének?

Oh ég, mutasd e „mentő kezet“, hisz megbünhődtük már a multat és jövendőt!

A 12 hónap.

E czimen a „Magyarország és Nagyvilág“ szépirodalmi lap állandó rovatot nyitott. — Január óta minden hónapban, mindegyik hónapról egy-egy alkalmi czikket ir. És igen helyesen — mert ámbár e mindennél vénebb „*vén idő*“ egy folytonos, szakadatlan *egész*, — mégis nemcsak elméletileg van feldarabolva naptárainkban, de tényleg a természetben is meglátszik időjárásunknak hónapokrai daraboltsága — majdnem épen ugy, mint egy beláthatlan összefüggő nagy mezőségnek megyekövekkel jelzett s kihasogatott tagrészecskéi.

Mindegyik hónapnak meg van a maga külön charaktere, külön légmérséklete, külön tenyészereje, külön gyümölcsözése, külön behatása az ember kedélyére, ruházatára, táplálékára és egész életvilágára! Már a gyermek külön-külön, de ősidőktől *azonos* örömöket keres és talál — a férfi is külön-külön szokott foglalkozást teljesit a hónapok egyikében is, másikában is. Mindegyik hónapnak meg van a maga külön szokott termésbeli adománya, miket csak per force siettethet vagy késleltethet a gazdai és kertészeti mesterség. Állatok és növények magukon hordják a hónapok határozó befolyását. Már az ó-kor népei bizonyos munkákat, söt ünnepeket is bizonyos hónapokhoz kötötték — ugy hogy minden hónap ugyszólván — egy-egy *külön individuum*; mindeniknek meg van a maga multja, jelene; mindegyikhez külön esetek füződnek a multból, külön cselekmények a jelenben, s külön remények s czélzatok a jövőben. Például:

A márczius.

Ezt a régi rómaiak hadistenük nevéről, *Marsról* nevezték el igy — tán azért, hogy e hó volt alkalmas nekik is a hadviselések megkezdésére. De azért is megilleti e hónapot a Hadurrali druszaság, mert a természeti erők is e hóban kelnek harczra az őket nyügözve tartó tél és fagy uralma ellen. — Folyók és tavak jégpánczélja megreped; a bimbókban, rügyekben szunyadó erők széthasitják kérgeiket, a magvakban — csirákban rejlő élet lehántja magáról a bantot és napot kér; gumókban alvó rovarok kirágják magokat a levegőre — s igy mind de mind a létérti harczot harczolják a nemléttel, vagy legalább környezetükkel.

A levegőben is e hóban van legtöbb *éleny*. — Az ember vérforgása is uj sphärába lép. A rómaiak e hóban kezdtek fürödni, nyirekedni s vértisztitó előzetes gyógyitásaikat foganatositani stb.

Régi közmondás a betegekre, hogy *„elviszi a márczius“*, mert naponkénti tapasztalás: hogy hosszu téli betegek e hóban vagy meghalnak, vagy meggyógyulnak.

Ember, állat, növény uj szint ölt. Mintha álomból ébredne: pezsg, vedlik, fakad, nyüzsg minden. Mintha uj életet kezdene — mintha csak ott folytatná az életet, a hol az őszszel elhagyta.

Szerencsés égalj ez a mienk! Évszakai, hónapjai oly szép átmeneti sorban következnek, hogy egyik se megunható — mint az északi sarknak 10 hónapos tele és egyhuzomban 6 hónapos sötét éjszakája. Nekünk mind a négy évszak oly jól esik, mintha alkotásunknak mindannyira mellőzhetlen szüksége volna. Épen elég mindegyikből ami van, s ugy ohajtjuk egyiket a másika után — kizsákmányolva mindegyiket testünk, lelkünk és kedélyvilágunkra. —

De tán egyet se lesünk oly hőn, mint a márcziust — e szép tavaszelőt; hisz ez a *kikelet!* —

Ha nagyszerű — és a lelket magába utaló a zord tél, — ha áldásos a nyár és a gyümölcsöző ősz: de *fenkölt eszményi* csak a tavasz! — Hisz ez a *feltámadás!* Ha eltikkaszt a nyár, borongóvá tesz az ősz, kétségbe ejt a rideg tél: de felüdit és uj reményekkel tölt el a tavasz. — Hisz ez a *természet poezise*, a vén időnek annyiszor *visszatérő* ifjusága, hogy vénsége daczára még se öregszik meg!

És e poezis a valláshoz vezet. — Nézd meg a kikeletet: bizonynyal belátnod kell, hogy *van isten*, ki ezt igy berendezé, hogy élnie kell annak, ki ennyi életet mozgat, s nem lehet halandó az, ki ily általános örökös ujraébredést produkál!

Üdvöz légy márczius — téged köszönt a nap meleg mosolyával, a permetező eső enyhe könycseppjével, a madár dalos ajakával, fű, fa bimbajával — virág illatával — s az ember? hálaimájával, hogy ezt is megértük.

Sokszor hozasz bár roszat is — tavaly fagyot, most árvizet. Ezreket kiöntöttél fészkéből — s ha visszavonod is hullámaidat; második árviz lesz az inségesek panaszkönyeiből: — ezreket tettél „földönfutóvá“, de hát mégis csak *„e földön futóvá“*, kik igy is inkább *itt* futják e csalóka életet, mintsem *belőle* kifutni óhajtanának, — mert hát, a „rosz idők is jobbak, mintha majd semilyet se érünk!“ . . . Sok csapást átéltünk már — tán majd csak ebből is kilábbadozunk — mi Balatonpartiak plane száraz lábbal — de ne felejtsük árvizes véreinket ott a bősz folyam partjain, és segéljük őket!

Isten veled márczius! Adja ez ég, hogy jövendő április és május öcséidről szebbet, jobbat irhassak.

Április.

E hónap neve olyan, mely leginkább kifejezi saját lényegét; mert a latin *„Aperire“* szóból származván, annyit tesz, hogy *„nyilás“* vagy *„kikelet“*.

A többi hónap egy-egy ősrómai Istennek vagy császárnak nevét viseli, vagy — mint a szeptember, október a hónapok hetedikét, nyolczadikát jelentené. De ez se igy igaz, mert csak a régi Julius császár-féle naptár szerint lehetett a szeptember a hetedik és október a nyolczadik hónap; — most már kettőt ugrik, mert szeptember éppen kilenczedik, október tizedik és deczember (ami latinul tizet jelent) éppen a tizenkettedik hónap.

De hát sok más dolog is van a világon, ami nem felel meg a nevének (például én, a **szerző** sem!) és hány *hétköznapi* ember van, kinek Császár vagy Király a neve? — Hány *Unger* nevü, aki magyarul se tud? Hány *Németh* nevü, aki a legjobb magyar? Hány *Nagy* nevü, aki csipet, apró, — hány *Kis* nevü, aki félóriás (másfél cr.). Hány *Hallgató*, aki nagyonis beszédes — és megforditva? — Hány *Talléros*, kinek forintja se sok van? — Hány *Szendike*, aki tán éppen Durczácska, — hány *Jolán* nevü, aki már nem is lány és nem is kiválóan jó. (Bocsánat a nagyon tisztelt nőktől! Tudjuk mi, hogy a lány mind jó lány; de azt a tuljóságot értjük, melyről néhai jó Bernát Gazsink tréfásan mondá, hogy veszedelmes, mert a nagyon jókat a jó Isten magához veszi!)

Hanem az április! . . . Ez hát tagadhatlanul kinyilás — kikelet. (Ilyenkor félt az egyszeri ember is, hogy pörlő felesége is — kit télen eltemetett: ujra kikél.)

Nyilik, fakad, zöldül minden. Millióféle növény, millió szines virág — méltó a bámulatra: hogy hol veszik azt a milliárd különbféle formát — annyiféle szint és annyiféle alakulást?! . . . S ott is, ahol senki sem ülteti — terem, nő, önmagától. Legfeljebb a kedvencz helyét választja ki mindenik magának. Egyik a napos — másik az árnyas helyet. Egyik a dombot, másik a lapályt. Egyik a kopár, sovány helyet, mint a *vasvirág*, vagy épen a száraz bástyafalat, mint a *kövirózsa*, — ugy, hogy e természetük szerint választott hazájukat el se hagyják, fel se cserélik (mint a rosz hazafiak), sőt átültetésüket sokszor el se türik . . . az erőszakra elsorvadnak, még ha kövérebb helyre viteinek is. — Ebből is látszik, hogy a *„jó“* mily viszonyos fogalom. Kinek ez jó, kinek amaz, mint a kővágóörsi öreg phylosophus mondá, ha előtte valamit dicsértek: „Jó — jó annak, aki szereti!“

Áprilban az ember vérforgása is élénkebb — tán a tréfára is hajlandóbb, — azért divik az *„Ápril-járatás“*, felültetés, egymásnak ide-oda küldése, valótlan hirrel és visszás utasitásokkal, — mikre aztán jóizüt nevetnek — legtöbbnyire.

Hanem hát az ilyen ráérő enyelgések nagyon megritkulnak a mai idők terhe alatt, — kivált az idei szerencsétlen árvizes áprilisban, — midőn a Duna-Tisza parti legmagasb vidékeinket is eddig nem ismert mérvben önti el a viz — s teszi tengerfenékké. Százezreket kerget ki lakásukból — s az országnak majd egy

negyed részét viz boritja. Rohammal jön — s ahol apad is, csak hetek, havak mulva lassan hüvelykszámra apad, s még igy se igen, mert a vetéseikre ömlött viz ott döglik (tesped), mint egy *holt tenger* . . . s mielőtt lefutna vagy kiszáradhatna: ott éri majd a *zöldár* (midőn a Kárpátok havát a melegebb napok olvasztva — ereszti meg e második rohamot).

Szomoru kilátás a szép májusra!

Innen-onnan még majálisa se lehet a szegény magyar embernek.

Megnehezült az időkjárása felettünk!

Igaz, hogy Törökországban meg a vér folyik viz helyett! . . .

Mindenütt és mindenha *bajos az élet!* . . .

A posványos árvizek után járvány kolerától is lehet félni, — de hát ki kell állni.

A Balaton is nő. Kormányunk elzáratta a belőle kifolyó Siót, hogy ezzel is kevesb viz fusson a Duna felé; de ennek növése nem árt. Többet ártott nekünk a nagy fagy és hó. Vetéseink foltosak, de ha ujabb csapás nem jön: itt mégis csak terem annyi, hogy belőle Duna-Tiszaparti véreinknek is juttathatunk.

Kell is!

Május.

„Légy boldog — s egy
Májusi kies estén
Gondolj rám, — s igy
Jutalmazva leszek én!“

Máskor ha valami szépet akartunk mondani: hát májust mondtunk. A gyermek az ő játékörömét, — a jegyes az ő esküvőnapját — a férfi az ő uti kirándulását — a föld népe a kikelet megünneplését — mind-mind májusra tartogatta.

A költő — a népdal — ember — állat — növény, boldog-boldogtalan ünneplé május elsejét . . . Európa északi lakói ekkor élveznek egy kis nápolyi eget — leget — üde verőfényt. Német

szomszédaink — tán még Teuton őseiktől örökölt szokásaik szerint, de még hazánkba elszórt sváb polgártársaink is — itt is „*májusfákat*“ szoktak felállitani, felbokrétázni. Magyar községeinkben pedig czigányzenével szoktak egymásnak első májusi jó reggelt kivánni. — Még a beteget, sántát is zöldbe csalja a „*majális*“.

De az idén szél — fagy — felhő — eső kavarja e napot és a természetet! . . . Bágyadtan konyul le az orgona-virág — és svábjaink egy-egy bodzafa-ágat tüznek ereszük elé; a májusfát kidöntené a vihar. A Sánta sipos dideregve jár házanként, de nem talál nyitott ablakot, — bedugja a konyhaajtón klarinétját, de a szél kapja el a hangot, — a házieb pedig a zenész lábikráját; — a házinép pedig csak egy zagyva keverékjét hallja a sip — eb — szél tutulásának dishármoniáját, és — fütött kályhája mellé vonul.

Megint ebben is a „német“ óhaja teljesül, a „*Kühler Mai*“. Csak aztán sok ne legyen a jóból!

Fagyos szentek, — vagyis inkább meleg szentek, imádkozzatok érettünk, hogy: ha már májusunk szépnek nem szép: ne legyen veszedelmes!

Elég volna a mult heti első fagy.

Junius.

Közepe az évnek. — Közepe és kulminatiója a nyárnak is. Tetőpontra hág a nap. Junius 22-ike a leghosszabb nap. Az éjjel pedig oly rövid, hogy a hajnal és estifény egymást érik, pirjaik majdnem találkoznak az égbolt azurkék zenithjén.

Nagyszerü kedves hónap! Főleg nálunk, ahol mostanában a májust is juniusban kapjuk — s főleg ily paradicsomkerti tájon, mint a Balaton-vidék.

Éghajlatunk szeszélyei elcsendesedtek. A szél is elpihent, mint a fészkére vonult madár. Az ág se mozdul, falevél se rezzen.

A nap, mint egy sárga *borbély-tányér*, telt képpel, aristocratikus lombaság . . . akarom mondani: nyugalommal emelkedik a Balatonból — mintha előre puffadttá itta volna magát habjaiból, egész napi égető szomja ellen. Igy ül fel a hegyek tetejére — ott reggeliz harmatgyöngy-mannát, de mintha megapadna bele: vékonyabban — tikkadtabban czammog odább, — persze hegynek megy — lassan megy. — Szuró nyilsugarait lövelli le a magas trónjának meghódolt alanti kerekmindenségre. Felhő se mer közeledni feléje, — vagy ha igen: azt fakó ködfátyollá aszalja s a láthatár peremére üzi, — honnét csak néha próbál rohamot — jégfelhő alakjában; akkor aztán összecsapnak — csatadörejük mértföldekre szól, — de a villám, mint gyorsan jött segéderő szétszórja a felhők phalanx-át — ugy, hogy záporcseppekben hull alá a lent remegő földre — ott temeti el magát — és az emberek kenyerét, kik sirva nézik e temetést.

De a nap, mint nemes bajnok a legyőzött ellenre ujra mosolyog — mintha ő is megfürdött volna — ballag éji szállása felé — a szégyenkezés pirjával — mintha bánná, amit a szegény földön mivelt! . . .

S az emberek okos része biztosit ez égiháboru magja ellen.

De nem minden nap ilyen csatanap.

Rendesen békével telik be junius — évszakunknak ez eredménydus férfikora, mely megérleli amit csirázóba adtunk: ember, állat élelmét — az *Ur imájában* is kért mindennapi kenyeret.

A növényzet nőlése bámulatos gyors. Csaknem látni — hallani lehet. Ma még zöld fü: holnap teljes kalász — és pár nap mulva lisztet adó mag.

Hát az a virágdus rét? Főleg hegyvölgyes Zalánk virányain. Irigylik is ezt a somogyi lapályok gazdái. Igazi „*mille fleur-pázsit*“. Nincs az a női Boudoir vagy keleti Szerail, mely ennek illatárjával felérne! . . . A vadzsálya — kakukfü — vadszegfü, amint sétálva lábunk börzöngeti őket: aromával tölti be a léget — édes kábulattal az ember fejét — szivét és kedélyét.

Ó vezessétek a magával és a világgal meghasonlott embert ily virágos kaszállóba . . . Azt hiszem kicseréli öngyilkos gondolatait — s bevárja, mint ezek, a kaszás kaszáját! . . . A rét végében hullámzik a *buzavetés*. Zöld, mint a czedrus, az olajfák hegyén. Sürü — hogy — mint a nép mondja — keréket lehetne hozzá támasztani. Szélein a pipacs és pipitér virágaival, kedves

trikolor-szineinket lobogtatja. — Ott kékellik a szintartó buzavirág — a bársonyszinü konkoly — a sárga csillagfü — a lila herehura — a vaspiros földi-mogyoró — a rezgő szarkaláb — az apró szirmu borvirág minőket a marchand des modes ollója utánozhat, de el nem érhet soha!

Ó te dicső, pompás — gazdag *természet!*

Hivjátok ide a skeptikus kétkedőt . . . elismerendi, hogy van *„Ur“* ott a felhők felett — a zenith és nadir mögött — vagy tán itt bent mindenütt a mindenségben — aki mindezt igy felékesité!

Millió himes dongó — pillangó röpködi körül e virágszőnyeget. A szitakötőpók szivárványszin, karcsu testével — fátyolszárnyain ott lebeg — rezeg a levegőben, szellő sincs, mely elrezzentse; pedig oly eszményi, oly könnyü, hogy egy félig elfojtott sóhajtás is leverné.

A vetés tömkelegéből bátran pitypalatytyol a fürj. Azt hiszi: mindig igy lesz, hogy az ő *„Dodona-berke“* szent és illetetlen marad s ő ott turbékolhat halálos-holtig? Igen: holtig! . . . Hanem *ez* már a jövő hóban lesz, mikor aratás után a vadászeb kiszimatol — a vadász lelő, és táskájára *felakaszt* — s igy dupla halállal adózol jókedvedért, s szép nők fürjeskásás tányérjára jutsz, szegény ártatlan! . . .

De hát mért izented egykor Petőfinktől nékiek, hogy:

„Mikor a fürj azt mondja „pitypalatyty“ . . .
Tudjátok-e mit tesz az „pitypalatyty?“
Azt teszi, hogy: kerüld az asszonyt!“

Lásd, hogy jár, aki megbántja a hatalmasokat! Pedig a nők azok . . . Igaz, hogy a *„kerüld“* szót azért csak ugy gyakoroljuk ám, hogy *„kerüld-forduld“*, azaz: körébe — körötte forgunk, de söt tán — általuk forgattatunk? . . . Elég *nem jól,* — azaz bocsánat: néha igen jól. Lám, mennyi jót tesznek ők! . . . Már csak azzal is, hogy magukat nekünk, és minket maguknak szülnek. De különben is világteremtés óta —: *Éva* nélkül most is ott tespednénk abban a paradicsomban! . . . A *„tudás fáját“* se ismernénk; pedig *igy szép az élet!*

A paradicsom utóizét s a mennynek előizét is csak igy birjuk el, — csak igy ér az valamit, ha *ők* adogatják be nekünk apró dózisokban.

Hát az a sok ápoló — *szeretetház* — növelde és a többi sok minden jó: mi tőlük ered? . . . Legujabban a második védegylet. Csak ezért egymagáért is sokat érdemelnek. Pár hó mulva ismét *„honi“* ruhákban járunk, mint az idealis 40-es években — és ujra daloljuk, hogy:

„Honi szoknyám Veszprémbe vettem,
Érte harmincz karajczárt fizettem,
Honi ruhám — honi a szivem is:
Honi leány vagyok én magam is! . . .“

De hol maradt a junius? . . . Csakis a *„honi“* és *„nőkérdés“* képes az embert igy tárgyából kibillenteni! . . . És ezekért, ugyhiszem, meg is bocsájtható ez.

Hát vissza még egyszer hozzád, isteni junius! Te rózsák hónapja — mely fogalmat adsz nekünk itt a régi szép görög világról — görög költészetről, — hol örökrózsás junius derengett az archipelágus tengeröblein — nympháival — syreneivel; hol külön istene volt fünek-fának, erdőnek, mezőnek és szerelemnek; s ez Istenek emberi alakban jártak az emberek között; emberi tetteket miveltek s tán ezek is viszont azért birtak alkotni annyi istenit?! . . .

Hát még éjjeleink?! Ezek vetekednek az *„Egy éj Velenczében“* kép eredetijének büvöletével, — az *„Ezeregy éj“* közé. Vétek átaludni! — Aki nem hiszi: nézze meg falun; vagy olvassa el Lisznyainknak három syllabás *„Nyáréj“* versét, mit fogadásból irt, e nehéz mértékre:

„Szép nyáréj!
Milyen kéj:
Ez a szent
Siri csend,
Mint a vett
Lehellet . . .“

A Balaton is nyugodt — mint a jó lelkiismeret. Sima, mint egy óriás tükör. A holdfény adja hozzá az ezüstös amalgamát. — Ott a közepén, a fényár között lebeg egy kis fekete pont. Csónak az. Ki tudja: halat talált, vagy keres, és talál-e az, aki rajta ül? . . . A part néma. Megkapóan hallgatag. Csak a rezgő nyárlevél beszél a hold sugaraival. Ki tudja: tán ők értik egymást? . . .

A parti várromok buskomoran meredeznek fent — és lent is, a viztükrén második kiadásban (mintha a holtak felemelt karokkal fenyegetnék az élőket) — hanem a viz szélén imitt-amott vidám tűz lángja lobog, körötte egy-két alak mozog. Mi az? . . . Őrtüzek — csempészek, tüzijátékosok? — Nem — csak *rákászó lányok,* — (mert a junius egyik legrákbővebb hónap), itt éri őket az éjfél, azután már csak egy „*kakasugrás*“ a hajnal — a pompás juniusi reggel.

A nap ismét ott emelkedik királyi trónusán, csendesen — mintha *kihallgatást* adna alattvalóinak, a tegnapi vihardulta virágok s növények millióinak.

A nyári reggelt elaludni még nagyobb vétek!

Juniusunk fogalmat ad nekünk Nápoly szép egéről és Velenczéről — hova a kéjvonattal nem mehettünk el mi — itthon maradottak.

Menjünk hát e helyett Füredre — Keszthelyre. Ne legyünk oly miopsz messzelátók: hogy meg ne lássuk a közelebbi jót, közelbi szépet. Töltsük fürdőidényünket *itthon,* — ez is a *védegylethez* tartozik! Minek kihordani azt a kevés pénzt, ami nincs, a messze külföldi fürdőkre?

Hazánk vizei is lemossák mindazt a but, bajt, amit azok. De azok nem mossák le azt a kivágyódó és kitakaruló *bünt!*

Szórakozás — gyógyulás — tájszépség itthon, s itt a Balaton vidékén is feltalálható.

Hisz e táj országunk Andaluziája, — és Petőfiként (egy kis módositással) elmondhatjuk:

„Ha a föld Isten kalapja:
E táj a bokréta rajta!“

Julius.

E hó nevét, jóformán, a régi és hatalmas Julius Cezártól kapta — aki az akkori, még régibb assyriai vagy káldei naptárrendszert ujra és akként csináltatta, hogy mint egy Józsua a napot — ha nem is megállitá, de *hátrább tolá* — ugy, hogy az ő naptárát maig is követő görög rithusbeli keresztény atyánkfiai —

nálunknál 14 nappal *hátrább vannak* — az időszámlálásban. — Náluk még augusztus 14-én is julius van!

E hó szinte oly hatalmas, mint régi druszája: Julius Cezár, a „*Jöttem, láttam, győztem*“ nagy férfiu. Ámde annak sasszemeit is letakarni elég volt egy *Brutus*-köpenygallér — s hő szivét kioltani: egy markolatnyi tőr — hatalma tetőpontján! . . .

A természetben is — állat- és növényvilág e hóban éri el tetőpontját. A nap *Phacton* izzó szekerén *delel,* mintha tikkadt lovait pihentetné, miközben a szekéren veszteglő nap, perzselő sugarait lövelli a *kánikulává* aszalt földtekére.

A mult hóban még zölden hullámzó fü, fa és vetemény sárga kóróként zördül már részben, egymásra, mint pörlő házastárs.

Én „*arató- vagy kenyérhónap*“-nak nevezném.

A tavaly elvetett mag most érett meg — most megy csürbe, most lesz kenyérré — ami *nagy dolog,* és alapfeltétele minden emberi létezhetésnek. Azért mondja népünk, igen találóan: Isten áldásának — s per eminenciam: „*élet*“-nek. Ennél elismerőbb a kenyér iránt csak az Urtól tanult imádság, mely minden nap csak egy napra valót kér belőle, de ennyit *mindennap* kér.

És meg is érdemli ezt a kenyér (és aki adja) — hiszen kenyér után tör az egész emberiség. E nélkül nem mozogna ez a nagy világgépezet millió — egymást mozgató kerekeivel! . . .

Ugyan mi lenne belőlünk, — vagy már mikor eltespedtünk, kihaltunk volna, ha ennünk nem lehetne és nem kellene? . . . Ki szolgálná ki az urat? A munkátlan kényelemben felnőtt gazdagot, ha a cseléd kenyérért hozzá nem szegődnék? . . . Hány harapós kutya megharapna bennünket, ha odavetett kenyérrel le nem kenyerezhetnénk? . . . (Szellemi téren is.)

Ez arató — kenyér-hónap nélkül mit „*apritanánk a tejbe*“, mivel dobnánk vissza a minket *kővel hajigálókat?* . . . Mi pótolná a „*kenyéririgységet*“, a *rizsport* és „tüllanglaistärk“-et? És miből lenne a „czindhölczli“? mint a pesti kis lány mondá, midőn aratás után nevelőnőjével falura kocsizván s az utparti tarlót kérdezvén: a madame magyarázá, hogy az a gabna szára — melyből . . . stb., de a lányka közbevágva, mondá: „tudom már, ebből csinálják a czindhölczlit“.

(Az egyszeri gazda meg ugy számolt bentkosztos béresével, hogy „mikor kenyerünk nem volt: kalácsot ettünk, 3 forint.)

De hát a kalács is kenyér, csakhogy *„kakastejjel“* van készitve, mint a magyar menyecske mondja. És mivel produkálná magát, ha nem kenyérsütéssel a gazdasszony hetenként és a gazdasszonyi kiállitáson.

Adjunk hálát, kik megértük az idei kenyeret jó étvágygyal és muszkaháboru nélkül.

Julius nélkül nem volna kenyerünk (kivéve a tropikus égaljiaknak, a kenyérfa gyümölcséből), s kenyér nélkül nem volna juliusunk. E nélkül nem irhatta volna nagy Berzsenyink, hogy:

„Nézd a buzakalászt — büszkén emelődik az égnek,
Mig üres, — és ha megért, földre konyitja fejét.“

E hasonlat nélkül nem volna annyi alázatosság — annyi önismeret.

E hónap nélkül hogyan irták volna meg az arató lány dalát, hogy:

„Aratólány ifju, szép —
Mint kit gond bánat nem tép.“

S a másikat, hogy:

„Boldogabb az aratónak
Sorsa, ő nem ég belül,
Nem ég belül.“

Csakhogy: tempora mutantur. Innen-onnan nem is lesz már arató és aratás. Mai napság ez már lassu, piszmogó munka. Ezentul már majd gőzerővel megy az aratás is — legalább is kaszával.

Sietünk most már mindennel — az élettel is!

Ceres istenasszonyt ezután nem sarlóval, de kaszával és gőzgéppel kell rajzolni; a halált pedig: *„mitrailleuse“*-el (főleg ily közelgő kolerás vagy háborus világban). Félszázad mulva Ceres sarlóját *„Lajék“*-nek magyarázandja a régiségbuvár (miként római *könyedény*-nek a dajka által eltört és kertben elásott éjiedényt) — de mi még látjuk a sarlót egészséges lányok kezében, mikor napnyugtakor hazatérve, danáikhoz sarlóikkal verik a taktust, és mint vasövvel távolitják maguktól vele az ingerkedő vidám legényeket, — s halljuk ezektől, hogy:

„Vagyok olyan legény, mint te,
Vágok olyan rendet, mint te,“ stb.

A gazda lelke is megkönnyül — egy egész évi reménye ment teljesedésbe. — Mennyi ideig szondirozta csirázással aratásig. Hány féregtől — rozsdától — kányától — egértől — rosz szomszédtól — ég és föld haragjától — jégtől, fagytól remegve féltette, őrizte!... Nem csuda, ha kedves most neki a *betakarulás!*

Takarul is most még az állat, a féreg is télire. Ürge, tücsök, hangya, méh; csak az *égimadarak* és az *iparlovagok nem,* mert ezekről irva van, hogy „sem nem vetnek, sem nem aratnak, mégis eltartja őket a mennyei atya.“

Hanem a gazda mégis leggondosabb. Alig hogy betakarult, biztosit és máris ujra szánt a *jövőre.* Még földjén vannak a buzakeresztek, máris fölhasgatja a földet elmagolásra. Sokszor felét, harmadát *ujra elszórja* a beszedettnek.

Haragudott is ezért a czigány, mondván, mikor aratni hivták: *„Szedd fel, ebadta, ha elszórtad!“*

Hanem hát szép és szükséges az előrelátás és hátranézés (de még a körültekintés is). A gazda tudja földünk természetét, mely azt diktálja: *„Du ot des“*.

Azonnal ujra kell tőkésitenünk — *istenes kamatra,* — de mégis ez a legigazabb!

Nyári elmélkedések falun.

„Ha van miért élni érdemes — irá bold. Eötvösünk — bizonyára első szerelmünk s annak időnként felderengő emléke az.“

Minden praktikus józansága mellett nagyon idealista volt e classikus irónk, de azért tán itt is igaza volt, legalább érzelmi oldalról; pedig hiába tagadjuk: az érzelmek, ezek hangolják még az ész emberét is. Ugy hálózzák át szellemünket, mint a milliard idegrostok testvázunkat.

Hanem annak is jó részben igaza volna: aki azt a tételt állitaná fel, hogy —: ha valamiért érdemes élni e (Vörösmartyként „keserü levében forgó“) földtekén: ugy a kedves nyári évszak az.

„Minden bokor szállást ad nyáron!“ mondja a magyar nóta.

Élelmet is a nyár ad. Ruházatot meg kevesebbet kér.

A paradicsomi kertet is nyári lombokkal festik.

Méltán irigylik Nápoly és Konstantinápoly örök nyári legét Albion és a zord Muszkahon lakói és — a mellbetegek.

Göröghon örök verőfényén születhetett csak oly hitrege, hogy ott az istenek is leszálltak a zöldben legeltető pásztorfiuhoz, a kalászszedő arató lányokhoz — a viztükrén uszó hattyuhoz.

Érdemes volna nálunk is egy-egy nyár multát meggyászolni. Tesszük is ezt fekete téli felöltőinkkel, a természet pedig fehér szemfödöjével.

Pedig hát nálunk hamar visszatér a nyár: mindig ujat ér, aki éri. —

Élvezzük hát, mig tart — és miglen mi kitartunk.

Már Horaz megirta, hogy „boldog, aki távol a hivatal zárt falaitól, a szabad ég legén sütkérezhet falun“.

És a falusi — mivel benne van — alig hogy észreveszi e boldogságot.

De mégis. — Nem lehet nem érezni! . . .

A „kiterjesztett erősség“ fellegtelen kék boltozata, a legnagyobb templomivezet — zöld hegyek ormain nyugodva magaslik, délről pedig a Balaton tükrére hajlik. Fent és alant eget lát az ember, oly közel érzi szivét az Istenhez, és még se látja azt, de érzi, hogy „van“ — hogy közel van. — De hat is ránk jóvá, gyermeteggé — hivővé tesz bennünket. Egész lényünk áhitatban olvad fel.

Elviharzott eső után jóllakottan szikkad a föld, üdül a növényzet — szinte látjuk növését. Lábunk nyomán megrezzen az illatos kakukfü és millió apró mezei virág andalitó illattal telitik a leget, mely élenytelиségével pirt csal a halvány arczokra is.

A falevelek csendesen susognak, mintha csak önmaguknak beszélnének, pedig nekünk is szólnak. Eszünkbe jut minden jó és szép, mit valaha átéltünk és az is, a mit még azután remélünk!

Olyan boldog, éber álomba zsibbadunk! — A gondolatot a fejből, s a bút a szivből — legalább egy időre, kifujja a vándorszellő, mely a lombok hüséből született és a rozskalászok tengerében vesz el, mely szinte hullámzik, de csak mint a Csendes Oceán a *„Boldog szigetek“* körül; szeliden hintázva — nem az arany gyapjat kereső kalóz hajókat, de az aranyszin mézet szedő méhraj millióival! —

Fent a virágzó akáczfákon is ők donganak; ők, e kis rovarmonarchiának szorgalmas napszámosai — nemcsak, de valódi müvészei és nemzet-őrei; mert ily czimeket érdemel az a példás rend, az a bámulatos épitési ügyesség, viaszkaszárnyájuknak ezer és ezer ötszögü czelláival — az a munkabeosztás, fegyelem, mit a karcsu királyné gyakorol a titokzatos tenyészetük és raj ereszésüktől (mikor az elbocsátó *anyakirályné* vékony hangon tulsirja az utramenők zummogását) egész a heréknek télrei megöléséig!

Mert hát ők is küzdvén a létért — szinte lopják, rabolják és ölik egymást, mint bármely más civilizált állam polgárai! —

Beljebb az erdő homályában — (mint a jó idők költői irták, fülemile zeng — most már) csattogány ver, — ugy látszik magá-

nak dalol (mint J... irónk irja magáról), legfeljebb párjának, — ezt is *himje* teszi, mert a nősténye vagy nem akar, vagy nem tud, vagy nem ér rá dalolni, csak annyi áll, hogy a levegő énekesei nem *„primadonnák“*. A szines tollakat is a himek viselik — sőt a páva fark-uszályt is — mig a nőstény szárnyasok szerények, fakók — fészkükhöz tapadtak — épen megforditva, mint nálunk a kétlábu tollatlan madaraknál divik. —

Tul a halmon — az uratlan légürben pedig karvaly kergeti a kisded czinkét — meg is eszi — miként a nagyobb hal a kisebbet — épen mint mi, természet urai, emberek. Azért mondá Macchiavelli, hogy ez *„igy jogos“!?* És hányan követik tévtanát maig is?!

Amott a rom-templom hasadékában parti fecske küzd a fészkébe tolakodó verebek ellen! És sikerrel küzd, mert a mai fecske már politikus épitész: laposra tapasztja fészke száját, melyen ő igen, de a veréb *nagy feje* nem befér ... Uchatius ágyuja nincs: tehát „fineszszel“ védi tüzhelyét. — Ott az odvas fa gödrében pedig kakuk tojik az arany málinkó puha fészkébe, — csunya charakter, de mégis tőle kérdi a szerelmes hajadon „kakuk, kakuk, sokáig élek-e?“ A rosz cserebogártól pedig, hogy: „babámé leszek-e?“

Lejebb a völgy ölén sürü zöld pázsit leheverésre csábitja az embert, — puhább, üdébb minden bársony szőnyegnél, de csakhamar mérges hangyacsipések keltik föl a pihenőt.

Füvánkosát megirigyelte a fekete sereg. Mert közel a sarkon magaslik egy véka nagyságu hangyavár. Annak előőrsei, katonái ezek, kik a közeledőt távoltartani igyekeznek, de nagyon egyenlőtlen erővel, mert a felbolygatott ember csupán kezebeli botjával is szétszórja a *hangyabolyt,* a várőrség szétugrik — s éhes madarak kapkodják fel a hangyatojás-embriókat — s öt percz alatt vége a várnak — vége a hangya álladalomnak. Pedig tudós természetbuváraink komolyan irják, hogy ezeknél is mintaszerü absolut kormányzat, sőt rabszolgaság divik — elannyira, hogy mikor egyik hangyaboly legyőzi a másikat, akkor felszedi annak tojásait — otthon kikölti — s azokból oly fekete sereget nevel, mely a győző helyett dolgozik — sőt ujabbi csatáknál ezeket küldi az előütközetbe — épen mint a müvelt emberek gyarmata a néger rabszolgákat. —

Tehát semmi se uj a nap alatt! Az emberi államrendnek és civilisáló zsarnokságnak parodiája ott van — meg van a természet

csuszó-mászó férgeinél is! És ki tanitá ezeket erre? Ki oltá beléjük e kaján, önző természetet? . . .

A növények közt is akárhány az *„élősdi“!* Az ártatlannak látszó moh — a puszta szemmel alig látszó penész lassanként agyonnyomja az erősebb tőkés fát! A repkény is silány iszalag, végig tekerődzik a nemes galyakra — ezeket szivja, fojtogatja, sokszor el is öli: azután a legyőzött rész korhadt porával trágyázva gyarapitja a másikat — épen mint az emberek — akarom mondani a ragadozó madaraknál, melyek társaik hulláin — lakmároznak.

Ki rendezé be mindezeket igy, hogy egyik állat vérén hizzék a másik, egyik növény nedvéből táplálkozzék a másik — és még sem vesz faja egyiknek sem!

Az egyed vesz — de a faj örök!

Bizony, bizony mondom, hogy: isten imádása a természet észlelése, mert önként költi azon hitet — nemcsak, de azon meggyőződést: hogy itt egy főur van a felhők felett — azaz mindenütt, minden füszálban, a földben, légben, vizben, az ut porában, körülöttünk és bennünk és mindenhol, mert a ki e nagy, bámulatos nagy mindenséget — e millió kis és nagy dolgok colossális mozaikját, ezeknek csudásan összevágó, összeillő rendszerét, e rendszernek „kezdet és végnélküliségét“ igy berendezé, mozgatja és fentartja: *az nem lehet „senki“!* Annak oly valakinek kell lenni, akit épen azért nem birunk felfogni, mert ha birnánk, mi is azzá lennénk.

Pedig csak emberek vagyunk — mulók, mint a „szép nyár“. De ez jövőre is kimaradhatlanul itt lesz — ismét lesz — folytatja önmagát! Talán igy mi is? — Bizony még a halhatatlanságra is megtanit a nyár. Szakitsuk ezért virágát.

Falura nyáron!

A nyári estét nem künn tölteni — vétek! A madarakkal elül a szél is — e legnagyobb szárnyas állat. Az egész nap hintálódzó galyak, a milliárd apró falevelek mozdulatlanul pihennek kusza ágaikon. Csak a nyárfalevél reng önmagától, mint a rosz lelkiismeret. A nyugvó nap lomhán ereszkedik a láthatár ormaira, hol tömjénfüstszerü ködpárnaágyba hanyatlik szemérmes pirulással, mint a hütlen lány, midőn uj kedvese ölébe oson; ez is tán, mivel a tulgömböt karolni megy — de kaczér csókot hint erre is — még egyszer bearanyozza a kis torony bádog tetejét,

mely vakitóan csillog, pedig aranya csak „*talmi*“, mint sok egyéb e büszke világon! — —

A gazda pedig a másnapi esőt, szelet, vagy jó időt jósolgatja a távozó napkirály rézvörös arczvonásaiból.

Aztán elhallgat minden.

Csak a hazatérő nyáj kolompja kong bele az arató-lányok trilláiba.

Azután szürke félhomályba vész el a látás. Az estike is becsukja virágtölcsérjét — mintha éji tolvajoktól féltené szirmait. Akkor nekibátorkodik a haris — a kuvik — a bölömbikamadár, amaz sipitván, emez lekottázhatlan fuldokló hangon hivja . . . . ugy hiszem életpárját — ki-ki a maga módja szerint, — mert ezeknél is megvan a „*nemzetiségi kérdés*“ és még ezek se találták fel az „*universal világnyelvet*“.

(De az egy fajbeliek még se üldözik egymást, miként a spanyol katholikusok és protestánsok maiglan is.)

Végre eljönnek a nyárest iparlovagjai: a denevér, *szárnyasegerek*. Tétova röpködéssel kuszálódnak a levegőben. Majd a szemedet verik ki, majd a falnak mennek, mint a bamba ember, jókorát koppanva potyognak lábad elé.

Már-már aludni is mennél, — feldereng a hold — ezüstfényt hint az est fakó hálóköntösére, — rezgő sugarai bujósdit játszanak fák és viskók árnyai közt. Mystikus, sejtelmes fény ül a közeltárgyakra és a lélekre; maradásra készt, sőt lebilincsel, mintha békóba volnál fogva — lebüvölve.

Egyszerre kigyulladnak a csillagok, mint a jól rendezett szinház ezernyi légszeszcsillárjai. A félhomály félvilágossággá lesz, akár olvashatsz, irhatsz betüt naplód hasábjain, vagy merengő lelked emléklapjain, avagy jövő reményeid tiszta papirján, a szerint, ha hogy negyven éveden tul vagy innen vagy még! — Vagy olvashatsz a rendezvous-on kedvesednek még delejfényesebb szemeiben, hahogy ifju vagy még — avagy nem akarsz öregülni . . . és még „*jelened*“ is van.

Csakhogy a jelen röpül! Oda szól kedvesed anyjának hivó parancsa, s elrepül mellőled. De még a „*kéz a kézben*“ melegét kérődzöd kábult önfeledségedben — miglen egy szárnyas légnadály, egy szunyog hólyagosra csipvén homlokod; észre térsz — s lefekszel.

A nyári estét nem élvezni — csak vétek. De a nyári reggelt elaludni már valóságos bün — kétszeres bün! Hiszen életünk

felét ugy is ugy alusszuk át, azért mondá az egyszeri kisasszony, hogy csak 18 éves, mert a másik 18 évét betegségben, vagy alva élte át.

A nyári hajnal a természetnek piros pünkösdje. Halványsárgán kel a nap, mint egy hatalmas medaillon az ég azurkék kabátján. Először sugarait füröszti meg a harmatcseppek tengerében, mintha igaz gyöngygyel volna föld, rét bevetve. Szinte sajnálsz reá taposni. De csakhamar a nap, mint hő szerelmes, lecsókolja a viszontlátás ezen örömkönnyeit.

A vadvirágok százezrei kitárják kelyhecskéiket, a halvány árvalányhajtól a földi-mogyoró sötét-piros ágáig a szivárványnak mind a 32 szinvegyületében lábad alatt terül — mint egy tegnap himzett óriási szőnyeg, vagy mint egy édenkert az igéretföld közepén.

A kertet látod — kertészét nem látod. Füvek, fák élenyt lehelnek az athmosphära és tüdők számára.

Ki korán kel, aranyat lel.

Annál is drágábbat, mert a nyári hajnal-lég orvosság!

A jövő században — irja Jókaink regénye — még a kórházakban is levegővel gyógyitják a civilisatiónak önszülte, uj meg uj nyavalyáit (tán még a pénztelenséget is).

Ember, állat, féreg dologra pezsdül. Vidám sürgés-forgás eleveniti meg a belátható mindenséget.

Idegeidet fürgébbnek, véredet pezsgőbbnek, — kedélyedet könnyebbnek — szivedet ifjabbnak érzed.

Ha rosz álmaid voltak: azokat szétfoszlani, ha jók voltak: azokat valósulni kapsz hitet, önbizalmat — kapsz munkakedvet és munkaerőt. S meggyőződöl, hogy mégis érdemes az életet élni, bárha többnyire tragikomedia is. Terhes szereped, de most nem érzed terhét, s ez elég egyelőre az üdvösséghez.

Delelésre hág a nyári nap. Az ég azurja fellegtelen, mintha sohase akarna többé elborulni. Tikkadt forróság nehezkedik mindenre, csak koronként egy-egy ponton keveredik fel a „*széltölcsér*“, az a „*fura*“ boszorkányszél, mely a kaszált virágot felkapva s körbe forgatva viszi fel, fel a magasba, mintha az anyag is követné a felszállt illatot. A kaszás pedig „szárazságot“ jósol belőle.

A gazda a rétparti füzes árnyába vonulva pihen vagy aggódik — kaszásai pedig nehéz rendeket vágva izzadnak.

Vajjon melyiknek élete terhesebb? Ezekből meleg verejték cseppeket sajtol bár a huzamos munka — de épen e jótékony

izzadás hüsiti bőrüket — vérüket — agyvelőjüket — csendes taktusban és csendes lélekkel suhogtatják széphangu kaszájukat — legfeljebb az előkaszást szidják magukban: ha gyors az, mert sorban kell követniök azt, mint a repülő vadludnak a vezérgunárt.

Hallottad-e már azt a harmoniát: mikor 10—12 kaszás megállott a kaszált rendek parallel barázdáin — s egyszerre ütemszerüleg köszörülik kaszájukat? Peng a vas, sivit a penge! S e csengő hangok felköltik benned ifjuságod szelid ábrándjait, vagy emlékeit. A kaszás pedig egy maroknyi füvel büszkén megtörli pengéjét — végig néz a glédán — s tovább vág örömmel, mert a kaszálás magyar népünknek egyik legkedvesebb, legönérzetesebb munkája, ugy, hogy p. u. aki más munkát restell vagy szégyenel is: ezt büszkén teszi — még szeretője előtt is ezzel akar felkapni — mondván a tolakodó vetélytársnak egyik szép népdalunk strófáit:

„Vagyok olyan legény, mint te,
Vágok olyan rendet, mint te,
Ha nem hiszed, gyere velem,
Fogd meg az én kasza-nyelem!“

Ruganyos erő — hajlékony ügyesség, darázsderék kell hozzá, mint a magyar legényé, s annak (mint mondják) nem is nagyon nehéz e munka.

De a gazda — sokszor — ott a forró kövön ülve is hideg verejtéket izzad az életgondtól — vagy épen a tikkasztó hőség miatt, rémitgetvén önmagát, hogy:

„Ebből lesz majd az égi háboru és a jégverés!“

Tüskévé válnak nyughelyén a puha füszálak — felkél — csutorájával biztatja a vidor kaszásokat — s megy-megy: utolsó pénzét is a jégbiztositóhoz viszi.

Melyiknek küzdelme könnyebb — a létért? A kis gazdáé legnehezebb — az bizonyos. El is pusztul ám a jelen és közelmult évek rendkivüliségei közepett. Pedig ez volt a zöm, az — „itt élned, halnod kell“ gárda. — Ez volt, aki magyarul örülni, magyarul busulni, a dolog végét magyarmiskásan megfogni és a Hazáért magyarosan „szuronyt szegezni“ birt és szokott!

Hol és melyik lesz a helyébe lépő osztály — ha ezek elfogyának?

Delet kong a közelfalu harangja. A kaszás a napra néz — s csak mikor azt feje fölött látja — néz a falu felé, — nem kell

neki sokáig nézni, ott hullámoznak a gyors, ebédhozó lányok, menyecskék, fehér takaróju fejvékáikkal, — kipirulva a sietség és hőségtől, mely 10%-al ifjabbá és 20%-al szebbé teszi parlagi nyilt arczaikat. És nézd meg azt a gyors, takaros felteritést, amint egy szük fatörzsre, avagy vékája fenekére kitálalja a még párolgó egyszerü ebédet, s nézd meg azt a nem hamis étvágyat — s utána a munkásnak vidor tréfáját, vagy kurta édes délálmát, nem fogod irigyelni a Grand-hoteli férfikellner aufwartolását — speisczéduláját — borsatlan ételét, de annál borsosabb árát — sem a czvikkeres inyencz bélebüzhödt nyámogását — s ebéd utáni léha, unott hivalkodását.

A munka és szabad légbeni mozgás a leghatalmasb étvágy és álomadó — vért és kedélyt gyógyitó. A munka nemcsak isten parancsa — de isten áldása — isten imádása.

Odább a kapások vig csoportja piszkálja a burgonyát — ezen universalis gyümölcsöt, melyet évhosszat használ boldognak, boldogtalannak asztala — egyik mint csemegét, másik mint kenyérpótlékot. Betegsége nálunk még ismeretlen.

Távolabb szénás-szekerek rakosznak, — a halmokon már-már aratni kezdenek.

A falvak lakói most a mezőn laknak — csak a vének és kisdedek vannak otthon — isten számában. Óvodák helyett egy-egy házieb őrködik — persze csak ugy, mint hajdan Hegyesd várában, melyről aztán fenn is maradt a népmonda: „Ebre bizták Hegyesd várát: ebül vették hasznát“.

Munka itt — munka ott. Gyümölcs — termény — gabna mindenütt! Mégis szegénység — nyomor — éhség sok helyütt, s panasz — elégületlenség és pénztelenség, executio majd mindenütt!

Tényleges ellenmondás.

Ki fejti meg korunk e borzalmas talányát?

Hazánkon tul is igy — sőt igyebben van ez. Rómából irják, hogy utczáin a koldusok ezrei hömpölyögnek — reggelenként tuczatszámra szedi fel a rendőrség az éhenhalottakat; pedig ott a klima kevés tápszert kiván — és ott a sövénybokor is fügét, datolyát terem, s még se elég! Vagy legalább soknak kevés se kerül! — Igen, itt a baj alapja.

Sokan milliókban turkálódnak. Még többen pedig a szájbavetővel se birnak.

Berlinből a szorgalmas és kevés igényü német népről (melyről nemrég Jókaink azt irá, hogy takarékossága által hóditja meg Európát) irják: hogy ott száz ember közül hetvenötnek nem telik jóllakni!

Mi okozza ez abnormis állapotot, e vésztjósló társadalmi betegséget — mely dühös kórrá fajulni igérkezik tán Europaszerte?

Kérdezzük inkább, hogy mik okozzák? Mert ritka baj az, amely csak egy okból származnék, hanem több okok összehatásából!

Általános egyik főok tán ezen rég nyomasztó és épen most is borotva élén álló „európai fegyveres béke", mely millió fiatal munkás kezet fog el a munkától — és milliardnyi forintokat költet lőporfüstre, embercsonkitó hadi szerszámokra — hadsereg élelmezésekre — a hol a nagy tömeg mégis sokszor éhezik — az élelmezők pedig Dáriusokká hiznak! Erről eszünkbe ötlik a másik főok: — a pénzforgalom szabálytalansága!

A pénz, miként a viz: ugy is oda ömlik, a hol már több van. Csak az első milliót lehet nehezen összeszerezni. A második és harmadik milliót meghozza már könynyedén az első, magához vonja mint delej a vasat, mint tenger az apróbb csatornákat! — Hanem aztán, ha az apróbb csatornák kiszáradnak — pedig ezek öntözték a messze távol virányait — akkor utána sorvad a táp csapadékát adó vidék — ezután pedig maga a *„viztartó"* is megapad, utóvégre megbüzhődik!

A gazdagság sibarita kéjhullámai is hamar erkölcsi posványba fuladnak, hol lidérczfény üldözi a gyáva lelkiismeretet.

De a gazdagság hatalom!

Hanem a hatalomnak temmészetszerü ellensége minden elnyomott. —

Kész a háboru a tőke és munka képviselői közt. Kész a socialismus — ferde tulhajtásaival — korunknak ez uj rákfenéje — melyet kurta erőszakos kimetszéssel operálni alig lehet, hanem csak hosszu, szelid „hasonszenvi" szerekkel orvosolható.

De e harcz és béke közt vajudó időszakban a tőke is váró helyzetben pang. Akár bizonyos háborut — akár biztos békét látnánk, pénztőzséreink folyóvá tennék — akként tennék folyóvá millióikat.

Igy siestál minden — és hosszu a siesta. A harmadik főok tán a mulatság és a munka-szégyen. A gazdag a könnyen beözönlő

kamatain hivalkodik. Az ipart jobbára csak a reá szorult *„szegény ördögök"* üzik, kiknek nincs befektetni valójuk. De söt nincs erkölcsi elismerésük is. A gazdag restelli, vagy szégyenli a munkát, lenézi, legalább is mellőzi a munkát. Söt ha egy-egy iparos a forgalom és szerencse grádicsán felemelkedett: — fia már átallja apja mesterségét, inkább „dandy"-vé képződve, élvek után szalad, a szegény erény megejtésére fecsérli öröklött kincseit — utóbb mint blazirt divat-majom gazdag házassággal akar reussirozni — és a szinte ferdén nevelt kisasszonykák mégis ennek adnak előnyt a szerény iparos-kérő mellett. Persze ez szórakoztatóbb társalgó, de lesz annál unalmasabb férj — aztán lesz sok rosz házasság — rosz családi élet — ebből még rosszabb sarjadék — még betegebb társadalom!

Kultussá kell emelni a munkát!

Bünnek jelezni a henyeséget.

Szégyenbélyeget az „időtolvaj" homlokára, minőt Kálmán s V. Béla királyunk alatt a vásári tolvajokra sütöttek.

Diadalt ült a munka és ipar az „Országos kiállitáson". — Volt ott ész, erő és szabad akarat, fény, pompa, bőség, pénz a pazarlásig. És éhségről nem panaszkodunk. Látszik hát, hogy nem annyira a német lassu szorgalom és takarékossággal — mint inkább a francziás fürge munkával és a találékony ipar hatalmával lehet meghóditani a világot.

Negyedik főbajunk tán — söt mindenesetre az „urhatnámság!" A „pógár" átvette a nemesnek, ez a királyi herczegnek viselkedését ruhában, étkezésben, háztartásban, — időtöltését és élvezeteit!

Nem uj dolog a nap alatt!

Krisztus előtt főzték már a Lucullusi ebédeket — a colibrinyelvet — a pintyőke-velőt — a rómaiak. El is pusztultak. — Lykurgus vaspénzt veretett Spartának, hogy az aranynyal ne csilloghassanak. Thurzó nádorunk lánya lakodalma hét hétig tartott s hét országra szóllott. Középrendünk is szereti a torkigbőséget — máig is görnyednek asztalaink a fölöslegektől (másnap bár adóexecutio jön is), gyerekkorunk óta megszokjuk a sok és nagy evést!

Ruházkodunk, mint egy Párisból elszalajtott iparlovag. Nejeink sleppel söprik falvaink utezáját is. Azért mondák a bécsiek a 67-iki koronázáskor, prém- és csalmás tollainkra, hogy „lám,

lám, mióta koppasztjuk a magyarokat — mégis minő tollasok!" Máskor a ruha megmutatta az osztályt, melyhez tartozunk; most a kellner is nagyságos ur — öltözete szerint. A lábtyűművészek, fogalmazó-gyakornokok, (suszter-inasok) Budapesten azt mondják egymásnak ünnepnapon: „menjünk ki a városligetbe és hivjuk egymást tekintetes uraknak".

Egyik nő sem akar elmaradni a másikától. A divat pressiója miatt préseli férje vagy apja erszényét. Ez szüli aztán a bevételt fölöző kiadást — az executio — a schwindelt — a krachon az erény bérbeadását — a sürü öngyilkosságot.

Fiatal embereink piperkőczczé lesznek. A nyakkendő csokra szerint mérik a müveltséget. Azt hiszik, hogy a divatos ruha, a négyló-equipage teszi az embert. Ez csinál aztán léha ifjuságot, melyre a költő sohajtá, hogy: milyen lesz a gyümölcs, ha ilyen a virága?

Ámde szót értsünk! Mindezek nem általában értetnek, mert hála isten: vannak nálunk itt-ott jobb viszonyok is. De létezik a baj még, tagadhatlanul. Rothad még valami — nemcsak Dániában, de egyebütt is.

Munkára hát az élvezetek mellett,
Minden ember — amihez ért, ahoz lásson
Télen, nyáron.

Őszi hangok.

Mégis csak nagyon költői nép vagyunk, inkább a virágot szeretjük, mintsem a gyümölcsöt; inkább a csecsebecsét, mint a komoly valót, — nem hiába „Kelet népe" vagyunk: akárhány tavasz jön, mindre azt mondjuk: Hozsána — üdvöz légy kikelet! Megénekli ezt a versirótól a tárczairóig — kicsitől nagyig — a viruló lánytól a verőfényen sütkérező vénasszonyig — ember és állat, a pacsirtától az aranymálinkóig — a piros bodobácstól a sárga pillangóig, — pedig ez csak hullatag virágokat ad, — mig a gyümölcsöt adó őszt megénekelni alig akad egy-egy költöző daru-sereg, vagy egy füzfa-poeta! — Némán zsebeljük be az ősznek drága sok adományait — sőt követelőleg, mintha csak contractus szerint tartoznék vele; pedig hát csak jó szántából — isten jóvoltából adja, mert lám el is veheti, — el is veszi néha odaadás előtt. De az idén kevés helyen vette el, — többet adott, mint sok elődje borból, buzából, még burgonyából is, — daczára a végigszáraz nyárnak!

Azért az ősz, mint az egész évi remények sikere általában mindig megérdemli, hogy melegen üdvözöljük — a tavaszszal dallamos madarak helyett is, mert őszre elhallgatnak ezek — még a pitypalaty is — pedig épen az ősz adományain hizott fel kövérre . . . a hálátlan! De mi emberek, ne legyünk az őszhöz hálátlanok!

Vajda Péter e század elején korát megelőzött kedves naiv irónk a természetet, — melyet imádott, — „termőzet“-nek, „*zat anyának*“ nevezte eredeti zamatu irataiban. (Legyen neki szentelve e kis emlékezés, a korán elhunyt szép lelkü költőnek.)

Ez elnevezést is főleg az ősz érdemli meg, mint a terményadás évszaka általában, az idei pedig kissé kitüntetőleg is megérdemli, mert bárha csordultig nem tölti is a „bőség szaruját“, de féligmeddigre csak megtölté, — azért illő, hogy e realis és materialis időkben — a már csürbe szedett adományaiért nemcsak a templom papjai a szószékről, de a legnagyobb templomnak a természetnek papjai: a gazdák is — a legnagyobb szószékről: a napsugaras barázdák tetejéről hálás üdvözletet mondjunk az ősznek, s annak, aki ezt és ennek termőzat-zetját öröktől óta ugy kormányozza, hogy nekünk adta gyümölcseivel, mint a güzü odujába — mi is elülhetünk télire, meleg kályha és meleg családi tűzhely mellé — (már akinek t. i. ily meleg helyei vannak, vagy igérkeznek). Az ősznek gyümölcseivel inyenczkedhetjük, lakmározhatjuk át a hosszu — sok eledelt igénylő hideg telet, hogy kitartsunk uj kikeletig — aki azt éri!

Vélitek, hogy ez nagyon materialis prózaiság? Lehet. De e prózaiság nevelő meleg ágya a költőiségnek is, mint mindennek, mert a termő zat — zet nélkül nem létezhetik semmi emberi! Ezen alantas tárgyakért lehajol a legphantastikusabb költő is pegazusáról (szárnyas lováról), ugy a legbüszkébb király is magas trónjáról, mert kénytelen vele, mig testtel biró ember.

De az ősz szépsége — költőiség tekintetében sem áll hátrább testvéreinél! — Itt van a nap-éjegyen szélcsendes méla napjaival, hol a nap nem süt, de melenget, nem tikkaszt, de üdit. — Ibolyája is van: a lilakék „vető-virág“, a rétek fakuló pázsitain — mint a haldokló, mikor utoljára mosolyg. Maga szövi ábrázatjára a fehér halotti fátylat: a légben uszó „ökörnyált“, és ravatalára bokrétául: a lenge selyem „árvalányhajat“. Koporsó-szegei pedig fényesek, szinesek: a „piruló kökörcsin“ és „csirke-bogyó“. Dallos madarak helyett van a láthatlan énekes: „őszi-bogár“. Éneke egyhangu — nem kihivó — de beutaló, méla-csendesen a lélekre ható, mint Berzsenyink irá: „Az őszi madárnak busongó döngése, felkölti lelkemnek minden érzeményit“. — Igaz is. — E méla őszi hangok ugy magába visszaterelik a lelket, hogy ujra átérzi az ember mindazt a szépet, jót, kedvest, — mindazon boldogságot,

amit a mult évek tavaszán, nyarán érzett és élvezett, s kérded magadtól az őszi hervadáskor: érek-e még ily tavaszokat? . . .

Meglátsz egy elkésve nyiló réti-virágot — egy sarjuhajtás vadzsályát vagy illatos kakukfüvet: megszagolod, hogy el ne felejtsd illatját, mire még egyszer szagolhatod . . . és eszedbe jutnak még gyermekéveid is, mikor ily vadvirágokért futottál gondtalanul, kicsi pajtásiddal, — vagy mikor az a kis piruló hajadon vadrózsát adott az átjátszott délután emlékeül . . . mikor szived először dobbant a nő felé . . . Nem is annyira a jelen — nem is annyira a futó öröm s rövid kéj boldogit, mint inkább ezeknek utóize, vagyis emléke! Mint Petőfink irá:

„Virány a mult — —
Szorgalmatos méh a hü emlékezet:
Meghozza méz gyanánt szivembe
(Egyebek közt) első szerelmemet!“

Szomoru ugyan, mikor az ősznek száraz galyai egymásra zördülnek, mint veszekedő házaspár, — vagy mikor a sárgult falevél leválik galyáról, ez pedig lombtalanul nyujtja ég felé karjait, mint váló kedves távozó jegyese után! De épen a természetnek e néma bucsuzása magasztos, nagyszerü!

A bánat felmagasztal — az öröm ritkán. A bánat nemesebb forrása a léleknek, mint az öröm. A halál nagyobb epocha, mint a születés.

Nagy embereinknek születéshelyét néha alig tudjuk, de haláluk helyét kegyelettel megjelöljük, felvirágozzuk. E szelid őszi haldoklás emlékezteti az embert, amire pedig vallásos is, jó is, gyakran emlékezni, a „Memento mori“, a „*meglásd, meghalsz*“-ra. E szelid haldoklás mondja velünk: adj nekem is ily szelid csendes kimulást Istenem — persze *annak idejében!* . . .

Könnyei is vannak ez őszi haldoklásnak: a deres harmat milliárd cseppjei. Mig ezek ott permeteznek a tarolt ugaron és halálpirjas fenyéren: eljő a betakaró köd, borongva fehér lepelben, mint tulvilági szellem, fojtós füstjével, titokzatos sürü foszlányaival, mik piczi körre szoritják a láthatárt, mintha egész világ csak az a kis kör volna, ahol álsz — s azon tul semmi! Oly jól esik a kis világ, e csendes zárkozottság, főleg a nagyvilágot megeléglő érzékeny kedélynek! . . . Nem látszanak — tehát nem csábitanak a távol, kék hegyek ormain, — tehát magadra utaltatol, magadra szállsz, és eszedbe jut Petőfinek ily alkalmi megjegyzése:

„Hol a boldogság mostanában?
Barátságos, meleg szobában."

De még igy bucsuzol szépen a haldokló ősztől: egyszerre egy fényes napsugár villan át a ködfátyolon . . .

Egy darabig birkóznak nap és köd, de csakhamar győz a nap fénye —: a ködcseppek egy része — mint vert had sirása — potyog az anyaföldre, másik része fut, menekszik távol hegyek magas ormaira, mig onnét is elüzi, vagy — ha meghódol: — akkor mint nemes ellenfél magához fogadja (benyeli) a meleg-keblü napsugár! . . . Te pedig ott állsz a kiderült bércz fokán — immár messze láthatárral ragyogó napsugár és csillogó harmat-gyöngyök közt — miket eltiporni is sajnálsz . . . de borongó kedélyed is elszállt az utolsó ködgomolylyal, mely egészséges-pirosra csipte arczodat, de szellemed is megfürdött, — örömihlettel távozol — nem ugy, mint más szomoru temetésről, mert a természetnek haldoklása is szebb, mert ott dereng rajta szemmel-láthatólag már a vidám, jövő feltámadás.

A válásnál ott van már a viszontlátás, e szép lánya utálatos anyjának . . . Könnyülten távozol, de drága két szerzeményt viszel magaddal —: egyiket hogy mily hasznos a lét közepéből a megsemmisülésre gondolni (vagyis ugy élni, mintha soha és mégis mindennap meghalnánk). — Másikat, hogy minden halálban bent van már az uj életretámadás csirája. Távozol dolgodra — de veled mennek: hit, remény, szeretet!

Isten veled, kedves, drága ősz — jövő tavaszunk melegágya, édes anyja. Menj, pihend ki termelő fáradságodat, öreg apád: a mord tél karjain, hogy megifjodva kelhess ki, mint phönix, hamvaiból. Könnyü neked, mert sokszor halsz, és mindannyiszor ujra kikelsz — és örökké, mig a világ és napja tart — mig a tűztányér melege ki nem hül . . . Nem sokára meglátod feltámadásodat, mig mi a mienket, testi szemeinkkel, soha.

Karácson.

„Földön hó — felhő az égen . . .
Hát hiszen csak hadd legyen!"

* * *

„Puszta a táj — üres a láthatár,
Rajt a vihar légparipája jár!"

* * *

„Hol a boldogság mostanában?
Barátságos, meleg szobában!"

. . . Mondja halhatatlan költőnk Petőfi. — Ez utóbbi strófát akkor mondhatá, mikor hideg, szegényes szobájában, a félig fült sárkemencze mellett tanulmányozá Homér, Vörösmarty s a ködös angol Ossián classikus kedves olvasmányait — és az ő lángoló meleg keblével érezé, akkor még családtalan sötét szobája hidegségét, — vagy tán még bakakorában, mikor a *„fakópönyegben"* őrt állott a „Schildbakon" ?! „Földön hó — felhő az égen — hát hiszen csak hadd legyen." Ezzel nemcsak bölcs belenyugvást mutatott a természet változhatlan rendje iránt, — de mintha mondaná: hogy hát ez épen csak igy van jól, hogy épen e változatosság a mi égaljunk nagy érdeme, — hogy épen a mi földünk változatos négy évszakával: hazája a test és szellem nagyságának, itt fejlik a test is, lélek is legmagasabbra — leginkább — Isten képére!

Mert mig a déli forró övön az ember testileg, lelkileg lomha, renyhén hever a kenyérfa alatt, mig az gyümölcsét ölébe hullasztja

és elég gyomrának egy pár kókusdió és a folyóparti sikálló agyag is, képtelen a nagy melegben még csak gondolkodni is; — vagy mig az éjszak-jégvidéki ember testileg-lelkileg satnya, törpe, — egész élete evés, mit a hideg kiván, egész nap czet- vagy fókát vadász, hogy vele gyomrát tölthesse! Esztendejének fele nappal (ha zord is), másik fele egyhuzomban hat hóig éjszaka, mely alatt ott kuczorog földputrijában, melynek nyilásán, mert fának, ajtónak hire sincs, négykézláb kell felcsuszni, hogy az a kis fütés, mit teste melegével csinál, ki ne párologjon. Nap, hold, csillagok helyett néha egy kis *„északi fény“* vet futó világot rájuk. Életük csupa állati tengés . . . mint a murmutéré.

Addig a mi mérsékelt földövünk igazán a föld testének *„homloka“*, melyen oly szépen váltakoznak tavasz, nyár, ősz, tél — borura derü!

Melyből, ha kipattan az eszme, ez isteni szikra: sem le nem sül, se meg nem fagy itt, de mint buja melegágyban tenyészik — és teremt nagyot, dicsőt, örökidőre szólót!

S mindezt inkább télen, mint nyáron!

A tavasz, a szószerinti értelemben, *kikelet* — a tél pedig: *magábaszállás.* Tavaszszal a lélek is követi a lepkét, virágról virágra, télen pedig magába mélyed, magából meregeti a szellem-oczeán tengerének igazgyöngyeit.

Tavaszszal vigasztal, üdit millió virág, lomb, milliárd füszál, madárdal, szivárvány, szellősusogás, vizkaraj és habcsevegés. Télen a természet dermedt halála visszariaszt, visszaküld a négy fal és meleg szivek közé.

Ekkor jobban rászorulunk mások szeretetére — ekkor érezzük: mi az *„otthon?“* S ép ezért mi is bővebben osztjuk szeretetünk sugárait.

Kórház, szinház, lelenczház, olvasó- és levesosztó-egylet stb. humanisztikus intézmények bizonynyal minden télen keletkeznek.

Az ember tán jobb, részvétesb és adakozóbb is télen?

A télnek közepe — tetőpontja pedig minden tekintetben a *Karácson.* Idáig vannak a legunalmasabb, legkurtább, locs-pocs napok. Innét már kifelé megy a természet, naponként egy-egy kakasugrással. Ugy, hogy még aki gyülöli is a telet: szereti a karácsont, — már csak azért is, mivel ez már utparti mutatófa a tavaszhoz.

Epocha ez nagyoknak, kisdedeknek. Az öregek visszagondolnak gondtalanul boldog gyermekéveikre, — a gyermek pedig

egyszerre jobbnak, nyájasabbnak érzi, máskor komoly szüleit, — uj ruhát, puha kalácsot, puha keblet kap, — mintegy zavarba jön piczi eszével s üde bamba tekintetével, mintha okát keresné . . . miglen idősebb testvére megfejti, hogy hát lám: karácson van! Nem tudja bár, hogy mi ez? — de érzi, hogy kivétel és . . . ünnep!

Aztán lát — a máskori szigoru rend és komoly munka helyett nyájas sürgést-forgást, vidám sütést, főzést a konyhán, miknek hulladékából markába is nyomnak egy kis próbakóstolót, mintegy előizlelő foglalót a jövendő sok jóra! — Aztán hall csendes, titokzatos suttogást, naiv rejtőzködést szülei és cselédség között — látja ezeknek néha rajta felejtett tekintetét — sejti, hogy itt ő is benn van; vagy benn lesz a játékban — de nem érti, hanem kis lelke azért ösztönszerüleg készül valami kedves ünnepiesre.

Az esthomály épen jó a házinépnek, hogy kötény alatt belopják előle, a mellékszobába, a zöld fenyő „karácsonfáját“.

Apja elhivja az utból, keresett kusza kérdésekkel vonja el figyelmét, addig az anya belopta az aranydiót, aranyalmát, mézeskalácsot és szines papirszalagokkal ráaggatja a zöld ágakra, száz apró gyertyát gyujt közé, s kikiált, hogy . . . immár lehet!

Erre aztán apa hozza, cselédség kiséri a fiut, az ünnep hősét, a benyiló-ajtó feltárul, — gyermek sikolt örömében, a szülő sir fiacskája örömén — cselédség bátoritja, hogy fogja, tépje, hisz az mind az övé. A fiu kérdőleg apjára néz, — ez akkor szelid ájtatosan igazolja: „Igen — ha jó lész, kis fiam! Ezt mind neked hozta a kis Jézus!“

A gyermek aztán bámulja, tépi, eszi vagy zuzza a sok fényes bábot — ahogy véralkata diktálja . . . de benyomódik piczi lelkébe, hogy a *karácson* . . . ünnep! Velünk ünnepel a cselédség is, mert a „család“ és „cseléd“ nem rég oly rokonértelmü a háztartásban. Ujabb időkben már, mintha csak mindkét szó kezdő szótagját „csal“ értené a magyar polgár, — mindkettőt „csalárdom“ szóval nevezi. Lehet, hogy csak nyelvhibából?

De ünnep ez a szülőknek is. A gyermeköröm szinhelyéről áthuzódnak a férj szobájába. A kandallótüz félhomályánál felszámolják, hogy a hányadik karácson is már ez együttéltüknek? Felejtik, megbocsájtják, ami azóta nem jó volt. (Jól csinálta a teremtő, hogy a lélekben állandóbb az örömnek, mint a bajnak

emléke.) — Sziv tágul, szeretet ujul. A harmonia és a családiság Istene is ünnepet ül. Derüt hint az arczokra, uj kedvet a nőnek apró aggodalmaihoz, s uj erőt a férfiunak nehéz életgondjaihoz. Nem öregedve, de egy évvel megifjodva, lépnek ki a társalgóterembe, — hol már egy pár bizalmas házibarát jelentkezik a családias vacsorára, — mely szivből és megszokásból is vidámabb, fesztelenebb, érzékenyebb, eszményibb és jobb izü, mint bármely egyes név születésnapi vagy paszitanap, — avagy kártya-estély. Fennköltebb a karácsonest még vallásos szinezete és világszerte szokásos általánossága végett is.

Még nagy városokban is aránylag üresek ilyenkor a *közhelyek*, éttermek, kávé-, bor-, sör-csarnokok. Még az állandó „*Stammgast*“-ok naponkénti ülőhelyein is hézagok vannak. Kinek magának nincs családja: az estén keres egy nős, gyermekes komát, sógort vagy egy jó barátot — s azok körébe huzódik. (Csak a szegény felvidéki tótjaink teszik megforditva. Ezek most járnak-kelnek üvegeikkel, drótjaikkal bekeresni egy kis tavaszravalót.)

Szegre van akasztva ez estén minden gond, felejtve a harag . . . és adósság. Csak kellemest, üditőt kiván mondani, tenni, szülő, gyermek, rokon, sőt cselédség is. — Künn fagy, zuz, vihar; bent annál melegebben izzik a családi tűzhely és a szeretet parázsa. Künn letarolt ugar, lombtalan ág, virágtalan kert, csillagtalan éj, — de benn annál fényesebb csillag ragyog a szerető szemekben, annál szebb bimbók nyilnak az egymásban és egymásért élő családtag arczain.

A „Tegetthof“ hajó jégsarki magyar hajósainak leginkább az fagyasztotta kedélyüket, hogy a karácsont ott a jéghegyek közé szorulva és nem a megszokott édes körben melengethették át.

Ó, a karácsonest a családiság szent ünnepe!

Szent az, miben sok lélek egyesül, mondja egy irónk. Itt mindenkinek — millióknak egyirányu érzelme egyesül.

A karácson is szent hát — és a családiság is az.

Tehát egyik szentebbé teszi a másikat. Tehát a társadalomnak ugy, mint a vallásnak, egyaránt szent kötelessége egyengetni a családiság utját, elősegitni a családiság, tehát a házasságok szaporodását, — ostorozni, irtani azon anyagi és erkölcsi okokat, bünöket (mint fényüzés, nagyravágyás, henye, léha, blazirtság, agglegénység, rosszul értelmezett nő-emancipatió, ledérség, czivódó

természet stb.), mik félelmesen apasztják mai napság a házasságok, tehát a családalapitások számát.

Hiszen: családból ered az egyén — s ennek milliói, — tehát község, állam, világ és minden!

Családból fakad az erkölcs is, a bün is — amint a család sarjadéka ott neveltetik. A család szive, papnője, a házi istenek kiszolgáló minisztránsa pedig a nő, a feleség.

De jó volna őket eleitől már azzá tenni!

„Bizony-bizony“, mondja Feydeua franczia iró, ki Páris családiatlanságán elrémült, „*a nők tesznek mindazzá, amik vagyunk, és csak mikor igazi asszonyaink lesznek, akkor lesznek polgáraink.*“

„Férfi sorsa a nő“, Jókaiként.

A kereszténységnek nincs nagyobb ünnepe, mint a karácson.

Üdvözitőnknek születés-ünnepe ez. Nagyobb az a nagypénteknél — amikor meghalt, — a husvétnál, — mikor feltámadott, — ugy a pünkösdnél, — amikor szent lelket külde; mert ha nem születik vala: mindemezeket nem mivelheté vala. Jöjj hát és légy üdvöz karácson! — Te hófehér, gyászba burkolt piros örömnek — zöld fenyős ünnepe! *Fehér* lepled jelzi a ma született gyermek *ártatlanságát*, a megváltó születése a *piros* örömnek világra szóló Hozsana-ját, — *zöld* fenyőd egy jövő életnek és minden jónak eleven reményét.

Jöjj hozzánk még nagyon sokszor, találj bennünket és hazánkat mindenkor boldogul. Szenteld sziveinket annyivá, hogy midőn „*boldog ünnepeket*“ kivánunk egymásnak: necsak szokásból, kalapbillentve, de szivünk fenekéből kivánjuk és tegyük is.

A magyar ember jól töltött örömnapját ugy fejezi ki, hogy: „*ma karácsonom volt*“. Szerezzünk egymásnak mennél több karácsont 365 nap közül — hogy egymást érjék, hogy ne felejtsük izét az ideinek, mire a jövő évet érjük.

Ne felejtsük, hogy a születésben már ott a halál is. — Tenyerünk M. M. betüje is azt sugja: „*Meglásd, meghalsz!*“ Ne keseritsük, ne rontsuk el hát egymás karácsonát e kurta földi életen, ugyse lehet semmi javunkat rákeblezve biztositani, — akkor szakad kezünkbe a vége, mikor még nem is vélnők. Addig is hát kivánjunk és csináljunk egymásnak

„Boldog karácsont —
Boldog ünnepeket!“

Ujév!

Épen az 1886-ik ujév Krisztus születése óta. Hát a föld és világegyetem keletkezése óta hányadik? Ki volna megmondhatója? Vagy e *„kiterjesztett nagy erősségnek“* nem is volt keletkezése, nem is lesz vége? miként nincs se kezdete, se vége az ezeket alkotónak? — Volt már a kezdet előtt és lesz a végnek vége után is világ? — Habár más formában, de öröktől örökké, végtelenül! —

Ó e végtelenséget mi véges észszel felérni nem birjuk! Jobb is. Különben megszünnénk véges lény, vagyis emberek lenni, — pedig mássá lenni irtózunk — és természetesen: mert nem tudjuk mi lesz az a *„más“?* Véges emberi eszünk végét keresi a térnek és időnek — s ahol *„végtelent“* kell hinnünk: mint az istenségnél és a világegyetemnél: akár bele *őrülhetünk!* Jobb nem is firtatni. Ugyis hiába.

Hegel — az ujkori bölcsészet nagymestere, azt mondta, hogy már ha valaki épen fogalommal akar birni a végtelenről: képzelje ezt mint a *karika-gyürüt,* melynek mindenütt vége (széle) van és még sincs vége.

Mert az önmagából kezdődő és magába visszatérő *Egész.* Mi pedig e végtelenségnek mégis csak vagyunk egy morzsája . . . . Elégedjünk meg vele!

Ujév! . . . És miért év? Miért uj? Hiszen e végtelen idő szakadatlanul folyik. Nem darabolja magát — és nem is engedi magát daraboltatni. Perczei illannak egymásután anélkül, hogy

két másodpercz között csak egy ezredpercz *pauzát* tartana és anélkül, hogy lefolyó utjára csak egy parányi *állomási* pontot, egy darabolási választó vonalt, vagy csak egy mákszemnyi határdombocskát tenni, magára *gombot kötni* engedne.

De ha tényleg nem hagyja magát darabolni az idő, annál több részecskére daraboljuk mi *képzeletileg.*

Igy születtek az év, hó, nap, óra, percz és másodperczek; mint emberileg képzelt részei e magába visszatérő végtelenségnek. Feldaraboltuk e végtelen egybefolyó időt nem mi, de már az ős chaldeusok — chinaiak, egyptomiak stb. — évekre. És nem ugy vaktába, csak privát gusztus szerint szabták ki ezt 365 napra — hanem természettani szükségből, mert épen ennyi nap alatt végzi földgömbünk a nap körül keringő utját, — épen ennyi nap alatt ér vissza egy-egy elhagyott pontra.

Feldaraboltuk tavasz, nyár, ősz, tél évszakokra könnyen, mert ezeket könnyü volt megkülönböztetni, a szerint, amint földünk a naphoz közeledve hidegebb és rövidebb — vagy távolodva melegebb és hosszabb napokat kapunk, — s a mint a növényzet elhal vagy uj életre ébred.

Feldaraboltuk hónapokra, mert ennyi idő alatt érinti földünk égi (napkörüli) utjának bizonyos pontjait; feldaraboltuk napokra, mert ennyi idő alatt fordul — pördül meg öntengelye körül.

A napot már önként, minden természeti vagy csillagászati kényszerüség nélkül osztottuk be 24 órára — ezt 60 perczre, ezt 60 másodperczre — tán csak könnyebben eltölthetés végett — mint az apró pénzt könnyebb elkölthetés végett.

Az évet mondhatnók: keringő körutnak, a napot forgó pördülésnek.

Mindkét körzését kimért pontossággal mindig egyforma ideig végzi a föld — mióta a föld lakói észlelik — anélkül, hogy valaha *elvétené,* hogy valaha csak egy perczre, egy vonalnyira elkésnék, vagy kizökkenék! Ki szabta meg földünknek eme körutjait ily szép, de e mellett kegyetlenül pontos, változatlan örök egyforma, kimaradhatlan bizonyossággal — végnélküliséggel?!

Csakis egy végnélküli erő, szellem, vagy Isten csinálta ezt igy?

Aki ezen elmélkedik: *az imádkozik!* — Mert a végtelen szellemhez emelkedik — habár véges eszével fel nem éri is: róla elmélkedik; s ez már *„imádság“!* És itt, midőn véges esze elakad: szive a *„hit lajtorjájába“* fogódzik: ez már *„ájtatoskodás“!*

Esze is mondja, hogy kell létezni egy végtelen erőnek, mely ezt ily bölcsen berendezé. Keresi a végtelen szellemet *fölötte, alatta* — mig rájön, hogy mindenütt ott van *körülötte!* — Aztán keresi *„formáját"* (mert mi mindent csak formába öntve akarunk és birunk látni), de ez már a véges késznek *lehetetlen!* A tudat elakad! — — Akkor jön a *„hit"*, mely csakis azért hit, mert ha tudássá lehetne, megszünnék hit lenni — mint Berzsenyink szebbnél szebben irá:

Isten, kit a bölcs lángesze fel nem ér —
Csak titkon érző lelke óhajtva sejt! —
Léted világit: mint az égő
Nap; de szemünk bele nem tekinthet!

Az *ujév hát nagy ünnep!* Róla elmélkedni: *imádság.* — Végtelenségén felbuzdulni: *ájtatosság.* Ezt gyakorolni: *Istenszeretet.* Istent szeretni felebarátunk szeretésével lehet: —

Egymást szeretve, kivánjunk tehát egymásnak

„Boldog ujévet!"

Ujév oktávája.

Az ujév oly fixpont — nemcsak a kalendáriumban, de az ember szellemi világában is, oly memento mori, mutatófája az enyészetnek és feltámadásnak, hogy az elme, a sziv, az emlékezet, a képzelet, a hit, a remény még mindig ünnepiesen lüktetnek — oktávája körül is.

És méltán.

Hiába mondja a prózai ember, hogy ezek is csak oly hétköznapok.

Nincs ember, aki e napokban kisebb vagy nagyobb mértékben le nem számolna önmagával, multjával, emlékével, reményeivel.

E napokban minden embernek *„Janus-arcza"* van: t. i. hátranéző és előrelátó — kettős arcza.

És helyesen!

Hiszen szorosan véve jelenünk nincs is: mert az a percz is, melyben erre gondolunk, egy másodpercz alatt multtá lett éltünk homok óráján, a jövő percz pedig, melyre előre gondolunk, nem tudjuk, mit szül, mit hoz?! . . .

Nem csuda hát, ha e napokban lelkünk a mult és jövő behatása alatt felejti a jelent s visszakalandoz multjának letarolt mezejére és elábrándozik jövőjének ismeretlen, tehát csak képzeletepingált virányaira.

„Remény — s emlékezet
Ti fogtok itt kezet!“

Mondja a költő.

A bölcsész pedig azt mondja:

„A mult hát példa legyen most!“

* * *

Minden embernek van multja. De van-e ember, aki elmondhatja, hogy multját — ha ujra kezdhetné, ismét ugy irányozná? Kevés, vagy tán egy ember sincs ilyen, miként épitész is kevés van, aki kész épitményén javitni valót ne látna?

De épen ez önelégületlenség a helyes.

Ebben gyökerezik az emberiség életczélja: a tökéletesbülés.

S az ujév épen alkalmas arra, hogy bekérjük magunktól a számlát multunkról.

De ezt kiegyenliteni is kell! — Mivel? Okulással. A multból levonható következtetéssel.

Boldog Janus az, kinek hátranéző arcza nem kénytelen bánatos, bünbánó képet vágni.

És szerencsés Janus az, kinek előre néző arcza vidám, reményteljes képet bir festeni jövőjére.

Ezer szerencse, hogy a reményt utiköltségül adták az Istenek. S kétezerszer szerencse, hogy „hamis pénzben“ osztották ki, melyet nem vesz el senki — tehát hordozzuk holtig, söt örökül gyermekeinknek is.

* * *

De nemcsak az egyes embernek, hanem a nemzetnek, a hazának is van multja, jövője.

Ki vizsgálja ezeket? Minden jó hazafi.

„Megbünhödtük már a multat és jövendőt!“

Mondja a néphymnus, vagyis hogy megbünhödtük multban már a jövőt is. Tehát jobb jövőre van igényünk! . . .

Ha igényünk jogos, akkor beváltja azt a gondviselés.

De hogy igényünk jogos lehessen, azt magunk csinálhatjuk azzá.

* * *

Ezer éves jubileumunk küszöbén állunk.

Kevés állam öregebb nálunknál Európában.

Van multunk, és multunknak historiája! . . .

Felkérődzük-e azt a sok harczot, háborut, kiontott vért, hullatott könnyeket, török-tatár igát, visszavonást, párttusát, testvérgyilkot, ósdi indolentiát!

Fel! . . . Egy pillanatra —: okulásra.

Hát a közbe-közbei fényt, hirt, dicsőséget, honfierényt, martyr-glóriát?

Ezeket is a buzditó példa végett.

Sütkérezhetünk is jócskán őseink dicsfényében!

Európa szinpadán mi is szerepeltünk hajdanán!

Volt szerepünk; van missiónk — tehát lesz jövőnk, kivált ha keleti indolentiákat és tulloyalitásokat levetkezzük.

* * *

A világegyetem is uj epochához közelg!

Közelg a XX-ik század. Még csak 14 év — s lejár a hires XIX-ik század — ez a felvilágosultság, szabadgondolkodás, forradalmak, gépek, demokratia és proletáriátus, socialismus, nihilismus, a nyomor és fény, a gyorsan haladás, ifjan vénülés, anyagi önzésnek, mammongyüjtésnek lázas, miazmás korszaka is meg fog halni nemsokára, mert már tulhajtásban teng.

Minő kilátás van az uj századra?

Nagy átalakulás! Mert minden kornak van szelleme, vezércsillaga, divatja, jelszava!

Kaint és Abelt mozgatta tán az állati *ösztön*, a szájba vethető falatért.

A következő korok embereit az elhelyezkedés, a *népvándorlás a területért*.

A későbbieket (boldogok, hogy egyéb bajuk se volt) mozgatá a belső, a *hit*, a vallás, ennek is inkább csak külső *kultusa* mozgatta keresztes hadjáratra, 30 éves háborukra.

A jelenkort már *a jog*, az egyéni szabadság jogos szomja vitte tul jogtalan vérfürdőkbe — Robespierre-féle nyaktilókra.

A mostani kornak versenye, czége, jelszava: *a faji, nemzetiségi kérdés!*

Ezt majd elnémitja az internationalis civilisatio, a gőz és villám, a sürü és gyors érintkezés amalgamisáló politurja.

A jövő századra marad a legprózaibb, de mégis legközvetlenebb thema: a *kenyér!* Veszedelmesb minden korábbi kérdésnél — mindennap egy asztalhoz ül velünk, és jaj, ha a tál *üres!*

Borzasztók az üres gyomor igényei!

Sőt nem elég neki a kenyér: *konfektért* kiált. („Panem et circenses“.)

Jóllakás után élvezet!

„Panem et circenses!“ — orditák már a Grachusok tömegei. Mert megirigyelték a gazdagok élveit.

Részüket követelték abból is.

Az ő munkájuk után van az is —: vélték!

* * *

A munka és pénz, a *vagyon* és *nihil:* farkasszemet néznek már e vén XIX-ik század utómesgyéjén. — Nagyon tulhajtott már a pénz hatalma, pressiója — az önzés — a mammonimádás! . . .

Miként békülnek ki a XX-ik században?

Ki oldja meg a földnek e legkényesb problemáját ugy, hogy a kecske is, káposzta is megmaradjon, hogy társadalmunk épületénél a korkivánta ujitás mellett a *fundamentum* is romba ne düljön, — s ne karddal, vérrel oldassék meg, mint a gordiusi csomó?! Kitérni e problema elől nem lehet.

— — — — — — — —

Egyengessük a békés vagy kevésbé éles megoldás módozatait. Lehet ám! Ha kitalálták a villámlevezetőt (Blitzableitert) miért ne a moralis és materialis villámháritót? . . . Vagy legalább a *„mérséklő szellentyüket!“*

Mikről jövőre.

A tél.

„Befujta az utat a hó —
Czéltalanul fut a fakó.“
Népdal.

„Zord az idő — borult a láthatár,
Rajt a vihár légparipája jár.“
Petőfi.

Van tél — de nagy! „Jobb is, ha a maga idejében kifujja magát“, mondja a magyar ember — keleties resignatióval — sőt konyit kissé a czigányfelfogáshoz is, aki a rosz időben örült, hogy hát ezután bizonyosan jó idő következik — csak az a bizonytalan, hogy mikor? Hátha marháink ugy járnak addiglan, mint a jó Toldy Miklós lova?

No az idén találó az a népszójárás is: *„Ne neked, marhásember!“* — Már-már liktáriummal tartjuk szarvasmarháinkat, ez nem kerül annyiba, mint a széna, szalma. A saláta eczettel, olajjal nem oly drága, mint most ugyanannyi rázott kóró. Hanem várj csak bécsi sógor: majd drágán adjuk a „Rindfleisch“-t, ha kitelelhetünk!

Hát a szegény erdei és mezei vadak, hogy kaparnak füvet az ölnyi hó alatt? Ki táplálja most az égnek madarait? A német *„madártápláló-egylet“* messze van, különben is a maga kétfejü sasait szereti táplálni, mi meg vajha magunkat!

Falvaink emeletes házainál (igaz, hogy nincsenek) földszinről azaz hószinről egyenesen az I-sö emeletbe léphetünk, azaz a pad-

lásra. Jó, hogy a „héj"-ajtó konyháról nyilik, ott jár ki most a falusi ember, a kémény mellett, nem az udvarra, mert az most nincs, de a hó tetejére, onnét meg lajtorján, vagy gyalogszánon csuszik át a szomszédja iszterjéig, s ugyancsak ennek kéményén szól be, hogy élnek-e, fáznak-e? Élést élnek, de nem segithetnek, mert maguk is hócsapdában, vesztegzár alatt vannak, de legalább nem fáznak, mert a hó jó takaró a fujó széltől is.

Ha ez mind elolvad: úszunk nemcsak Budapesten, de minden faluban. Már-már azt hittük, hogy az északi jégsark jön és terjeszti fagyos birodalmát errefelé, hogy minket leszorit a déli aequatorig, ahol — Darvin szerint — őselődeink, a csimpáncz-majmok ropogtatják a kokus-diókat — hanem hát öregeink mondják, hogy ettől ne féljünk, hisz épen ekkora hó volt 1836-ban is, mégis itt vagyunk, akik vagyunk, — tehát nem klimánk változik, csak a mult 40-ki télnek „uj kiadása" ez. Azért volna jó tartani a „száz esztendős" kalendáriumot! Vagy tán még jobb volna száz esztendeig élni, amikor magunk irhatnánk száz éves naptárt — s tapasztalatból tudnók, hogy máskor is volt már ily grönlandi havunk, mégis kitavaszodtunk, ha előbb nem — ugy junius felé!

Fü, fa csak ujra zöldül majd — a deres ág majd csak kivirul — bár csak az öreg ember nyersülne igy ujra évenként, vagy csak minden 50 évben is — s a deres haj setétednék vissza, mint egy Garibaldié, midőn Siciliát meghóditá, — hanem hát az „*emberifjitó szert*" csak késnek feltalálni. A vén fába is beoltanak, de az öregülés ellen nem sokat segit az „Én Rix Vilma Pompadourpasztája" sem!

Ezek az „életbiztositó-intézetek" is nem az életet biztositják, hanem a halált: akkor fizetnek, ha meghaltunk, — mig élünk — mi fizetünk nekik, tehát pénzünkért halunk, holott ezt ingyen is megtehetjük.

A természet télen pihen — kell neki e delirium — e chinai *fehér gyász* — e hólepel, — e zsibbadt álom a pelyhes hópárnán, hogy uj erővel virithasson kikeletkor. — Az ember öregségében hiába pihen, nem virul ki ifjusága — mert ez csak *egyszer nyiló virág*, s akkor is hányszor csipi le dér és kora fagy. De hát kiszámitá az „*Üstökös*", hogy ha Ádám, vagy csak Noé apánktól kezdve is, mind élnének a holtak, hát oly sürüen férnénk el a földtekén — egymás mellé préselve, mint a héring. — fölöttünk még egy hasonló második, harmadik és negyedik emberréteg!

Talán mégis csak igy van jól, ahogy most van?

De hát szó, ami szó: — mégis sok ez a jóból. November óta folytonos vesztegzárban vagyunk a hótól. Az egyszeri fösvény házigazdánál egy hosszas őszi esőben vendégei megrekedvén, kiállt az udvarra, s a zimankós felhő felé emelt kezekkel kiálta fel: „Uram és én Istenem: voltak-e neked negyednapos vendégeid?" Ez persze csak jux volt a régi jó vendéglátó, nem adózó világban — nagyot nevettek rá a vendégek, és még nagyobbat ittak.

Hanem a magyar embernek nincs vére a szobalevegőhöz és szobamunkához. Ha van is berendelt kenyere, husa és bora: unja ezt ott bent. Hát a szegényé, aki pipájával füt — ezt is vékonyan adja a trafik — s ugyanannyi gyufa kell hozzá, hogy gőzölögjön. Naponkénti kenyerüket pedig a napszámmunka adná, de kapa, kasza nem fog a hótól, de még a fejsze s halászat se. Kosárkötést, faragást nem ért, nem szeret.

Olvasást nem szokott, egy-egy mulattató könyvért, vagy hirlapért sokalja egész évre a 4—5 forintot. Hanem untában a korcsmába megy. A nyári félévben összeizzadt pénzecskéjét elveri egy éjjel, mert nem tud németként egy-egy oktiliter (pfiff) bor mellett csendesen, önzőmagában szörpölgetni, hanem szélesen „ma van ma", ő a legény a csárdában — s ahol ő parancsol, ott ne koplaljon senki! Rendel és fizet, még az ablakon benézőnek is — s megveri, ha el nem fogadja. Önelégülten vágja ki adóba szánt utolsó tizforintosát, s jó, ha a mosolygó Mózes visszaad egy font só árát, ezt is elveszti hajnali hazabotorkálásában, otthon aztán kis gyermekei megijednek, hogy az apa beteg, a sirva duzzogó feleségét pedig elveri Istenigazában: hogy meri őtet (mikor már titkon maga is vádolja magát) rágalmazni, de csak sajnálni is.

Kedves jószivü — jómulató magyarom! Sok szép, lovagias vonásod, eredeti rózsapiros kedélyed, jobb sorsra volna érdemes — jobb irányban volna felhasználható. — De azért . . . „*Imádom, szeretem — büneivel is nemzetem*", mondá Petőfink. Eredendő büneiden segit majd a népnevelés — s lesz a te szellemi „*kikeleted*", de ne vegye el, ami szép, jó, lovagias van benned, mint az „iskolai takaréktárak", mit a „Borsszem Jankó" oly szépen illustrált.

Pótlóktél.

„Ködös az idő — szürke a menny.
Mint a bakancsos köpönyeg! . . .

Petőfi.

Nem hiába, mindennek pótléka van mai napság: ugy telünknek is! Márczius közepén kivicsant a nap; kikelethez készül ember, állat, növény, hát egyszerre csak ujra kezd fagyni, havazni. Megriadtunk. Eszünkbe jutott, hogy egyik historiai ősünknek is azt mondá ebéd végén a török császár: „Megálljon csak: hátra van még a *fekete leves!*“

Lehet, hogy e kis pótléktél nekünk is — főleg a termelő gazdának (tehát a fogyasztóknak is) gyászos lesz — ha másért nem, hát csak azért is, mivel a márcziusi hó és fagy közhit szerint sok gazt nevel.

No de vigasztalódjunk azzal, hogy ez legalább nem fekete, de *fehér leves,* és hogy sok kártékony rovart s petefészket is elpusztit, hogy mint pótlék, mint codicillus: sokkal rövidebb lesz anyjánál, hogy öregeink állitása szerint 1818-ban ápril 24—26 közt is volt harmadnapos hózivatar — mégis itt vagyunk — a kik vagyunk.

De már ha pénzünk nincs — legalább a munkaidőből ne koptatna ki bennünket az időjárás! Ugy látszik, hogy a tavasz

kiakaródzik menni a divatból. Félő, hogy a tél után egyszerre nyár lesz! Pedig ezt még a vas sem állja ki, mert ha egyik végét jégbe, másik végét tűzbe tesszük, aczéllá lesz, mely nem hajlik, de törik.

De hát aczélozzuk meg magunkat — kedélyünket mi is az időjárás korlátlan szeszélyei ellen — mondjuk rá keleti resignatióval, hogy igy van jól, a hogy van — hogy hát az ilyen idő is jobb, mintha semilyen idő se volna.

Farsang.

Huzd rá czigány,
Ne gondolj a gonddal!"
Vörösmarty.

Azt mondják, hogy a *„böjti napok"* valók az elmélkedésre. Lehet. Hanem a farsang is elég elmélkedni valót ad annak, aki a gondok vagy az élvek miatt ráér.

Tessék csak a hirlapok vegyes rovatába bele nézni — és olvasni: „ma jogászbál, holnap orvosbál, bölcsődebál, irók és művészek bálja, technikusok — athleták — nőegyletek — mágnások — iparosok — kereskedők — patikások — fiákerosok — vakok — siketnémák bálja, és a jó ég tudja, még kiknek a bálja — s báljaik" bája, fénye, pazar pompája van leirva, eltánczolva — végig élvezve! . . .

Tessék aztán a másik rovatba nézni és olvasni a vasmegyei vendek, alföldi bosnyákok — magyar banátiak stb. éhtyphus — éhhalál-tudósitásait — vagy a pénzzavar miatti bukásokat, csődöket, árveréseket, adóexecutiokat és a naponkénti öngyilkosságok sürü, hosszu lajstromát — az uzsora miatti jajveszékléseket, bank- és hitelintézetekérti reclamokat — kétségbeeséseket, rablógyilkosságokat és statáriumokat olvasni és átérezni.

Bizony ily ellentétes folyó események felett lehet elmélkedni!

De hiszen rég megirta nagy Vörösmartynk, hogy:

„Mindig igy volt a világi élet.
Egyik fázott, másik lánggal égett.
Huzd — ki tudja, meddig huzhatod!"

Igaz is . . . . Mit használna az éhezőknek, szükölködőknek, hahogy a vigadók is kétségbe esnének? Igy legalább tánczolunk ő helyettük — akarom mondani ő értük is. A mama se örömest éjjelez ám egymás után annyi bálban — de ez a török sebesültek, amaz a bölcsőde, emez az árvák javára adatik — ide csak el kell menni — ez az önkéntes adózás, modern segélyezés; jut is, marad is — mulatunk is, ismerkedünk is.

Képcsarnokokat, virágkiállitást, szinjátékokat nézni eljárunk messzire . . . s mik ezek a városi bálok mellett? Az élőképek csarnoka — a jelen ivadék ifjusága és élővirág-kiállitása mellett? S hová törpül a szinpad mondva-csinált játéka a báloknak szivtől szivhez menő, néha nagyon is mély szerepléshez képest?

Tagadhatatlanul érdekes panoráma egy ily fényes bál — még csak nézni is . . . hát annak, a ki teszi? S mért ne tenné? Napján kell szakitani a virágot, mint Schiller mondja:

„O lieb, so lange Du lieben kannst,
O lieb, so lange Du lieben magst!"

Az ifjuság soha vissza nem térő idylli aranykor — mint Eötvösünk mondatja a kis Szalercsi Klárikával:

„A szerelem napom vala —
Egy napnak csak egy hajnala:
A sziv egyszer szeret."

És a néző is hol látna többet? . . . a fényár, mit a meggyujtott lég millió csillárokból szétlövell — hogy szinte „vakit". Az a távol India buja földjéről ide varázsolt — s telet nyárrá — nem, de függő kertté, paradicsommá tevő növényzet zöld lombozata, üde lege, édes illata — az a zene: mely sir, nevet, a teremtő képmásainak bimbói együtt egy csokorban, egy koszoruban, a szépek szépéből választékos pompával mosolygó örömmel arczukon, beszélő boldogsággal szemeikben — epedő, égő vágyakkal sziveikben — és . . . villámmal lábaikban.

Ugyan mik ezekhez képest a holdvilágos gyámoltalan „*Villik táncza*“ — a Szerafinek bágyadt zenéje — az Eldorado — az Alhambra — a keleti mesék „Ezeregyéjszakája“ ? . . . . Semmik!

1849-ben irta koszorus költőnk Tompa, hogy:

Tánczoljatok lányok, tánczoljatok.“

No azt akkor a honfibú mély fájdalmából, gunyból mondá. De ma nincs az az eset . . . Lehet, hogy most is tán kitörendő krater lavinája felett tánczolunk? . . . De hát akkor is rosszabb-e igy?

„Huzd, ki tudja meddig huzhatod,
Mikor lesz a nyütt vonóból bot?“

Hanem másnap — no — sok embernek sokféle jut eszébe — más a mamáknak, más a papáknak, más a rendezőknek. Sok szép nő boszus a báli referensre, aki egyiket, másikat jobban kiemelte. Igaza is van. Minek az? Hiszen bálban „*mind szépek vagyunk*“ — miként „*mind jók*“ . . . a temetőben! — „Jó férj, hü feleség, jó gyermek, gondos szülő“ — van felirva a ravatalokon — mondá Szemere Párisban, midőn a Pere-la-chaise temetőt megnézte — s kérdezé magától: hogy hát a rosszak temetője hol van? Sehol. A halálban mind jókká leszünk. — Hát a „*csunyák bálja hol van?*“ Az sincs sehol. Igaz is. — A fiatalság maga is már szépség — erő, egészség duzzadoz és az ifjukor von reá, még a nem egészen szabályos arczokra is üde pirt, baraczkhimport stb.

A jó falusi olvasó osztékony örömét pedig az rontja el, mikor olvassa, hogy a jogászbál tánczrendjét, jelvényeit Bécsben — az irók és művészek cotillon-ordóit (a magyar irók és művészekét!) Brünnben és Bécsben csináltatták! Hát aztán épen a művészek adnak magukról ily szegénységi — és épen a hazai irók ily hazafiatlansági bizonyitványt?! Szegény hazánk! —

Mit irkálnak akkor bel — ipar — védvám — védegyletről? Vagy ezeket csak nekünk, szegény falusiaknak irják — mint a doktor csak irja, de be nem veszi a receptjét?

„Ad vocem recept“ . . . tisztelet az orvosbál rendezőinek, kik minden csecsebecséjöket Budapesten készitették — mégis szép

volt — igen szebb, mint a többi, mert hazai ész és kéz szüleménye is volt.

E tettük legyen „*Recept*“, a többiek pedig vegyék be, ha álpróféták nem akarnak lenni . . . Vagy belföldről csak a „*hamut*“ veszik — melyet böjti hamvazókor fejükre hintenek?

Majd egyszer csak késő lesz. Jobb farsangon kissé — mint a nagy böjtön muszájból böjtölni! . . .

Farsangi elmélkedés.

„Huzd rá czigány —
Ne gondolj a gonddal! . . .“
— — — — — — — — — —
„Mindig igy volt a világi élet,
Egyszer fázott, másszor lánggal égett. —
— Huzd, ki tudja, meddig huzhatod?“

Farsang, carneval, bachanáliák, bútemetők — gondtemetők! Miért ne volnátok hát „Vivát“?!

Hisz minden bú, minden gond egy-egy virágját lopja el életünknek. Fojtsuk bele hát a tolvajt, amibe lehet.

Önmagát lopja meg: ki mélyen érzi a bajt.

A jó Isten jókedvéből teremté a világot; tehát jókedvre s örömre teremté.

Minden évszaknak van élve; — ősznek gyümölcse, nyárnak fürdő-idénye, tavasznak ibolyája, télnek jéghóvirága. — Mindannyinak öröme azonban szivünkben fakad vagy hervad — mint a felhő kebelében, mely szivárványt vagy villámot mutat.

Örömujjongó násznép hangos zenével lépdel vidám esküvőre, fel a templom felé, zöld, fehér koszorukkal fejükön, csinált virágbokrétákkal dolmányukon — s nem csinált piros rózsákkal arczukon, — de mellettünk szélrül huzódik a néma, setét özvegyi gyász. Isten házáig ő is mehet . . . felejtkezni, vagy multjáról elmélkedni! Hátul — mögöttük pedig kullog az éhes koldus — rongyai közt

dideregve szedegeti a dobzódó legénység elhajigálta pereczdarabokat! . . .

„Mindig igy volt a világi élet —
Egyik fázott, másik lánggal égett!“

Az életkorok is határozzák a kedvet, az örömöt. A gyermekéhez kevés kell. Bútalan gondtalansága már magában is öröm. Nem is tudja, miért ne örülne az édes létnek? Nem tudja még, oka is lehetne, vagy oka is lesz ellenkezőre. Az ifju már tudja: kapott már kóstolót tormából, epéből, de nem instáll belőle, könnyedén lerázza, mert érzi, hogy élvezni az ő monopoliuma! Azért önfeledten dalolja, hogy:

„Ez az élet minket illet,
Nem a koros öregeket!“

Tehát benne van az élvek korszakában. Könnyedén siklik egyik gyönyörről a másikra. Át is ugorja néha — meg se becsüli sokszor — mert rá se gondol: hogy nem igy lesz mindig. Életét is legkönnyebben oda veti az ifju. Azt hiszi, feltámadott már — mielőtt meghala. (Azért szerette nagy Napoleon a gyerkőczkatonákat.)

E közben férfiuvá lesz. Munka . . . tettvágy — a vagyon, szükség, hir — dicsőség egyelőre el is felejtetik vele az élet idylli örömeit . . . De idővel kezd kifáradni a prózában! Az életkor delelő tetőpontján — az izzó nap sajtolta verejtékét aggódva törli és vissza néz multjára: az árnyas, üde völgybe: az ifjukor édes, titkos zománczos *„Dodona berkeire“*, mint Bajza „Vándora“ a kedves hon határáról:

„Bérczről vissza néz a vándor —
Vigan int kies hazája:
Ott mosolyg a róna-táj!
De a messze távozónak
Szive vérzik — szive fáj!“

Épen igy az ember, — a hajlott kor első grádicsánál — meghökken — visszanéz az örökre elhagyandó ifjui életörömökre, főleg, ha nem kapta ki belőle elégséges osztályrészét! Fellobban benne (mint kialvó mécs lángja) az emberi nemes élvek jogos vágya — *„most, vagy soha többé!“*

Visszalát még a virányos multra, és rá lát már az enyészetre! — Ilyenkor mondja aztán csinált jókedvében, mintegy ellegyezni akarandó a gond és enyészet sötét fátyolának pókhálóit:

„Huzd rá czigány,
Ne gondolj a gonddal!
Huzd, ki tudja, meddig huzhatod?!"

No, de — „ugy éljünk, mintha örökké élnénk", mondja a morál. Hagyjuk meg minden kornak, minden évszaknak tisztes örömeit. — Aztán dologra!

Hazánknak Ausztriával szomszédos német falvaiban (Sopron táján) hushagyó kedden, bohózatos, de jellemző népünneppel ugy temetik el a farsangot: hogy egy tivornya-iszákosnak öltöztetett suhanczot, dal, guny és ütlegek közt kisérnek egy gödörig, ott beletaszitják, — ágakkal, pernyével félig be is temetik. De az eltemetett, lehányva ágról-szakadt rongymezét, kis idő mulva, mint munkabiró férfi lép elő! . . . A tivornya-farsang hamvából ujra kél a munka korszaka! — Mintha csak egyik költönk lángszavait kiáltaná, hogy:

„A tavasz megjön mezeinkre s minket —
Alva találjon? . . ."

A jó falusiak télen.

E czim alatt jött nemrég a „Zalá"-ban egy annyi jóakarattal, mint hazafisággal és népéletünk ismeretével irt czikkecske. Alapelve, hogy falusi népünket — ily korán beállt téli időben, a házi iparra kéne rászoktatni, hogy a tétlenségből — ennek rosz következményeiből — s a nyomorból kiemeljük. Nem uj eszme, de nem lehet eléggé ismételni. És most nagyon korszerü is.

Időjárásunk is nehány év óta nagyon, hogy ugy mondjuk: elmuszkásosodott. Alig birjuk beszedni az ősz gyér terméseit. Kapkodva, futtában szüretelünk, vetünk, szántunk egy kicsit. Nyakunkra zudul a tél, egyszerre, váratlanul, idő előtt. Kifagy az eke, benfagy a répa, burgonya. Istállóba szorul a jármos-marha, tétlen fogyasztásra a drága cselédség. Az őszi faültetés — sánczolás — földforditás marad, mulik. Mintha Sziberia — Grönland és az északi jégöv terjesztené birodalmát évről-évre, lejebb felénk. Mintha teljesülne a jóslat, hogy a föld kihülés által vesz el idővel. Északi utazók irják, hogy Grönland táján láttak vidékeket, mely máskor élhető föld volt, de már nem termi meg a rozsot — s a föld népe kihal, vagy déliebb tájra huzódik.

Intelem ez: hogy még komolyabban gondolkozzunk népünk téli munkásságáról s téli élhetéséről.

És intelem erre az országos pénztelenség, a bor- és gabnakivitelünk hiánya.

Külföldi piaczainkról leszorulunk, uj piaczokat nem kapunk. Drágán állitjuk elő kevés borunkat és gabnánkat — és olcsón sincs elég kelete.

Mi néz ki ebből? A nemzeti tönk, az országos elszegényedés! A szegénység lenyügzi a szellemet is. Felbontja Austriávali érdekkapcsunkat is.

Jól mondá Mudrony György képviselő az országgyülésen, hogy Austriának nem kell többé az elszegényült Magyarország társországul, legfeljebb rabszolgául csak.

Szomoru jövő!

Orvosság ezek ellen — egyik — a házi-ipar! Gondolkodjunk felőle illő komolysággal — lelkészek, jegyzők, szolgabirák!

Hogy bir megélni a falusi kis boltoskereskedő és kézmüves? Csak ugy, hogy többoldalu munkásságot fejt ki; nyáron van egy kis szőllő- vagy földmüvelése, télre egy kis kereskedéses mestersége. Egyikből csurran, másikból csöppen. Ha csalódik egyikben, kisegiti a másik. Egyik jó a másikra foltnak.

Hát csak a gazda, a földmives maradjon egyoldalu? Csak egy lutrit rakjon: a gazdaság legreskirtabb játszmáját, mely még ha beüt is, csak egy évre üt be. Ürge legyen vagy güzü, mely a nyáron összehordott élelmet a hosszu télen renyhe tétlenségben eméssze fel?! — Nem! Keressünk és találunk téli munkát, téli jövedelmet.

Kosár-, méhkas-, vékakötést, szék-, gyékény-, kalapfonást, háló- és lábbeli kötést, faedényt és szerszámot faragni stb., mozgassuk addig is, mig népünk finomabb faragványokra képeztetik. Az anyag ezekhez a szalma, fa, gyékény, vessző és kócz megvan, és olcsó.

Csak az akarat és elkezdés nehéz a magyarnál.

Másik orvosság a takarékosság! — „A képzelt szükséget valódi szükséggé csinálja a képzelet“ — mondja Hegel. Sok nélkül ellehetünk — csak nem kell elképzelnünk, hogy nélkülözhetlen. —

„Quod non opus est: asse carum est“.

Ne adózzunk a külföldnek csecsebecsékért. A fényt pótolja az olcsó tisztaság. Pártoljuk a honi védegyletet, melynek háromszinü lobogóját kitüzték budapesti lelkes honleányaink — mely a háboruhirek és tépésgyüjtés mellett kissé háttérbe szorult ugyan, de tettleges támogatására jó alkalom lesz a bálozó tél.

Stoikus nyugalommal nézzük le a luxust, a piperköczöt. Az erőltetett külfény legtöbbször szellemi *szegénységi bizonyitvány*, mert a külmáz által kivánja magát érvényesiteni, mert nincs egyebe; mig a szellem, ész és erkölcs átragyog az egyszerübb ruhán is — és imponál.

Az ősi lakmározásokat is egyszerüsitsük. A kevesebb tál étel pótoljuk szivélyességgel — jó kedélylyel — igy a nagy adók mellett is kitelelhetünk — tán?!

Márczius 15.

Hétköznap volt 48 előtt. 48-ban mámornap — azóta *arany-nap*, mert a szabadság napja! S ne feledjük: a sajtószabadságnak is születésnapja nálunk!

Szent ünnep, mert az egész nemzet ünnepe!

Igen, — nemcsak a magyar népé, de az egész magyar nemzeté, — osztály, faj, felekezeti külömbség nélkül — átalában.

Örömnap ez! mert:

E napon — 38 évvel ezelőtt — ép ugy örült a jogait *osztalékra adó* magyar főnemes és nemes, — a veleszületett nagylelküsége szerint, — mint az *osztályt kapó* földnépe — a szinte veleszületett nemes hálaérzete szerint.

Minek örültek? — Mit adtak? — Mit kaptak? és mit osztottak?

Azt osztották meg: ami osztva nagyobb — megosztva erősebb:

A szabadságot — polgárjogot — jogegyenlőséget!

Az *„osztóigazság“* is magyar műszó. De — addig csak *„Verbőczy nemzetéé“* — a 200 ezer nemesé volt.

Ekkor lett 13 millióé — a hármas bércz és négy folyam virányain.

Kárpátoktól Adriáig zengett a körének:

Szabadság — Egyenlőség — Testvériség!

E három bűvös-bájos Syrén, a világszellem tengeréből kötött ki Hazánk partjain — e napon 48-ban.

Találtak-e oázt — biztos révpartot itt?

Igen is találtak. — És nem pressió — nem kül- vagy belerőszak folytán.

Hiszen elöljárók voltak már a *„nagy idők — nagy emberek“*, a 30-as évek nagy emberei — nagy eszméi!

* * *

Szép nap volt az — mondja Jókai, — de ismerjük el, hogy „szükséges nap volt!“

Sietni kellett vele. — Intelem volt a szomszéd „galiciai példa“.

Igaz — ez is megvolt.

De elöljáróink s a nemzet, nem ez intelem miatt, — nem a szomoru példátóli félelemből tették a jog-megosztást (nem szoktak félni elődeink a mumustól, — hiszen még Murad Sultán százezer katonájára is azt mondták Mohácsnál — önhitten fájdalom — hogy „Gyürüinkkel is agyon hajigáljuk a törököt!“) — de tették azon magyar humanitásból és loyalitásból, melyről hiresek voltunk és vagyunk világszerte, s mely maig is kisért bennünket, itt-ott tulságosan is, és melyért innen-onnan — e tulrealis korszakban már-már nevetségessé, sőt szánandókká leszünk, ha nem vigyázunk.

Áldott legyen hát emléke e nagy napnak — és uttörő nagyjainknak!

És az utóbbi napok martyrjainak! . . .

Pantheonunk nincs még — csak szivünk belső kamrája. Itt izzik nevetek — emléketek addig is!

Vesselényi — Széchenyi — Kossuth — Csányi — Batthyányi — Deák — Szemere — Petőfi — Vasváry — Nyáry — Damjanics — Lenkey — Almássy és a többi neves és névtelen félistenek — elköltözött nagy szellemek!

Engedjetek áldozni évenként e napon, nem aranynyal, sem ezüsttel, csak szivverésünk hódolatával.

Ragyogjatok be a multból jövőnkbe! Fiaink szellemébe, — hogy ha ismét eljönnek a megpróbáltatás napjai — ott legyen önzetlen szellemetek, mint Talizmán — mint vezér-csillaga unokáinknak!

Drága apostolok!

Ti tanitottatok még jobban szeretni e hazát!

Ti adtatok *Hitet*, hogy él a magyarok Istene, és mindig ad nekünk válságos napjainkra nagy embereket — megváltókat.

Ti adtatok *Reményt*, hogy megérjük a többi milléniumokat, sok márczius 15-ikét.

Ti tanitottatok az önérzetes jelszóra, hogy:

„Neked élned kell, oh Hon —
S mint tavasz örökké virulnod!"

* * *

Márczius 15-ike (értve a 48-ikit) immár a történelemé.

A történelem: az idők tanuja, a multnak tükre, az életnek példával előljáró tanitómestere. Világitó-torony a népek hullámtengerén. Tanácsadója az élő és élni akaró nemzeteknek.

* * *

Mire jók hát az ilyen nagy napok?

Áhitatra és elmélkedésre . . .

Mit tanuljunk hát márczius 15-től?

Ismét ama három talizmánt: Szabadságot — Testvériséget — Egyenlőséget!

S azt a negyediket — az oratos szükségérzetet: a *kor kivánalma felismerését!*

* * *

Megint válponton vagyunk! Ujra, — kurta 38 év multán!

48-ban a nemzet (a nemesség) megosztá jogait, nagylelküen, s részben ovatosságból, a világszellem intelméből. De épen e megosztás folytán elgyengült (mint ilyen), kiejté vagy kiadá kezéből a vezérszerepet.

S mindeddig nem alakult helyébe hasonló tömör *vezérosztály*, hasonló *zöm*, hasonló hivatásu *középosztály*.

Most van alakulóban! Kell is alakulnia gyorsan — másként elveszünk a szláv áramlatban.

De kikből alakuljon?

A főnemesség és a *volt gentry* megtette kötelességét a multban (az egy magyarositást kivéve), de ne mondjuk rá, hogy most már *„mehet!"*

Nem mondhatjuk, mert szükség van rá — épen maradt elemeire.

De kell hozzá *polgári elem*. Ugy is fölülkerekedőben van ez.

Ámde egymaga ez is elégtelen — képtelen a nagy missióra.

Bün volna hát e kettőnek torzsalkodó párviadala.

Társuljunk — tömörüljünk hát, — de ne csak szemre-főre.

Ne *absorbialis* (elnyelés) legyen ez.

De *assimilálódás* (felszivódás). — Még ez se.

Hanem *consolidatio* (ujra jegeczedés) — a *„viribus unitis"* jelszóval.

Mindkét osztály nyer e commassatioval!

S az ujszülött lesz a felfrissülendő — megnagyobbodó *„uj magyar középosztály"* — a gentry idealismusa feleresztve a polgárság realismusával; s ez, mérsékelve, zománczozva amazzal.

Ugyanaz, és mégis más . . .

Az uj zöm, — az uj nemzettest . . .

Alkossuk meg. Gyorsan. — Ütött a 12-ik óra! . . .

S hogy magyar legyen minden izében: támogassuk a magyarositó egyleteket, mint a felvidéki — pozsonyi — budai s a legujabb erdélyi derék egyleteket, erszényünkkel is. Kamatra adott pénz lesz ez a nemzet Geniusa számára.

Érezzük át ennek szorgos szükségét e napon.

Ugy ünnepeljük méltóan márczius 15-ikét!

Az 1877-iki tavasz.

„A tavasz megjön mezeinkre s mindent
Alva találjon?“

A második és harmadik tél is elviharzott. — Máskor oly ritkaság volt a *márcziusi hó,* hogy falusi kuruzslók azt mint bűvös mosdóvizet hirelték, női *arcz-szeplők,* májfoltok ellen; — gondolván, hogy nem czáfoltatnak meg, mert évtizedben alig egyszer szedhető, — akkor is csak napfelkelte előtt, amikor pedig kevés ember, még kevesebb némber csötönöz. — Most egy hetes vesztegzárt csinált a márcziusi hófuvat. Boldog utas volt, aki jó barátjánál rekedt, — különben a vendéglősnek esett áldozatul. — B.-Füreden egy egész násznépe járt igy.

Máskor a tél volt tél, egy *nagy felvonásos* természeti tragedia. Az ember, növény igy volt hozzá készülve; — most több apró felvonásokra osztja magát. Karácson közepén és utóbb is belevigyorog egy-egy hétre a *hamis verőfény,* — mintha komoly drámának egyik jelenése közé *vigjátékot* kevernének, a melyen hevenyében jót nevetnek ugyan, de a vége mégis siralmas.

Szeszélyes — idegizgató most minden, — még az időjárás is! Az ember nem bir hozzá tartani. De a növényvilág sem. Tavaszi estével fekszünk — s téli reggelre ébredünk. A szegény ibolya — narcisz 3—4-szer indul feslésnek, de a másik hét fagya megint ledermeszti. A légmérő, hőmérő nem száll, de ugrál. Ember

legyen, aki hozzá bir csak öltözködni is. Legjobb most a „*Doppelgänger*“ vagy az „*alföldi suba*“, melynek szőrös felét hol kivülre, hol belülre veti a bús magyar. Hát a gazda? . . . Este kiadott intézkedését reggel bizonynyal másitania kell. Nem mondhatja „*Hőjj el azon*“ még a barmának sem.

Ugy látszik: hogy rendszerré lett a rendetlenség. Vagy az ó-testamentomi 7 sovány esztendő uralg, mely elnyelte a korábbi 7 jót. Csakhogy nálunk az a 7 jó év olyan régen volt — tán igaz sem volt?!

A több évi aszályos szárazságot kiszenvedtük — (nem kihevertük, mert nyomai maradtak a közgazdászat csökkenésében is). Azóta megjöttek a *nedves idők.* — Sokat irtak arról, hogy a Saharába vizet eresztenek a Középtengerből s akkor megváltozik éghajlatunk. De lám, anélkül is megjöttek a vizes esztendők (vádolja is magát érte *Tallérosi Zebulon* bácsi, mert 50 drb akáczfát ültetvén, azt hiszi, hogy az hozta e sok esőt). Csakhogy sok a jóból, azt kell mondanunk reá: „*adtál uram esőt, de nincs benne köszönet*“. Bánátunk, Csilizköz, Csallóköz és a négy folyamparti Kánaán földjeinket a viz birja. Csukát lődözhet benne a gazda. De még ezt sem, mert ehez mai napság fegyver-engedély és vadászjegy kell. Ez pedig drága.

Egy tavali ispán tréfát csinált belőle, jelentvén urának, hogy elrohadt ugyan a szőllő, de a tavalyi bort *két oly drágán* kérik, a vetéseket is elönté a viz, de halász-árendát is kap annyit — s igy a szüret és aratás megspóroltatik. *Tiszta profit! (?)* — Hanem hát ez csak a nyomor satirája, — mint a feldült fazekas nevetése.

Balaton vidékünkön is elbucsuzunk legjobb lapföldeinktől, — felkeressük a hegyoldali, hegyháti ugarjainkat. Most azoknak van az évadja. Lám, mégis csak jó az ilyen „*görbe ország*“*!* Soha sem ad sokat, de egy kicsit *mindig.* A betevő falat itt mindig meg van. Csak többre ne kellene! . . . De hát az adó és a többi megszokott — a korszellem által követelt — a szomszéd által provokált kiadások? . . . Nem mondom luxus — csak a fejlődő civilisatioval haladó korszerü kis élvezetek . . . Ez már csak „*hitelből*“ telik. Igaz, hogy 50%-ra. De hát az olcsó kamat, a földhitel, még mindig késik! A kis gazdát, aki 1000 frtra évenkint 500 frtot fizet — a jó Isten se menti meg a tönktől. Lesz belőle proletár, — nemzettag helyett „*élősdi*“, mely támadék helyett nyüge lesz a Hazának, vagy a megmaradt birtokos résznek is. És

igy hogy szántsa kedvvel földjét — tudván hogy másnak, az uzsorásnak vet, — és aratásának ára nincs, piacza sincs? Bor- és gabna-kivitelünk hanyatlik.

Szomoru kikelet . . .

Ily ventilátiót mutat a külpolitika is. Ma béke — holnap háboru hir, — *hajszálon függ* nemcsak Hazánk, de Európa jövője is. E folytonos bizonytalanság izgat, vagy apathiát csinál, de mindenkép *emészt*.

És a nemzet zöme mégis nagyszerü resignatióval tür, hallgat és remél, mert látja, hogy kormányunknak anyagi áldozatok árán bár, de mégis jóformán sikerül elháritani, vagy boldogabb időkre elodázni a minden bajnál nagyobb bajt, azt a nemzeti létünket fenyegető *„keleti vészt“*, melyből még győzve is aléltan keverednénk ki, mi is, de fél Európa is.

Ebből látszik népünk hazafisága. (A börzianer mindjárt jajveszékel az első árapályra, bár ha ezt a legméltányosb törvényjavaslat szüli is. Mert mit neki Hekuba — a köz? Csak saját zsebét tegezi.) A türelmes hazafiság: zálog a jobb jövőre! — Kinek reménye és dolga van: az rá sem érne desperálni.

Üdvöz légy tehát zöld husvét — piros tojásaiddal és jóreményeiddel.

Üdvöz légy békés munkára hivó tavaszi kikelet!

Virágvasárnap 1879-ben.

„Nem jó idők vannak, —
Gonosz napok járnak; —
Isten óvja minden rosztól
Mi magyar hazánkat.“

Virág is — vasárnap is — még se ünnepelhetjük, még se örülhetünk neki! . . . Illat nélkül — áhitat nélkül mi haszna? Mindkettőt elvette a zord tavasz! . . .

Valami rosz dämon elvette bübáját a máskor verőfényes nagyhétnek — e virághimes — — pacsirtadalos kikeletnek! . . . Valami átkos vészmadár takarta be lucskos szárnyaival — vagy valami boszorkány ködfátyolával a tavaszi nap ábrázatját: hogy nem tekinthet le ránk meleg sugaraival — s ő sem láthatja az alant nyüzsgésnek indult földi világot, — s értünki bujában ő is csak könnyezik — mi pedig sirva fakadunk — s már-már kétségbe esünk! . . .

Megnehezült az Urnak vaskeze felettünk! . . .

Sokat vétkezhettünk! . . .

Mert hát hiszen máskor is voltak veszedelmes évek, vizes esztendők, járványok, pusztulások — de ritkán — évtizedben — félszázadban egyszer — és egyszerre csak egyféle csapás . . . S időközönkint kiheverte magát az emberiség.

De azok a csapások, amik ez egy emberöltőben sürün — tömegesen — folytonosan reánk nehezednek: untig elég volna három-négy ivadéknak! . . .

A pálmafáról mondják, hogy a ráaggatott minél több teher sulyától nő és erősödik? De hát mi nem vagyunk pálmafa, — de még wasserdicht se, — még kevésbé kétlakiak (amphibium), hogy vizben is élhetnénk. Plane a magyar ember a vizet még a csizmájában se szereti . . .

És szegény alföldi véreink már hetek óta usznak. Kiáradt most még a legkisebb Berettyó folyó is . . . Minden kis patak, ér, csermely földagadott földünknek testén, — de még keble belsejéből is felduzzadoznak (mint rég elfojtott bánat könnyei) a *„vadvizek“* — felülről pedig megeredtek az égnek csatornái.

Több helyen földrengés — tűzhányó lávaömlés! . . .

Még csak ólomeső és sáskadulás hiányzik, hogy Ninive — vagy Sodoma, Gomorrha sorsára jussunk!

Elég volna a „Memento Mori“-ra kevesebb is.

Rosszak vagyunk tán? De kevesebb látogatásával az Urnak is, tán magunkba szállnánk?! . . .

Messze lehet az ég tőlünk, mert papjaink esőérti imája a 855—56-iki száraz évekből csak most ért fel odáig a mennyországig! . . . Ott is sok lehet a restancia a folyamodások elintézésében (mint hivatalainknál), hogy csak most került rá a sorra!

Vagy tán Tallérosi Zebulon befásitása hozta e sok esőt? . . .

Őseink nem hiába „Etelközből“ (vizközből — a Tigris és Eufrátes partjairól) jövén — itt is örömest a négy folyam partjain települtek, tán, hogy könnyebben itathassák barmaikat a (Zalánnak szánt fehér lovakat) — és maig is a tősgyökeres magyar városaink jobbára vizek mellett levén — most ezek viódnak a rájuk zudult bősz vizek árjával — emberfeletti erővel — küzdve már nemcsak a létért — a kenyérért — de még bőrük szárazon hordatásáért, — egy kis száraz pontért, hova fáradt fejüket lehajthatnák! . . .

Nyomorult lét! . . . De drágán kell megfizetnünk, hogy élünk, — minek pedig okai sem magunk vagyunk! . . .

Szegény magyarom . . . Tavaly tűzben voltál — Boszniában vérben fürödtél — most jeges vizben — az előtt szenvedtél szárazságban — és mindig pénzaszályban! . . . Választott népe lehetsz a magyarok Istenének, mert sürün látogat, — de mannát és pénzesőt még se hullat számodra — csak vékonyan se!

Buzgó kormányunk — igaz — megtesz minden lehetőt, véreink vizármentésére! . . . Ahol bajt jeleznek, azonnal ott van

katonaerővel — észszel — pénzzel — élelemmel — tanácscsal — vigaszszal, sőt ott van szeretett Fejedelmünk segélye is azonnal s ezt látva küzd e szivós nép — most már nem csak mezejeért, de bölcsőjéért — sirhalmáért, dupla erővel — kitartással! . . . Vajha ne küzdene hiába, mint már annyiszor! . . .

Vajha eltérülne a vész, hogy ne lenne pusztulás!

Egész Európa segélyezett tavaly, de megunja, ha ez évenkint igy megy . . .

Ugy van az egyeseknél is — hogy a folyvást fátumüldözte embert utóbb már jó barátai se tángálják, — gondolván: hogy őt már a segitség se menti meg!

Mégis csak jó ez a mi görbe, hegyes, köves Balaton-vidékünk. Bőségbe se fullaszt, de árvizbe se!

Nálunk is hétszámra esik már, — de hát most szántjuk, vetjük, hegyháti földeinket, — alapja marad ugarnak, — ugy se igen ugarolunk különben.

Őszi vetéseink jók, tavasziját is elvetegethette a szorgalmas gazda — aki a darab időt — a félnapokat is használni szokja. Csakhogy oly tuzoktermészete van a magyarnak: idő kell, mig nekikészülődik a repülésnek . . .

Szöllővesszőink se fagytak meg a félt arányig . . . A bimbók élnek — a vessző alján, kivált aki őszszel feltölté, vagyis bekapálta.

Nekünk inkább csak boszuság e naponként permetező eső, de remegünk alföldi véreinkért!

Adja Isten, hogy ne szoruljanak gabnasegélyünkre, — de ha mégis: ugy készüljünk — vessünk számukra is!

Nagy-péntek

az 1879-iki árvizes évben.

„Nagy-pénteken mossa holló a fiát“ . . .

Népdal.

Hát azért se mossa a mai nagy-pénteken — legalább nem esővizben — sem a jegenyefa tetejében — a hol ő kigyelme ül feketében! . . . Mert Istennek hála: a mai nap kiderült — kifénylett — neki borotválkozott. Nem lett igaza a százéves kalendáriumnak se.

Egy szóval: a mai nagy-péntek szép alföldünknek a feltámadás — a megváltás napja — az életmentés napja; mert a tegnap még desperált magyar alföld most kezd fellélegzeni — s értük mi is reményleni — mert az Ur megdorgálá a felhőket és vizeket, és lőn derült idő egyszerre, mintegy égi parancsszóra — nagy-péntek hajnalára! . . .

Légy üdvöz hát nagy-péntek azért is! . . . Azt a fekete gyászlepelt az oltáron most már könnyebbült szivvel nézhetjük — és nézzük is igy — mert látjuk az Ur hatalmát és érezzük segélyét a végperczek végpontján!

Pedig Isten segitségét nem összedugott kézzel várták alföldi véreink — hanem neki feküdtek a vizárvédekedés óriási munkájának Magyarmiskásan.

Egy gigási harczot vinak már hetek óta — hősi erőfeszitéssel, a fékevesztett elemek durva ereje ellen.

A folyók tengerekké — a patakok folyamokká dagadtak.

Zöld mezők helyén tenger terül a magyar Kánaánon!

Majdnem minden alföldi város — falu — tanya egy-egy kis sziget, egy-egy ostromolt erőd — egy-egy vár — a várőrség az összes beszorult nép — mely védekezik körsánczokkal — nyulgátakkal, általunk nem is ismert minden kigondolható eszközökkel. De alul viz — felülről viz! . . .

A tüzet oltani lehet vizzel is, de a vizet tüzzel se! . . .

Apróbb házakat döntenek össze, hogy törmelékeit deszkák közé tehessék elébe a nyaldosó haboknak — mert magyar példaszó szerint lám a lassu viz is partot mos, — hát az ily rohanó ár — minden folyóink fatalisan egyetértő egyszerü áradása — mintha csak szövetséges hadjáratban rohannának ellenünk.

Népünk küzd — ismert, szeretett bizalmi férfiai vezérlete alatt . . . És a jó vezérek is, mintha földből teremnének — minden pontnak vannak erélyes intézői — vezérei teremnek mint 48-ban, alig tudni honnan, de ott teremnek a küzdhelyen, elöljárva — bátoritva — önfeláldozva — halálmegvetéssel — épen mint 48-ban!

S a válság tetőpontján azt mondja az Ur: „A te hited és munkád tartson meg téged, életre való népem!“

Ugy legyen! . . .

* * *

Hanem hát ennek nem szabad évenként igy tartani! . . .

Németalföld (Hollandia) csak egyszer vitatta el hazáját a tengertől, — a mi alföldünknek pedig csaknem minden évben ki kell azt erőszakolni folyóink tavaszi és öszi áradásaitól.

Egyszer Miskolcz — egyszer Budapest — majd Szeged — majd Bogyiszló — majd mind együtt és egyszerre uszik, a lucskos ár iszapjában temetve embert, állatot — városokat — Margitszigetet; minden szépet, jót — ártatlant! . . .

Ez idegrázó jelenetek — kisebb-nagyobb katastrófák évenként megujuló vizöntéseitől az eddigi rendszer már nem menti meg országunkat.

Tehát államivá kell tenni vizeink szabályozását — központi vezérlettel — de a helyi érdekek és helyi társulatok fentartásával,

ezeknek összevágó segélyével — ezeknek összhangba hozásával a közérdekkel. De az alapeszmét, a központi intézkedést az állam kezébe kell adni — mely az országos vizszabályozási tervet készittesse mielőbb!

Épen nincs itt halaszthatás!

Európa se lássa, hogy mi vizeinket csak a veszedelmek forrásaiként és nem a csatornázás — vizvezetés stb. áldásaiként birjuk kezelni.

Azután gátolja kormányunk és törvényhozásunk az erdőpusztitást, a hegylejtők fátlanitását, melyek a multban levélhulladékjuk szivacstelepeivel feltartóztatták az eső és hóolvadás rohamait; lassu párolgásukkal pedig adtak esőt kelletekor, kánikulában is.

Gátolja addig, mig Kárpátainkból is kopár Dalmatia nem lesz — kietlen, szomoru táj — melyet madár se jár — csak az unokák átka, hogy az apák „hitre bizott" virányait mohón letarolták!

Vasutakat épitettünk (családiakat is közköltségen), rohamosan. Csináljunk hát vizutakat, csatornákat is — ha lassabban is — de központi terv szerint — de mielőbb! Mert ez nemcsak alföldünk évenkénti rémes drámája — de országos mezőgazdászati — s ezzel összefüggő iparunk és kereskedelmi érdekeink is követelik! — Hallják meg az intéző körök a nem árvizes vidék felszólamlását is, — mert saját magáért kérni is mindenkinek szabad, de másért feljajdulni és buzdulni (olyanért, ami csak közvetve érint) dupla polgári erény, dupla polgári kötelesség!

Nagy-péntek és husvét.

Nagy-péntek — gyász-péntek! . . . Ki halt meg? . . . Ő, az *örökéletü* Isten-ember!

Ellenmondás ez? . . . Nem. Söt beigazolása annak: hogy az emberben is van isteni! . . .

* * *

Nagy-péntek: gyásznap a kerek földtekén, — s husvét: örömnap az egész világon!

Gyász és öröm: ily közel egymáshoz! . . Nagy vigasztalás!

* * *

„Nem halt meg, csak alszik", mondá Ő.

„Kelj fel és járj!"

„Ugy *szeresd* embertársadat, mint önön magadat!"

„Ugy szeretheted Istenedet: ha felebarátodat szereted!"

* * *

Ki tanitá meg az emberiséget ezen örökigazságokra?

Ki tanitá először, hogy: a halálban ott van már a feltámadás?

Ő, az Isten-ember — aki maga is meghalt — a keresztre feszités halálával.

Az Ő halálát gyászolja ma — s az Ő feltámadásán örül holnapután a keresztény világ.

* * *

Ő előtte is voltak bölcsek, kik sejtették az emberi szellem halhatatlanságát, — de csak sejtették.

Voltak Sokratesek — Plátók: kik vándorolni hitték a lelket — emberből állatba; a nőből (ha mint ilyen hétszer jól viselte magát): férfiuba — ebből (ha kegyesen élt): csillagba stb.

Komikus tapogatódzása volt az ó-kor bölcseinek — e nagy eszme körül.

Révedező sejtelme a halhatatlanságot sóvárgó kebelnek.

Ő tanitá meg a lélek és szellem (psyche és pneuma) közötti subtilis különbséget.

Ő emelte *hitté*: hogy az emberi szellem folytatja létét, — a test és lélek holta után is . . . Hogy minő formában? Azt nem mondá meg, ugy se értenők meg véges észszel — a végtelent. Mert ha megérthetnők, megszünnénk emberek lenni.

* * *

Ugy szerette Isten a bünös világot: fiát adá érte a testi halálnak!

Ki tanita bennünket először, hogy a *szeretet* a megváltó, — a *minden*; hogy az Isten nem többé csak a mennyköves Zeus, — sujtó villámaival; — nem többé csak a haragos Jehova — aki boszut áll rajtunk, gyarló embereken, apáink vétkeiért hetediziglen.

Ki mondá ki először, hogy *a világ sarkköve a szeretet?* Hogy *a szeretet maga az Isten?* aki elválasztá a vizet a levegőtől, — tömöríté a földet — és alkotá rá az embert saját képére, — mert kedve telt benne, — mert szereté.

Ki tanita rá először, hogy a nap, midőn meleg sugárai alá veszi e hideg földtekét — szeret.

Hogy a hullám, midőn a tenger partjait locsolja: szeret.

Hogy a szél — midőn langy fuvalmával viróggá fakasztja a bimbót: szeret.

Hogy a gyémánt — midőn a föld gyomrában — rokon elemeivel egyesülve születik és nő —: csakis szeret.

Ő tanita rá — Ő, az Isten-ember!

* * *

Volt *Ábrahám*, aki egyetlen fiát áldozá az Urnak.

Volt kegyes *Jób*, aki Istennek sujtoló kezét is megcsókolá.

Volt *Probus* vagy Titus császár, aki ha jót nem tett, azon napját elveszettnek mondá.

Volt *Moerus*, aki barátjáért rabságot vállalt — az akasztófáig. (Schiller Dionisiusában.)

Volt *samaritánus*, aki olaját tölté a vérző sebekbe.

Volt *publikánus*, aki szombaton is kiemelé embertársának árokba dült szamarát. — De:

Ki emelé a szeretetet *világ-elvvé és erkölcsi kötelemmé?!*

Ő — az Isten-ember! . . .

És az Isten-ember is meghalt! . . . És épen azért halt meg, mert szeretett! Hogy szeretetét vérével pecsételje meg — értünk és a szeretet elvéért!

De miért oly erőszakos halállal kelle halnia? . . .

Mert a legnagyobb eszmét: a *szeretet eszméjét*, nem birta el a *törpe* kor, a törpe lélek! Az önző sziv, a mammont és aranyborjut imádó emberi kebel!

Nem türhették azt a zsarnokságra hajlandó s azt tovább élvezni vágyó farizeusok, helytartók és hatalmasak.

Nem akartak osztozni a konczon, — az élet javain, *mit a szeretet megosztani parancsolt.*

A szeretet martyrjának tehát halnia kellett, de csak egy időre.

Mert Ő megmutatá: hogy a szeretetet megölni nem lehet; hogy a ki szeret: az él, — hogy a szeretet holtából is *feltámad.*

Sok ezer axióma megdült. De a szeretet alapelve él! És a vallás, a mi erre épült, élni fog, mig ember él e sárgömb oldalán! S ha ez kiég vagy kihül, élni fog az a többi és uj bolygók myriádjain — a végnek végéig, — a mi soha sincs.

Nagy-péntek nagy és *méltó gyásza* hát a világegyetemnek, mert ekkor halt meg érte, aki legjobban szerette; s nemcsak az

övéit, de elleneit is! — S a gyász méltóbb ünnepet érdemel, mint az *öröm*, — mert a *bú* nemesebb forrásból ered az örömnél. — Ez csak elragad, de a nemes bánat felmagasztal! . . . A kagyló vagy a csiga is fájdalmában termi az *igaz-gyöngyöt!*

* * *

Fekete péntek után — piros husvét!*)

Gyásznap után — örömnap. És ily kurta harmadnapra!

Borura — derü! . . . *Gyors vigasz!*

Kellett ez az emberiségnek? . . .

Oh igen! . . . Hisz a vigasz a *„szekérkenő"* az élet zökögős göröngyein.

Ez a *Talizmán* a borongó vándoruton.

E vigasz ad erőt az élet terhét vonó halandónak.

E vigasz: a feltámadás! Ezt igazolta Ő, az Isten-ember — husvétkor.

* * *

Ha karácsoni születésekor hozsanát rivallt neki az emberiség: ma piros husvét napján duplán harsogja ezt: mert ma másodszor született!

Mert hogy egyszer születik az ember — (tudta és akarata nelkül) — ezt látta és tudta az emberiség; — de hogy feltámadva másodszor születhessék (hogy szellemi létét folytathassa): arra Ő tanitott; Ő, az Isten-ember!

És ki ne óhajtana a halálból, a megsemmisülésből *ujra valami lenni?*

---

*) Német neve „Ostern" származott a régi pogány szászok „Ostara" nevü istennőtől, — ami „kikelet", „tavasz"-t jelentett. Ekkor azok már piros tojásokkal ünnepelték e napot, jelezvén, hogy miként a télből tavaszi ébredés: ugy a tojásból uj élet áll elő.

Mily könnyen és szépen tükröződik már ebben a keresztyén Jézus feltámadása! . . . Helyesen vette át igy a keresztyénség is a piros tojások cultusát! —

Ki ne óhajtana feltámadni?

Még az öngyilkos is óhajt (persze jobb sorsra) felébredni. Ép azért szakitja el megunt lételét.

Örüljünk-e hát husvétnak: a feltámadás ünnepének?

Ó igen, — de ugy, mint jó keresztényhez illik.

Hogyan tehát? . . .

Ugy, hogy segéljük *„testté lenni az igét"*: a szeretetet.

Szeressük önmagunkat józanul, — felebarátainkat, — Istent és a Hazát!

Boldogasszony-faünnep.

(Márczius 25-én.)

Nem olyan boldog asszonyokról szólok, kiknek jó férjük van, mert ilyen sok van, hanem a *„Gyümölcsojtó-boldogasszonyról“*, mert ilyen csak egy van egy esztendőben — az idén plane ép egy se volt, mert márczius 25-ikére esik. Meg aztán arról akarok szólni, hogy Lukácsy Sándor, egyik jeles nemzetgazdászunk elmondja, hogy Északamerikában van egy *„Fa-ünnep“* (ápril 15-ike) a fa- és kerti-iparnak szentelve, ugy, hogy e napon a férfiak és nők, kicsinye és nagyja, a szegény és milliós egyaránt csupa fatenyésztéssel foglalkozik — egyebet tenni e napon tilos! De veszik is hasznát, mert gyümölcseikből világkereskedést üznek. No ennyire még nem vittük — ámbár a soproni aszalt-gyümölcs és a kecskeméti szilva s baraczk máris külföldi kereskedelmi czikkek, de az időben is megelőzzük az amerikaiakat, mert a mi gyümölcsojtó napunk 20 nappal előbb esik — igaz, hogy csak a kalendáriumban és némely fontos gazdánál — hanem hát azt mégis mutatja, hogy jó őseink, kik e napot igy elnevezték, pietással voltak a fatenyésztés iránt — amerikai példa nélkül is.

Hogy is ne? Hiszen nagyobbára földmivelő ország vagyunk maig is, és leszünk, de legyünk is még sokáig, hogy az édes anyaföld ne fusson ki lábunk alól — ne menjen át idegen kezekbe. A földmives pedig kell, hogy jó barátságban legyen a fákkal, hisz egy területen élnek, egy leget szinak, együtt sohajtanak: a

fa szelet, a földmives bubánatot; — a fa hüset ad amannak, ez öntöző-vizet gyökereinek — tehát jó barátok a föld fölött, testvérek a föld alatt. *Rákóczy fája* maig is hires bucsujáró pont az alföldön.

Keszthelyen maig is virulnak a *berkenyefák*, miket a hires Festetich korában Keszthelyre évenkint gyülni szokott magyar irók évenkint emlékül ültettek. — Szomoru füz — jávorfa, csipkebokor ott szerepelnek tilinkós népdalainkban, legendáinkban. — A jussait nem engedő magyar embernek példabeszéde is az, hogy *„Enyém mind a diófaág“*, a *„Hét szilvafás gazdaság“* is országos közmondás nálunk. A sugár jegenyét is szereti a magyar ember, mert egyez nemzeti jellemével, fennhordja fejét és egyenesen áll, mint egy felkiáltójel. „Szegény legényeinknél“ nagy szerepet játszik az *„Igazság fája“* is — sőt még a hegedüt — czimbalmot, e nemzeti szivvigasztalót is per eminenciam *„Szárazfának“* hivja a bus magyar! . . . S babájára is azt mondja a magyar legény:

„Nem anyától lettél:
Rózsafán termettél!“

Ugy a szerencseváró lány is azt dalolja:

„Kinek nincsen szeretője Zalában,
Menjen ki a zöld erdőbe, bujában,
Irja fel a fa oldalára:
Hogy nincs neki, hogy nincs neki
Szeretője, babája.“

Azt hiszem hát, hogy nem lenne nehéz nálunk a rendszeres és szakszerü fatenyésztés — kerti-ipart hamarosan nagygyá emelni, de a mi népünknek keleti indolentiája megvárja, hogy *parancsolva legyen.* Hozzá szokott a boldog emlékü (?) robotos világban.

Óhajtva várjuk hát, hogy azon emlegetett kormányjavaslat *„a favédtörvény“*-ről mielőbb kihirdetett törvénynyé váljon, hogy a községek kötelezve legyenek dülő-utaik, itató- és delelő-helyeik beültetésére. Mert igaz, hogy a nép alja *„földnélküli Jánosok“* (kik hál' Isten nálunk nem nagy számmal vannak), egy kis irigységből, hogy neki nem levén fája, másnak se legyen, — de puszta negédességből is, kivágják a fát az ut mellől, de ha tudják: hogy ha kivágják: jövő évben megint kell nekik közmunkaképen *ingyen beültetni*, majd akkor nem teszik s igy rövid évtized mulva fás-

kertté lesz e szép ország! Ugy is sokat letiport most e tavaszi jégzivatar! Lám, József főherczegünk is szép példával megy elől a kedves Margit-szigetén, és Deák Ferencz sirhalma körülfásitását is ő vállalta magára!

Hadd jöjjön hát a favédtörvény — az uj mezei rendőri törvénynyel kapcsolatban — muljék el az a bizonytalanság, hogy mezei károkért a mezei gazda szolgabirótól járásbiróhoz, ettől meg vissza lósson-fusson.

A vám- és bankügy mellett ne felejtsük a *mezőipar* emelését — hiszen nemzetünknek ez a jó fejős tehene, — ez a föld az, mely már annyiszor uj erőt adott a lesujtott magyarnak az ujbóli felemelkedéshez! Hogy ne csak *„boldogasszonyok“* legyenek a kalendáriumban, de *„boldog emberek“* is e Hazában!

Boldogasszony ünnepnap.

(Deczember 8.)

Már megint! És hány van a kalendáriumban?! Tán több, mint az életben? Pedig jobb volna, ha a naptárban volna kevesebb — vagy legalább ne pénteken esnék. Hanem mit szólna ugy-e a klérus? No ugyan! Hiszen ki volna, aki hazai klérusunktól megtagadná az észt és hazafiságot? Pedig aki ezek hijával nincs, annak óhajtani kell népünknél a „heverd el napok“ fogyasztását. Ugy is szeretünk dőzsölni. Ugyis mindig eső esik. Ugyis kurta a deczemberi nap. És hát mi különbség volna, ha Boldogasszony péntekről vasárnapra tétetnék át?!

A mult szt. István napról olvastam, hogy a primás ő eminentiája egyik uradalmán aznap, napos-napján kaszáltak vagy szénát gyüjtöttek. Nem láttam, de elhittem.

Mert okos dolog a *szénát* eső és szél ellen begyüjteni sietni. És mert hát ő eminentiája barmai is szénával élnek — ezek meg azon földeket mivelik, melyek ünnepnapra is kenyeret adnak.

Kis dolog ugy-e? És „Pretor minima non curat“. — Nem ér reá az országgyülés ilyekkel bibelődni.

Csakhogy sok kis baj — sokra megy!

Éhinség Chinában.

Mindennek anyja: föld,
Leghivebb magzatod'
Éhezni mért hagyod?!
Az ő ekéje szántá földedet,
Ő tett termékenyebbé tégedet —
Ő törlé homlokáról harmatot,
Aratáskor meleg vért izzadott?! . . .

Samarjai.

Aratunk országszerte. Már-már el is szoktunk a jó terméstől — de az idén megáldá az Ur honunkat, duzzadt kalászok rengenek barázdáinkon! Igaz, hogy most, midőn betakarnánk: megeredtek az égnek csatornái, rothadás fenyegeti a kepéket, — a lapok pedig azt irják, hogy sok helyütt $^1/_3$ része is üszöggé lett a buzának, az uj hernyó pedig imitt-amott szőlleinkben garázdálkodik. De azért nálunk jut is — marad is — kalácsnak és áldomásnak. Ezen kis hátrányokkal csak azt érezteti a gondviselés: hogy a szánkból is kivehetvén a falatot: ne tátsuk az égnek, hanem alapitsunk községi magtárakat és borcsarnokokat.

Hanem amit a chinai éhhalálról irnak a lapok: az rémséges — vérfagylaló és példanélküli a történelemben!

Ez, ugynevezett „mennyei birodalom" igen sürü népességü. Egy csésze rizszsel egy ember naphosszat beéri, ezt pedig könnyen termi a jó föld. De az idén az egyik kerületben (nem irják mi

okból) oly éhinség dul: hogy eleinte csak a holtak husát — most már egymás tetemét falják az élők. Az erősb a gyengébbet — az apa fiát, férj a nejét szurja le: hogy a máskor ölelt tetemet gyomrába temetve, tovább tengethesse nyomorult életét! Iszonytató, iszonytató! . . .

„Mindennek anyja: föld —
Legbüszkébb magzatod
Éhezni mért hagyod?"

És a chinai kormány kiáltványában azt irja, hogy alattvalói pusztulása az ő — a kormány bünös mulasztása! Önvádnak sok, jóllakásnak kevés! Ez a nagy ország azért kaphatta a „mennyei birodalom" nevet — először, mert császárjaiban az Istent látja és imádja; mert a többi világrésztől elzárkózva, mintegy más világban — peshedt nyugalomban él, alája szedett lábain guggolva, szivja ópium-pipáját.

Egy-két szemlélődő (bámészkodó) tudományt, mint a csillagászatot — egy-két unalmas müvészetet, mint a magas faltömegek épitését — a birkatürelmet igénylő apró faragványok, és az ostobaságig finom, szunyoghálószerü csipkék, shawlok, szőnyegek készitését kivéve, más a civilisatiokivánta többféle iparra, okszerü gazdálkodásra és áldásos kereskedésre nem igen törekednek. Leányaik lábacskáit zsenge korukban bokában kitekerik, mi által mesés piczi lábuakká, de járni és dolgozni képtelenné nyomoritják őket. Szempilláik is oly majomilag laposan nehezülnek bennülő szemeikre, mintha ébren is aludnának. Orrukba füzött karikagyürükkel játszadoznak — bambusznád paraplējuk alatt boldog ázsiai nyugalommal. Vasutakkal, gőzhajókkal röstellik bamba ébrenálmodozásaikat elrezzenteni.

Ne csufoljuk azért a mi közigazgatásunkat „chinai"-nak. Nálunk már ily *„ázsiai"* állapot nem állhat be. Mert itt, ha üres is az elődöktől üresen örökölt statuscassa: mégis telik „inséges kölcsön"-re. Ha nálunk egyes vidéket tönkre tesznek is a bősz elemek: a vasutak, gőzhajók odarángatják a másik vidék fölöslegét.

Itt is millió a földmivelésnek ellensége — a régi tücsöktől az uj phylloxeráig — a szeliden permetező ragyától az orkánnal üvöltő jégverésig, de mi még se faljuk fel egymás husát, legfeljebb vérét vesszük egymás erszényének — uzsora, executio, citatio, s több aféle jogi és erkölcsi pióczáinkkal — de magát a testet:

hagyjuk futni! . . . Éljen — amint élhet, — de mégis legalább éljen!

A civilisatiónak gyilkosa is civilisáltabb — legalább nem oly kézzelfogható, nem oly undorító — nem oly hajmeresztő.

Itt is megirta egy régibb költőnk:

„Ebekkel játszanak kis urfiak,
De lám, kutyájuk sült hushoz szokott,
Nem eszi meg a száraz falatot;
Adják csak a kenyérhéjat nekünk,
Kis urfiak, mi régen éhezünk!"

De azt is megirta Jókaink a *„Nagylaki iskolásfiuk"* czimü gyönyörü versében, hogy:

„Anyám, anyám, édes anyám,
Adj kenyeret, széles karéjt,
Jól neki ereszszed a kést,
Jó is legyen, sok is legyen,
Iskolába megy kis fiad!
Minek neked széles karéj?
Kicsike vagy, kicsit eszel!" stb.

Végre kisült, hogy a jobb módu iskolásfiuk — az ott éhező szegény társaik számára trafikálták az alamizsnát.

Tehát már kisdedeink is jószivüek és segélyzőképesek. Hát öregeink? Ez utóbbi évtizedek viszontagsággal teljességük daczára, naponta uj meg uj jótékony egyleteket, bölcsődéket, ovodákat, neveldéket, ápoldákat, levesosztó konyhákat, lelenczdéket, temesdéket (rosz uj szavak, de nem vadabbak az *„évad"*-nál) stb. stb. erigálnak.

Sikerült nálunk az ily jótékony egyleteket divatcultussá tenni. Mennyi sok csak az is, amit összetánczolunk a *„szegény ördögök"* javára! A kormány is elveszti — akarom mondani: elengedi jogát, p. o. az adót ott is, ahol nincs miből bevehetni.

Mégis csak jobb nekünk itt. Ne menjünk mi Ázsiába — söt azokat se eresszük, akiket Istóczy ur oda küld. Hátha azok ott ily kinos inségre jutnának, az itt maradtak pedig bőségben fulladoznának? Egy-egy kis érvágás nem szokott ártani a embernek — ha mélyen nem vágják, még hasznos is — fürgébbé magyar is teszi tán? Csak ne mélyen hát!

„Anti Istócianum remedium" — polgári házasság: jöjjön el a te országod mielőbb, mig késő nem lesz! Hogy 5—10 év miért lesz késő? A gyengébb elméjüekért elmondhatnám, de ekkor azok is megtudhatnák, kiknek jobb ezt nem tudni! De az ultram . . . ták, bizony-bizony mondom, nem tudják, mi kárt tesznek a magyarságnak, mikor azt hátráltatják.

„Adtál uram esőt — de nincs benne köszönet" — mondja a közmondás. — „Egyszer láttam a királyt, akkor se az volt" — mondá a balatonmelléki ember — mikor a gőzhajón erre utazott felség helyett a körülötte álló zöldtollas tábornokot nézte annak.

Egyszer akart nekünk is valahára egy kis jó termésünk lenni és majd most se lesz igaz! — Elrothadunk!

Hiába regulázzuk a Tiszát, Berettyót, hiába vágjuk ki erdeinket: nem okoz szárazságot, mint jósolták — azért mégis esik, mindig esik. A barometer — mintha czérnán rángatnák — alig, hogy egy kissé felszáll, már másnap esőre ugrik alá.

Öregeink mondják, hogy ők már éltek ilyen időket, midőn szürben kellett aratni s midőn öreg fejszével vagdalták szét a a képében összecsirázott buzakévéket és még ugy is megadta keresztje kilóját. (Jó hit kell hozzá.)

No legalább szoktathatjuk magunkat a „máléhoz", ugy is megeshetik nem sokára, hogy mi is Oláhország sorsára jutunk — tehát megbarátkozunk előre azok nemzeti eledelével: a csirázott gabnábóli polentával, máléval és szaladossal.

Mit is csináltunk volna azzal a sok pénzzel, amit onnét a sok külföldi megrendelőtől azért a sok-sok buzáért kaptunk volna?! Volna!

Nálunk már a *„van"* is *„volnává"* silányul!

„Jó Petőfi, te sem félhetsz,
Hogy két vállad valahogy
A szerencse áldásától
Még az idén összerogy."

Irá magáról a magyarnak legnépszerübb költője.

Irhatta volna nemzetéről is. És aláirhatjuk jómagunk is.

Mintha az arany is sárrá válnék markunkban? Sokat vétkezhettek dédapáink, vagy ükanyáink, hogy ekként bünhödünk hetediziglen.

Igaz, hogy nem jó, midőn egyes ember — még inkább ha egy vidék vagy ország is *„Pechvogel"*-nek — szerencsétlen köszö-

rüsnek képzeli magát — mert ez önbizalmatlanná, csüggedt fatalistává is tesz s a képzelt baj is valódi bajjá évődik kedélyünkben.

De nemcsak képzelődés ám, hogy buzánk üszöggé válik szemünk látára — és ami ettől megmarad, azt meg a szélvész veri ki, vagy csirává rothad orrunk előtt — mielőtt csürbe hordhatnánk az örökös eső és köd miatt.

Nemcsak képzelődés, hogy sok költséggel müvelt szőllőinket, ha még most itt a Balaton mellett nem is — de a nemzettest más vidékein — elölünk a phylloxera, — a tortrix pilleriana, s tudja Isten, mi minden uj — eddig ismeretlen gonosz, elölünk leszüreteli, lehervasztja; hogy a kukoricza szárát a rendkivüli széljárás kitöri, a krumplit az uj divatu burgonya-kór veszi ki szánkból.

Az időjárás átcserélte magát. Köd borong folyvást hegyeinken — igérve, hogy ujra esni fog, pedig ugy is torkig vagyunk már vele.

A kazalba rakott szénaboglya, mint elhagyott oáz unatkozik a vizboritotta rét közepén, vagy plane, mint uszósziget, hányódik a fel- és alá váltakozó szélrózsa irányában.

Valóságos ősz keveri magát kánikulánkba! Az időjárás már több, mint szeszélyes . . . ez már veszélyes!

És mindez első sorban a termelőt — a szegény gazdát sujtja, másod—harmad sorban persze iparost, kereskedőt, müvészt, tisztviselőt és — magát az állam kasszáját is.

És nem látjuk megindulni a pénzforgalmat — e szükséges vérlüktetést az államtestben. — Annak nincs, amink van.

Mondják, hogy máskor is volt igy már. Igen — máskor is volt igy már, hogy egy puha kenyérért egy hold földet adott zálogba a gazda (most már zálogba sem lehet adni uj törvényeink szerint) — máskor is volt, hogy negyven krajczár volt egy mérő gabna. Igen, de az a „fekete banknóta"-világban volt — amikor bankó is volt a bugyellárisban — s nóta is volt a vidámabb kedélyekben — és nem volt ennyi porczió — actió és citatió, — billog, közjegyző-accise és aequivalens-adó, és nem volt ekkora luxus — ennyi szellemi és anyagi igény — ennyi képzelt szükség.

Ugy látszik, ezeket kell redukálnunk: szükebbre venni kiadásainkat. Nincs más mód. Nehéz ez ugyan, mert nem tudjuk, hol kezdjük a megszokott igények spórolását. Mindenütt fáj.

És még sincs más modus vivendi.

Erős lélek kéne hozzá — tán Szentlélek?
De a „Pünkösd" is elmult már! . . .

* * *

Még egyet: most, midőn majd mindennap eső esik s csak ugy lopni kell az aratást, — jut eszébe a gazdának, hogy mily jó volna: ha a hétközben eső ünnepnapok vasárnapokra lennének áttéve. Most, midőn hétköznap esik, a közbeni Péter-Pál és hasonló kurta ünnepeket azért, mert piros betüvel irvák — tétlen „megülni" és elnézni kell, ahogy „viszi a molnárt a viz" — jut eszünkbe a Krisztus parancsa, mely a felebarátunk szamarát az árokból kihuzni szombaton is megengedte.

Most három-négy éve a pápai breve is megengedte az aratáskori ünnepeken dologgal dicsérni az urat.

Tavaly Urnapján egy primatiális dominiumon a szorgos szénagyüjtést — az idén Péter-Pálkor, sőt vasárnap is teszik az aratást egy püspöki városban — s igy épen derék főpapjaink tettleg tudatják a néppel: hogy a szorgos munkával nem sértjük meg az Urat, s hogy a kenyér nemcsak a testnek, de a léleknek is nélkülözhetlen!

Valeria, mint versiró.

T. szerkesztő ur! Kérem az égre! Ki ne nyomassa tegnapi levelemet. Blamirozva leszek. Felültem optimismusomnak, honfi örömöm hevének és az *„Egyetértés“* apró betüinek.

(Soha se hittem neki — azt se, hogy nevének megfelel. Most az egyszer néztem bele — s megbünhödtem!)

Futólag nézve, látom azt a 8-soros szép kis magyar versecskét, mit Valeria fenséges királykisasszonyunk irt felséges anyja fogadalmi emlékképe leleplezése alkalmára.

Rögtön irtam egy örömtől lobogó czikket, ily czimmel: „Magyar királyleány mint magyar versiró!“ ... Majd meglátja — eddig már kezébe ért — és ha nem, hát igy irtam szószerint:

„Sokat megér az ember, ha azt éri“, mondá Jókaink valaha tréfásan. De most uraim, hölgyeim (forditva titulálnám, chic szerint, ha most nem ily parancsszerüleg szólnék), komoly hazafias örömmel mondom: „Le a kalappal — és kezet a szivre, hogy dobogását Schmerlingék meg ne hallják — meg ne irigyeljék!“

Ki gondolta volna, csak 20 évvel ezelőtt is, hogy egy Habsburg ivadék ékes magyar nyelven dicsérje az Urat?! Magyar cadenziákba szedje felséges anyja iránti kegyeletének magasztos

érzelmeit?! Pedig *maga*, ő maga irta — látszik — átérzik ez a versecskének naiv, üde áhitatán! ...

Izentem bold. Szemerének is, hogy: jobb oldalára fordulhat sirjában: megmarad magyarnak e Haza — mire Honná lesz is!.. Irtam Tancsicsnak és Kazinczynak is, hogy ne féljenek ott a másvilágon: magyar lesz a Hon a második milléniumban is! ... stb.

Ezeknél már nem revokálhatom leveleimet (nincs *forduló* posta a menyekből) hadd is higyjék ők a legjobbat. A hit üdvözit s nekik már szükségük van reá.

De szerkesztő urnak megvallom, hogy *elsietve* irtam — ne nyomja ki! — Azóta gondoltam meg okosabban, hogy hát hiszen igaz, hogy királykisasszonyunk gödöllői, tehát *duplán* magyar születésü. Jó angyala az otti kislányoknak is — és imádkozik is magyarul (megis hallgatja ám a magyarok Istene! ...).

De Münsternél, a *„Todtes Weib“* hegyszakadéknál — tehát *német vidéken*, felállitott és leleplezett fogadalmi kápolna oltárképe alá csak *azon vidék* népe által értett — tehát német nyelvezetü verset kell irni! ... hogy lássa és értse ama nép, hogy ő Felsége is hálás tud lenni a jó Isten és azon német favágó iránt, a ki a megbokrosodott paripát épen a „Todtes Weib“ árokparton megkapva, *menté meg felséges királynénk drága életét!* ...

Jobban nézem az „Egyetértést“, hát látom, hogy a szép kis vers csak *forditáskép* szól imigyen:

„Szent György lovag — te szent vitéz!*)
Minket vésztől megóvni kész:
Anyámnak hü védője Te!
Ha gyönge volt anyám keze ...
— Bizvást kérlek most tégedet,
Hallgasd meg hő kérésemet:
Őrizd, kisérd őt szüntelen,
Ki nekem adta életem!“

---

*) Szent György: a lovagok és lovaglók védszentje. — Münster: város Németországban. Ugyanott egy hegyszakadék neve: „Todtes Weib“. Ott menté meg királynénkat egy német favágó, mikor lova már-már az árokba ragadta. Ott épült a fogadalmi kápolna. Oltárképét rajzolta — ugy hiszem e lovaglási jelenettel — Reinhardt festő. E kép alá irta Valeria ama szép kis verset.

De hát igy forditásban is elég jó — szép és kegyeletes!... És hiszem, hogy ha felséges mamája a gödöllői hajszán járna ugy (hogy lova elragadná — mitől isten őrizze — és magyar karok mentenék meg): érte itt magyar imát és magyar verset is rebegne, mert mint magyar leány ö is velünk visszhangozza — Kárpátoktól Adriáig — hogy:

„Minden ember legyen ember és magyar,
A kit e föld hord s egével betakar!"

A Balaton, mint vámos.

„Tükörén a napsugár arany zománcza;
Fenekén a dämonok rémes villitáncza."

A Balaton nagy tért foglal el három vármegyéből, azért mi partlakói jogosan szedünk tőle vámot — főleg igy télen.

Nádját levesszük háztetőnek, jegét elteszszük nyári frissitőül, főleg pedig halát vámoljuk az éhezők és inyenczek számára.

E télen nem igen adá Balatonunk a halvámot, mert jege nem volt tartósan. Alig öt—hat nap volt halászható erös jege, máskor pedig borhordó szekereknek is „országutja" volt rajta.

E télen halászat nem igen volt.

Tán a Balaton nymphái cselekedték ezt igy — a „*halirtás*" ellen. A halásztilalmi §-t ugy sem tartják meg a halászok.

Hanem most megforditva, a Balaton vámol kegyetlenül! Még alig felejtettük el, hogy januárban egy halász szakadt bele Ábrahám jegén, most február 18-án a korán felolvadt habok temettek magukkal négy badacsonyi halászt.

„Hasznos a zavarosban halászni" gondolák s az erős délnyugati hullámok tetejére szállt két halászdereglye, — kipróbált vakmerö régi halászok, kik nem mondták ugyan latinul, hogy „alias ego vidi ventos", de gondolták magyarul — s megtették tulbizakodó magyar módon.

Beeveztek alkonyatkor — hullám ellen — a bő halfogás reményében s még tán hálót sem eraszthettek bent, mikor a szél egyszerre megfordult, — söt északi orkánná nőtte ki magát!...

Az egyik csónak halászai — tán épen gyengébb szivü, de óvatosb legényei — azonnal szépen visszaeveztek.

De a másik csónakon ült öt embernek, köztük a halászgazdának és a hires „néma halász“-nak, aki tavaly már fél napig tartó jégalatti bukdácsolásából is kimenekült — derogált a retirálás s mintegy 200 ölnyire a parttól horgonyt vetettek.

Igen, de amik szemközt jöttek — nem hullámok voltak már, hanem a „marás“, „viztölcsér“ s toronymagas habtorlódás! Quis contra torrentem? — Ördög akaratjáról Isten sem tehet!

Csónakjukat elboritá a vizdagály. Nyakig álltak vizben. Sötét, csillagtalan téli éjben, jégtörmelékes vizfürdőben — nem látva eget, földet, — sem a parti biztató mécsvilágot, de nem látva egymást, söt önmagukat sem a tomboló szél és zuhogó habverések zajától.

Ima és káromkodás, segély- és biztató-kiabálás, mind-mind érthetetlen, süket, tehetetlen chaoszszá vált csak.

Ilyenkor jön — nem a jámbor — de az őrült önmegadás!

A halászgazda és Kurucz Bálint legény nem várhatván a bizonyos végnek végét: őrült deliriumjukban önként ugráltak ki csónakjukból a garázda hullámsirba. Odavesztek.

Gellei József (kit neje az este is kért, hogy ne halászszon, de nem fogadván szót — azzal eresztê el: „Verjen meg hát a Mária, Balatonoddal együtt!“ . . most jajveszékel, hogy tán átka fogott) és a néma halász végső kimerültségében a csónakban vesztették el éltüket!

Az ötödik Hoffer József fiatal erős legény, mindezeket átélte, átszenvedve, kiállta e borzalmas purgatoriumot, e 9—10 órahosszig tartó jegesfürdőt, és napfelkelte után egy másik halászcsapat által megmentetett.

Jómaga most lázban fekszik.

Meleg ágyban birkózik életerejével a hideg halál.

Mit ér, ha ő is csak tovább birkózik!

Mondja, hogy pajtását, a „némát“ a halálvergődés megszóllamlitván, egyet orditott — borzasztót és utolsót!

Kegyetlen vámos vagy Balaton!

Utasaidnak legnagyobb bankjegyét — életét veszed el! Vagy tán csak felváltod e bankjegyet?

De nem látjuk, hogy mit adsz vissza belőle helyette?

A Corvinák.

„Európa szinpadán egykor mi is szereplénk,
S nem a mienk volt az utolsó szerep.“

Petőfi.

Egy duális állam egyik felének nem szabad az állam másik fele iránt bizalmatlan féltékenykedőnek lenni — különben hiányzik az összeforrasztó erkölcsi ragasz. Mert ahol félelem vagy féltékenység van, ott nincs bizalom, s hol bizalom nincs: nincs meg az összetartó „*viribus unitis*“ fejedelmi jelszónak megtestesülése.

A Corvinákat — vagyis nagy Mátyás királyunk egykor hires könyvtárának török kézen volt maradványait a mostani uj sultán, illetőleg az első török alkotmányos országgyülés — talán iránta, illetőleg alkotmánya iránti érdeklődésünk viszonzásául Magyarországunknak visszaajándékozván — a több darab ujra beköttetett s magyar czimeres táblákkal ellátott régi becsü könyveket Tahir bey küldötte által Budapestre küldé.

Már ha a bey utközben utasitást kapott, hogy mivel a magyar király ez időben Bécsben levén — először oda vigye és ott mutassa be; ez okból idáig még csak van értelme; de hogy a bécsi bemutatás után Budapestre ne hozhassa, ahova küldvék és illetékesek: ennek se jogi alapja, sem semmiféle értelme sincs!

Kormányunk, a budapestvárosi és egyetemi hatóság — mely azokat átvette volna, mindidáig sokkal több higgadt loyalitást

tanusitottak, hogysem ez alkalomból a lajtántuli — akár más állam — akár a közrend — akár a külpolitika elleni bármi tüntetésektől tartani lehetett és kellett volna.

E lehozatali tilalomnál a magyar ember először bámul, másodszor elkeseredik és harmadszor nyomban elmosolyodik, vagyis nevetséges volna, ha oly szomoritó nem volna, hogy mily veszélyesen *„fontos“*-nak látnak Bécsből minket?! . . . És hogy nem restellik ily ártatlan politikától mentes — tudományos irányban is — kicsinyeskedő féltékenységüket kimutatni s csak ez okból, irántunk — loyalis társnemzet iránt jogsértést csinálni!

Az az egy vigasztalás van benne, hogy ebből méltán következtethet Európa *„a minori ad majorem“*, hogy más nagyobb, állami, társországi kérdések és egyezményeknél is hasonló kicsinyeskedő — szükkeblü és önzö okaik lehetnek és vannak!

E Corvinák nekünk nagyon becses ajándék! — Igazolják nemzetünknek *régi fényét* és müveltségét. Hogy a magyar ember már a középkorban is nemcsak a fegyvert, de a könyvet is tudta forgatni. Hogy volt idő, midőn országunk nemcsak területileg három tenger partjáig terjeszkedett, de az európai akkori tudomány és művészetnek *gyupontja* volt. Tehát a cultur-államiságra képességünk volt, van és lesz, — tehát létezni és előre törni *historiai jogalapunk* van.

A három tengerpart azóta elmosódott mappánkról, de szellemi nagyságunk tudományos jelvényei, lám, most is élnek.

„Nem vesz el hát a nép, mely nem tudomány nélkül való!“

Ugyan mostanában tette azon nagybecsü felfedezést Fraknói Vilmos, muzeumunk derék igazgatója, hogy a régi Hunyadi család levéltár-maradványa Münchenben van, olyformán, hogy Mátyás király fiának, Corvin Jánosnak özvegye másodszor brandenburgi Györgyhöz menvén férjhez, ekkor ezzel vitte ki azt. — Jó forrás lesz az hazai történelmünkhez s a fényes Hunyady korszakhoz.

E Corvinák emelik nemzeti önbecsérzetünket, a multból kihatólag a jelenre és jövőre is. Ez önbecsérzet emel és erősit szellemileg, erkölcsileg — belre, külre.

Ily erősödésnek a „társország“ csak örülhetne, önön jól felfogott érdekéből is, — ha örülne pedig, nem akadékoskodnék!

GYÁSZ-BESZÉD
MEZRICZKY PÉTER
kővágó-örsi 85 éves ügyvéd és birtokos felett.

1884. augusztus 10-én a temetőben tartá CZ. K.

Gyászos gyülekezet!

Énekes könyvünkben van egy temetői szép vers, — szebbet csinálni hamarjában nem birtam. — Ez igy szól:

„Itt e sirhalmok közt állván,
Ki-ki jól magába szállván —
Ilyen fohászkodást tegyen:
Uram — adj jó véget nekem!“

Halottunk — a ki itt fekszik — sokszor — sok felebarátunk sirhalmán — 85 évig énekelte ezt — kérvén jó véget önmagának is. Megadta neki az Ur!

Szép és jó vége lett!

Mint érett kalász hullt vissza a hazai anyaföldre, melyet ő ugy imádott!

Legyen könnyü testének a föld és lelkének a mennyei ut. Aludjál békével!

* * *

Gyászos gyülekezet!

Jól nyugszik az eltemetett — szélvész és zaj nem hatnak a sirhanton keresztül; de mi, kik itt maradtunk, *üresnek* találjuk a helyet, hol az elköltözött áll vala! . . . Nagy halottunk! Nekem is nagy halottam vagy! Félszázadon át támogattál meleg, rokoni szereteteddel! Tanitóm voltál gyermekkoromban, utmutatóm — barátom — ügyvédtársam férfikoromban. Ösz apámnak tanulótársa — nőmnek kedves bátyja valál. Mi nem felejthetünk sokáig!

Vidékünknek — megyénknek classikus Nestora — a nagy Deáknak, Csányinak kebelbarátja, — Homernak — Ovidnak — Senecának — Schiller — Goethe — Fesslernek és mind a többi ős classikusnak élő szótára — *indexe* valál!

A jó táblabirák typikus példányképe — egy elkésett fecskéje. A 48 előtti kornak prestigéje — kinyomata, tükre valál, — a megyei és uri székek hü assessora!

Községednek fél századon át vezére — esperességednek felügyelője — a helyi gymnasiumnak alapitója; minden szépnek, jónak támogatója valál lelkeddel, eszeddel — erszényeddel!

Nem valál *fösvény*, nem valál *boszuálló*. Tehát nemes valál, a szónak nemesebb értelmében.

Bármi szépet, jót inditványoztunk mi fiatalabbak: te ott valál ősz tekintélyeddel — tanácsoddal — pénzeddel!

Ezt a dalárdát is, mely hideg porodnál melegen felharsog: egyik te alapitád — tán előérzéd, hogy ennek méla hangjainál hantol el a siráső rideg kapadübörgése.

Meleg *hazafi* és *protestáns* — de nem felekezetes első sorban, azonban *magyar valál* minden porczikádban! . . .

48-ban zászlóvivő — 49-ben vészbiró — 50-ben csaknem fogoly — sokáig silentiárus ügyvéd magyarságodért a német által.

Hazád sorsán a Bach világban csaknem megőrültél! Honfibúdban megtagadni akartad a magyarok Istenét — miglen ujra nem pitymallott Hazánk ege.

Én tudom ezt — én — a kit fiadként szerettél!

Ha eljöttünk évenkénti névestédre — örültél, de már 10 év óta mindig ugy köszöntöttél vissza (te, az örökös toaszt-raktár), hogy *„kivánjátok barátim, hogy ez legyen utolsó névnapom“.*

„Nem“, mondánk mi — „nem éltél még sokáig. Ép test — ép elme vagy — első és utolsó fürdő szeretett Balatonodban — nem vagy terhünkre még. Jó gyermekeidnek — áldott jó menyednek — szép unokáidnak oszlopa — barátaidnak élő auktoritása vagy!“

„Maradj még — ne menj el — üres lenne helyed, hidd el!“ De Te elmentél — immár elmentél!

Vajha itt hagyhatnád eszedet, szivedet, hazafiságodat — ritka emlékező tehetségedet — vajha ránk testálhatnád egy csomóban, vagy csak felosztva is!

Furcsa dolog az, hogy ha p. u. egy szür, egy dolmány elkallódik, leszedik gombjait — pitykéit, uj dolmány ékitéséhez.

Ha egy szekér, kocsi — egy silány hordó elavul: leszedik vasait, abroncsait uj kocsi, uj hordó erősitésére.

Az ember is itt hagyja ingó-bingó javait, *de nem hagyhatja itt szellemi kincseit — 85 éven át szerzett élettapasztalásait!*

E szellemi kincseket elvitted magaddal, nagy halott; nem irigységből — de muszájból!

A szellem megtért ahoz, a ki adta volt!

* * *

De tekints le ránk már égi honodból — ránk — itt porodnál könnyező szeretőidre, nagy halott!

Hidd el már nekünk, hogy *üres* lesz helyed köztünk sokáig, szivünk pedig *tele lesz* jó emlékeddel sokáig!

Isten veled — s Te légy Istenünkkel
Légy üdvözölve — még egyszer utoljára,
És üdvözölve — mindörökre.

Amen.

Csehek üdvözlete Badacsonyban

1885-ben.

(Berekedt toaszt.)

Uraim — hölgyeim — cseh testvéreink a monarchiában és az európai civilisatió concertjében is! . . . Legyenek üdvözölve itt a kies Balaton hullámainál! . . . Isten hozta önöket! . . .

Uraim! A magas kék égen van egy *csillagcsoport* — az ugynevezett *„Északi korona“*. Ebben van nyolcz — de főleg két fényes csillag, két diadem. Egyik északon, másik délen. — Látják a hasonlatot? . . . A csillagcsoport-koszoru: összmonarchiánk, — a fényes két diadem: *Prága* és *Budapest*. — Mindeniknek van fényes multja a históriában — s még fényesebb jövője a XX-ik században.

De nincs ok rivalisálni! . . . Tehát *„viribus unitis“*, magyarul mondva: *„Vállat a vállhoz“*. Előre!

* * *

Uraim! A magyar karakter hamar felejt — hamar szeret, — és akit megszeret: az meg van szeretve. Mondják meg ezt honmaradt testvéreiknek. Ha szeretnek bennünket: mi viszonozzuk azt, dupla kamattal.

* * *

Uraim! Voltak már csehek Magyarországon, — akkor fegyverrel — a hős hussiták fegyverével, de a hussita-hitszabadság elősugaraival. Utóbb a „Bach-huszárok“ polgári invasiójával.

Most jöttek önök szivvel — jóakarattal.

A polgári szabadság — egyenlőség — testvériség zsolozsmájával.

Jöttek a derék Brabek — Nedvideck — és Jettmár urak, e per eminentiam magyarbarátok vezetése alatt — *országos kiállitásunk* megtekintésére.

Jöttek egy internationalis cultussal — a *munka* szent cultusával! . . .

Munkával dicsérjük hát az urat. Munkaközben szoritsunk baráti kezet. Éljen a munka cultusa!

* * *

Uraim! A fejedelmek találkoznak Kremsierben, — a népek találkoznak a civilisatió pantheonjában. Ott politika, — itt munka, verseny, szeretet és testvériség!

Ugy hiszem: bennünk telik inkább Isteneknek kedve.

Éljenek cseh testvéreink!

Na zdar! — Éljenek!

* * *

Igy rekedt Badacsonyba e toaszt (mint egykor Tallérosi Zebulonban a dictió). — Igy veszett kárba a sok jóakarat — és a leölt baromfi-sereg!

Mi kár!

Nem jöttek meg várt cseh vendégeink, kiket 200 darabban ide signált jó Sziklay barátunk.

Mi kár!

A mozsárágyuk készen töltve, majd megpukkadtak mérgükben, — de szólni nem mertek.

Nemzeti lobogóink majdnem leszédültek boszankodásukban a rögtönzött transparentokról.

A görögtüzek szégyenkedve pirultak — kékültek. Belénk zápult a betanult „Na zdar!“

A vérmesebbek — vagy optimisták még esti 10 órakor is reménykedtünk. Ha angliusok lettünk volna: nagy summákban fogadtunk volna: hogy jönnek — nem jönnek? . . . De hát csak jobbadán pénztelen, idealis magyarok lévén — csupán csak (miként hozzánk illik?) akáczlevelet téptünk *„szeret — nem szeret“* módjára, hogy jönnek, nem jönnek.

És csak nem jöttek.

Egy árva csónak mutatkozott a hullámfodrok közt küzködve. A jó fülöpiek erőlködtek kikötni hozzánk. Itt a parton nézte őket sok nem jó csónakegyleti-tag, de nem találkozott Jázon, — pedig aranygyapju (aranyhaju delnő) is ült ám a vergődő ladikon!

Végre 11 órakor éjjel jött a sürgöny Balaton-Füredről, hogy *nagy ok* miatt zupasz! — Ezt azután Persai ur (aki Füredről, a cseh testvérektől száraz földön szaladt ide) fejté meg ugy, hogy hát *„sok volt ott a jóból“* — vagyis közel 400 cseh-testvér óhajtozván hozzánk, — ennyit pedig az öreg „Kisfaludi“ gőzhajó csak két fordulóra birván Siófokról Füredre átszállitani, — e közben eltelt a drága idő — s nekünk nem jutott cseh! . . .

De jutott volna idő — hely — jó zene — szellős tánczterem — sok vacsora — és mit először kelle irnom: sok szép nő.

Jutott volna! . . .

Ott égtek a fekete-gyémántok — a lenvirág-szemek. A tüz a kis bokácskákban. Ott hervadtak kebleiken a csokrok, — ajkaikon a biztató mosolyok és a többi.

Miket mind nem érdemlénk meg mi tétlen férfiak, mert nem akadt egy illetékes hang, mely elkiáltotta volna: hölgyeink előre — öleljenek *„cseh“* helyett (persze csak tánczolva) bennünket — és a többi miegymás.

Pedig hányszor ült már a magyar lakzit ara nélkül, — tort halott nélkül! A döglött lóra is ráverték a kész patkót — gondolom a rátótiak? . . .

De mi ott ültünk tétlenül éjfélig a „Hableány“ vendéglő csarnokában — egyik sarokba egyik, másikba másik clique-csoport elhuzódva — feszélyezve — aztán kámformódra eloszolva!

Nem akarom hinni, hogy ezt szándékos kasztszerü zárkozottság okozá — a majd mind egyrangu és müveltségü középosztály honoratiorai közt, most, Urunk születése után 1885-ben, a villanyfény korszakában! . . .

Ha mégis ugy volna: akkor — fájdalom — csehek nélkül is *„csehül volnánk!“* Akkor pirulj el *„Hableány“*, rejtsd el arczodat, — fuss vissza hullámhazádba, miglen majd nemsokára kisüt az égifény — vagy kitör az égiháboru, mely megtisztitja a légkört, ahol még *köd* honolna! . . .

Eszembe jut nagy Széchenyink nagy mondása a vérbüszkeségről; — de azt itt — nők előtt — nem merem elmondani . . . csak a keleti bölcs diktumát hangoztatom, hogy aki őseivel és leszármazásával büszkélkedik, olyan, mint a krumpli, aminek a *java* — a földben van.

Paphallgató pesti küldöttség

Kővágó-Örsön sajátlag Bogláron 1886. január 1.

(Toaszt.)

Uraim! Tisztelt küldöttség! — Nekem mint szerény kővágóörsi embernek: *hallgatás* volna a helyem! . . . De uraim — akinek a szive fáj: az méltán *jajgat*, — akinek kertje körül *„tolvajok“* ólálkodnak: az jogosan kiabálhat.

Uraim! — rosz időket élünk! . . .

Szomoru jele az időknek, hogy manap már ily kiváló derék, nagynevü — rangu — köztiszteletü urak is — mint e fényes küldöttség — szándékosan *„vétkezik“* — vétkezik Mózes kőtábláju *„Tizparancsolata“* ellen is — ahol meg vagyon irva, hogy *„Ne kivánjad felebarátod feleségét — sem semmiét, ami az övé“*.

Mégis e fényes küldöttség elkivánni látszik derék — kedves papunkat.

Ő szokta mondani ugyan (sok ékes és bölcs diktumai között), hogy *„Senki se pótolhatlan“*.

De ebben ő is téved, mert ő nekünk nemcsak papunk, de vezérünk, barátunk, rokonunk, — hol sörélesztő-serkentőnk, hol meg csillapitónk, mérséklőnk — tehát mindenünk vala, az ő ritka jóizü páratlan korrekt modorával.

Tehát nekünk ő pótolhatlannak látszik!

Ha mégis elkivánják tőlünk —: a jó Isten bocsássa meg önöknek, — mi alig! . . .

Egy menti csak önöket, uraim: hogy nem csak maguk számára csábitgatják papunkat; de a közügy — a drága Haza — a kedves főváros — Budapest magyar ev. protestáns eklézsiája számára (mely maig is *„Eclesia militans“* a más ajku hivekkel szemben — de szép sikerrel — eddig is).

Igy ő ott *magasabb helyről messzebbre hinthetné a jó magot* a nagy elköltözött után, bold. Győry Vilmos nyomdokán! . . .

Végül csak azmondó vagyok hát, hogy derék Horváth Sándorunk, ha marad is *éljen*, ha megy is *éljen*, és — no — a szentczélu küldöttség is *éljen!*

* * *

Még egyet uraim! . . . Pap és eklézsia olyan, mint a házasfelek viszonya . . . Itt is, ott is van *„kullogóba-járás“*, *„háztüznézés“!* — Van *kérő*, van *kiadó*. Mi kiadók — már ha igy estünk: szerettük volna, ha a kérők — háztűznézni Kővágó-Örsig fáradtak volna — nem a fárasztásukért, de a mi ottani szives vendéglátásunkért! . . .

De hát közbe van a szeszélyes szép Balaton és nagy — utkerülője.

Tehát a boglári vendéglátás hőse Bárány Dénes ur is *éljen!*

Keszthely reputatiójául.

(1885.)

A derék „Budapesti Hirlap“ rövid hirei közt irja, hogy: „Német szini előadást tartottak Keszthelyen a grófi kastély műszaki épitői e hó 3-án, mely 120 frtot jövedelmezett a gyermekóvodának. Szép! — de hát ugyan kinek tartották azt a német dolgot abban a tősgyökeres magyar városban?“ . . .

Válasz:

Hát nekünk tősgyökeres buzgó magyaroknak. Ők számitottak a magyar ember azon tulloyalitására, hogy ha két szót tud is az ős „Bärenhäuterek“ jó utódai nyelvén, ezt is elöveszi előzékenységből — velük szemben — a sörös kancsó mellett és egyebütt is. És megértjük a „halbak“-ot is.

Mi pedig számitottunk néhány két-nyelvü honoratiorunk és magyar izraelita polgártársaink jelenlétére az előadáson: — ugy, hogy mikor ezek nevettek, mi is — vagy ha ők tapsoltak, avagy könnyeztek, mi is utánoztuk ezeket.

Igy aztán összejött a 120 frt nekünk — kisdedeinknek! Ugy-e hát az egyszer mi magyarok is „élelmesek“ valánk?

Végre is az örül jól, aki utolján örül. S most mi vagyunk e helyzetben: először az eredményért, másodszor a reményért, hogy a derék előadókat, e jó német sógorokat is megmagyarositjuk, sőt neveiket is, ha soká itt élvezik a Zala rákját, Zala — akarom mondani: halát, puha kenyerét és lágy szőllejét! . . .

Mert hát él ám bennünk (ne tessék félni) a rajongó szeretet édes magyar nyelvünk iránt, mely készebb egy uj honfoglalás vészeivel megküzdeni, mintsem a zengzetes magyar szót — és magyar ősi erényeket megtagadná vagy felcserélné. Él itt az a lángoló szeretet minden iránt, a mi magyar — itt a magyar tenger kies part-virányain. Éljen ez másutt is, Kárpátoktól Fiumeig; mert ez azon bűverő, mely a jelen és jövő lét harczaiban megmenti és fentartja e fajt, e hazát, e nemzetet és mindazt, mit hitbizományul kaptunk őseinktől és hagyunk unokáinkra, a második milleniumra is!

Tüz-kakas és magyar Zweikinder-System.

Balaton-H. kisközség itt egy Bakonyszéli termékeny völgykatlanban — tősgyökeres magyar lakosokkal — azon kisnemesi fajból, mely a szép Csobánczvár ős urának Gyulafynak a Rákóczy világ utáni „nótáztatása“ (jószág elkoboztatása) folytán — a „lányi negyed“ jogon megmentett birtokocskákra huzódott, hogy legalább e kis Curiák szilvafáit mentse meg unokáinak! . . . s ezt a német Zweikinder-System-mel véli megmenthetni.

Szép a czél! . . . De immoralis az eszköz — a mód.

E módust nem türhetvén a helység derék lelkésze és elöljárói — tartozó feljelentést tettek, ugy halljuk.

Hir szerint ezért jelenik meg náluk most naponként a megboszulni akarók tüz-kakasa?

Szegény magyarom! Kis birtokod fentartására és tulaprózása védelmére keress más módot!

Ugy is szaporátlan faj vagyunk! S ha még igy is apasztjuk fajunk létszámát, ki veri meg majd a muszkát, a kivel egyszer csak leszámolnunk kell — tán nemis nagyon sokára?!

Gyors segély véreinknek.

(1885.)

Grahova — a mult héten még virágzó kis község, sőt magyar telep Fiume oldalán a tengerparton — ma már nincs! Elboritá egy kopár hegyomlás. Beszakadt alatta a föld. Igy csuszott bele a mélységes tengerbe lassan — de feltartóztathatlanul, mely elnyelte a szép kis falut is, a hegyomlás törmelékét is — mindenestül!

Borzasztó még álmodni is! Pedig szomoru való. A jó lakosság riadva, bomlott észszel menekül — kergetve egy-egy megmentendő tehenet, czipelve egy-egy zsák krumplit — a legközelebbi éhenhalás ellen.

S e kis község lakói — ott lent a magyar tenger partján, a drága Fiume mellett — esetleg mind magyar érzelmüek, sőt ős magyar telep vala! Kik tegnap még segitették a legujabb faji s hazafiui mozgalomban is Fiumét magyar sympathieájában megőrizni számunkra, ma már földönfutók.

Segélyt nekik!

Első ok a humanitás, második a hazafiság, hogy a mely elem ott kint a végvidéken is imádja faját és magyar hazáját, annak segély-kiáltását duplán meghallják itt bent a hazafias magyar fülek és magyar szivek!

Hazafiság a nemzetiségnek!

Csak egyik is e két szó közül — rezgésbe hozza a magyar érzést, melyet az édes anyatejjel szitt be a magyar! . . . E két szóval hitt fel négy-öt évvel ezelőtt Szathmáry György derék publicistánk, hogy adakozzunk a szépnevü Hunyadmegye magyarjainak eloláhosodását gátló ottani iskolákra. Elmondja meleg szavakkal, hogy nem idegen népet olvasztunk be ezzel — csak saját vérünket mentjük meg őseink emlékének s hazánknak — ami nemcsak jog, de kötelesség.

De nagyon igaz!

Egy hirlapi czikk meg arra hi fel, hogy mentsük meg az oláhországi magyar hirlapot, melynek nagy missiója van, t. i. negyedmillió ott lakó magyar testvért tart meg számunkra, de csak hatvan előfizetője levén, nehezen tengődik.

Beh nagyon érezzük!

Szinte fáj az embernek, hogy nem igen segithet, ahol segiteni szeretne. — S mind e lélekbevágó felhivás most ujév körül tétetik, mikor a gazda-, de minden rendü-rangu ember kasszája százfelül vétetik igénybe. Igy ujévkor testesül meg az ige igazán, hogy „add meg Istennek, ami Istené, — császárnak, ami a császáré!“ De hát a többi? . . . Ecclesia, bolt, patika, irodalom, egyletek, szegények, cselédek, füstfaragók stb.

A pénztelenség pedig nőll, mint a járvány — mely a máskor kórmentes helyeket is felkeresi . . . Tagadjuk, simitjuk hiu álszeméremből: pedig hiába: ennek is — mint a bünbánatnak és megtérésnek — első feltétele, első orvossága a nyilt beismerés.

Ha nyiltan hangoztatjuk egymásnak: tán majd vállvetve találunk reá közgyógyszert — ha rögtön mást nem is: legalább azt, hogy levetjük az alakoskodást és álszemérmet és nem átaljuk egymás előtt a takarékosb összehuzódást — s ez már első nagy lépés a javuláshoz — vagyis nagy óvszer a mélyebbre sülyedéstől.

A hirlap-olvasás mai nap már csak kissé müvelt embernek is nélkülözhetetlen mindennapi kenyere, — nemcsak, de szellemi sörélesztője — szórakoztatója, főleg a más szellemi élvek hijával levő falusi embernek. És megvan már kinek-kinek választott lapja a hazai és megyeiekből, ugy, hogy egy külhoni p. o. bukaresti, bécsi és new-yorki magyar lapra se idő, se pénz. Haneḿ egyletek, casinók tehetnék, hogy ily külföldi testvérlapot pártolnának: hogy külföldi véreink látnák a szellemi hurt, melylyel az anyaországgali összekötöttségöket éreznék — s igyekeznének magyarok maradni a népoceán oázain is — és ihletett óráikban eldanolnák, mint büvös zsolozsmát:

„Igy bármely távol ég alatt
Töled nyerem nyugalmamat —
Hazám, hazám . . .“

* * *

Legujabban segélyre s áldozatra hí bennünket az „Erdélyi közmüvelődési-egylet“ — a Fiumének melletti Grahova elsülyedt magyar község, s az „Istensegits“ csángó-község temploma és iskolája. Mindhármat felérzi a meleg magyar kebel! Fontosságát — főleg az elsőnek — indokolni se kell, mert aki nem érti, annak ugy is hiába indokolnók. — Csak erszényünk engedné! . . . No majd tánczoljunk a javukra.

Jól tevé az erdélyi egylet, hogy honleányainkhoz intézte legutóbbi felhivását — a nőkhöz — a szerinte is legnagyobb földi hatalomhoz. Hiszem, hogy hatalmukat — már ha egyebekben gyakorolják felettünk — igazolandják ebben is.

* * *

Jókaink irja — az ő *„Tágabb Hazája“* magyarázatában, hogy Amerika huszonegy városából küldtek hozzá egy szép kis összeget a kivándorlott magyarok: az *„Erdélyi Közmüvelődési-Egylet“* javára.

Mi közük már nekik mihozzánk — s ahoz ha Erdély és a magyarság elvesz is?

Lám ők ott az Oceanon tulról is felérzik, hogy minden magyarnak *legnagyobb kötelme* most az *„Erdélyi Közmüvelődési-Egylet“* támogatása!

Csudálom, hogy az I-ső védegylet alapitója, a nagy Kossuth nem irt még érte.

De tett érte már, mert beküldé filléreit az elsök közt — tán mint alapitó-tag.

Mert ez ám a *valódi magyar védegylet!* Adózzunk neki — sajátkép magunknak — fajunknak — őseink emlékének — a hitbizományul ránk hagyott édes közös Hazának — szent István koronájának — a *magyar államiság eszméjének* . . . mely legyen halhatatlan!

UTÓHANG
a
REISCHL-ÜNNEPÉLYHEZ.

Egy berekedt toaszt.

(Vegyék ugy, mintha megjelenhetve, elmondhattam volna.)

Tisztelt ünneplő közönség! Mi jogositott engem, vidékit, ez ünnepies együttérzéshez? . . . Hát először e hasonló érzés. Ez elismerés. Mert ez nem monopolium — nem *dugáru;* söt inkább közöröm, közkötelesség — a jóktól a jók iránt.

Másodszor: mert Kővágó-Örs (ahol én lakom), Keszthelynek külvárosa, — Keszthely pedig az evangelmi felekezetre nézve *filiája* Kővágó-Örsnek. Ez hát az én illetékességem a szóllásra.

Magasan is kezdem ám (felülről jövén minden jó, minden áldás! . . .), mondván: A harmonia = Isten! . . . Az istenség a legnagyobb, legtökéletesb harmonia!

A harmoniához — mint mindenhez — kellenek faktorok — tényező elemek.

Ily elemek Keszthely üdvös harmoniájában (mit Göde szolgabiró ur és Pap Sándor ügyész ur toasztjai oly szépen kiemeltek): a városi vagy polgári elem — és másrészről a méltóságos grófi uradalom.

Az elemek összhangjához — hogy *ez* létre jöhessen — szükséges, söt nélkülözhetlen az *összekötő-kapocs.*

Ez elemek összekötő kapcsa itt — mondják (el is hisszük, tudtuk is), a *derék városbiró Reischl* — negyedszázad óta!

E tiszta ezüst-kapocs! Ez aranyjellemü *minta indigena!* . . Ő teremté e harmoniát — e harmonia pedig a szép sikert! . . .

Kivánom hát, hogy Ő, a mostani ezüst-kapocs: ne rozsdásodjék, ne olvadjon sokáig, sőt váljék *„arany-csattá!"* Azaz hogy még huszonöt évig teljesithesse e közhasznu missióját!

Érje meg ebbeli *„aranylakodalmát"* is — velünk együtt — az általa közvetitett harmonia további sikereivel.

Éljenek és virágozzanak e szép harmonia főfaktorai: a nemes város — és a méltóságos grófi uradalom — és ezeknek arany-kapcsa: Reischl Venczel ur — a minta indigena! E meleg magyarrá lett külföldi aquisitiónk! . . .

III.

TÁJ- ÉS UTLEIRÁSOK.

Budapest (nagyitó üvegen). — Margit-sziget. — Zalából Szliácsig. — Keszthely-Héviz. — Pécs panorámája (futtában). — Kővágó-Örs és vidéke.

Budapest.

(Nagyitó üvegen.)

T. szerkesztő ur! Ki mit szeret, Budapesten is megemlékszik arról. Tehát én is önről és lapjáról Budapesten is. És ez nem kis dolog ám: a szép, kedves, bájaiban folyvást emelkedő s a mostani országos kiállitástól zsibongó Budapestről haza — Zalába, gondolni! Szememet Budapestről, mint egy rózsás kecseiben viruló szép leányról levenni és önnek irni — betüt, apró fekete betüt.

Ámde igyekszem hát nemcsak betüt, de némi kis eszmét is irni, és pedig ő róla a kecsesről, a sokunknak közös szerelmünk tárgyáról, hazánk kedves fővárosáról és szelleméről, melyről jó Szemerénk rég sóhajtá már, hogy: „Vajha mikorra világvárossá lesz: lenne magyar!"

A jók imáját meghallgatja az Ur.

Azon óhajtás valósulni igérkezik, — nemcsak, de valósulva látszik.

Bármerre lépsz, magyar szint, magyar felirásokat látsz, magyar hangot hallasz, sőt magyar tisztességtudást tapasztalsz, még a rendőri közegek s kiállitási tisztviselőknél is. Szivélyes utbaigazitást, jóizü tanácsot találsz.

Hazám boldogult Mózesei, kik nem érhettetek be az igéret földére, örüljetek fent a felhők felett!

Boldogult Czuczor Gergely naiv költőnk e század elején, korán dalolta a „Falusi kis lány" versében, hogy:

„Jaj be szép az a Pest, Istenem, be szép!" . . . .

Miként dalolná és daloltatná most, ha most látná?

Én csak prózában birok neki kurizálni, de szinte melegen érzőleg.

S épen ezért jut eszembe először is, hogy mi volnál te kedves város, ha születésed óta másként neveltek volna; erődre, bájaidra figyelmeztettek volna, képességedet fejlesztették volna, mint édes gyermeket dédelgettek volna s nagyjaid, fejedelmeid a magyar kormány és országgyülés, benned székelt volna?

Volna! — Mivé lettél volna?

De csunya az a telhetetlenség és a multakon való sopánkodás; még sértve is érezheti magát „kaczér szépséged". — Ne félj, jó vagy nekünk, igy szeretünk, ahogy vagy és ahogy fejlődöl.

Söt féltékenyek is vagyunk rád (mi a hő szerelem egyik jele), nehogy elszeressenek a most beléd özönlő külföld internationális iparos és tudományos gavallérjai és komolyan elkivánólag tegyék neked a „szépet"; kiktől nagyobb részben nem féltünk ugyan, mert csak valódi bájaid elismerői (ami csak hizelg nekünk, valódi szerelmeseidnek is); de lehetnek köztük, kiknek csunya fogaik fájdulnak meg rád. Hanem ezeknek, ha a magyarok Istene is ugy akarja, nem vásik foguk benned.

Külalakod, tájképed: mint egy bájos kaczér nőé. De mint egy olympi Junoé és Venusé együttvéve. Már az első rápillantásnál megkapó és lebilincselő. Alig van európai város ily üde, nyájas és imponáló arculattal.

Van más hegyes, völgyes város: mintha csak feje volna test nélkül; van más egyenes, lapos város: mintha csak test volna fej és homlok nélkül.

Nálad egyesülve vannak mind ezek.

Mint egy nyilt okos homlok: magaslik a budai oldal. — Közepén mint egy diadém: a királyi várpalota. Öreg már és mégis mosolygó. Nem is kopasz — lám a várkertek üde falombjai, délszaki virágcsoportjai, mint zöld fürtök kaczérkodnak, göndörödnek (mostani hajdivat szerint) halántékain.

Nyakán mind egy keményitett krágli: a meredek sikló.

Mint egy kifurt fül: az átlukasztott alagut.

Karcsu derekán mind egy ezüst öv: a Duna.

Pánczélderék: a vastömör lánczhid.

Illatos mellcsokor: a virágos Margitsziget.

Arányos test: az elszélesedő pesti lapály.

Izmos karjai: Ó-Buda és a soroksári töltés.

Fürge lábai: Ujpest és a korcsolya-csarnok.

Ékes uszálya: a szép városliget. (Most a kiállitással több is. Legalább is egy darab a bitregebeli édenkertből. Egy minta az „ezeregyéjszakai függőkertek"-ből.)

Szemei: a népszinház, operaház, klinika és a csillogó boltkirakatok.

Vakszemei: az ujépület és Károly-kaszárnya.

Fájó tyukszemei: a vámház és a fegyházak.

Forró könyei: a meleg artézi kutak.

Szárnyai: a suhogó Zugliget és a suhanó gőzhajók.

Kalapja: a Svábhegy.

Kalapforgója: (az uj divatu madárszárny helyett) a fogaskerekü hegyi vasut.

Könyökei: a gyári kémények.

Zuzódott térdkalácsa: a csonka lipótvárosi torony.

Nyelve: a műmalmok.

Phantasiája: a gyárak és gőzmalmok füstje.

Gyomra: a vágó-hid és a Dunapiacz.

Epéje: a sok sörház és kávémérés.

Veséi: a tudományos és müipar-egyetemek.

Lépe: olvasó termei.

Titkos helyei: (melyik hölgynek ne volna titka?) a lelenczházak s a lebujok . . .

Szapuló helyei: a hirlap-szerkesztőségek és drámabiráló helyek.

Malom alatti gyülhelye: a klubbok és kaszinók.

Visszerei: a gőz- és lóvasutak.

Üterei: a torna- és lovarda-helyiségei.

Fogai: a szép házsorok.

Fércz-czérna szálai: a 10 kros sátrak.

Ruhafoszlányai: a zsibárus handléboltok.

Szive: a városház.

Agyveleje: az akadémia.

Lelke: az országgyülés.

Lelkiismerete: az egyenes Andrássy-sugárut.

Ilyen ő, a nemes főváros. — De nem. Nem ilyen. Sokkal szebb, csakhogy azt (mintegy kecses nő szépségét) ily rövid prózában leirni nem lehet.

Hát szelleme? . . . No ez most tagadhatlanul magyar nemzeties! — Még utóbb igaza lesz szent István királyunknak, aki államilag üdvösnek mondá a többfaju polgárságot?! Megkeserültük ezt már sokszor bár — de mint minden rossznak, ennek is megvan részletes haszna, a másféle elemek commassatiójából és keresztezéséből származó erő — s nemes versenygésből származó haladás.

Épitészetében is rohamosan emelkedik Budapest. Csinnal egyesiti a keletiest a nyugoti styllel. Kár, hogy az uj operaház freskó-képeit a görög és római mythológiából szedte. Igaza van a derék Ipolyinak, aki ezeket hazai történelmünkből és magyar ősregéinkből szerette volna.

Két utczára szolgáló házak átvágatnak — födött, folyosószerü átjárással, mi a közlekedést is gyorsitja. Oldalain pedig iparmühelyek, kirakatok vagy faárnyas étkezők. — Ilyen helyen vannak quodlibet-bazárok.

Impozáns az uj központi vasuti indóház.

De legidealisbak az Andrássy-uti paloták. Tágas távolságban egymástól. Mindegyik más-más stylusban. Egyik impozáns, másik idylli, egyik naiv, másik imára hivó, egyik bizarr, másik épen egyszerüségével megkapó, de mindannyi kecses, eszményi!

Nem düleszkednek egymás hátára, mint a belvárosi házak, hanem mindegyiknek van udvarkertje, szőnyegkertészetté varázsolva, mintha e körkertek volnának az edény, a belőlük emelkedő ház volna az edényből kinőtt muskátli. Mindegyiknek épitője más, — nehogy a másikat utánozni látszassék — külön eredeti eszmét rakott a falakba, — érzést, phantasiát a kövekbe. — Szinte látja az ember, miként játszik az épitész kő- és tégla-anyagával, — mint a festész az ő ecsetjével.

Nem leborulni és beletemetkezni hinak ezek, mint a régi pantheonok, obeliskek, piramisok és gulák, az ő megdöbbentő nagyságukkal, — ezek élni és élvezni hinak nyájas, szeszélyes — kaczér külsejökkel, — emlékeztetvén a nézőt, hogy hát mégis mily szép az élet, a — gazdagnak.

De a szegénynek is van belőle hasznos tanulsága: felérzi e hosszu egyesség láttára: hogy mégis csak legjobb az egyenes ut.

Van még néhány üres házhely a sugárut közepén. Ezt is beépitik már. Odább egy-két szökőkut az oktogon félkörtere betöltéseül.

A déli soron diszeleg az iparműegyetem — s mellette a szindus festészeti akademia, melynek előfalán aranyozott babérlevelek guirlandjai közt látod a falon Rafaelt, Saphót, Sofoklest stb., a régi elhalt halhatatlanokat, kik Budapesten is ujra feltámadtak — a magyar ember számára is — hivó példa gyanánt. Belsejében már sok magyar ecset remekje diszeleg.

Évenként több és több minden épül, miért, nagy Széchenyink vágya szerint, a külföldinek is érdemes idejönni.

Látod-e, bold. Géniusunk, e haladást égi honodból?!

De gondoskodó Budapest városa a szegények iránt is. Azért épitteté az ugynevezett „Százházat“ — a városliget déli szélén, egyik külutczában. Négy paralell épitett egyemeletes házsor, mind a négy sorban 25—25 lakrész, pompa nélküli, de egészséges lakások, hol kevesebb pénzzel is lehet valaki háziur, aztán nem hurczolkodik örökké, és saját kövére hajthatja gondterhes fejét. Ez is csak valami!

És a fentjáró betegjeiről is gondoskodott Budapest, midőn a világ legmélyebb kutját furatta a városligetben. Ebből oly hő és hatásos viz bugyog, hogy minden divatos gyomorbajt meggyógyit és pótolja Karlsbadot a májkóros magyarnak.

Az egészségesek számára pedig csináltatta a 88 millióval biró főváros a Közvágóhidat, mely Európában ritkitja párját.

A Dunaparton levén, érdekes ott a rakpart, a korzó, az elevátor, a vámpalota, az összekötő vasuti-hid, és sok más. Bübájos a Duna közepén levő üde Margitsziget (erről egy külön czikkem alább), — épen most harsan fel ott a budai dalárda, a „Szeretetház“ árvái segélyezésére; 80 férfihang énekli Eötvös „Bucsu“-ját.

Épen esti 8 óra, kigyultak a két part lámpasorai, felül az ó-budai fák homályáig, alul a Csepel-szigetig. Promontor fölött sötétlik a gellérthegyi Citadella, — tul nyüzsg az éjjel is élő Pest, — a Duna, a két lámpasor fényétől van bearanyozva, — a gőzhajók sivitva térnek éji kikötőjükbe, te pedig sietsz a népszinházba. Meglátod annak elegáns diszben uszó belsejét s benne azt a jó népszinmüvet, romlatlan falusi magyar népélet hü parodizálásával. Hallod azokat a zamatos népdalokat, melyeket a jó budapesti nép elragadó éljenzáporral és tapsviharral „ujráztat“, sőt vele érez, vele magyarosodik: akkor minden sok ajjod-bajjod közt eszedbe jut ama strófa: „Áldom Istenemet, hogy magyarnak születtem!“

Hát a kiállitás? No ezt külön kell leirni és méltatni, mert ezzel ünnepet ül a nemzeti önérzet.

Előizlelője ez a közelgő ezeréves jubileumnak.

Belépsz az egészet uralgó iparcsarnokba, — épen megszóllal a közepén álló óriás orgona, elhal az ott nyüzsgő nép zsibaja; néma áhitat száll mindenkire, templomban véled magadat, — igen, a munka és ipar szent templomában — s könnyeid kicsordulnak.

Ne is többet most erről, csak hivjuk az otthonlevőket.

Nincs most méltóbb bucsujáróhelye a magyarnak.

Margitsziget.

Budapestünk tájképe — festői szempontból — felülmulja Európa bármely városának — még Nápolynak is (tengerét és langy legét nem számitva) bűbáját.

Nyugatról ős Buda impozans szép hegyei, titokzatos völgyeivel, lábánál a hatalmas Duna, tul mindjárt a beláthatatlan sikság — egyszerre, mint a parancsolat. S e két nagy ellentétet összeköti a lánczhid — hatalmas karjaikkal mintha fognák a két partot, hogy tova ne osonjanak egymástól.

Más városnak fekvése vagy sik, vagy hegyes. — Ezé sik is, hegyes is, és nem keverve, hanem külön, specialis egészben felmutatva.

Buda mintegy *magasztos homlok* — hajlásaival, redőivel. Szemben reá az *egyenes Pest,* mint a *nyilt becsület.* Hasonló a magyar emberhez, kinek homlokán, ha bú s gond redői ülnek is, de nyiltszivüségének meleg zománcza visszfényt vet azokra.

Buda a büszke homlok. Pest a fürge test és láb. Köztük a Duna, mint lüktető vérér. Ennek közepén egy bűbájos vár — egy zöld szigetliget — egy igazi Cupidó-berek, — egy kéjhalmocska:

Ez a *Margitsziget!*

Egy, a Duna habjaiból kiemelkedő ovál, zöld erdőcske, mely a hullámos vizen, mint függő kert látszik lebegni, mely paradicsomi

kéjre hivogatja a halandót, ez azonban fél, hogy tovaszáll, mielőtt lábát rátehetné.

Ez a budapesti Margitsziget!

A Duna a rómaiaknak északkeleti határvédvonala volt a barbár jazygok, markomannok, góthok, dákok stb. ellen. Buda pedig „*Aquincum*" névvel, határerődjük. De 175-ben, midőn a Duna jegén betört barbárokat vissza nem verték, a hajózási jogot is ugy elvették tőlük, hogy a Dunától csak hét római (két német) mértföldnyi távolra lett szabad telepedniök. Ekkor épitettek a rómaiak erődöket a Duna keleti partján, tehát Budával átellenben is „*Contra Aquincum*" névvel, valószinüen a mai Pest alapját, mely utóbb „*Uj-Bécs*"-nek is neveztetett.

A két parti erődöt hidakkal kötötték össze. Régi irók szerint a Margitsziget északi csucsánál is — mely középhidfőnek s őrhelynek is igen alkalmas volt. Tehát szigetünk a rómaiaknál is szerepelt, mit a benne talált római feliratu sirkövek, koporsók, behasgatott koponyáju csontvázak stb. eléggé igazolnak.

Utóbb Árpádházi királyaink vadaskertje, s az akkori főuraknak palotái voltak itt; mint akkor „*Nyulak-szigetének*" és „*Urak szigetének*" neveztetett. Imre királyunk plane királyi udvarát tartá itt. *Bél Mátyás* szerint pedig egy kis falu „*Pálfalva*" is létezett rajta, miket ugy látszik, mind a tatárjárás — dulás — törölt el.

IV. Béla királyunk a tatár elvonulásérti hálából egy akkor született leányát Margitot, hálából Istennek ajánlván, zárdaszüzzé tette. Ennek számára épitetett ide zárdát. Több vidéki falvakkal, malmokkal dotálta a zárdát, ahol a szép Margit, rövid, de kegyes és messze jóhirü életet élt, ugy, hogy a hires *Ottokár* ifju cseh király őt innét kétszer is nőül kérte — (tán érezte, hogy akkor az a 10.000 magyar, mely utóbb a Habsburgi Rudolf elleni csatájában ezzel ellene ment, neki segitett volna s az a kun kard, mely őtet a *Morva-mezőn* leszurta: tán épen megforditva Rudolfot szurta volna le, — s az osztrák vagy német császár nem ez, de Ottokár lett volna? S miért fordult meg e messze kiható dolog? Azon a kis ponton: *Margit hajlamán*, mely Ottokárt visszautasitá.

Nem-e hát nő a férfi sorsa? Nem a nők kezében van-e sokszor a világ történelmi fonala is?)

Margit e zárda fejedelemségét sem vállalta el, de Pray szerint, mint közapácza, dolgozott, surolt, meszelt, — nemkülönben

tanitott, ápolt, gyógyitott, ajándékozott, saját ezüst-oltáránál imádkozott, ezüst-harangját éjfélenkint meghuzta, mely messzevidékre kihallatszott. Éjjel-nappal torturaként szeges-övet viselt, el is halt igy, alig 9 évi ittlakta után. Apjának a királynak és sógorának Moys vagy Moyzes nádornak még azután is kedvencz helye volt e sziget. Ez utóbbi mind a két leányát ide adá zárdába. Özvegye a nádorné is ide vonult.

E közbe jöttek a papok és szerzetesek e szigetre, — mert ezek a középkorban, épen mint hajdan a római provinciális fővezérük, finom érzékkel birtak a szép tájak kikeresésére és megszállásában, ugy, hogy alig van hazánknak egy-egy kiválóbb regényes pontja, ahol római vagy kolostori romokat ne találnánk.

Őket s zárdáikat azután elsöpörte a Mohács utáni törökvilág, vagy — akik Buda visszavétele után itt ujra összeszedkeztek, azokat meg a nagy József császár patense törölte el, javaikat a vallás- és oktatási-alapnak adván.

Szigetünknek harmadik jelen korszaka a boldog emlékü József nádornál kezdődik. Ez, mint jó magyar itt benn keresvén és találván élvezetet: e várpalotájához közeli szép szigetet csakhamar megszerette s a fundus religionistól cserébe megvevén: tulajdonává tette, azután egyik templomrom mellé csinos nyárilakot, utóbb bérházat is épitvén, angolkertté idomittatá, ahol maga is hazafias gondjai közben (mert ő volt a békekapocs az akkori szabadelvü áramlat és camarilla közt) pihenőre kertészkedett, maga is órákig ásott, nyesett és ültetett, és a publikumnak kirándulási helyül engedve, mintegy kitüzte e sziget jövőjének czélját és rendeltetését.

Utána örökölte fia István nádor, — utána a derék *József főherczeg*, a honvédség jelen kedvelt főparancsnoka. No ez aztán igazán paradicsommá tette e 120 kat.-holdnyi szigetet. Milliókat költ reá, de megtiszteli vele nemcsak atyja emlékét, nemcsak magát, de Budapestet, sőt a nemzetet is, — mert ha idegen látogat ide, ezt soha nem felejti — s igy nem sokára európai fürdővé válik.

Fekvése rendkivül előnyös.

Körülfolja a Duna. Körüljárhatják a gőzhajók. Közel a városhoz, mégis távol annak zajától, porától.

Budapestnek annyi sok előnye mellett azon két főhátránya van, hogy fátlan, meleg (kevés benne a park) és hogy ily száraz

kánikulában alig szenvedhető a portenger. Utczái se mind tiszták, de a várost kerítő Rákos homokja ellen sincs védve, ugy hogy egy kis szél is homokfátyollal takarja be légkörét.

Mindkét bajtól mentes a Margitsziget. Ennek lege örökhüs és üde, mert a sziget zöld fával teljes, miknek gyökeit a Duna vize, leveleit a párateli légkör oly életdussá, oly életüde zölddé teszi, hogy a napsugár csak lopva szökhet bele, de nem perzselheti. A Rákos homokja pedig mire odáig érne, a körző Duna vizébe vesz el.

Ezenkivül a szigeten mintegy 40 tót napszámos napestig öntöz a vizvezetéki gumicsöveken, mely csak maga százezrekbe kerül a derék főherczegnek.

Kertésze is olyan van itt, akit nagy költséggel évekig utaztatván, mindent, mit ez a diszkertészetben Európában látott és tanult, akként érvényesiti itt, Alcsuthon és a budai várkertben, hogy kertészete már nem is kertészet, de festészet.

Egyenes buja zöld gyepabroszok, minden másod—harmadnap lekaszálva, a crisolith *clerik* libo zöld szinében — mintegy kiterített nagy bársonyszőnyeg — behintve kisebb-nagyobb ovál és más szabályos architekturai alaku virágágyakkal, 70—80 ezerféle, többnyire délszaki virágfajokkal.

Nem tudod, melyiket nézd: a buja lotos-, kaktus-fajokat-e, melyeknek egyetlen levele is igazán elég lehetett Ádám és Éva összüleink szabónélküli costümjéhez — vagy a parányi piros és lila virágu folyondár-fajokat, miket csak kelet háremeinek falain hintál a suttogó szellő.

Ezek mellett két oldalra párhuzamosan fut ki egypár egyenes keskenyhosszu virágszőnyeg, a legharmonikusabb schatirozásban oda ültetett virágcsoportokkal — tarkán — de festészeti szinvegyülettel, mintha arabeskek volnának odafestve és csak szellőztetésre volnának oda kihuzva, ugy, hogy egy-egy gondosabb szobaleány ösztönszerüleg fut oda, hogy a fenyegető eső elől összehajtogassa, akkor veszi észre, hogy az is föld, de a művészet által felékesitett föld — hogy élő szőnyeg a reggeli harmatnak milliárd gyöngycseppjeivel behintve, miken a belopodzó napsugár játszik élvezetéül az embernek, a fürdővendégnek.

E diszkertészet közepén emelkedik a pompás nagy fürdőház, gyönyörü bysanz-stylben, gömbölyü nagy kupolával, melynek dusan aranyozott teteje kiragyog a falombok között, magasan, messzire,

hogy a gőzhajón jövők már a vizről látják, hogy nem puszta zöldbe, nem vadaskertbe, de paradicsomba mennek.

Megy is ám a pesti nép ezrivel, minden félórai uj gőzhajón, főleg délesténkint, napi fáradalmai után, egy kis Istenadta nyers lég után lélekezve, mint a pilledt madár, vagy a vizbe fagyó hal. Tömérdek iparos, kereskedő kint helyezi el családját, kiket messzebb fürdőre nem vihet, mert állásuk Pesthez köti, igy pedig esténkint utánuk jár és üdül maga is, gyermekei pedig csenevészedés helyett kint erősödhetnek, mert a gondos főherczeg még gyermektornahelyet is rendelt — jövőre pedig külön gyermek-kertet igért.

Szép látni, mikor ő fensége, rendesen magyar honvéd-tiszti ruhában, néhány törzstisztjétől s feszes magyar inasától kisérve, e kedves szigeten maga is gyönyörködve sétát tesz. Róla az önelégültség, a publikumról pedig a hála visszsugarai üdvözlik egymást.

Rendkivüli hálával is tartozik neki főleg a pesti rákoshomoki lakosság a fennebbirt helyi okokból, — de a nemzet és a szenvedő emberiség is. — Felfogta ezt a kormány is, azért is ugy intézkedett, hogy a felső vashidról gyalogbejárást csináltat a szigetre, vagyis a hidig tölteti a sziget csucsának földnyelvét, miáltal ugyan kissé veszti sziget-jellegét, de annál hozzáférhetőbbé lesz.

Azon artezi-kut, mit Zsigmondi pár év előtt furt e szigeten, bőven adja a 34—36 hőfoku ásványvizet a fürdőhöz, mely korunknak majdnem minden divatos betegsége ellen orvosság. Most pedig furja ő a második kutat, melyből 50—60 hőfoku vizet vár, mi ha valósul, maga után vonja a második fürdőházat, ez pedig még több vendéget külföldről is, ez pedig hirt és pénzt, e mindeniket nélkülöző kedves hazánknak.

Máris 4—500 szállója volt ezidei fürdőidényen.

Egyik ét-terme a déli, másik az északi csúcson (miket lóvonatu-vasut köt össze), egyik vendéglőben katonai zene, a másikban a zala-nagy-kanizsai jeles czigánybanda játszik. Ez utóbbi négy havi idényre 5000 forintot kap, de meg is érdemli igazi magyarzamatu zenéjeért is. Primásuk a derék Kovács Gábor. József főherczegnének idei szerencsés szülése alkalmára késziteтte „Gyermeköröm“ czimü dalmüvet a mult héten nyujtá be, miért szép jutalmat kapott; de az itt tartott szabadelvü-kör bankettje is szépen jövedelmezett neki.

kánikulában alig szenvedhető a portenger. Utczái se mind tiszták, de a várost kerítő Rákos homokja ellen sincs védve, ugy hogy egy kis szél is homokfátyollal takarja be légkörét.

Mindkét bajtól mentes a Margitsziget. Ennek lege örökhüs és üde, mert a sziget zöld fával teljes, miknek gyökeit a Duna vize, leveleit a párateli légkör oly életdussá, oly életüde zölddé teszi, hogy a napsugár csak lopva szökhet bele, de nem perzselheti. A Rákos homokja pedig mire odáig érne, a körző Duna vizébe vesz el.

Ezenkivül a szigeten mintegy 40 tót napszámos napestig öntöz a vizvezetéki gumicsöveken, mely csak maga százezrekbe kerül a derék főherczegnek.

Kertésze is olyan van itt, akit nagy költséggel évekig utaztatván, mindent, mit ez a diszkertészetben Európában látott és tanult, akként érvényesiti itt, Alcsuthon és a budai várkertben, hogy kertészete már nem is kertészet, de festészet.

Egyenes buja zöld gyepabroszok, minden másod—harmadnap lekaszálva, a crisolith *clerik* libo zöld szinében — mintegy kiteritett nagy bársonyszőnyeg — behintve kisebb-nagyobb ovál és más szabályos architekturai alaku virágágyakkal, 70—80 ezerféle, többnyire délszaki virágfajokkal.

Nem tudod, melyiket nézd: a buja lotos-, kaktus-fajokat-e, melyeknek egyetlen levele is igazán elég lehetett Ádám és Éva összüleink szabónélküli costümjéhez — vagy a parányi piros és lila virágu folyondár-fajokat, miket csak kelet háremeinek falain hintál a suttogó szellő.

Ezek mellett két oldalra párhuzamosan fut ki egypár egyenes keskenyhosszu virágszőnyeg, a legharmonikusabb schatirozásban oda ültetett virágcsoportokkal — tarkán — de festészeti szinvegyülettel, mintha arabeskek volnának odafestve és csak szellőztetésre volnának oda kihuzva, ugy, hogy egy-egy gondosabb szobaleány ösztönszerüleg fut oda, hogy a fenyegető eső elől összehajtogassa, akkor veszi észre, hogy az is föld, de a müvészet által felékesitett föld — hogy élő szőnyeg a reggeli harmatnak milliárd gyöngycseppjeivel behintve, miken a belopodzó napsugár játszik élvezetéül az embernek, a fürdővendégnek.

E diszkertészet közepén emelkedik a pompás nagy fürdőház, gyönyörü bysanz-stylben, gömbölyü nagy kupolával, melynek dusan aranyozott teteje kiragyog a falombok között, magasan, messzire,

hogy a gőzhajón jövők már a vizről látják, hogy nem puszta zöldbe, nem vadaskertbe, de paradicsomba mennek.

Megy is ám a pesti nép ezrivel, minden félórai uj gőzhajón, főleg délesténkint, napi fáradalmai után, egy kis Istenadta nyers lég után lélekezve, mint a pilledt madár, vagy a vizbe fagyó hal. Tömérdek iparos, kereskedő kint helyezi el családját, kiket messzebb fürdőre nem vihet, mert állásuk Pesthez köti, igy pedig esténkint utánuk jár és üdül maga is, gyermekei pedig csenevészedés helyett kint erősödhetnek, mert a gondos főherczeg még gyermektornahelyet is rendelt — jövőre pedig külön gyermek-kertet igért.

Szép látni, mikor ő fensége, rendesen magyar honvéd-tiszti ruhában, néhány törzstisztjétől s feszes magyar inasától kisérve, e kedves szigeten maga is gyönyörködve sétát tesz. Róla az önelégültség, a publikumról pedig a hála visszsugarai üdvözlik egymást.

Rendkivüli hálával is tartozik neki főleg a pesti rákoshomoki lakosság a fennebbirt helyi okokból, — de a nemzet és a szenvedő emberiség is. — Felfogta ezt a kormány is, azért is ugy intézkedett, hogy a felső vashidról gyalogbejárást csináltat a szigetre, vagyis a hidig tölteti a sziget csucsának földnyelvét, miáltal ugyan kissé veszti sziget-jellegét, de annál hozzáférhetőbbé lesz.

Azon artezi-kut, mit Zsigmondi pár év előtt furt e szigeten, bőven adja a 34—36 hőfoku ásványvizet a fürdőhöz, mely korunknak majdnem minden divatos betegsége ellen orvosság. Most pedig furja ő a második kutat, melyből 50—60 hőfoku vizet vár, mi ha valósul, maga után vonja a második fürdőházat, ez pedig még több vendéget külföldről is, ez pedig hirt és pénzt, e mindeniket nélkülöző kedves hazánknak.

Máris 4—500 szállója volt ezidei fürdőidényen.

Egyik ét-terme a déli, másik az északi csúcson (miket lóvonatu-vasut köt össze), egyik vendéglőben katonai zene, a másikban a zala-nagy-kanizsai jeles czigánybanda játszik. Ez utóbbi négy havi idényre 5000 forintot kap, de meg is érdemli igazi magyarzamatu zenéjeért is. Primásuk a derék Kovács Gábor. József főherczegnének idei szerencsés szülése alkalmára készitette „Gyermeköröm“ czimü dalmüvet a mult héten nyujtá be, miért szép jutalmat kapott; de az itt tartott szabadelvü-kör bankettje is szépen jövedelmezett neki.

Még egy pár szép szálloda, egyikben diszes nagy olvasó- vagy társalgó-terem, tágas, szellős, tükrözöttfalu folyosókkal, erkélyekkel, másikban bolt, patika és trafik.

Még egynéhány virág, ugy suttogó nádgrupp és facsoportozatok, köröttük fehér kavicsos-utak kigyózván; alig akarsz róluk letérni, de ha fürkésző szellemed vagy a Duna habjainak parti csevegése a keleti oldal felé hivnak, nem bánod meg; ott a művésziesen szegélyzett utak mögött, a jelen épitészet fényes csarnokaitól pár ölnyire találsz egy elhagyott, illetetlen dombocskát, sürü vadbokroktól takarva, s amint ezeknek kuszált ágait szétnyitod, döbbenve állsz meg, a régi nagyság romhalmain vagy!

Ezek a Margit-sziget *zárda-romjai.* Egy magas, csonka homlokfal, faragott kőtalp, lépcső- és szegletekkel, körbe omlott bástyatörmelékkel . . . Egyszerre a néma, mohos, mesés régi korba száll lelked a közel zajos, fényes jelenből s eszedbe jut a költő strofája:

„Csonka torony rozzant ablakára,
Tekerődzik zöld repkények ága . . .
Néma csendben igy fognak itt kezet:
Mult és jelen; remény s emlékezet!“

Egy darab a multból tőszomszédságában a fényes jelennek. Jól tette az igazgatóság, hogy ezt illetetlenül hagyta.

Emelkedő léleknek templom ez igy romban is!

Magasabban száll innét a szellem, mint a közeli vigadóból, és mégis hamarább vissza magába száll, átérezve az élet mulékonyságát: hogy kik itt alant porlanak, azok is élveztek, szerettek, gyülöltek, küzdöttek s miért? . . . hogy a harmadik század embere nevüket is csak ugy böngészi, találgatja, mint Kisfaludi irá a mohácsi mezőről, hogy:

„Hantra dül a pásztor, fütyörészve legelteti nyáját
És nem tudja, kinek hőspora nyugszik alant!“

Éles, hosszu füty-sipolás ráz fel mélázásodból, eleve még ősapáink tárogatójának képzeled, de a gőzhajó-kerék lubiczkolása hoz észre, hogy szaladj, ha e fordulóval haza hajózni akarsz.

Ki a romokból a kikötőhöz!

Odáig még egyszer látod a ragyogó virágos parkot, még a „Falu rossza“ csárdás hangjai is elérik füledet, bokáidat és szivedet, mintha dohos pinczéből jönél illatos, ambrás fris levegőre, egyszerre lehámlanak rólad a mélabús képzeletek, — megint a jelen kéjembere vagy.

Minek is a multakon töprengeni, — hiszen: Élni az élet főczélja! — és:

„Rövid örömökre oly kurta az élet!“

Zalából Szliácsig és vissza.

(Uti rajzok.)

Isten áld észszel és értelemmel, — ezen kivül hogy ki okosabb? Szemere Bertalan hires utazásában ugy határozá meg: aki többet gondolkodott — többet olvasott és többet utazott. És ez igaz is, mert:

A gondolkodás olyan a léleknek, mint a szántás, vetés a földnek — (barázdák a homokon, barázdák a homlokon). Ez által lesz gyümölcsözővé mindenik, — e nélkül ugar marad mindenik. Gondolkozás termi a lélek gyümölcseit: az eszméket, elveket stb. Az olvasással már készen kapjuk másoknak megérlelt elmeszüleményeit. —

Az utazásban pedig megtestesitve látjuk magunk és mások eszméit. Regulázva a kivihetőség próbaköve által. Ez a gyakorlat és tapasztalás iskolája. — Az utazás mai napság már határos a repüléssel. Sebes gőzerővel jár immár minden (tán még életünk homokórája is?).

Alig érsz rá, egyes utba eső virágért lehajolni. — Ne sóvárogjunk hát a még gyorsabb léghajózásért, — hadd maradjon az a jövő kor számára. A próbák árát: az emberélet áldozatokat ugy is mi adjuk hozzá.

„Mindenütt jó, de legjobb otthon“, mondja a magyar ember. Azért nehezen is indul utra; de ha megindult: nem épen a legrosszabb utas. Nem oly zárkozott mint az angol, nem oly szeles

mint a franczia, és van oly szivélyes uti társaihoz mint a német. Kedélyünk oly keveréke az angol nehézkes buskomolyságnak és frank könnyelmüségnek, mintha csak a két nagy ország között laknánk ott a calaisi csatorna táján.

Budáig csaknem egy szuszszal röpit a hatalmas gőzló — azaz most csak Promontorig, mert a mult heti felhő-szakadás itt utját állta, síneit el- vagy öles sárhomokkal besöpörte.

De ez csak hagyján volna, mert kotrógép és emsbererő helyre állitják azt. A leomlott házak helyett is ujakat, szebbeket emelnek. De a pótolhatlan az a több százra menő halálozás, melylyel a vad vihar fővárosunknak ugyis nagyhalandóságu lakosságát megvámolta! —

Ott egy csecsemő, itt egy sugár hajadon fetreng a leapadt iszapban. Az utolsó anyacsók vagy mátkacsók borong kékült ajkaikon. — Vihartörte liliom szálak! — Hány szerető sziv vérzik utánuk? Mert jól nyugszik bár az elköltözött; szélvészt, zajt nem hallanak már sárszemfödőjükön keresztül: de mi, kik itt maradtunk, üresnek találjuk a helyet, hol a váratlan eltünt áll vala.

A ki tegnap még szivünk fele, — lényünk kiegészitő része volt, a kinek számunkra lenni kellene: nincs! — Szellemárnyékát látod oly épen, oly mosolyogva, miként tegnap elhagyád: de meg nem tapinthatod. Szólitod, de nem felel, mert nincs! Ez „ür“, e „nincs“ érzete a tébolynak első grádicsa azoknak, kiket épen talált. —

A többi — a város azért él, zsibong csak ugy, mint annak előtte; legfeljebb tánczol az árvák és özvegyek javára és saját örömére, mert hát: élőnek élő a barátja. —

A kár is milliókra rug! és mind ennek épen most e fusiós kormány kezdetén kelle történni, hogy ő érezze, vagy ő vele éreztessék a multak mulasztásait. — No de az Isten az övéit — szeretteit látogatja.

Másik szokásos vigasz pedig, hogy a szomszéd háza is ég.. vagyis, hogy külföld, Frankhon is ennyit, sőt többet szenvedett épen most ily száz évben egyszer eljövő égi áramlat haragjától. Mondják, hogy nem lett volna Budán ekkora baj, ha az „Ördögárok“ csatorna kiépitve lett volna. Most majd lesz. Mert a magyar tüzoltó-gépeit tüz után szokta reparáltatni. Keleti — hiu — csecsebecse nép vagyunk. Csilláros kaftánt szerzünk: azután lovat. Palotát épitünk először — azután istállót (a német megforditva).

Pest uj vágó-széke például oly nagyszerü, hogy párját tán csak Amerikában leli, jó rostélyost mégis csak Bécsben ehetel. — Hanem abban vad volt az a német épitő, hogy kapujára saját, akarom mondani: saját vidékének bika-formáját faragá — tohonya testével, csuta kis szarvaival.

Hiszen ha Merzthalban épit is ilyet: egy jó művész oda is a magyar bika fejét rajzolja, szabályos deli nyakával, dámvadas délczeg szarvaival — oly positurában, mint mikor a Hortobágy pusztáján először látta locomotivval birokra kiállt.

Uj vámházunk a Dunaparton nemcsak rengeteg nagy, de oly műbecsü, szép és drága épület: hogy a nagyobb és régibb államoké, kik a vámot feltalálták, tele töltelékestől bele férne egyik udvarfiókjában, a mienkben pedig alig fityeg egy pár tehénbőr csomag. — Nagy erszény, kevés banknóta. Nagy pipa, kevés dohány!

Igaz, hogy a fösvény kétszer költ. A kis edényt hamar tulnövi az ültetvény. No . . . e vád nem illik reánk. Mi a jövőnek épitünk! — Tied lesz-e nemzetem a jövő, melyre ennyit előlegezünk? Magyar lesz-e e hon, mire állammá lesz? . . .

Az uj városháza igen szép, de szük helyen van. Szegény város: magának nem birt adni alkalmas fundust, — mint a suszter, a ki a legszükebb csizmaszárt fejeli magának.

Uj könyvtár-épületünk azonban szép helyen, méltóságos és egyuttal bájos mór stylben pompázik.

Fenségesen szép. Még a nem műértő is alig bir megválni nézésétől. Az Erzsébet-téri uj kioszk is megkapó. Üde zöld kert közepén.

Belső falfestményeinek görög-római népmese alakjait nyakfájdalommal is szivesen nézheted.

Hát ha a magyar Tündér Ilona regéit mutatnák azok? No de ezt a művésznek is tanulmányoznia kellene a lába alatti nép mondáiból, — s a fen szárnyaló művész hogy látna a lába alá?

Hát az uj sugár-ut a városból a városligetig? Oly egyenes, mint egy isten-itélet!

Fáradtan állsz bár az egyik végén, mégis gyalog is — elkivánkozol a tulsó végéhez. — Önérzettel „fejet fel" lépdelsz rajta: mintha éreznéd az „egyenes ut" erkölcsi magasztosságát. — Hat-nyolcz palota van készen rajta két oldalról, tágas egymás sorjában. Az északi szélsőn üres czifraságot lát a laikus. A déli

szélső azonban templomszerü szelid formájával megnyugtató, ájtatos érzést ad. (Lám, a kövek is hogy beszélnek, ha a művész beszélteti őket szellemével, mely mint lelki malterba rakogatá az igy megszólamlásig formitott tégláit.)

Mellette egy szép kicsi-kis épület, melyre magyarul azt mondják, hogy: „nett".

Ennek átellenében egy közép-kori góth idomu uj palota — máris zöld mohássá csinált contignatiós tetővel, lyrikus padlásablakaival és mystikus erkélyeivel oly jól esik egy idealis szemlélőnek, hogy utánna a többit meg se látja. — Ha Czuczornak: „Falusi kis lánya" most jönne Pestre, mily naivul danolhatná most:

„Jaj be szép ez a Pest — Istenem, be szép;
Benne milyen uri s nem magyar a nép!"

Különben most — a tempó — nagyon magyaros a főváros, mert képviselő-választások folytán: a lobogók és „éljen"-ek nollewelle magyar. — Hiába mosolyog olyik — mert külsőben nyilatkozik minden emberi: tehát a nemzetiség is főleg a nyelvben. Nemzetiségünk kidomboritása pedig nemcsak jogunk, de szent kötelmünk — ha mint nemzet akarunk élni — pedig akarunk.

Elvem tehát, hogy a magyarismust a kormánynak is dédelgetni, sőt erős példával elővinnie kell, külsőségben is. Ha aztán ezt igy látja ez a jó terézvárosi polgárság (mely mindig szeret a kormány kedvére tenni), csak azért is siet egészen magyarrá lenni.

Itt majd minden a Duna hüs vizében fürdik most. Kormányunk pedig hallgat (kivéve a szivarár felemelését, mit szinte elhallgathatott volna) — hallgat és valószinüen csendben dolgozik, mint a lég elemei, midőn nagy munkára készülnek.

Pestről Szliácsra kelet felé röpit a losonczi vasut. — Most már a régi közmondás is lejárta magát, hogy: „Pest és Buda közt a Duna, mégis hatvan hat óra oda" — mert hát vasuton alig 1—2 óra kell Hatvan városig.

Odább érjük Isaszeget. Kis hely, de nagy és fényes táblája van szabadságharczunk pantheonjában, — az isaszegi győzelem örökfényü betüivel, — mit ifju honvédeink — e névtelen félistenek — kardjuk hegyével irtak oda magasra! — Most erős köd borong halmain, de a magyar szem ott látja azt a kis gyerköcz honvédet, a ki nehéz szuronyát a nagy granátosból nehezen huz-

hatván ki: hanyat esett. — És az ifju tisztet, a ki kapott sebével is előre hatolván — hü legénye figyelmeztetésére, hogy:

„Hadnagy uram, hadnagy uram . . .
Piros vér foly a mentére."

felelé:

„Talán csak az orrom vére? —
Ne bánd fiam, csak előre!"

Odább jön az ifju Gödöllő. Kedvelt királynénk uj nyaralója. Olyan e hely, mint mikor vénecske leányból lesz fiatal menyecske. Régi ábrázatja uj kecseket kapott. — Sokáig tartsa testi, lelki kecseit ő, a kiért ujra épittetett!

Odább marad el Gács. Nem láttam füstölni régi posztógyárát. Pedig ez birt csak daczolni 1830 táján az osztrák posztógyárosok ellenaknázásával, — ugy hogy sokáig szójárása volt a magyar embernek, hogy: „nem is posztó, ha nem gácsi". — Ebben izzadta át az 1830—40-es békés évek sok jó táblabiró urambátyámja azt a sok szedriát és uri széket, — sőt ily posztó takarta tán a pozsonyi honatyák azon karjait is, kik a „vitam et sanguinem" kardot suhogatták, nemcsak az ország termében — de a megvédett monarchia 7 sarkán — Nagy-Frigyes hátán is — aki futó elismerésében mondá, hogy ha a magyar huszárság övé: akkor Európa is övé lenne. — Rég volt mind ez, talán igaz se volt? — —

Kezdődnek a magas hegyek. Köztük mind szükebb és szükebb völgyületbe szorulva siklik a vonat — görbén — mint kigyó — ez is mint mikor görcsben kanyarog.

Két oldalt óriási erdős hegyek meredeznek, tömérdek vizárok és vizesésekkel — közben gyönyörü völgyületekkel — ritka falvakkal, — hogy szinte önkéntelenül támad e kérdés, hogy: ki miveli ez uratlannak látszó rengetegeket?

Elértük ily uton a kőszénbányáról hires Salgó-Tarjánt. — Ott a hegyoldalban huzódnak a symmetrikus bányászlakok; de érdeklőbben fürkésztem azon lakásukat, mely a föld alatt van, — legalább a tárnak nyilásait — mit a hegyek derekán itt-ott kihányt föld- és kőszén-törmelék kupczai jeleztek. Szép élet lehet ez a bányász-élet . . . a ki szereti. Az eső permetezett. Az estharang megkondult; akkor jött 10—12 bányász hazafelé, esernyővel fejük felett. Minek haza jönni és minek az esernyő? Mikor ott alatt se nem esik, se nem fuj?!

Látszik, hogy az ember nem született vakondnak, de még csak kétlakinak se; hanem csak azért száll alá, hogy mielőbb „szerencse föl"-t mondhasson, s hogy ott alant keresse meg, amit itt fent fogyaszt: a mindennapi kenyeret.

A hegyek mindinkább magaslanak, vadulnak. A balatonmelléki ember megszokván a hegyet és kősziklát együtt látni, — majd alig hiheti, hogy agyagból is ekkora massa hegység fuvalkodhassék — mert követ csak elvétve látni rajtuk. De találtam mit másodsorban kerestem: pyramid hegycsucsokat is. — Ott a rengeteg kellő közepén — sugár vékonyan emelkedik egy czukorsüveg-hegy romokkal; közel hozzá egy hasonló csucs rom nélkül, mint két kiálló fül, — ugy hogy formájáról eleve „Fülek" várnak hittem, pedig jóformán Salgó vára volt, — nagy hosszu, egymásra boruló erdős hegyektől övedzve, — ugy hogy önkéntelenül kérdi az ember magától: miért tették maguknak e nagy fáradságot, kik ott laktanak? . . . De hogy nagy vidéket uraltak onnét: az látszik.

Odább lent a völgyben elértük aztán a valóságos Fülekvárát, szelid rét, völgy közepén kiemelkedve, gömbölyü alacsony sziklahegyen — érdekes romokkal, melyek igy is oly nyájasan, közel magasból néznek le, hogy zalai magas buskomor várromjainkhoz mérve inkább egy nyájas függőkertbeni függő kastély képét mutatván, — az ember szinte hallani véli, ahogy a hajdani vidor várcselédség lebeszél a völgyi kaszáshoz. Pedig e nyájas vár is országos párttusák zord fészke volt, mikor Erzsébet és Mária királynénk mondák:

„Vágd — vágd fiam Forgács —
Tied leszen Fülek és Gács!"

Le is vágta az . . . Kis-Károly háromnapos királyt! —
De hát mihaszna dulakodtak ugy egymás életére?
Lám, már mily békésen porlanak ott mindannyian! —

Rövid örömökre mi kurta az élet! — Elférhetnénk fent is egymás mellett szépen. — Tudták ezt akkor is, mint most: de nem gyakorolták akkor se, mint most se!

Arrébb jön egy egyenes lap völgyben a jó kis Losoncz városa. Olyan szelid csendes kinézésü. — Minden mit feltünőt mutat: a szép sugár reform. templom-torony és a vasuton tul egy békés gyártelep — uri kastélylyal a szélén.

Én nem tudom, miért haragudhatott meg reá 1849-ben annyira az a csunya muszka: hogy minden sarkán felgyujtotta? Tán mert magyar akart maradni? —

Vagy tán csak, hogy Lisznyaink a „Losonczi Phönix"-ben — mit a város felsegélésére szerkesztettek — megirhassa azt a nagyszerü versét: „A rom szelleme", melyben irja:

Isten erövel birkozó
Örök-vész itt az Ur;
Az Isten örökké teremt,
A vész örökké dul! —
Söt tán ezerszeres erő
Mit gyakorol ő
A természet rendszerében,
A rombolás könnyebb szellemében?! —
Nézd e moh-szakállas fát,
Mily erő nötte rá magát —
Meddig fáradt nevelésén
A teremtő erő? —
Kebelében talált hazát
Vad méhraj és hangya-család,
Millió hímes dongók,
Zizegö-zongó pillangók
Ágaira szálltak megpihenni,
Virág-himport enni. —
Moh-bársonyos agg derekán,
Hányszor végig futott a villám? —
Sebe mindannyiszor beforrt;
De im jött a rom szelleme . . .
Alakja most egy vész-felhő,
Menyköve az ős fába csap —
S egy percz, egy lehellet alatt
Lesz belőle dirib-darab! . . .

* * *

Több tudomány, több ész és kincs —
Melynek most párja nincs . . .
Több erö és szent akarat
Rejlik romban —
Mint mennyit a világ előtt mutat! stb.

Mely verse maga (összevetve a „fertály epicur" kevéssé ismert, de magas röptü versével) a nagy költőink méltó sorába helyezi őt — a korán letünt egyik meteorunkat!

Ezután jött Zólyom városka. Igénytelen kis hely, de magasabb hegycsoportozat lábánál. Nagyszerün lélekemelő azon üde nagy hegykebel, mely innét Beszterczе felé csak ugy huzza a nézőt. Be kár, aki látja és bele menni rá nem ér.

Zólyomban lévén, először is szolgáltassunk igazságot azon régi tréfás hir ellenében, mintha itt egész Zólyommegyében — buza hiány miatt — veréb se volna.

E hirt valami sikföldbe telhetetlen szomszéd költhette irigységből e szép lombdus megyére.

Van biz itt buza is, veréb is. Igaz, hogy a talaj nagyobb része erdőség, de a hegyek alja nagyon termékeny, — csak a légkör levén hüsebb: azért kissé később érik minden.

E nagy hegykebel délkeleti oldal lejtőjén fekszik *Szliács fürdő* — 1848 előtt a magyar korona „elidegenithetlen" birtoka volt. A Bach-kormány mégis elidegenité, amely olcsón ép oly jogtalanul, de ép azért tehetné és jól tenné a felelős miniszterium, ha visszahelyezné bele a koronát, nemcsak az integritás végett, de tartozó atyáskodásból a mindinkább divattá váló idegbeteg- és vérszegénységben szenvedő polgárai iránt — kiknek e hatalmas gyógyhely — alábbi és nagy előnyei mellett — nagy drágasága miatt alig hozzá férhető, — mert nyerni akar belőle a vevő részvénytársaság — azután persze a nagy bért fizető árendások, vendéglősök stb. — Sok más közintézetet ily atyáskodásból kezébe vesz a modern állam kormánya — mint a közvágóhidat stb. — Miért ne ily élet-halálra kiható gyógyfürdőt is? Mikor nem is venni, csak visszavenni, vagy kiváltani kellene.

E panasz után hadd kezdjem mindjárt azon örömértesitést: hogy e fürdő szelleme — nyelve — helynevei — zenészei is mind magyarok! — Igazgatósága nagyon rendes, — fürdő-orvosa: dr. Hasenfeld ur, kiváló finom előzékeny és értelmes. Rend — csend és barátságos fesztelenség jellemzi az egészet. S mindebben a főtényező szép nejével együtt az előbb nevezett közkedvességü orvos ur, a ki az igazgatóságnak is tagja és lelke — söt tagja volt a korábbi részvénytársaságnak is. — Épületei is tapintatos magyar elnevezésüek. Egyik régibb háza Pest — a másik Buda, s köztük összekötő hid, — azontul Hungaria. Ebből is hid vezet a többibe és födeles folyosó a fürdőbe. A régi körön kivül van a több épületből álló Ujpest, a szegények fürdője, patika, posta és boltok stb.

Középen a fürdőház, régi de kedves egyszerüségben. Egy padlástalan hosszu tető alatt négy külön hőfoku közös tükör-fürdő, ős római mintára négy négyszögletes vasrácsos medenczék, külön órákban a nők és férfiak számára, de külön lejárattal együtt vegyesen füródhetnek.

E közös tükör-fürdők nagyon elősegitik az ismerkedést — mi szinte a gyógyulás elősegitője.

Az ivó-források kissé lejebb — a pompás angol-kertben 4 kutból bugyognak.

Mindeniknek vize kellemes savanykás — nem kénes, tehát nem büdös.

A fürdőhelyiség egészben igen szerencsés fekvésü.

E hosszu nagy völgyület délkeleti hegylejtőjén. Tehát örökké friss lég járja, de nem szélroham, mert ez fönt a hosszu völgy elején már megtörik és szellővé simul, mire ideér. Sár a lejtő miatt — forróság a fasürüség miatt soha sincs. — Angol kertje igen szép és nagy. Levegője balzsamos a hárs- és fenyü illatárról.

E fürdő és hely gyógyhatása kitünő idegerősitő, főleg a migraines nőknél. Van is itt annyi sok szép félbeteg ifju nő, mint sehol máshol. (A női öltözékek kiváló izlésesek és drágák.) A férfinak pedig — ha egy ide vetődik — agiója van itt, mint sehol máshol.

Megesik az ember szive e sok unatkozó szépségen, — és megint csak az a kár, hogy nem idözhet velük a rá nem érő férfi. De hiszem, hogy rövid időn rájönnek ifjaink, és azt fogják kérni orvosaiktól: hogy mondjon nekik bajt, mely miatt Szliácsra kell jönniök. Mert végre is a szépségnek nagy az ő hatalma. És helyesen, mert szép — jó — és igaz: édes testvérek; és Hegel szerint e három alkatrész örök főhatványa: maga a magas istenség is! Messze mentem — eszmémben is, utban is.

Itt a netovább. De igen: a visszaut is ut — főleg ha kiugrásokat tehetne az ember, p. u. a kassa-oderbergi vonalon menni vissza! — Uj tájak — uj alakok!

Minden tájnak meg van a maga élő képe — épen mint az emberi egyéneknek — (mennyivel jobban fejezi ki ezt a magyar tájkép, mint a német Landschaft). A tájkép is egyik vad, másik szelid, szabályos vagy kuszált, — imposans vagy szerény, mosolygó vagy zord, — épen mint az embereknél. — A mi ezeknél a profil, az a tájnál a látkör. Él és eleven ez is, mint amaz.

A táj életében is meg van majd minden ingredientiája az életnek, mert ez is lám, gyorsan változik (főleg vasutról nézve), de korszakok szerint is virul és hervad. — Szél után forditja a köpenyét (lombjait) ez is, mint az ember, de még erős fasudara is meghajlik neki, — amelyik pedig daczolni mer: az legtöbbször kitépetik (épen mint az ember, ahogy az árral uszni kénytelen). A tájkép is, mint profil: egyik ovál, másik kerek, meg másik szögletes. — Egyik sima borotvált, mint a temesvári és sümegi letarolt erdők, másik faszakállos. Egy másik meg épen himlőhelyes a sok gödör és vizároktól. Csucsát hegyfőnek (Budán „Disznófőnek“), derekát hegyhátnak — végeit szinte karoknak — alját pedig hegylábnak hivják.

Tehát a táj is kézzel-lábbal biró individuum — tehát él. Igaz, hogy rendes jó időkben nem szokott járni a maga lábán, de annál inkább szokott „megállni a maga helyén“. Azonban a legutóbbi budai vizárban kézzelfogható „jött-mentséget“, söt saltomortálékot produkált, mert egy-egy budai ház vagy szöllő akkorát ugrott — ugy rá mászott a másikra, hogy azt szinte agyonnyomta.

Ki tagadhatja tehát, hogy a táj és tájkép él és hal?

Részleteiben még jobban él a táj —: növényzete lám szinte születik, nöl, virágzik és elhervad (miként az ember) — táplálkozik — többnyire társai zsirján — némelyek épen társaiknak halálra szivattyuzásával, mint a kuszó élősdiek — tehát ölnek is (épen mint az emberi faj). Aztán beszél is a táj: csevegő patak nyelvén — suttog a zephyr- és morog a vihar nyelvén. Állatvilága meg épenséggel emberi módon él-hal. Kivéve tán, hogy születésekor bábát, halálakor papot nem igényel, élve pedig — no — csakhogy iskolában nem jár és . . . képviselőt nem választ, viseli ki-ki a maga képét, — kivéve, mikor a farkas báránybőrbe buvik. (No de ez a kétlábu tollatlanoknál is megtörténik.)

Ki meri tagadni, hogy a tájképek is élnek? . . . Hogy szemlélésük nem volna érdekes? . . . Söt bele is szeretünk, akár mint egy izlésünk szerinti szép vagy gazdag, csevegő vagy szelid, magas vagy alacsony nőbe.

Utazva pedig sok, de sok tájképet látunk. Sokkal kaczérkodhatunk — s mihelyt akarjuk elhagyhatjuk — anélkül, hogy hütlennek mondana, vagy mint tolakodó szerelmes utánunk jönne, s emlékét mégis magunkkal vihetjük, a nélkül, hogy nejeink — akarám mondani önvidékünk féltékenyek lennének reá.

Hát a tájképek ily érdekesek az utasnak, hát az emberi élőképek?! — Elmehetsz a világ végéig — és egészen egyforma két emberarczot nem találsz. Ahány milliót, annyi millió formát látsz! S ez valami nagyszerü dolog . . .

Egyenesen az istenség hitéhez vezet: mert ily mügazdag szobrász csak egy mindenható lehet!

Érdekes a psycholog-utasnak, mindenesetre legérdekesebb az arczvizsga — sok, kifogyhatlan, váltakozó, uj meg uj arczok szemlélete.

A müutazó, aki a gyárakat, bányákat stb. keresi — tán kevesli, kicsinyli ezt? — De mit akar? Arczokba ütközik lépten-nyomon, már a bányák és gyárak ajtainál is. S nagyot — a legnagyobbat mellőzi, ha az arczokat nem fürkészi! — Hisz' az arcz a lélek tükre — Isten képére teremtett kép! Egy nagy nyitott könyv! Minden arcz egy világ — ráirva saját történelme . . . A gyermekarcz pedig azért érdekes, mert tiszta papiros (lárvát vagy fátyolt se kell róla lebbegetni), legfelebb szülei bünének, vagy erényeinek vizbetüi árnyalnak rajta, — a többit majd nevelése, sorsa és maga irja oda.

Mondják: hogy (leszámitva a született véralkatot és hajlamokat) az ember maga alkotja, formitja — nemcsak lelkületét, de arczáját? Kilencztizedrészben hiszem ezt. — Még a született pisze orrt is lehet korai huzgálással stb. görögebbé tenni.

És igy tovább, majd minden részt és vonást, ugy testi mint lelki szoktatással lehet formitani (csak ugy, mint a kertésznek csemetéit).

Leszámitva a mindenütti kivételeket: ki tagadhatja, hogy a lélek mélység vagy magasság, az ész vagy hülyeség — bátorság vagy gyávaság kiül a szemekbe és homlokra? . . .

A szivjóság vagy ravaszság — hidegség vagy kéjvágy kiül a száj és ajkak szögleteire? . . . A vidorság vagy bú a szem tükreibe és homlokbarázdáiba stb.

Aki tehát jónak, igaznak, szépnek csinálja lelkületét — pedig csinálhatja: ilyenné csinálja arczképét is — vagy megforditva. Ezért mondják, hogy a szépség testierény.

És ennyi millió arcz alkatrészeiben mind egyenlő s egészben mégis mind más! A részletárnyalatok keverése adja a különbséget, de a hasonlatosságot is. Néha egész a csalódásig az, és még sem az. Egy hajszálnyi ecsetvonás változása adja a milliárdnyi különbséget,

a mindannyi mást. — Hátha felvesszük, hogy ugyanazon egyén saját magában is — röid félév alatt is — megtartva minden alakját, mégis, sőt egy másodpercz alatt is — ahogy öröm, bú, harag vagy ijjedelem czikázik át rajta — akkorát változik és sőt másformát kap, hogy többé magához se hasonló!

Keveset mondunk azzal, hogy: ahány ember, annyi forma — mert 10—20-szor annyi forma, mint ember! De hát hol a minta a sok formához? . . .

A mindenségben.

A mindenség a szellem. Örök szellem az Isten. És Isten képe az ember.

Csakis igy magyarázható meg az emberi arczok milliárdnyi forma-különbsége. — Az arczvizsga pedig hát az örök szellem és nagymindenség fürkészése. Bizony van oly érdekes, mint a botanika.

Vigasztalja hát magát, aki egy valódi szép arczot imád: nem bálványt imád, de istenség képét imádja.

Megint messze mentem, — messze hát.

A visszauton legalább nézzünk lábunk alá is — hogy kevésbbé botoljunk. — Az utról belátható vetések azonban nem igen jók — mint máshol sem az idén. A termés fele gaz és dudva. De már csak ez maradjon is meg e zápor- és jégdivatos napokban. Tán ebből is lesz egy kis gabnakivitelünk, miután Francziaországban is inség van.

A felhőszakadásnak meg éppen ivadja van most országunkban. Éppen olvassuk: hogy Aradot is most boritá el az ár!

Elég lenne már az Ur látogatásaiból.

No de majd tán ugy forditja ő mindezt javunkra: hogy [illegible] társszomszédaink e sok csapással szemben — belátók lesznek és 30%-ikat nem feljebb, inkább lejebb szállitani fogják?

Vigasztaljuk magunkat ezzel és hasonló naiv reményekkel, — hisz a remény az egyetlen, mi e pénzsovár világban még ingyen kapható. Ez olyan (ha nem is fapénz, de) hamis pénz, mit a világ nem vált be apróra — nem fogad el.

Hordozzuk hát életünk végéig! . . .

Isten velünk!

Keszthely-Héviz.

E fürdő páratlan hazánkban, sőt messze külföldön is. Vétek agyonhallgatni. Vétek a szenvedő emberiség és szórakozni vágyó publikum iránt. A jó bornak is kell czégér! . . .

Melyik jó oldalán kezdjem hát?

Először is csodáljuk meg a természet hatalmát, bübáját! . . A kies Balaton-part egy üde völgy katlanában — Isten szabad ege alatt — virágos rét közepén, gőzölög egy kerek 10 holdnyi meleg viztükör, gyeppázsit rámában, rezgő nyárfák keretében. — Belső hőség, alvilági forróság hevitik keblét. Ott lent, mérhetlen mély kráterében ölelkeznek jod, kén és a többi, Isten és doktor tudja hányféle elemek, s szerelmük göze kitör és ha nem is eget, de szellentyüt — lyukat kér! . . .

Mint a „Betsana tava“ az olajfák tövén, melyben Krisztus füröszté az ó-testamentomi sántákat. Ebben pedig doktor uraimék a mai sántákat, bénákat; akár hülés, akár csontzuzódás miattiakat; ugy a köszvényeseket, gyomor-, vese-, máj-, lépbajosokat. Tudnivaló dolog, hogy a köszvényt fiatal korában rheumának csufolják; de hogy ily fiatal köszvény a Hévizen ne parierozna: olyan nincs!

Az eldobott mankókból collectiója van e fürdőnek már, nem régi látogatottsága mellett is.

Évekkel ezelőtt jómagam is mankón jöttem ide, — s három heti fürdés után előtánczos vált belőlem itt. — Most már csak hálából nézek ide pár napra évenként.

Ide nézek, de látom, hogy e hely maig se részesül kellően megérdemelt pártolásban. Persze, mert nem Gmunden vagy Ausee! Mert a magyar embernek olyan fürdő kell, a mely külföldi, melynek nevét prüsszentve lehet kimondani: az a „nobel, az a chic“ És fájdalom — mai társadalmunk „bon ton“-ja olyan, hogy vétkezhetsz bár a tizparancsolatnak mind a 11 parancsa ellen, de „chic“-nek nem lenni: megbocsáthatlan! . . .

Hölgyeim és uraim! Egészség és üdülés dolgában legalább ne keressük ezt a „balga szót“! Ne tapogassuk hosszu póznával, amit kézzel is elérünk — a közelben — a szép magyar tenger virányain.

Az idei junius hó (közepe a fürdő-évadnak) oly hideg, rideg, havazó volt most Európaszerte, hogy majdnem minden fürdőnek vendégei hazaszökdöstek; mi pedig folyvást fürödtünk itt Hévizen!

Hideg, meleg, szél, por, eső itt nem nagy különbséget tesz, hogy nagy melegben reggel, este, hidegben déltájban, esős időben zárt kabin födele alatt; jó idővel a nyilt tükörben fürdünk.

A mult junius borongós napjain is beleültünk bársony-puha, kedvesen langyos vizébe, onnan néztük „az idők menetét“ (mint a czigány a hálóból a telet); néztük az északról kergetődző, hóval bélelt felhőket, láttuk fent a zimankós hópelyheket, de mire leértek Hévizünk gőzkörébe, már csak mint lágy harmat permeteztek arczainkra.

Héviz fittyet hányt a hideg juniusnak, s mi itt nevettük vagy sajnáltuk schmeksi, eggenbergi stb. fürdő-kollegáinkat.

Itt igy nekiedződve mehettünk azután a közel keszthelyi Balatonfürdő nyersebb vizébe, leöblitésre, utókurára! Vagy reggel ott — naponta emitt. — Mily kényelem és mily üdvös már csak e kétféle viz közelsége is! . . .

Bizony-bizony „messzelátók“ vagy „rövidlátók“ vagyunk, hogy nem látjuk meg, ami jó, szép és hasznos van közelünkben.

Hévizen a társasélet is oly magyaros, családias. Mintha csak otthon volnánk. Jó és olcsó szállás. Igazán jó és olcsó étkezés! A jó magyar vendéglős mindent elkövet fürdővendégeinek anyagi és szellemi ellátásában. Tart mindenféle faju és nyelvü hirlapot, jó zenét, magyar és franczia konyhát, maga termelte „fehér-

templomi" és egri bort stb. (Igy a kolera, hogy ide jöhetne: — olyan nincs!)

És a kiszolgálás! . . . no az páratlan. Nem az a merev-obligát — borravalót leső Dienstfertigkeit; de finomul pontos, fürgén gondos — szerényül magyaros bánásmód, ugy a gazdában, mint a legényeiben!

S ez is csak valami. — Söt az egyik legjobb garnierungja jó ételeinek.

Tessék elhinni és — megpróbálni! . . .

Pécs panorámája.

(Futtában.)

Sok szép fixpontja — elbájoló vidéke van édes hazánknak! *Pécs* is egyik azok közül. — Egy darab a hitregebeli paradicsomkertből! (Duplán elhihető ez, ha badacsonyvidéki ember mondja s érzi ezt!)

Okos, sőt idealis emberek voltak, kik e várost ide épiteni kezdték (no azok is, akik folytatták). Kik kezdték és mikor? Már alig is tudjuk. — Ugy látszik, hogy az ős rómaiak, kik nagy érzékkel birtak földgömbünk szép pontjainak kiszemlélésében, (mint utóbb zárdaépitő szerzeteseink).

„Sopiana" ősneve is római eredetre vall. — Reliquiái is. — A török is szerette. Mutatja néhány itt hagyott mecsetje is.

A szép „*Mecsekhegy*" is ezektől kaphatta nevét, de bűbáját a Teremtő jókedvéből! . . . Csak folyóvize s tava hiányzik még.

Fundálhatták volna kissé nyugatra a Dráva mellé, — vagy kissé keletre a Duna mellé; de látszik, hogy inkább költői, mintsem merkantil-szellemü ember alapitá ide . . . „*Dualis*" érzelmü ember — aki a hegyet a völgygyel együtt élvezni vágyott, — czigánytermészetü, aki restelte a szelet — legalább hátát fedezte északról — és imádta a kelő napot, melynek sugarait első kézből kapja e város. Egyszóval egy délkeletnek néző „*melegház*", a mesés „*függő-kertek*" fakszimilje!

Panorámája édeni. Irigyelném, ha zalai-balatonparti nem volnék. Világváros lenne, ha Dunája volna — vizi-nympha volna! Igy csak szárazföldi szépség! . . . Ilyennek is kell lenni. Sőt e csendélete tán egyik vonzó bűbája.

Pécs nevét a szláv „*Pet*“ szótól kapta (ami ötöt jelent). — Ebből csinálódott a „*Fünfkirchen*“ német neve. Mi azonban már tulhaladott szám levén, immár nem 5, de a lutheránusokéval és izraelitákéival, van 12 temploma is.

A lutheristákét nehéz áldozatokkal s adakozások fárasztó gyüjtésével nem rég létesité Jeskó K. derék ifju papjuk, de alapitó hiveinek elhalásai — ugy a vasuti és bányai ffőkigazgatóságok innéti elvonásainak fátumszerü okaiból — papjuk erélye és ihletettsége daczára apad a nyáj, s a pásztor sisiphusi munkája jobb sorsra volna érdemes.

A vártemplomot ujitják. Monumentális volt eddig is — most pedig egy nemzetközi műremek“ lesz! (Van rá pénz — de azért kerül az „Erdélyi Közmüvelődési-Egylet“ legmagyarabb czéljára is.) Hisz öreg harangja is arról hires, hogy egész faluja van! Azért apellál rá a népszójárás — mondván, hogy „fizesse meg a pécsi öreg harang“. Hogy e Dom renoválása világhirü külföldi épitőre bizatott: türhetően tudja indokolni a derék püspökség (p. u. hogy adlátusai ifju magyar épitészek, kiknek jó iskola ez, a nagy mester mellett).

Ágoston temploma, hasonló nevü térségen. — E plebánia virágzik, lassankint magyarosodik is.

Mindszenti őstemploma azonban már egy csendes, mohos „*memento mori*“ a régi időkből. Udvarán rég lelapultak a sirok, sőt sirköveik is, csak a kőfalban láthatók, — de már alig olvashatók.

Annál diszesebb a nagytemető, a város délkeleti végén. Egy kis magyar „*Pere la chaise*“. — A holt város, mely lassankint elnyeli — az élő várost. — Kellemes és kegyeletes sétahely. — Phantastikus — obeliskszerü sirkövei közt vannak régi műremekek — szellemes siriratokkal. Egyiken (Fábri ügyvédén) igy szól a halott az élő olvasóhoz: „*Quod sum: eris — quod es: fui!*“ Ami vagyok: az leszesz te is — ami vagy: az már én voltam.

Fent az északi hegyek kebelében vannak a hires kőszénbányák. Tiz-tizenkét akna nyilásán szállnak alá naponkint a jó bányászok „*Szerencse fel!*“ jelszóval. Igazolván bölcs Salamon régi mondatát, hogy: „jó nekünk látni a napot!“, vagyis fent — az Isten szabad ege alatt járhatni, magában már „*szerencse*“. — Duplatisztelet hát az „alvilági“ kormos munkásoknak, kik naponkint koczkára teszik életüket, csekély zsoldért — a fentjárók nagyobb hasznára. Vannak köztük magyarok is. Egyik akna gépvezetője is jó magyar ember. — Készséggel adott felvilágositásokat.

E hegység déli lábánál füstölögnek a Zsolnay-gyár kéményei. Hét—nyolczszáz ember dolgozik benne naponta. Van is látszatja. Porczellán- és majolika-készitményei — főleg a párisi kiállitás óta — nagy kelendőségnek örvendenek Amerikában és Ausztráliában is. Raktára impozáns! Külön sortirozva a chinai — japani, török, görög, ó-germán, magyar al- és felföldi edények halmaza, tudományos műértelemmel — izléssel — és pénzt nem kimélő drága csinnal. Ott dolgozik maga is a derék öreg *Zsolnay* — ugy fia, és derék lengyel vője — aki még keveset beszél bár magyarul, de magyar sympathiáját mutatja azzal is, hogy kiemelve dicséri az itteni magyar munkások hasznavehetőségét.

E derék magyar gyár nagyobb hirnevet és felkarolást érdemelne bent hazánkban s a szomszédmegyékben is.

A város társadalmi szelleme — vegyesfaju és rangu lakóihoz mérve, kielégitő. Van szinháza, olvasó-körei, csinos kávéházai, gazdag boltjai. — Ipara és kereskedelme aránylag elég. Boltfeliratai magyarul irvák; csak egy derék czipészén botránkoztam meg, aki szép magyar nevét németül iratá czégére, sőt visit-kártyájára is. Csak ugy sugom meg, hogy ez „Anton Náray“ — Herren- und Damen-Schuhmacher.

Szja! A jó magyarnak védenie és mutatnia kell magyarságát. — Ez önfentartási szent kötelesség. Semmiben se szép a fanatizmus; de ebben megbocsátható — mert „sokan vannak, akik bennünket háborgatnak“.

Végre is „*nomen omen*“; külsőben nyilatkozik a belső.

Demonstráljunk az orsz. kiállitásnál is! . . . Német czégtől ne vásároljunk, német czégü és szolgálatu evő- és ivóhelyre ne menjünk be.

Piacza élénk, sőt bizarr, tarka a bosnyák, rácz és baranyai ősmagyar népviseletek mozaikja. A bosnyák-nők rikitó katrinczái mellett oly kellemes nyugpont szemünknek a dráva-táji magyar menyecskék tisztafehér viselete. Tetőtől-talpig maga szőtte,

fonta ruházatát. Fehér kóczból horgolt csoszogó topán. (Itt születhetett ama népdal: „De te rózsám, lassan járj a fagyon, Hogy a czipőd ne kopogjon nagyon“.)

Fehér alsó- és felső szoknya, fehér kötény, fehér vászon — vagy báránybőr-pruszli, fehér kendő a vállon, fejen, sőt fehér kendővel van *bekötve szájuk is!* Nem azért tán, hogy kevesebbet beszélhessenek, de mert *„keleti nép“* vagyunk. Törökös szokás és divat, hogy a női arcz kellemeiből minél kevesebbet láthasson — a piaczi profán kandiság.

Ily egész fehér-mez mellett természetesen kapták asszonyaink a *„fehér-nép“* elnevezést.

Pécs főgazdászata — ugy látszik: a szöllőmivelés. Ősfajai: a fehér szöllő, juhfarku, kéknyelü, furmin, tulipiros stb., miként a zalai balatonparti hegyekben. Valószinü hát, hogy az ő hegyüket is azon Tihanyban lakott özvegy római császárné ültetteté — a jóniai-szigetek szöllő-fajával — mikkel a zalai hegyeket plántálta. De mi lesz velünk, ha a phylloxera is egyszerre öl el bennünket? Ha tőke nélkül maradnak azok a szép hegyi villák, melyekkel Pécs szöllőhegye kulminál, sürübben, mint Badacsony! . . . Quod deus avertat!

A magyar csak akkor ijed meg, ha a vész már — ajtaján kopogtat.

Pedig félni előbb is jó volna, ültetgetni már a phylloxera-mentes fajokat. (Zalamegye ép most kért a ministeriumtól ily amerikai vesszőtelepet Zala-Egerszegre. Kellene is. Jóformán ütött a 12-ik óra! . . .)

A szép Mecsek-hegyről még egy „bucsu-pá!“ a szép Pécsnek — a viszontlátásig!

Kővágó-Örs és vidéke.

Kővágó-Örs — hajdan Eurs (erős) — hihetően a 7 vezérek ilynevü egyikétől — kitől a Batthyányiak származnak, mert e család régi neve a „Kővágó-Eörsy“ volt. Ezek közül való lehetett a derék Kővágó-Eörsy Simon, kit egyik Anjou-házbóli királyunk, az akkor már meghóditott, de a Velenczések bujtogatásaira akkor is fészkelődő horvátok megfékezésére küldött, mint bánt.

„Kővágó“ nevét sok kövétől kapta, mit már a rómaiak faragtak itt, — azután a közeli Csobáncz, Rezi, Tátika, Hegyesd, Szent-György várak bástyafalaihoz is itt faragták a kemény vörös bazalt- és a puha vulkanikus spongya-köveket.

(A formája is mutatja e vidéknek, hogy hajdan nagy vulkanikus rázkodásokon ment át, s éppen mert átment, nem igen félhet földrengésektől már. Hegyei kialudt kráterek: alig ébred ujra bennök a tüz és láva valaha.)

Az egymást érő czukorsüveg(pyramid)-alaku hegyek, a szeszélyes völgykanyarulatok, mutatják az özönvizi gigasi erőknek egykori *borzasztó, de szép* játékát.

Mert tagadhatatlan, hogy e videket piros jó kedvében teremté Isten — e magyar Svájczot — magyar Andalusiát!

A hegyek lábához is örömében tette a nagy *álló tükröt,* e szép Balatont, hogy kaczér szépségüket szemlélgethessék benne tündéreink, csendes, holdas éjjeken . . .

* * *

Kővágó-Örs — időközben Boldogasszony-Örs — fekszik egy nagy kerek völgy déli peremén, ugy, hogy hét község néz vele szembe a hegy-gyürü köröndjén, oly közel egymáshoz, hogy az ebek összeugatnak (s a szerelmesek összesóhajtozhatnak).

„Pompás egy medencze, de hol van ebből a kijárás?" — Mondá Jókaink, mikor először látta kertem alól. Majd pedig szöllőbeni kis villámból nézvén szét a kiterjesztett Balatonon — mondá: „Ni-ni — csaknem oly impozáns, mint Füred! — „Semmi *csaknem*" — mondám. És el is hitte, mikor fölvezetém a *„Gödepont"*-ra, ez amphitheatralis hegycsúcsra, honnét egy álló helyből láthatni északra Csobáncz, Szigliget, Rezi, Tátika várromokat, az erek közti völgyeket, Dodona-berkeket; a Salföldi régi Paulinus-zárda düledékeit; nyugatra az agg Badacsonyt, amint bús mogorván belekönyyököl a Balatonba. Átellenében Somogyban néhai Magyar Balázs uram vára: Fonyód-hegy, mely fehér agyagoldalát a vízpartról épugy mutatja nekünk Zalaiaknak, mint Albion az ő fehér tengerpartját a francziáknak. — S ugyanezen egy pontból látjuk nyugaton Keszthelyt, s délen — lábunk alatt a $^{2}/_{3}$ Balatont és $^{2}/_{3}$ Somogymegyét, mogorvább lankás erdős hegyeivel; keletre Tihanyt, miként beszigetelődik a kék Balatonba . . .

S mikor ezeket egy pontról látta: igérte meg, hogy az akkor készülő *„Arany ember"* regényes szinmüve egyik felvonását (Krisztyán jégvizbe fulását) itt játszatja le. Meg is tette.

E pontra vezethette hajdan Jézust is a sátán — mikor elbűvölni s elcsábitani akarta. Mégse méltányolják eléggé festőink e csodaszép vidéket (vagy nem kérdezik meg avatottabb helyismerőktől a bűvösebb pontokat).

Tán mert vasutnélküli zsák-utcza e kedves vidék, mit csak a jó Isten látogat, hol jobb, hol bal kezével — vagy a vándor madár és az ibolya kereső kikeletkor.

* * *

Kővágó-Örs és a 7 szomszéd-község (Köves-Kálla, Szent-Békálla, Mindszent-Kálla stb.) alatt és körül van a szép Káli-völgy, közepén egy kanálissal, melylyel e völgy vizét még a Rómaiak csapolták le (katonai erővel, mikor nem hadakoztak) — átvágván Kis-Örsnél egy hegyet; maig is ott zökög le e kanális vize bele a Balatonba; azért nevezték e helyet „Bugyberek"-nek, de a benlakók gunynévnek veszik és megverik érte az embert.

A Káli-völgy régi vizéből itt maradt a völgyben egy tavacska, mint piczi tengerszem.

Vadruczák, szárcsák, szalonkák és kanalas gémek, néha kócsagok tanyája. *„Kornyitó"* a neve.

Ettől keletre van egy rompalota. Néhai Sóstóy Bálint uram palotája. Rom már, mint sok más. Gazdája len nyugszik, hol *„már nem fáj semmi"*. De a liliom, mit ültetett, ott virul évenként az elhagyta udvaron s falain a repkény és — emlékezet; mert neve maig is Sóstói-puszta — hajdan Sóstó-Kál község.

E kastély akkor épülhetett ide, mikor a lőpor és ágyu feltalálása után biztosb volt a mocsaras vidék a várornmnál.

Ettől nyugatra porladoz a kereki puszta, a néhai Sásdy-család falva. Mellette virulnak a *„kapitány-rétek"*, mik hajdan Domonkos Márton araméi valának, a nagy-vázsonyi kurucz kapitányé.

Arrább *Kékkut* (valaha 2-kut) savanyuviz-forrással. E mellett találtak 1840 táján egy római kőkoporsót, benne hamv-vedret és fibulát (rézcsat) — *födelén* dombor-faragványban egy páva szöllőfürtöt tart szájában.*) Ott van most a muzeum udvarán — *alja* pedig itató vályu a régi Kerkapoly-curia udvarán Kővágó-Örsön.

De a tó északi határán legujabban emelkedett egy második Kerkapoly-curia: a volt minister ur ő nmsga villája, passionátus és okszerü gazdálkodástól köritve . . . Legyen ez az első Kerkapoly-curiánál is tartósb — idők hosszu során keresztül!

* * *

Kővágó-Örs nemesi compossessoratus. A Bach-világban m.-város. Most jóravaló falu, 2000 magyar protestáns és katholikus lakossal, kik közt mintegy 200 izraelita (s néhány nazarénus — ezek is többnyire visszatérnek, amint egyik vagy másik ritushoz egy-egy kis csinyért ki- vagy beakolbólittatnak).

Épen magyar kisbirtokosnak való hely. Tizezer hold hegy-völgyes határában minden van *kicsiben*. — Legkevesebb kétszáz bugyogó forrás! — Aromás fű, fa, nád, bor, viz, de még pálinka is, — hus, hal, rák, — méz és mész, sajt, gyümölcs, de még gomba is; madarászat, vadászat és ózonteljes jó levegő!

*) Ezen felirattal: „Tibius Julius Facundus A.NN: LXX: FPP és ANN: OCT. & ANT. (Annum 70. Filius Patri Posuit Anno Octaviani & Antonii.)

A község fekszik egy keskenyhosszu hátgerinczen, melyen ezer meg ezer darab akkora kövek hevernek egymás mellett, hogy messziről a szép asszony „*gulyájának*“, egy nagy marhacsorda-telepnek látszik. — Egy-egy ködarab akkora, hogy hat pár tánczos tánczolhatná rajta a csárdást (a mai dörgölődzőt akár 10 pár is). — Mészkövek lehetnek, mert eső és hólé helyes gömbölyü csészéket, medenczéket formált rajtok, mint viztartókat. Jókaiként is unicum a hazában, tán messzeföldön is. Egyszer egy somogyi ember tréfából kért egy darabot káposztás-kőnek. De „szakgatva“ nem adjuk. Vagy mind — vagy semmit. Községünkben van katholikus és evangelista templom és zsinagóga is. Egy kétemeletes gymnasium-épület, árát néhai Mezriczky Péter gyüjtötte össze 1840. körül. Akkor volt czélja: a közel vari, német és vend fiukat tanitá latinra és egyuttal magyarrá lenni. Ma kétosztályu elemi iskola.

Mezőnk termékeny humusföld, mely a hegyekről csuszott alá századokon át. Hegyeinket az Isten is bor-ág számára teremté.

Dülőink szép ösmagyar nevei p. o. Virágánya, Kenyérkút, Horhó (Havas-táj), Nyárvölgy, Csipkértető, Üröm-fő, Farkasos, Himesketető, Hegyestó, Laposhegyeztő, Szoroscsapás, Farmohos (mohos-sziklahát), Küszöborr stb.

A családoknak is szép magyar nevei, p. o. Baky, Bocskay, Korányi, Sághváry, Belányi, Cséry, Saáry, Eössy, Eősze, Bárány, Sólyom, Trombitás, Diskay, Kerkapoly stb. östelepülésre vallanak. Cser, Csatáry, Sásdy, Sóstóy, Ecséry, Urszíny kihalt nevek.

Beleolvadt 5—6 puszta. Valaha falvak. A bennök talált földalatti tárgyak szerint római telepek.

Az Ecséri-pusztán áll egy gyönyörü góth-templomrom, lőrésekkel, előfalán vizhatlanul festett Mária — ölében kis Jézussal. Egy kiásott fal kövén e felirat:

„Q. TJTJUS. BRJMONJUS. FJLJAE. PJJSSJMAE.“

Elvitte jó Rómer Flórisunk.

Alább a Balaton-apadáson római fürdők fundamentomai, fürdő-cellák falai (mert a római proconsuloknak — miként utóbb a zárdai barátoknak nagy érzékök volt hajdan az ily felséges pontok kiválasztásában. — Északról rejtek — délre nyilt üde kilátással).

Törökmaradvány a három halom; összehordott három domb, három basasátor helye, mikor a szomszéd Köveskálla már labanczé

volt. Erdeinkben száz meg száz pinczegödör egymás mellett (Koppány néven): kenyérsütő rejtekhelyei asszonyainknak, hogy puhájában foga ne vássék se tatárnak, se labancznak. Felettök van egy csuszhegy: *Őrhegy*; ott strázsáltak jó őseink, mig a kenyér kisült.

(Az akkori élet se volt hát végigtejfel. Akkor ellenség szedte le a fölét — majd executio, portio, citatio, — legujabban: quota, phylloxera és mi minden!?)

* * *

Kővágó-Örs — a 40-es nagy időkben, — mikor a hirneves Kerkapoly első alispán itt lakott: „*nycle*“ volt ám nemcsak a járásnak, de jócskán Zalamegyének is, mert az alispáni ház gyülhelye volt boldogult Csányi, Csertán, Deák, Osterhuber, (utódaik Tarányiak), Csúzy, Inkey, Bogyay, Batthyányi, Puthyay, Mezriczky stb. veterán-nagyjainknak. Igy persze melegágya sok-sok korszerü nagy eszméknek. Lakhelye volt három—négy ügyvédnek, két—három szolgabirónak, ugyanannyi esküdt hitestársnak — komissariusnak és panduroknak.

Népe is — ez okokból is intelligens. — Egyszer Csányi itt egy községi gyülésen (tán a „nem adózom“-kérdés felett) vitába keveredvén egy helyi elöljáróval — mondá ebéd alatt Kerkapolynak: „Barátom, ha ez a dolmányos ember tanult volna, Metternich leendett volna“.

Fő hajóátjárása volt akkor is a Balatonon Somogyba. — Mielőtt ott vasut lett: ide hordták át a somogyi buzát. Innét vitte ki Hienz Steyerbe, Tirolban.

(Az 1860-as években volt egy csavargőzösünk — Fülöphegyi partunktól a boglári vasuthoz. Nagyon kellett! Rentirozta volna is magát — jó kezeléssel. De elkezelték az „Erger-Bergerek“. Miként az országos „*Adria*“-hajózást nemrég.)

A Bach-rendszer a járás gyupontját Tapolczára tette, itt ingyen berendezhető megyei épület és — börtön. Azóta ez az emporiális helyünk.

Állami *iskolát* is oda adott a minisztérium.

De mikor ezzel kérkednek a tapolczaiak, azt mondja rá a jó kővágó-örsi ember: „Persze, nektek jobban kellett!“

Kővágó-Örs nemrég multjában van egy kis sötét pont — jobban tán gyász-pont. — 1846. táján egyszer, midőn a honoratiorok megyei gyülésen voltak, jelenti a bakter a ns. törvénybiró uramnak, hogy a jövő éjjel kamaratörés lesz, V. N. és Médi szeretője által elkövetendő. (Megsugta a férfi hites felesége női bosszuból.) — Persze ellátták a kamara táját jó erővel s rajt érték a szerelmes-párt a szalonnalopáson. Kötözve vitték a biró házához.

Másnap statáriomot tartottak azon régi törvény félremagyarázásával, hogy a *„vérén ért“* bünös agyonüthető! S igy is tevének. Dobszó mellett hurczolták őket a falu végére s ott már az odáigi ütlegekkel csendes emberekké tették — el is ásták a két delinquenst (kik különben mint megrögzött gonosztevők csakis akkor szabadultak korábbi börtöneikből).

30—40 jó birtokost itélt el ezért a tán tulszigoru törvény. (Mert sok mentő ok közt tán az is mondható volna, hogy inkább csődülési vétség, mintsem gyilkosság vala!?)

De ez esemény rontá meg először e község jómódu, jókedélyü, patriarchális lakóit. Ekkor kerültek először uzsorás-kezekbe. Az aratás, koronkénti pár jégverés, aszály, csak növelte ezt, de post tot discrimina rerum „él magyar, áll Buda még“ — hanem ha a phylloxera ide ér: akkor — akkor nem tudom mi lesz! . . .

IV.

VERSEK.

Igazgyöngy. — Luiza-csárdás. — Kulmináczió. — Kakuk, kakuk hány évig is élek? — Örüljünk az édes létnek! — Jó nénémhez. — Ilon hugom emlékkönyvébe. — Jenőcske öcsémhez. —

Igazgyöngy.

Mondják: hogy a kagyló-csigának
— Tengerhullám hazájában —
Betegségi izzadmánya
Gyöngygyé válik — bánatában.

Buvárhalász vakmerően —
Leszáll érte — szinre hozza;
Sok urihölgy ékességül —
„Igazgyöngy"-ként nyakán hordja.

Bánatimnak tengerében
Ily igazgyöngyök teremnek!
Igazak is — még sincs áruk, —
De vigaszi életemnek.

Luiza-csárdás.

(1856.)

(Lassu:) Lányka édes —
Válni képes —
Nem vagyok töled, mióta
Szemeidnek kék (szép) egébe
Üdvömet látom letéve;
:|: Üdvömet látom letéve,
Szemeidnek büv egébe! :|:

(Friss:) Borulhat is azért rám a balsors
Vészfelhője — záporával,
Csak az a két csillag
Ne szünjön meg melengetni
Sugaraival!
Aztán többre mi gondom,
Ha szeret a galambom!
Ad egy csókot előre,
Zálogul a jövőre.

(Lassu:) De ha csókod csattanása,
Csak kaczérság lobbanása:
Inkább — mintsem érdemetlen
Szerelmeden elepedjen —
Elhajitom ezt a szivet,
Mely Téged imádni siet!

Kulmináczió.

Kellő közepén a forró nyárnak —
Napunk megáll pályáján — delelni,
Csak azután int a láthatárnak:
Hogy hanyatlik — és megyen telelni.
Delelését mondják stagnálásnak
Midőn nap s éjt egyenlőre osztja;
Mondják még „**tetőpont**“ vagy „**kulminálásnak**“,
Azután rövidül és dél-nek vált utja. — —

Életidőnk férfiu korában,
Test és lélek ép igy kulminálnak.
Tetterő s akarat sok kemény tusában
Sorssal és csapással bátran szembe szállnak. —
Férfikorunk ép ugy, mint nyári nap,
Érleli a rég elvetett magvat: —
E kor szüli, mit a történelem
E világon erőst — s nagyot mutat.

Oh nap! — Neked könnyü jó képpel delelni —
S következő évig jó képpel bucsuzni:
Mert a jövő nyáron **ismét** ott fogsz uszni
Légkörünk zenithje kellő magaslatán,
S még azt se mondhatod: hogy vénültél talán?
Arczod csak oly telt lesz — redőtlen és fényes, —

Gyujtani is **megint** csak ugy leszesz képes!
Ibolyát kicsalod — jéghegyet olvasztod —
Ismét ez lesz munkád, ismét ez lesz gondod —
Mint volt hajdan, most s a következő évben,
Örök idők során — messze jövendőben! . . .

De a férfikor — ha nyarát eléri:
Mulandóság az, mi szük utját kiméri.
Gyorsan siet **alá** — örök enyésztének
Reményét se adja vissz'jöveteléneк! —
Legalább delelne egy századig szépen! . . .
(Hisz' ki jámborul él, nem sokalná épen.)
De csökken ezentul sziv, ész és akarat,
Miket sokkoronként a félvilág uralt! . . .

Önmagának árnya — önmagának rabja:
Tehetetlen aggság szánó állapotja.
Élet örömit már se látja, se osztja —
Hullatag rózsáit inkább félrerugja!
S nem lesz több tavasza! . . . Gépezete megáll,
Utját állja — vágja: titokzatos **halál!** . . .
S hogy ebből lészen-e s mily feltámadása?
Eszünk nem látja, csak — **hitünk lajtorjája.**

Végy el hát sors mindent:
Erőt és életet, —
A szivárványhidat
Hagyd meg csak: **a hitet!**

Kakuk, kakuk, hány évig is élek?

Élvez a jó nagyvárosi ember
Csint, tudományt, számos müvészetet,
Drágáért bár — ámde több oldalról
Használja fel e kurta életet, —
Én itt falun egyszerüen élek . . .
— Kakuk, kakuk: hány évig is élek?

Elnézem a zöldelö mezöket,
Mint kel ki a földbe hintett jó mag;
Dus lombjait mint hajtja az erdő
— Mely nem rég még rideg volt és parlag —
Most zeng benne madárdal és ének,
Kakuk, kakuk, mond hát, meddig élek?

Temetőnél visz el utam éppen —
El is lapultak már a sirok ormai . . .
Mennyi öröm s bánat pihen ott lent?
Milyenek az ott nyugvók álmai?
S milyenek a tulvilági képek?
Kakuk, kakuk: még meddig is élek? . . .

Küzdünk, mintha mindörökké élnénk, —
— S valójában mi czélra is élünk? . . .
E bú s baj-zaklatta léten tulra
Szebb s jobb létet folytatni remélünk? —
Lesz-e ott is tavasz — madárének? . . .
Kakuk, kakuk: ne mond, meddig élek! —

Örüljünk . . .

Örüljünk az édes létnek?
Hogyan? hiszen gond és munka —
Vállad' majdnem földig nyomja?
Küzdened kell az életért —
Sőt a betevő falatért;
Ezt is elkapja előled
Sokszor legjobb ismerősöd. —
S be sem pörölheted érte,
Mert önfentartásból tette,
Ezért pedig megtagadni,
Elvet, sőt hazát eladni
Nem is csunya, nem is vétek?
„Élelmesség“ ugy vélitek.

Örüljünk az édes létnek?
Hogyan? Hiszen bú és bánat
Szánt orczádra barázdákat! —
Tenger a bú, a kedv csupán
Bukdácsoló sajka hátán;
Sok sziv külre derüt mutat
S belsejében majd megszakad, —
S mikor épen majd megreped
Nevetned kell jóizüet. —
Mindezt aztán igy szinlelni —
Fanyarhoz jó képet vágni —
Nem is csunya, nem is vétek, —
„Modern nagyság“ ugy vélitek.

Örüljünk az édes létnek?
Hogyan? — hisz ha egész élted
Szinméz volna — mint remélted:
Akkor is oly kurta léted
Hogy mire jól körülnézed —
Mire kissé hozzá szoknál
S életbölcseséget kapnál:
Viszik alólad a deszkát
. . . S más szedi fel a darabját —
S mindezt mégis békén türni —
Jobb jövő hitével halni:
Nemhogy csunya, sem nem vétek —
„Vallásosság“ ugy higyjétek!

Jó nénémhez.

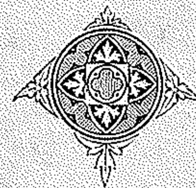
Jó apámnak jó testvére!
Mit adjak Neked — cserébe?
Mi lenne szüm hálabére?
Elismerés! . . . hogy az érzést, s ami éltet:
Hitet — reményt — szeretetet
Te plántáltad a szivembe!

Ilon hugom emlékkönyvébe.

Mikor én már nem leszek, —
S Te még **boldog** leszesz:
Legyek én akkor is veled,
Szép hugom! . . . E könyvet
Beleirt énemet —
Emlékül eltegyed!

Jenőcske öcsémhez.

Gyermektelen én —
Gyermeteg még Te!
Örököld utánam
Szerelmét e Honnak —
Szerelmét Fajunknak —
Szerelmét a Jónak —
Szépnek és Igaznak! . . .

AZ I. KÖTET

TARTALMA.

TARTALOM.

II. Alkalmi elmélkedések.

III. Táj- és ntleirások.

IV. Versek.